ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

1

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مۇقاۋا رەسىمىنى سىزغۇچى : مەمەت ئابدۇرېھىم
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۇچى : مەمەت نەۋبەت

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ISBN 978-7-228-12040-6
9 787228 120406 >
定价:12.00 元

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

1

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

— شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى —

www.uyghurkitap.com

图书在版编目(CIP)数据

维吾尔民间故事. 1:维吾尔文/《维吾尔民间文学大典》编委会编.—乌鲁木齐:新疆人民出版社,2008.11
(维吾尔民间文学大典)
ISBN 978—7—228—12040—6

Ⅰ.维… Ⅱ.维… Ⅲ.维吾尔族—民间故事—作品集—中国—维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I277.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2008)第 177975 号

策　　划　阿不都热合曼·艾白,艾合买提·伊明
责任编辑　艾合买提·伊明
责任校对　阿布勒孜·阿巴斯 等
封面设计　买买提·诺贝提
出版发行　新疆人民出版社
地　　址　乌鲁木齐市解放南路 348 号
电　　话　(0991)2827472
邮　　编　830001
经　　销　新疆维吾尔自治区新华书店
印　　刷　乌鲁木齐八家户彩印有限公司
开　　本　880×1230 毫米　1/32
印　　张　5
版　　次　2008 年 11 月第 1 版
印　　次　2008 年 11 月第 1 次印刷
印　　数　1—5000
定　　价　12.00 元

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى — 1

نەشرگە تەييارلىغۇچى : «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى

پىلانلىغۇچىلار : ئابدۇراخمان ئەبەي ، ئەخمەت ئىمىن

مەسئۇل مۇھەررىرى : ئەخمەت ئىمىن

مەسئۇل كوررېكتورى : ئابلىز ئاbbاس قاتارلىقلار

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : مەمەت نەۋبەت

نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى : شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئادرېسى : ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر

تېلېفون : 0991—2827472

پوچتا نومۇرى : 830001

ساتقۇچى : شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى

باسقۇچى : ئۈرۈمچى باجياخۇ رەڭلىك باسما چەكلىك شىركىتى

فورماتى : 880×1230 مىللىمېتىر 1/32

باسما تاۋىقى : 5

نەشرى : 2008 ـ يىلى 11 ـ ئاي 1 ـ نەشرى

باسمىسى : 2008 ـ يىلى 11 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى

تىراژى : 1—5000

كىتاب نومۇرى : ISBN 978—7—228—12040—6

باھاسى : 12.00 يۈەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

مۇقەددىمە

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى باي ۋە گۈزەل بىر خەزىنە. ئۇيغۇر خەلقى ئۆزىنىڭ بېسىپ ئۆتكەن ئۇزاق تارىخىي تەرەققىياتى جەريانىدا، ئۆزىنىڭ مىللىي تىلىنى، ئۆرپ ـ ئادىتىنى، مىللىي مەدەنىيىتىنى، جۇملىدىن باي، گۈزەل ۋە پارلاق ئېغىز ئەدەبىياتىنى بارلىققا كەلتۈرگەن. ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئۇزۇن تارىخقا، باي، چوڭقۇر مەزمۇنغا، ئۆزىگە خاس مىللىي ئۇسلۇب ۋە مىللىي شەكىلگە ئىگە بولۇپ، كۆزنى قاماشتۇرۇپ تۇرىدىغان بىر رەڭدار گۈلشەن. ئۇ ئۆزىنىڭ مەزمۇنىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، بايلىقى ۋە كەڭلىكى بىلەن، شەكلىنىڭ خىلمۇخىللىقى ۋە گۈزەللىكى، تۈرىنىڭ كۆپلۈكى بىلەن كۆزگە ئالاھىدە چېلىقىدۇ.

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى يۇقىرىقىدەك ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ ئەڭ ئومۇملاشقان بىر تۈرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئېغىزدىن ئېغىزغا، ئەۋلادتىن ئەۋلادقا كۆچۈش جەريانىدا خەلق ئاممىسى تەرىپىدىن پىششىقلىنىپ، ۋەقەلىكى تاۋلانغان، نەتىجىسى روشەن ھەم ئۇمىدۋار، تىلى تەسىرلىك ۋە گۈزەل بولۇپ يېتىلگەن.

ھەممىمىزگە مەلۇم، چۆچەك پېرسوناژلىرى بولغان، بىر پۈتۈن ۋەقەلىككە ئىگە نەسرىي ئەسەر. ئۇ ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ھەرقانداق بىر تەرىپىنى ئەكس ئەتتۈرەلەيدۇ. ئۇ ئىجتىمائىي رېئاللىقنىڭ ئەمگەكچى خەلق مېڭىسىدىكى

ئىنكاسى، ئەمگەكچى خەلق تۇرمۇشىنىڭ، ئىدىيە ـ ھېسسىياتىنىڭ، غايە ۋە ئارمىنىنىڭ بەدىئىي ئىپادىسى. چۆچەكلەر ئاساسەن رېئالىزملىق بولىدۇ، ئۇنىڭدا يەنە ئاكتىپ رومانتىزمنىڭ قويۇق ئىپادىسىمۇ بولىدۇ. ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىمۇ شۇنداق.

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاق كۆڭۈللۈكى، ھەقىقەتپەرۋەرلىكى، ئەمگەكچان روھى، ساغلام ۋە گۈزەل ئەخلاقىي پەزىلىتى، ۋەتەنپەرۋەرلىكى، قەيسەرانە كۈرەش قىلىش ئىرادىسى، شۇنداقلا ئېسىل ئارزۇ ـ ئارمانلىرى ئىپادىلەنگەن. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئوبراز ئارقىلىق ئىپادىلىنىپ، كىشىلەرگە ياخشى بىلەن ياماننى، ھەق بىلەن ناھەقنى، ئۆز بىلەن دۈشمەننى، خۇنۈكلۈك بىلەن گۈزەللىكنى پەرق ئېتىشكە ياردەم بېرىدۇ. بىز بۇنىڭدىن خەلق چۆچەكلىرىنىڭ مۇئەييەن تەربىيىۋى رولىنى بايقىۋالالايمىز.

شۇنى قەيت قىلىشقا بولىدۇكى، خەلق چۆچەكلىرىنىڭ بالىلارغا بولغان تەربىيىۋى رولى تېخىمۇ زور بولىدۇ. بالىلار كىچىكىدىن تارتىپلا خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى، جۈملىدىن چۆچەكلەرنى ئاڭلىسا، ئۇلارنىڭ يۇمران قەلبىدە ياخشىلىق، ھەققانىيلىق، گۈزەللىك، ھاياتنى ۋە تەبىئەتنى سۆيۈش ئىستىكى ئويغىنىدۇ.

خەلق چۆچەكلىرىنىڭ تۇرمۇشنى، تارىخنى بىلىش ۋە چۈشىنىشتىكى رولى، خەلق تىلىنى ئۆگىنىشتىكى رولى، گۈزەللىك قارىشىنى يېتىلدۈرۈشتىكى ئېستېتىكىلىق رولى، كۆڭۈل ئېچىش رولىنىمۇ ئۇنىڭ تەربىيىۋى رولىدىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ. يۇقىرىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزئارا باغلانغان، ئۆزئارا گىرەلەشكەن، سىڭىشىپ كەتكەن، بىر ـ بىرىنى تولۇقلىغان ۋە ئۆزئارا ماسلاشقان. بۇ خەلق چۆچەكلىرىنىڭ خەلق

تۇرمۇشى بىلەن قان ـ گۆشتەك زىچ مۇناسىۋەتتە بارلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ.

خەلق چۆچەكلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلق ئاغزاكى ئەدەبىياتى يېزىق شەكىللىنىشتىن بۇرۇنلا ۋۇجۇدقا كېلىپ، نۇرغۇن ئەسىرلەر مابەينىدە ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ يۈردى. يېزىق شەكىللەنگەندىن كېيىن ئۇنىڭ تەرەققىياتى يەنىلا توختاپ قالغىنى يوق. كېيىنكى مەزگىللەردە نۇرغۇن ئەللەردە خەلق چۆچەكلىرى يىغىپ خاتىرىلىنىپ، ئۇنىڭ يوقىلىپ كېتىمەي داۋاملىق مۇكەممەللىشىشىگە كاپالەتلىك قىلىندى. بۇ ئىش بىزدە بۇرۇن ئانچە ـ مۇنچە ئىشلەنگەن بولسىمۇ، رەسمىي ئىشلەش ئۆتكەن ئەسىرنىڭ 50 ـ يىللىرىدا باشلاندى دېيىشكە بولىدۇ. ئازادلىقتىن كېيىن ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى بىر قانچە توپلام قىلىپ ئىشلەنگەندى. 80 ـ، 90 ـ يىللارغا كەلگەندە ئېلىمىز بويىچە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى توپلاش، رەتلەش، نەشر قىلىش دولقۇنىنىڭ تۈرتكىسىدە شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى ناھىيىلىرىگىچە خەلق چۆچەكلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئەسەرلىرى كەڭ كۆلەمدە يىغىلدى، رەتلەندى ۋە مەخسۇس توپلاملار نەشر قىلىندى. مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا بۇ ئەسەرلەر قايتا ـ قايتا سېلىشتۇرۇش، رەتلەش، تاللاش ئارقىلىق سىستېمىلاشتۇرۇلۇپ زور ھەجىملىك «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» ۋۇجۇدقا كەلدى. قولىڭىزدىكى 23 قىسىملىق «ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى» دەل مۇشۇ ئىلمىي ئەمگەكنىڭ مېۋىسى.

بۇ بىر يۈرۈش كىتابقا سېھرىي چۆچەكلەر، تۇرمۇش چۆچەكلىرى، چېچەنلەر ھەققىدىكى چۆچەكلەر، ھەجۋىي چۆچەكلەر، تېپىشماقلىق چۆچەكلەر، ھايۋانلار ھەققىدىكى چۆچەكلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان 300 دىن ئارتۇق چۆچەك

كىرگۈزۈلگەن ۋە مۇناسىپ قىزىقارلىق قىستۇرما رەسىملەر سەپلەنگەن.

ئىشىنىمىزكى، بۇ بىر يۈرۈش كىتاب خەلقىمىزنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى تېخىمۇ بېيىتىدۇ ۋە رەڭدار قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى تەتقىقاتچىلىرىنىمۇ مول ۋە رەڭدار ماتېرىيال مەنبەسى بىلەن تەمىنلەيدۇ، ئۇلار بۇ كىتابلىرىمىزدىن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردىكى سىياسىي، تارىخىي، ئەخلاقىي، دىنىي ۋە ئىستېتىكلىق قاراشلىرىنى، ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردىكى سىياسىي، ئىقتىسادىي، مەدەنىي تۇرمۇشىنى، ئۆرپ ـ ئادەت ئالاھىدىلىكلىرىنى تەتقىق قىلىشتا مۇھىم يىپ ئۇچى ۋە ئىلھامغا ئېرىشەلەيدۇ. بىزنىڭ بۇ كىتابلارنى نەشرگە تەييارلاشتىكى ئاساسىي مۇددىئايىمىزمۇ دەل مۇشۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگى ئادرېسى

مۇندەرىجە

چىن تۆمۈر باتۇر 1
مەستان كەمپىر 18
ئىسكەندەر بىلەن ھۆرلىقا 41
بۇلبۇلگويا 60
ئالتۇن كوكۇلىلىق بالا 79
كومۇلەك پالۋان 92
قىلىچ ئۆمەر 103
سەنگۇسۇلا تاش 138

چىن تۆمۈر باتۇر

قەدىمكى زاماندا ئىلى ئىقلىمىدا چوڭ بىر پادىشاھ ئۆتـ-
كەنىكەن. ئۇ پادىشاھنىڭ ئىككى خوتۇنى بولسىمۇ، ئەمما پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەنىكەن، شۇڭا ئۇنىڭ كۆڭلى بىئارام ئىكەن. ئۇ خاپىلىقىنى بېسىش مەقسىتىدە ھەر دائىم شىكار-
غا چىقىپ تاماشا قىلىشنى ياخشى كۆرىدىكەن.

ئاي، كۈنلەر ئۆتۈپ، پادىشاھنىڭ كىچىك خوتۇنى ھامى-
لىدار بوپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ شىكارغا تېخىمۇ ئامراق بولۇپ كېتىپتۇ.

بىر كۈنى پادىشاھ ۋەزىرلىرى بىلەن شىكارغا چىقىپ كەتكەندە، كىچىك خوتۇنى بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. بىراق، پادى-
شاھنىڭ چوڭ خوتۇنى ئىچى تارلىق قىلىپ، بالىنى كۆلگە تاشلىۋېتىپ، ئورنىغا ئىتنىڭ كۈچۈكىنى ئەكىلىپ قويۇپتۇ.

پادىشاھ شىكاردىن يېنىپ كەلگەندە، چوڭ خوتۇنى ئالدىغا چىقىپ:

— ئى پادىشاھىم، كىچىك خوتۇنلىرى كۈچۈك تۇغدى، — دەپ خەۋەر قىپتۇ. دەرغەزەپ بولغان پادىشاھ كىچىك خوتۇن-
نى ئۆلتۈرمەكچى بوپتۇ. شۇ چاغدا چوڭ خوتۇنى ھىيلىگەر-
لىك بىلەن:

— ئۆلتۈرمىسىلە، پادىشاھى ئالەم، بۇ نۆۋەت مەن بىر

قوشۇق قېنىنى تىلىۋالاي، ــــ دەپ يالۋۇرغان بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ كىچىك خوتۇننى بىر قېتىمغا ئامان قالدۇرۇپتۇ.

ئارىدىن يەنە بىرقانچە ۋاقىت ئۆتۈپتۇ. پادىشاھنىڭ كىچىك خوتۇنى يەنە ھامىلىدار بوپتۇ. پادىشاھ يەنە بۇرۇنقى ئادىتى بويىچە شىكارغا چىقىپ كەتكەنىكەن، بۇ قېتىم كىچىك خوتۇنى قىز تۇغۇپتۇ. چوڭ خوتۇنى بۇنىمۇ كۆلگە تاشلىۋېتىپ، ئورنىغا مۈشۈكنىڭ ئاسلىنىنى ئەكىلىپ قويۇپتۇ. پادىشاھ شىكاردىن قايتىپ كەلگەندە، چوڭ خوتۇنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا مۈشۈكنىڭ ئاسلىنىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ:

ــــ ئى پادىشاھىئالەم، بۇ قېتىم كىچىك خوتۇنلىرى ئاسلان تۇغدى، يۇرت ئىچىدە يۈزىمىزنى يەر قىلىۋەتتى، بۇ نىمىدېگەن رەسۋاچىلىق، ــــ دەپ يالغاندىن يىغلاپ ئوردىنى بېشىغا كىيىپتۇ. ئاچچىقلانغان پادىشاھ كىچىك خوتۇنىغا ئېغىر جازا بېرىشنى بۇيرۇپتۇ.

ئەمدى گەپنى بالىلارنىڭ ئەھۋالىدىن ئاڭلايلى:

چوڭ خوتۇنى كۆلگە تاشلىۋەتكەن ھېلىقى بالىلارنى بىر ئېيىق سۇدىن ئاچىقىپ، جاڭگالغا ئېلىپ كېتىپ بېقىپتۇ. بالىلار ئۆسۈپ چوڭ بوپتۇ، ئەقلىگە كەلگەندە ئۇلار بىر ـ بىرىگە ئات قويۇشۇۋاپتۇ، ئوغۇلنىڭ ئېتى چىن تۆمۈر، قىزنىڭ ئېتى مەختۇمسۇلا بوپتۇ. بۇ بالىلار سەھرانىڭ ساپ ھاۋاسىدا ساغلام، كۈچلۈك ھەم بەك چىرايلىق بولۇپ ئۆسۈپتۇ. كېيىنچە ئۇلار ئېيىقتىن ئايرىلىپ، جاڭگالنىڭ بىر چېتىگە ئۆي ياساپ، شۇ ئۆيدە ياشاشقا باشلاپتۇ.

چىن تۆمۈر باتۇر كىچىك چېغىدىلا ئوق قىلىشنى ئۆگەنگەچكە، تۇرلۇك جان ـ جانىۋارلارنى تۇتىدىغان ئاجايىپ باتۇر يىگىتكە ئايلىنىپتۇ. ئۇ ھەر قېتىم ئوۋغا چىققاندا يەتتە كۈن ئوق ئوۋلايدىكەن. مىسران قىلىچى بېلىدىن، ئالغۇر بۈركۈتى

قولىدىن، ئارغىماق ئېتى ئاستىدىن، كاپ ـ كاپ كۆچۈكى يېنىدىن ئايرىلمايدىكەن.

كۆنلەرنىڭ بىرىدە چىن تۆمۈر باتۇر ئوۋغا چىقىپ كېتىۋېتىپ، سىڭلىسى مەختۇمسۇلاغا مۇنداق دەپتۇ:

ــ سىڭلىم مەختۇمسۇلا، مەن ئوۋدىن قايتىپ كەلگۈچە ئۆگزىگە چىقما، ئوتنى ئۆچۈرمە، سۇنى كۆچۈرمە، توخۇنى «تاخ» دېمە، مۈشۈكنى «پەش» دېمە، ئوت ئۆچۈپ قالسا، تۇتۇن چىققان ياققا ئوت سوراپ كېتىپ قالما.

شۇ گەپلەردىن كېيىن چىن تۆمۈر باتۇر مىسران قىلىچىنى ئېسىپ، ئارغىماق ئېتىغا مىنىپ، كاپ ـ كاپ كۈچۈكنى ئەگەشتۈرۈپ، ئالغۇر بۈركۈتنى قولىغا قوندۇرۇپ ئوۋغا مېڭىپتۇ.

ئارىدىن بىر ـ ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، مەختۇمسۇلا يالغۇزلۇقتا زېرىكىپ، ئۆگزىگە چىقىپ بېشىنى تاراپ ئولتۇرۇپتۇ. مۈشۈك بىلەن توخۇسىمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئۆگزىگە چىقىپتۇ. مۈشۈك مىياۋلاپ، توخۇسى قاقاقلاپ، مەختۇمسۇلانىڭ ئىچىنى پۇشۇرۇپتۇ. مەختۇمسۇلا مۈشۈكنى «پەش»، توخۇسىنى «تاخ» دەپ قوغلاپتۇ. مۈشۈكى بىلەن توخۇسى ئۆگزىدىن چۈشۈپ ئۆيگە كىرىپتۇ. مۈشۈك ئوچاق يېنىغا كېلىپ چۆگۈننى ئۆرۈۋېتىپتۇ، توخۇ كۈلنى تاتىلاپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئوچاقنىڭ ئوتى ئۆچۈپتۇ. مەختۇمسۇلا ئۆيگە كىرىپ ئوتنىڭ ئۆچۈپ قالغانلىقىنى كۆرۈپتۇ، ناھايىتى قايغۇرۇپ يەنە ئۆگزىگە چىقىپ «ئەمدى قانداق قىلارمەن؟» دەپ يىغلاپ ئولتۇرسا، ئوڭ تەرىپىدە ئىتنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ، سول تەرىپىدە تۇتۇن كۆرۈنۈپتۇ. مەختۇمسۇلاغا ئوت تېپىش قايغۇسى چۈشۈپتۇ. «نېمە بولسا بولسۇن، پېشانەمدىن كۆرەي» دەپ ئىس چىققان تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇزۇن ماڭغاندىن

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

كېيىن، مورىسىدىن ئىس چىقىۋاتقان بىر تۈسكى تام ئۆيگە يېتىپ كەپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ئۆي ئىچىدە بىر قېرى موما-ماي ئولتۇرغۇدەك. مەختۇمسۇلا «ئەسسالام» دەپ ئۇنىڭ قېشى-غا كىرىپتۇ. موماي ئۇنىڭدىن كىملىكىنى، نېمە ئۈچۈن كەل-گەنلىكىنى سوراپتۇ. مەختۇمسۇلا ھەممىنى بىر ـ بىرلەپ ئېيتىپ بېرىپتۇ. موماي مەختۇمسۇلانىڭ ئىككى قولىغا كۆل بىلەن تېرىق سېلىپ بېرىپتۇ ۋە بىر تال تېزەكنى تۇتاشتۇ-رۇپ، ئۇنى ياغاچقا سانجىپ ئاغزىغا چىشلىتىپ قويۇپتۇ، ئاندىن مەختۇمسۇلاغا:

— ئىككى قولۇڭدىكى كۆل بىلەن تېرىقنى ئۆيۈڭگە بار-غۇچە چېچىپ بارغىن، ئارقاڭغا قارىمىغىن، — دەپتۇ.

مەختۇمسۇلا مومىنىڭ دېگىنىنى قىپتۇ. شۇنىڭدىن كې-يىن، مومىنىڭ ئۆيىدىن مەختۇمسۇلانىڭ ئۆيىگىچە ھېلىقى تېرىقلار ئۈنۈپ بەلگە بولۇپ قاپتۇ.

ئۇ موماي ئەسلىدە يەتتە باشلىق يالماۋۇز ئىكەن، مەخ-

تۇمسۇلا ئۇنى بىلمەپتۇ. مەختۇمسۇلا ئوتنى ئېلىپ كېلىپ دەررۇ ئوت يېقىپ، بىر قازان گۆش پىشۇرۇشقا باشلاپتۇ. كۈن ئولتۇرۇپ، قاراڭغۇ چۈشۈپ، كەچ كىرىشى بىلەن ھېلىقى يەتتە باشلىق يالماۋۇز موماي ئىشىككە كېلىپ:

چىن تۆمۈر باتۇر ئۆيىدە بارمۇ؟
ئارغىماق ئېتى ئېغىلدا بارمۇ؟
مىسران قىلىچى قوزۇقتا بارمۇ؟
ئالغۇر بۈركۈتى ئورنىدا بارمۇ؟
كاپ ـ كاپ كۈچۈكى ئىشىكتە بارمۇ؟

دەپ سوراپتۇ. مەختۇمسۇلا مومايىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ئۆيدىن چىقماي تۇرۇپ:

چىن تۆمۈر باتۇر ئۆيىدە يوقتۇر،
ئارغىماق ئېتى ئېغىلدا يوقتۇر،
مىسران قىلىچى قوزۇقتا يوقتۇر،
ئالغۇر بۈركۈتى ئورنىدا يوقتۇر،
كاپ ـ كاپ كۈچۈكى ئىشىكتە يوقتۇر.

دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن، موماي يەتتە باشلىق يالماۋۇز سۈرىتىدە ئۆيگە كىرىپ، ئاۋۋال قازاندىكى گۆشنىڭ ھەممىسىنى يەپتۇ، ئاندىن مەختۇمسۇلانىڭ ئۇزۇن چېچىدىن تۇرۇسقا ئېسىپ قويۇپ، تاپىنىنى تېشىپ قېنىنى شوراپتۇ. كېتەر چېغىدا مەختۇمسۇلاغا:

— مېنىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىمنى ھېچكىمگە ئېيتما، ئەگەر ئېيتىدىغان بولساڭ، مېنىڭدىن زادى قۇتۇلالمايسەن، — دەپ پوپوزا قىپتۇ. مەختۇمسۇلا قورقىنىدىن ھېچنېمە دېيەلمەپتۇ، ئاكىسى چىن تۆمۈرنىڭ كېلىشىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈپتۇ.

www.uyghurkitap.com

ئەتىسى كۈن كەچ بولۇشى بىلەن، ھېلىقى يالماۋۇز موماي يەنە كەپتۇ، ئۇيدە بار نەرسىلەرنى يەپ بولۇپ، ئىلگىرىكىدەك مەختۇمسۇلانىڭ قېنىنى شوراپتۇ. بۇ ئەھۋال بىرنەچچە كۈن شۇ خىلدا داۋاملىشىپتۇ. مەڭزى ئاناردەك، ھۆسنى گۈلدەك مەختۇمسۇلا كۈندىن ـ كۈنگە ماغدۇرسىزلىنىپ، زەپىراندەك سارغىيىپ كېتىپتۇ.

يەتتىنچى كۈنى چىن تۆمۈر باتۇر ئوۋدىن قايتىپ كېلىپ سىڭلىسىنى كۆرۈپ ھەيران بوپتۇ، كۆڭلىگە گۇمان تولۇپتۇ، چۈنكى سىڭلىسى مەختۇمسۇلا بىر يىل كېسەل بولغان ئادەمدەك سارغىيىپ كەتكەنىكەن.

— ھەي مەختۇمسۇلا، يەتتە كۈننىڭ ئىچىدە شۇنچە ئورۇقلاپ، سارغىيىپ، ھالىڭدىن كېتىپسەن، نېمە بولدۇڭ؟ كىمدىن ساڭا ئازار يەتتى؟ — دەپ سوراپتۇ چىن تۆمۈر باتۇر. مەختۇمسۇلا يىغلاپ تۇرۇپ، يالماۋۇز مومايىنىڭ قىلغان ـ ئەتكەنلىرىنى بىر ـ بىرلەپ ئاكىسىغا بايان قىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان چىن تۆمۈر باتۇر ناھايىتى غەزەپلىنىپ: «ئەگەر مەن شۇ يەتتە باشلىق يالماۋۇزنى ئۆلتۈرمىسەم، چىن تۆمۈر باتۇر بولماي كېتەي» دەپ قەسەم ئىچىپتۇ ۋە مەختۇمسۇلاغا قاراپ:

— ھەي سىڭلىم، مېنىڭ كەلگىنىمنى ھېچ كىشى بىلمىسۇن. مەن ئىشىكنىڭ كەينىگە ئورا كولاپ مۆكۈپ ياتىمەن. ئەگەر يالماۋۇز كېلىپ مېنى سورىسا، كۈندىكىدەك: «كەلمىدى» دەپ جاۋاب بەرگىن، — دەپتۇ، ئاندىن ئىتىغا، بۆركۈتىگە ۋە كۈچۈكىگە قاراپ، — ھەي ۋاپادار جانىۋارلىرىم، ئەگەر يالماۋۇز موماي كەلسە، ئۇن چىقارماڭلار، بىر ئامال قىلىپ ئۇنى قولغا چۈشۈرەيلى، — دەپتۇ. بۇ جانىۋارلار چىن تۆمۈر باتۇرنىڭ گېپىنى ئۇقىدىكەن.

شۇنداق قىلىپ، چىن تۆمۈر باتۇر مەيدىسىگە يەتتە قات ساۋۇتنى تېڭىپ، بېشىغا دۇبۇلغا كىيىپ، مىسران قىلىچىنى تۇتۇپ ئورىدا مۆكۈنۈپ يېتىپتۇ.

بىركەمدىن كېيىن يالماۋۇز موماي كېلىپ ئىشىكنىڭ ئالدىدا توختاپتۇ. ئۇنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ، بەدىنى شۈركۈنۈپ كېتىپتۇ. ئۇ: «بۈگۈن چىن تۆمۈر باتۇر كەلگەن ئوخشايدۇ، قايتىپ كەتمىسەم بولماس» دەپ يېنىپتۇ، لېكىن نەپسى قايتىپ كېتىشكە قويماپتۇ. موماي: «چىن تۆمۈر باتۇرنىڭ كەلگەن - كەلمىگەنلىكىنى بىر سوراپ كۆرەي. ئەگەر كەلگەن بولسا قايتىپ كېتەي، كەلمىگەن بولسا ئۇ ۋاقىتتا مېنىڭ بەختىم» دەپ ئويلاپ، ئىشىككە يېقىن كېلىپ:

چىن تۆمۈر باتۇر ئۆيدە بارمۇ؟
ئارغىماق ئېتى ئېغىلدا بارمۇ؟
مىسران قىلىچى قوزۇقتا بارمۇ؟
ئالغۇر بۈركۈتى ئورنىدا بارمۇ؟
كاپ - كاپ كۈچۈكى ئىشىكتە بارمۇ؟

دەپ سوراپتۇ. مەختۇمسۇلا:

چىن تۆمۈر باتۇر ئۆيدە يوقتۇر،
ئارغىماق ئېتى ئېغىلدا يوقتۇر،
مىسران قىلىچى قوزۇقتا يوقتۇر،
ئالغۇر بۈركۈتى ئورنىدا يوقتۇر،
كاپ - كاپ كۈچۈكى ئىشىكتە يوقتۇر.

دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. مومايىنىڭ يۈرىكى توختاپ، يەتتە بېشىنىڭ ھەربىرىدىن تۈرلۈك سادالارنى چىقىرىپ، ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك كىرىپ كەپتۇ، لېكىن ئىچكەركى ئۆيگە كىرمەي:

www.uyghurkitap.com

— ھەي مەختۇمسۇلا، ئاكاڭ چىن تۆمۈر باتۇر كەلگەن ئوخشايدۇ، ئۆيۈڭدە ئادەمنىڭ پۇرىقى بارغۇ؟ — دەپتۇ مەختۇمسۇلا تەمكىنلىك بىلەن:

— ئاكام تېخى كەلمىدى. ئەگەر كەلگەن بولسا ئارغىماق ئېتى ئېغىلدا، مىسران قىلىچى قوزۇقتا، ئالغۇر بۈركۈتى ئورنىدا، كاپ - كاپ كۈچۈكى ئىشىكتە بولماسمىدى، — دەپتۇ.

— سەن يالغان ئېيتىسەن، چىن تۆمۈر باتۇر ئېنىق كەلگەن ئوخشايدۇ، ئادەم پۇرىقى كېلىپ تۇرىدۇ، ئۇ يوشۇرۇنۇۋالغان ئوخشايدۇ، — دەپتۇ يالماۋۇز موماي.

— بۈگۈن ئاكامنىڭ كۆڭلەك، تامبىلىنى يۇيۇپ، سۈيىنى ئۆيگە تۆككەنىدىم، شۇنىڭ پۇرىقى بولسا كېرەك، — دەپتۇ مەختۇمسۇلا.

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ يالماۋۇز موماي ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپتۇ. ئادىتى بويىچە مەختۇمسۇلانى ئۇزۇن چېچىدىن تورۇس-

قا ئېسىپ، ئەمدىلا قېنىنى شوراي دەپ تۇرۇشىغا، چىن تۆمۈر باتۇر ئورىدىن چىقىپ، مىسران قىلىچى بىلەن بىر ئۇرغانىكەن، يالماۋۇز مومايىنىڭ بىر بېشى ئۈزۈلۈپ چۈشۈپتۇ. يالماۋۇز موماي «ئاھ» دەپتۇ ـ دە، چىن تۆمۈر باتۇرغا قاراپ:

— بىر بېشىمنىغۇ ئالدىڭ، قالغان ئالتە بېشىمغا قانداق جاۋاب بېرىسەن؟! — دەپ قەھرى بىلەن ئېلىشىشقا كىرىشىپتۇ.

ئېلىشىش بىر كېچە ـ كۈندۈز داۋام قىپتۇ. چىن تۆمۈر باتۇر يەنە بىر بېشىنى چېپىپ چۈشۈرۈپتۇ. يالماۋۇز موماي ئۆيدىن قېچىپ چىقىشنىڭ ئىلاجىسىنى تاپالماي، چىن تۆمۈر باتۇرغا يەنە ئېسىلىپتۇ، يەنە بىر كېچە ـ كۈندۈز ئېلىشىپتۇ. چىن تۆمۈر باتۇر بۇ قېتىم يالماۋۇز مومايىنىڭ يەنە بىر بېشىنى چېپىپ چۈشۈرۈپتۇ. ئۈچ بېشىدىن ئايرىلغان يالماۋۇز موماي تېخىمۇ غەزەپ بىلەن تۇتۇشۇپتۇ. چىن تۆمۈر باتۇر ئۇنىڭ يەنە بىر بېشىنى ئۇرۇپ چۈشۈرۈپتۇ. يالماۋۇز موماي ئۇياقتىن ـ بۇياققا قېچىشقا باشلاپتۇ. چىن تۆمۈر باتۇر ئۇنىڭ بەشىنچى بېشىنى كېسىپ چۈشۈرۈپتۇ. يالماۋۇز موماي ئەمدى ماغدۇرسىزلىنىپ، كۆزلىرى پىيالىدەك بوپتۇ، ئىشىكتىن قېچىپ چىقاي دېسە، مەختۇمسۇلا قىلىچ شىلتىپ چىقارماپتۇ. ئاخىر چىن تۆمۈر باتۇر يالماۋۇز مومايىنىڭ ئالتىنچى بېشىنىمۇ چېپىپ چۈشۈرۈپتۇ. ئەمدى يالماۋۇز مومايىنىڭ «يەل مۆڭگۈز» دەپ ئاتالغان بىرلا بېشى قاپتۇ. ئۇ ئامالسىزلىقتىن قۇيۇنغا ئايلىنىپتۇ ـ دە، ئۆينىڭ تۈڭلۈكىدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ:

— ھەي مەختۇمسۇلا، خەپ توختا! — دەپ بەدەر قېچىپتۇ.

چىن تۆمۈر باتۇر ئارغىماق ئېتىغا مىنىپ، بىر بېشى قالغان يالماۋۇز مومايىنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ. مەختۇمسۇلا

www.uyghurkitap.com

باغلاقلىق كاپ ـ كاپ كۈچۈكىنى قويۇۋېتىپتۇ. چىن تۆمۈر باتۇر يالماۋۇز مومايغا يېتىشىپتۇ. يالماۋۇز موماي ئىلاج چىن تۆمۈر باتۇرغا ئېسىلىپتۇ. ئۇلار كەچ كىرگۈچە ئېلىشىپتۇ. ئاڭغىچە چىن تۆمۈر باتۇرنىڭ كاپ ـ كاپ كۈچۈكى يېتىپ كېلىپ، يالماۋۇز مومايىنىڭ پاقالچىقىدىن چىشلەپ تارتىپتۇ. بىرئازدىن كېيىن يالماۋۇز موماي ھالسىزلىنىپ يىقىلىپتۇ. كاپ ـ كاپ كۈچۈكى ئۇنى تالاپ ئۆلتۈرۈپتۇ. چىن تۆمۈر باتۇر يالماۋۇز مومايىنىڭ يەتتىنچى بېشىنى ئېلىپ، ئۆيگە خۇشال قايتىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار يەنە بىرنەچچە ۋاقىت خۇشال ـ خۇرام ئۆتۈپتۇ. مەختۇمسۇلانىڭ رەڭگىرويى ئاستا ـ ئاستا ئوڭلىنىپ، ئاۋۋالقى ھالىتىگە كەپتۇ. ئۇ ئاي يۈزلۈك، خۇمار كۆزلۈك، شېرىن سۆزلۈك، سۇمبۇل چاچلىق، قارا قاشلىق، نازۇك بەدەن بىر گۈزەل بوپتۇكى، ئۇنى كۆرگەن ھەرقانداق كىشى ئەقىل ـ ھوشىنى يوقىتىپ قويىدىكەن.

كۈنلەردىن بىر كۈنى چىن تۆمۈر باتۇر زېرىكىپ، يەنە ئوۋغا چىقماقچى بوپتۇ ۋە مەختۇمسۇلاغا:

ــ ھەي سىڭلىم، مەن يەنە ئوۋغا چىقىمەن. سەن ھەرگىز ئۆيدىن تالاغا چىقمىغىن، سۇ بويىدا ئولتۇرۇپ چېچىڭنى تارىمىغىن، ــ دەپتۇ.

چىن تۆمۈر باتۇر سىڭلىسى بىلەن خوشلىشىپ ئوۋغا چىقىپ كېتىپتۇ. مەختۇمسۇلا ئاكىسىنىڭ نەسىھەتىنى يادىدا تۇتۇپ بىرنەچچە كۈنگىچە ئۆيدىن تالاغا چىقماپتۇ، لېكىن كۈنلەر ئۆتكەنسېرى زېرىكىپتۇ. ئاقىۋەت تالاغا چىقىپ، ئىدىشلىك ئالدىدىكى ئېرىقنىڭ بويىدا سۈزۈك سۇنىڭ ئېقىشىغا قىزىقىپ چېچىنى تاراشقا باشلاپتۇ. ئۇنىڭ ئۇزۇن، سۇمبۇل چاچلىرىدىن بىرنەچچە تېلى سۇغا چۈشۈپ كېتىپتۇ. بۇ

چاچلار سانجۇ پادىشاھلىقىنىڭ[1] ئوردىسىدىكى كۆلگە ئېقىپ بېرىپتۇ. بۇ ۋاقىتتا سانجۇ پادىشاھىنىڭ ئوغلى ئوزمۇخ نۆكەرلىرى بىلەن كۆلنىڭ بويىدا ئولتۇرغانىكەن. شاھزادە ئوزمۇخ كۆل بويىغا كېلىپ باش - كۆزىنى يۇيۇۋاتسا، ئۇنىڭ قولىغا ھېلىقى چاچلار ئىلىنىپ چىقىپتۇ. بۇ چاچلارنىڭ ئۇزۇن ۋە سۇمبۇللۇقى شاھزادىنى ھەيران قالدۇرۇپتۇ. ئوزمۇخ نۆكەرلىرىدىن:

— بۇ نېمىدېگەن ئۇزۇن چاچ؟ كىمنىڭ چېچى؟ — دەپ سوراپتۇ. نۆكەرلەر:

— ھەي شاھزادە، بۇ ئىلى ئىقلىمىنىڭ گۈزىلى مەختۇمسۇلانىڭ چېچى ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ چىن تۆمۈر باتۇر دېگەن ئاكىسى بار، ئۇنىڭغا تەڭ كېلىدىغان ئەر تېخى چىققىنى يوق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئوزمۇخ مەختۇمسۇلانى كۆرمەي تۇرۇپلا ئۇنىڭغا ئاشىق بولۇپ، ۋەسۋەسىگە چۈشۈپتۇ، دەرھال قول ئاستىدىكى بەگلىرىنى يىغىپ مەسلىھەت ئاپتۇ، نۇرغۇن لەشكەر توپلاپ، مەختۇمسۇلانى بۇلاپ كېلىش ئۈچۈن يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار بىرنەچچە كۈندىن كېيىن چىن تۆمۈر باتۇرنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كېلىپ ئەتراپىنى قورشاپتۇ. مەختۇمسۇلا بۇلارغا قارشىلىق كۆرسىتىپ، ئۆگزىگە چىقىپ مۇنداق دەپتۇ:

— ھەي لەشكەرلەر، بۇ نېمىدېگەن ئۇياتسىزلىق ! يالغۇز بىر ئاجىز قىزغا شۇنچە لەشكەرلەرنىڭ كېلىشى نامەردلىك ! ئاكام چىن تۆمۈر باتۇر كەلسە قانداق جاۋاب بېرىسىلەر؟ !

ئوزمۇخ مەختۇمسۇلانى كۆرۈپ، ئوتتەك كۆيۈپ مۇنداق دەپتۇ:

— ھەي مەختۇمسۇلا، ئۆزۈڭنى ماڭا قوبۇل قىلساڭ

---

[1] سانجۇ پادىشاھلىقى — موڭغۇل پادىشاھلىقى.

قىل، بولمىسا سېنى زورلۇق بىلەن ئالىمەن!
مەختۇمسۇلا بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ غەزەپ بىلەن ئۆرۈلگەن يەرگە چۈشۈپتۇ. ئاكىسى چىن تۆمۈر باتۇر ئۇۋغا كېتىش ئالدىدا: «ناۋادا بېشىڭغا كۈن چۈشسە، بۇ قۇشنى قويۇۋەتكىن، مەن قەيەردە بولسام، شۇ يەرگە خەۋەر يەتكۈزۈپ بارىدۇ» دەپ تاپىلاپ، ئالغۇر بۈركۈتىنى قويۇپ كەتكەنىكەن. مەختۇمسۇلا چۈمۈلىدەك قورشاپ كېلىۋاتقان لەشكەرلەرنى كۆرۈپ قۇشنى قويۇۋېتىپتۇ، ئۆزى قىلىچىنى قولىغا ئېلىپ، بۇلاڭچىلار بىلەن ئۇرۇشۇپتۇ، ئۇلارنىڭ نۇرغۇن لەشكىرىنى يوقىتىپتۇ. ئاڭغىچە چىن تۆمۈر باتۇر خەۋەر تېپىپ يېتىپ كەپتۇ. ئۇ مىسران قىلىچىنى ئوينىتىپ، بىر ئۆزى نەچچە مىڭ لەشكەر بىلەن قاتتىق ئېلىشىپتۇ. تەك كېلەلمىگەن لەشكەرلەر ئۆلەر ـ تىرىلىشىگە باقماي قېچىشقا باشلاپتۇ. ئوزمۇخ قېچىپ كېتىۋاتقان لەشكەرلىرىگە:
— سىلەر ئىككى كىشىدىن شۇنچە قاچامسىلەر؟ قاچ-ساڭلار مەندىن ياخشىلىق كۆرمەيسىلەر! — دەپ، يىتىراپ كەتكەن لەشكەرلىرىنى ئۆزى باشلاپ يەنە ئۇرۇش ئېچىپتۇ.
ئوزمۇخ چىن تۆمۈر باتۇرغا بىرقانچە ئون پالۋىنى بىلەن بىراقلا ھۇجۇم قىپتۇ. نەيزە ـ قىلىچلارنىڭ بىر ـ بىرىگە ئۇرۇلۇشىدىن چاقماق چاققاندەك ئوتلار چاقناپتۇ. بىراق، ھەر ئىككى تەرەپ بىر ـ بىرىنى يېڭەلمەپتۇ. مەختۇمسۇلا بۇ ھالنى كۆرۈپ ئەندىشىگە چۈشۈپتۇ. ئۇ: «ئاكامغا زەخمە يەت-مىگەندى، ئۇنىڭ مېنىڭ بولغىنىدىن مېنىڭ يوق بولغىنىم ياخشى» دەپ ئويلاپ، ئاكىسىغا مۇنداق دەپتۇ:
— جېنىم ئاكا، دۈشمەنلەر سان ـ ساناقسىز ھەم رە-ھىمسىز، شۇڭا سىز جەڭدىن يېنىڭ، ئۆلسەم مەن ئۆلەي، سىز ئامان قېلىڭ!

شۇ چاغدا چىن تۆمۈر باتۇر مەختۇمسۇلاغا قاراپ:

— سىڭلىم، مېنىڭدىن ئەنسىرىمە. چىن تۆمۈر دەپ ئېتىم بار، ماڭا دۈشمەن ئالدىدا باش ئېگىش ئۆلۈم بىلەن تەڭ. سەن جانجىگەر سىڭلىمدىن ئايرىلالمايمەن، شۇڭا جەڭدىن يانمايمەن! — دەپ جەڭنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ.

ئۇزمۇخنىڭ لەشكەرلىرى ئۆلۈپ تۈگەشكە ئاز قالغاندا، ياردەمگە ئەۋەتىلگەن سانجۇ لەشكەرلىرى نەرە تارتىپ يېتىپ كەپتۇ. ئۇلار قىلىچ - نەيزىلىرىنى يالىڭاچلاپتۇ، ئوقيالىرىنى چەنلەپتۇ، چىن تۆمۈر باتۇرغا قارا قاغىدەك يېپىشىپتۇ. ئۇزمۇخ پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ مەختۇمسۇلانى تۇتۇۋېلىپ، پۇت - قولىنى مەھكەم باغلاپ ئېلىپ قېچىپتۇ. چىن تۆمۈر باتۇر قەھر - غەزەپكە تولۇپ، يەتتە كېچە - كۈندۈز ئېلىشىپ ھەممە بۇلاڭچىنىڭ كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىپتۇ، كېيىن قارىغۇدەك بولسا، مەختۇمسۇلا ھېچ يەردە كۆرۈنمەپتۇ. چىن تۆمۈر باتۇر تېخىمۇ غەزەپلىنىپ، ئارغىماق ئېتىغا مىنىپ، مەختۇمسۇلانى ئىزدەپ دەشت - چۆللەرنى كېزىپتۇ، ئىزدە - ئىزدە ئاخىر ئىلى دەرياسىنى كېچىپ ئۆتۈپ، تېكەس تېغىنىڭ كۆكتۆپە دېگەن يېرىگە كەپتۇ. كىشىلەر داڭقى داستان بۇ باتۇرنى ناھايىتى خۇشال قارشى ئاپتۇ. چىن تۆمۈر باتۇر ئۇ يەرگە جايلىشىپ قاپتۇ، چارۋىچىلىق قىلىپ يۈرۈپ تېزلا باي بوپتۇ، شۇنداقتىمۇ بۇ مال - دۇنيا ئۇنىڭ كۆزىگە زادى كۆرۈنمەپتۇ، پۈتۈن ئوي - خىيالى سىڭلىسى مەختۇمسۇلادىلا قاپتۇ، كۆزى كېچە - كۈندۈز ياشتىن قۇرۇماپتۇ. چىن تۆمۈر باتۇر تولا يىغلاپ يۈرۈپ، ئاخىر ئىككى كۆزى قارىغۇ بولۇپ قاپتۇ.

ئەمدى گەپنى مەختۇمسۇلادىن ئاڭلايلى:

ئۇزمۇخ ساھىبجامال مەختۇمسۇلانى قولغا چۈشۈرگەن-

دىن كېيىن ئوردىسىغا ئاپىرىپ، قىرىق كېچە ـ كۈندۈز توي ئۆتكۈزۈپ، ئۇنى مەجبۇرىي خوتۇنلۇققا ئاپتۇ. ئارىدىن بىرنەچچە يىللار ئۆتۈپ، مەختۇمسۇلا بۇلاڭچىدىن ئىككى ئوغۇل تۇغۇپتۇ، شۇنداقتىمۇ ئۇ يەنە كېچە ـ كۈندۈز ئاكىسىنى كۆرۈشنى خىيال قىلىپ، قانداقلا بولسۇن بۇلاڭچىلارنىڭ قولىدىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىسىنى ئىزدەپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەختۇمسۇلا پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ، دەريا بويىغا بېرىپ سەيلە قىلىپ كېلىشكە ئىجازەت سوراپتۇ. پادىشاھ ئۆز كۆڭلىدە: «ھە، ئەمدى ئىككى بالىلىق بولغاچقا بىزگە رام بولدى» دەپ ئويلاپ رۇخسەت قىپتۇ. سانجۇ پادىشاھلىقىنىڭ بىر تۇلپارى بولۇپ، ئۇ تۇلپارغا پادىشاھنىڭ ئۆزىدىن باشقا كىشىنىڭ مىنىشى مەنئى قىلىنغانىكەن. مەختۇمسۇلا ئەنە شۇ تۇلپارغا مىنىپ، قىرىق كېنىزەك ھەم قىرىق نۆكەرنىڭ مۇھاپىزىتىدە دەريا بويىغا قاراپ يول ئاپتۇ. ئۇلار ئىلى دەرياسى بويىغا كېلىپ چۈشۈپتۇ. قاتار ـ قاتار چېدىر ـ بارگاھلارنى تىكىپ، ھەر خىل تائاملارنى پىشۇرۇپتۇ، سۈتتىن قىلىنغان شارابلارنى تۇلۇم ـ تۇلۇمى بىلەن تىكلەپ قويۇپتۇ. چوڭ زىياپەت باشلىنىپتۇ. مەختۇمسۇلا ئۆز قولى بىلەن ياغاچ ئاياقلارغا سۈت ھارىقىنى تولدۇرۇپ كېنىزەك، نۆكەرلەرگە بىر ـ بىرلەپ سۇنۇپ، بىردەمدە ھەممىسىنى مەست قىلىۋېتىپتۇ. مەختۇمسۇلا ئۇلارنىڭ مەستلىكىدىن پايدىلىنىپ چاققانلىق بىلەن تۇلپارغا مىنىپتۇ ـ دە، ئىلى دەرياسىنى كېچىپ ئۇ قاتقا ئۆتۈۋاپتۇ. پادىشاھ ئالدىدا بېشى كېتىشتىن قورققان نۆكەرلەر دەرھال ئارقىدىن قوغلاپ دەريا لېۋىگە كەپتۇ، بىراق ھېچقايسىسىنىڭ ئېتى دەرياغا كىرەلمەپتۇ. ئەسلىدە پادىشاھنىڭ تۇلپارىدىن باشقا ھەرقانداق جانىۋار بۇ دەريادىن ئۈزۈپ ئۆتەلمەيدىكەن. ئامالسىز قالغان

نۆكەرلەر مەختۇمسۇلاغا قاراپ:

— هەي مەختۇمسۇلا! ئىككى بالاڭنى يېتىم قىلماي كەينىڭگە ياندىن! — دەپتۇ. مەختۇمسۇلا:

— ئىككى ئوغلۇمنى ئېلىپ كەلسەڭلار، كەينىمگە يانىمەن! — دەپتۇ.

نۆكەرلەر دەرھال پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا بېرىپ ئىككى ئوغلىنى ئېلىپ كەپتۇ. بۇ ئىككى ئوغۇلنىڭ چوڭىنىڭ ئېتى ئاقار، كىچىكىنىڭ ئېتى چۆكەر ئىكەن. مەختۇمسۇلا نۆكەرلەرگە قاراپ:

— چوڭ بالامنى دەرياغا تاشلاڭلار، ئۇنىڭ پىراقىغا چىدىماي ئۇ ياققا ئۆتۈپ قالارمەن! — دەپتۇ.

نۆكەرلەر ئاقارنى دەرياغا ئاققۇزۇپتۇ، بىراق مەختۇمسۇلا ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماپتۇ. نۆكەرلەر: «مەختۇمسۇلا كىچىك ئوغلىنى ئوبدان كۆرىدۇ، شۇنى دەرياغا تاشلىساق، ئوغلىنى تۇتۇۋالىمەن دەپ دەرياغا چۈشەر» دېيىشىپ، چۆكەرنى دەرياغا تاشلاپتۇ. بالا شۇ زامات سۇغا غەرق بوپتۇ. مەختۇمسۇلاغا بۇ ناھايىتى ئېغىر كەپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇ سۆيۈملۈك ئاكىسى چىن تۆمۈر باتۇرنى تېپىش ئارزۇسىدىن يانماپتۇ. ئۇ نۆكەرلەرگە قاراپ:

— هەي ئىنساپسىز بۇلاڭچىلار! سىلەرگە نەسلىمنىمۇ قالدۇرمىدىم، ئەمدى مۇرادىم ھاسىل بولدى! — دەپتۇدە، ئاتنى چاپتۇرۇپ كېتىپتۇ. بۇلاڭچىلار دەريادىن ئۆتەلمەي ئامالسىز قايتىپتۇ.

مەختۇمسۇلا شۇ يۈرگىنىچە دەشتلەرنى كېزىپ، تاغلاردىن ئېشىپ، بىر گۈزەل يايلاققا يېتىپ كەپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، نۇرغۇن تۆگىلەر يايلاپ يۈرگۈدەك. مەختۇمسۇلا تۆگىچىلەردىن:

— بۇ كىمنىڭ تۆگىلىرى؟ — دەپ سوراپتۇ. تۆگىچىلەر:

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

— چىن تۆمۈر قارىغۇنىڭ تۆگىلىرى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— ئۇ نېمە بولۇپ قارىغۇ بولدى؟ — دەپ سوراپتۇ مەختۇمسۇلا. تۆگىچىلەر:

— ئۇنىڭ بىر سىڭلىسىنى بۇلاڭچىلار بۇلاپ كەتكەنىكەن، شۇنىڭ دەردىدە تولا يىغلاپ قارىغۇ بولۇپ قالدى، — دەپتۇ. مەختۇمسۇلا يەنە:

— هازىر ئۇ قەيەردە؟ — دەپ سوراپتۇ. تۆگىچىلەر:

— قەيەردە ئىكەنلىكىنى بىلمەيمىز، — دەپتۇ.

مەختۇمسۇلا يەنە مېڭىپتۇ. بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن نۇرغۇن يىلقىلار ئۇچراپتۇ، يىلقىچىلاردىن سوراپتىكەن، ئۇلارمۇ شۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ، يەنە بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن نۇرغۇن كالا، قوي پادىلىرىنى كۆرۈپتۇ، قويچىلاردىن سوراپتىكەن، ئۇلارمۇ ئوخشاشلا جاۋاب بېرىپتۇ. ئاخىردا مەختۇمسۇلا ئەڭ چەتتە موزاي بېقىۋاتقان بىر پادىچى بالىدىن:

— جېنىم ئۇكام، چىن تۆمۈر باتۇر هازىر قەيەردە؟ ئېيتىپ بەرسەڭ، — دەپ يىلىنىپ سوراپتۇ. پادىچى بالا

تەسلىكتە:

— چىن تۆمۈر قارىغۇ ھازىر ئالتۇن ئارشاڭ دېگەن يەردە، — دەپتۇ. مەختۇمسۇلا ئۇنىڭغا يالۋۇرۇپ:

— مەن چىن تۆمۈر باتۇرنىڭ سىڭلىسى بولىمەن، مېنى ئاكامنىڭ قېشىغا باشلاپ بارساڭ، — دەپتۇ. پادىچى بالا:

— پادىدىن ئايرىلالمايمەن، موزايلار يىتۈپ كەتسە قانداق قىلىمەن؟ — دەپ ئۇنىماپتۇ. مەختۇمسۇلا:

— ئۇنداق بولسا پادىلىرىڭغا مەن قاراپ تۇراي. قولۇڭغا مۇنۇ ئالمىنى ئال، ئەگەر چىن تۆمۈر باتۇر سۆزۈڭگە ئىشەنمىسە، ئالمىنى كۆزىگە سۈرتسەڭ، كۆزى ئېچىلىدۇ، — دەپ قولىغا بىر ئالمىنى بېرىپتۇ.

پادىچى بالا ئالمىنى ئېلىپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇ بېرىپ چىن تۆمۈر باتۇرغا مەختۇمسۇلانىڭ خەۋىرىنى ئېيتقانىكەن، چىن تۆمۈر باتۇرنىڭ ھېچ ئىشەنگۈسى كەلمەپتۇ. شۇ ھامان پادىچى بالا:

ئالمۇتىيارنىڭ ئالمىسى،
مەختۇمسۇلانىڭ خالتىسى.
مەختۇمسۇلا بولمىسا،
قايدىن كېلۇر خالتىسى؟!

دەپ، ئالمىنى چىن تۆمۈر باتۇرنىڭ كۆزىگە سۈركىگەنىكەن، ئۇنىڭ كۆزلىرى شۇ زامات ئېچىلىپتۇ. چىن تۆمۈر باتۇر پادىچى بالىغا چوڭ رەھمەتلەرنى ئېيتىپتۇ ھەم ئۇنىڭ بىلەن بىللە مەختۇمسۇلانىڭ قېشىغا كەپتۇ. ئاكا - سىڭىل قېرىنداشلار بىر - بىرىنى كۆرۈپ يىغلىشىپتۇ، ھال - ئەھۋال سوراپ مۇڭدىشىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار خۇشال - خۇرام، تىنچ ئۆمۈر كەچۈرۈپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىچگى ئادرېسى

مەستان كەمپىر

قەدىمكى زاماندا بىر پادىشاھ بولغانىكەن، ئۇنىڭ ئۈچ خوتۇنىنىڭ ھېچقايسىسى تۇغماس ئىكەن، شۇڭا ئۇ پادىشاھ بالىغا زار ئىكەن.

ئۇ ھەر جۈمە كۈنىدە ۋەزىرلىرى بىلەن ئوۋغا چىقىپ كۆڭلىنى ئېچىشنى ياخشى كۆرىدىكەن. لېكىن، ئوۋغا چىقىش ئۇنىڭ ئۈچۈن قانچىلىك كۆڭۈللۈك بولسا، ئوۋدىن قايتىش شۇنچىلىك كۆڭۈلسىز بولىدىكەن، چۈنكى ھەرقاچان ئوۋغا چىققاندا تاغ ـ تاشلار، يەلپۈنۈپ تۇرغان گىياھلار، شارقىراپ ئېقىپ تۇرغان تاغ سۇلىرى ۋە سايراپ تۇرغان تۈرلۈك قۇشلار ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاچسا، ئوۋدىن قايتقان ۋاقىتتا ۋەزىرلىرىنىڭ بالىلىرىنىڭ ئاتىلىرىنى «دادا، دادا» دەپ ئالدىلىرىغا چىقىپ چاقىرىشلىرى، پادىشاھنىڭ ئالدىغا «دادا !» دەپ چىققۇدەك بالىسىنىڭ بولمىغانلىقى ئۇنىڭ يۈرەك ـ باغرىنى ئېزىدىكەن. شۇنداق چاغلاردا ئۇ كۆڭلى يېرىم بولۇپ ئۆيىگە كىرىدىكەن ـ دە، تاماقمۇ يېمەي، تالا ـ تۈزگىمۇ چىقماي يېتىۋالىدىكەن.

كۈنلەردىن بىر كۈنى پادىشاھ يەنە شۇنداق ئوۋدىن قايتقاندا، ۋەزىرلىرىنىڭ ئالدىغا «دادا، دادا» دەپ يۈگۈرۈشۈپ چىققان بالىلارنى كۆرۈپ، يۈرەك ـ باغرى كاۋاپ بولۇپ ئۆيىـ

گە كىرىپتۇ ـ دە، بىر ھەپتىگىچە ھېچ يەرگە چىقماي يې-تىۋاپتۇ. بىر ھەپتىدىن كېيىن پادىشاھنىڭ كۆرمىگەن دوست ـ يارەنلىرى: «پادىشاھىئالەم بىرنەچچە كۈندىن بېرى كۆرۈنمەي قالدى، ئاغرىپ ـ تارتىپ قالدىمىكىن، ئۇنى يوقلاپ كېلەيلى» دەپ پادىشاھنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. قارىسا، پادىشاھ بېشىنى ساڭگىلىتىپ، ئېڭىكىنى تۇتقىنىچە خىيالغا چۆكۈپ ئولتۇرغان. دوست ـ يارەنلىرىنى كۆرگەن پادىشاھ بېشىنى كۆتۈرۈپ:

— كېلىڭلار، دوستلىرىم، كېلىڭلار! — دەپ تۆرگە تەكلىپ قىپتۇ. دوستلار ئولتۇرۇپ تىنچ ـ ئامانلىق، ھال ـ ئەھۋال سورىشىپتۇ. پادىشاھنىڭ چىرايىدىن قانداقتۇر ھەس-رەت ئۇتىنى كۆرگەن دوستلىرىدىن بىرى:

— پادىشاھىئالەم، كەم دىدار بولۇپ قالدىلا، بىر ھەپتى-دىن بېرى تالا ـ تۈزگە چىقماي قويدىلا، چىرايلىرىمۇ ھەس-رەتلىك كۆرۈنىدۇ، تاۋۇلىرى قېچىپ قالدىمۇ نېمە؟ — دەپ سوراپتۇ.

پادىشاھ بىر ئۇھ تارتىپتۇ ـ دە، ئۆزىنى قايغۇ ـ ھەس-رەتكە سالغان دەردىنى ئېيتىشقا باشلاپتۇ:

— ئەي دوستلىرىم، ئۆزۈم پادىشاھمەن، تالاي ـ تالاي ئەل ـ يۇرت قول ئاستىمدا، دۆلىتىم ـ بايلىقىم ھەددى ـ ھېسابسىز، ھەرنېمە قىلسام ئەركىم ئۆزۈمدە، بۇ تەرەپتىن ئارمىنىم يوق. لېكىن، پەرزەنتسىزلىك مېنى ھەسرەتكە سال-دى، يۈرەك ـ باغرىمنى كاۋاپ قىلدى.

— توغرا ئېيتتىلا، پادىشاھىئالەم، پەرزەنت دېگەن ئاتا ـ ئانىنىڭ تۈگىمەس ـ پۈتمەس بەخت ـ دۆلىتى، پەرزەنتسىز ھاياتنىڭ لەززىتىمۇ، ھۇزۇرىمۇ يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن شۇنچە ئەل ـ يۇرتنى سوراپ تۇرغان، خۇسۇسەن، سىلىدەك بىر پا-دىشاھنىڭ پەرزەنت كۆرۈشى شەرت، — دەپتۇ دوستلىرىدىن

يەنە بىرى.
— مەنمۇ ئەنە شۇ توغرىدا ئويلايمەنۇ، لېكىن ئۇياققا تو-
ۋىگە يېتەلمەيۋاتىمەن. بۇ توغرىدا دوست ـ يارەنلىرىڭ قانداق
مەسلىھەت بېرىدىكىن؟ — دەپتۇ پادىشاھ دوستلىرىغا مۇرا-
جىئەت قىلىپ.
— ئۇنداق بولسا، پادىشاھىئالەم، بىزنىڭ سىلىگە
بېرىدىغان مەسلىھەتىمىز شۇكى، سىلى يەنە خوتۇن ئېلىش-
لىرى كېرەك. ئەنە شۇنىڭدىن كېيىن ئارزۇ ـ ئارمانلىرى
ھەل بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس، — دەپتۇ ئۇچىنچىسى.
پادىشاھنىڭ دوستلىرى بۇ مەسلىھەتنى ماقۇل كۆرۈپ،
ئۇنىڭ مەقسەتكە يېتىشى ئۈچۈن دۇئا قىلىپ قايتىشىپتۇ.
پادىشاھ شۇ كۈندىن باشلاپ شەھەر قىزلىرىنى سۈرۈش-
تۈرۈپ، ئۆزىگە لايىق تاللاشقا باشلاپتۇ. بۇ شەھەردە كۆپ با-
لىلىق بىر كەمبەغەل كىشىنىڭ ئايجامال دېگەن چىرايلىق
بىر قىزى بار ئىكەن، پادىشاھ ئەنە شۇ قىزنى ماقۇل كۆرۈپتۇ.
پادىشاھ لەشكەر باشلىقلىرىدىن بىرىنى چاقىرىپ، شۇ
قىزنى ئەكېلىشكە بۇيرۇپتۇ. لېكىن، پادىشاھنىڭ يېنىدا تۇر-
غان دوستلىرى:
— ئەي پادىشاھىئالەم، قول ئاستىلىرىدىكى پۇقرالار ئى-
چىدىن كۆڭۈللىرىگە ياققان ھەرقانداق قىزنى خالىغان ۋاقىت-
تا ئۆز ھوزۇرلىرىغا ئالالايدىلا. ئەمما، كۆڭۈللىرىدىكى ئارزۇ ـ
ئارمانغا يېتىش ئۈچۈن بۇ ئىشنى پەرمان بىلەن ئەمەس، بەل-
كى خەلقنىڭ رەسىم ـ يوسۇنى بويىچە ئەلچى ئارقىلىق قىل-
سىلا بولارمىكىن، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. شۇنىڭدىن
كېيىن پادىشاھ قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا ئەلچى ئەۋەتىپ ما-
قۇل قىپتۇ، توي كۈنىنى بەلگىلەپتۇ.
شۇنداق قىلىپ، پادىشاھ ئۆزىگە قاراشلىق بارلىق يۇرت

ئەھلىنى چاقىرىپ، يەتتە كېچە ـ كۈندۈز چوڭ توي ـ مەرد-كە قىلىپ، ئايجامالنى ئاپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ، ئايجامال ئېغىرئاياغ بوپ-تۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ: «مانا ئەمدى مەنمۇ پەرزەنتلىك بو-لىدىغان بولدۇم» دەپ ناھايىتى خۇشال بولۇپ، ئايجامالنى باشقا خوتۇنلىرىدىن ياخشى كۆرۈشكە، كۆپرەك ھۆرمەت قى-لىشقا باشلاپتۇ. پادىشاھنىڭ چوڭ خوتۇنلىرىنىڭ بۇنىڭغا تار-لىقى كېلىپ: «خەپ توختا، سەن توقالنىڭ بىر ئەدىپىنى بەرمىسەك» دەپ كۆڭلىگە پۈكۈپ يۈرۈپتۇ.

ئارىدىن يەنە بىرنەچچە ئاي ئۆتكەندىن كېيىن، پادىشاھ ئۆز ۋەزىرلىرى بىلەن ئوۋغا چىقىپ كېتىپتۇ. ئايجامالنىڭ ئاي ـ كۈنى يېقىنلىشىپ قالغانلىقىنى سەزگەن پادىشاھنىڭ چوڭ خوتۇنلىرى مەرەزلىك قىلىپ: «ئەگەر بۇ توقال ئامان ـ ئېسەن تۇغۇپ قالسا، پادىشاھ پۈتۈنلەي ئۇنى ياخشى كۆرۈپ، بىزدىن كۆڭلى سوۋۇپ كېتىدۇ، شۇڭا ئۇنىڭ تۇغقان بالىسى-نى پادىشاھنىڭ يوقلۇقىدىن پايدىلىنىپ يوقىتىۋېتىش كې-رەك» دېگەن پىكىرگە كېلىشىپتۇ ۋە بۇ قارا نىيەتلىرىنى ئورۇنداش ئۈچۈن شۇ شەھەردىكى جادۇگەر مەستان كەمپىرنى ياردەمگە چاقىرىپ:

— ۋاي موما، جان موما، كىشىنى ھاجىتىدىن چىقارسا ساۋاب بولىدۇ، دەيدىغان، شۇ تاپتا بىزنىڭ سىلىگە ناھايىتى چوڭ بىر ئىشتا ھاجىتىمىز چۈشتى، ئۇنى پەقەت ئۆزلىرىلا ئورۇندىيالايلا. ھازىر توقالنىڭ تولغىقى تۇتۇپ ياتىدۇ، ئۇ تۇغقان چاغدا بىر ئامال قىلىپ بالىسىنى يوقىتىشنىڭ يولى-نى قىلسىلا، بىز سىلىگە نېمە دېسىلە شۇنى بېرەيلى، — دەپ ئۆز نىيەتلىرىنى ئېيتىپتۇ.

بۇ سۆزنى ئاڭلىغان جادۇگەر مەستان كەمپىر بۇ ئىشنى

ئورۇنداپ بېرىشكە ۋەدە بېرىپ، كۆپ ئالتۇن ئاپتۇ ۋە ئايجا-مالنىڭ تۇغۇشىغا ياردەم قىلىدىغان كىندىكئانا سۈپىتىدە ئۇ-نىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ. ئايجامالنىڭ ۋاقتى - سائىتى يېتىپ، قوشكېزەك — بىر ئوغۇل، بىر قىز تۇغۇپتۇ. لېكىن، بى-رىنچى تۇغۇتتىلا قوشكېزەك تۇغقان ياش ئايجامال ئەس - هوشىدىن كېتىپ، هېچ نەرسىنى بىلمەي يېتىپ قاپتۇ. بو-مەستان كەمپىرگە راسا ئوڭ كەپتۇ. ئۇ دەررۇ يېڭى تۇغۇلغان ئىككى كۈچۈك تېپىپ كەپتۇ - دە، ئايجامالنىڭ يېنىغا قويۇپ قويۇپتۇ، ئۇنىڭ تۇغقان باللىرىنى دەرياغا تاشلىۋېتىش ئۈ-چۈن لاتىغا ئوراپ ئېلىپ كېتىپتۇ. دەرياغا يەتمەستىنلا مەس-تان كەمپىر هېرىپ قاپتۇ ۋە: «ئووۋاي، دەرياغا قاچان يېتىپ باراي، ئاۋارە بولۇپ يۈرگۈچە مۇشۇ يەرگىلا تاشلىۋەتمەيمەنمۇ» دەپ، بىر قىرنىڭ كەينىگە تاشلاپ قويۇپ قايتىپتۇ.

پادىشاھنىڭ چوڭ خوتۇنلىرى قارا نىيەتلىرى ئورۇندالغى-نىغا ناھايىتى خۇشال بولۇپ، دەررۇ بىر خىزمەتكارىنى چا-قىرىپ، ئۇنى:

— پادىشاھنىڭ زاتى پەس، گاداي توقىلى كۈچۈك تۇغ-دى، دەررۇ پادىشاھنىڭ ئوۋ قىلىپ يۈرگەن يېرىگە ئات چاپ-تۇرۇپ بېرىپ خەۋەر قىل، — دەپ بۇيرۇپتۇ.

ھېلىقى خىزمەتكار «كۈچۈك تۇغدى» دېگەن سۆزگە ئە-شەنگۈسى كەلمىسىمۇ، پادىشاھنىڭ خوتۇنى قىلغان ئەمر بول-غانلىقى ئۈچۈن، دەررۇ ئاتنى ئېگەرلەپ مىنىپتۇ - دە، چاپ-تۇرغىنىچە تاغقا قاراپ كېتىپتۇ. ئۇ تاغمۇتاغلارنى ئارىلاپ يۈرۈپ پادىشاھنى تېپىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا:

— ۋاي پادىشاھىئالەم، مەن سىلىگە چوڭ خوتۇنلىرىنىڭ ئەمرى بىلەن بىر خەۋەر ئەكەلدىم، لېكىن ئېيتىشقا قورقى-مەن، — دەپتۇ.

— قانداق خەۋەر، تېز سۆزلە ! — دەپتۇ پادىشاھ.

— ئەگەر بىر قوشۇق قېنىمدىن كەچسىلە ئېيتاي، پادىشاھىئالەم، — دەپتۇ خىزمەتكار.

پادىشاھ ئاڭلاشقا تاقەتسىزلىنىپ:

— خوپ، كەچتىم، ئېيتقىن، — دەپتۇ.

— ۋاي پادىشاھىئالەم، كىچىك خوتۇنلىرىنىڭ كۆزى يورۇپتۇ، تۇغقىنى ئادەم ئەمەس، ئىككى كۈچۈك ئىكەن، بۇنى تېخى ھېچكىمگە بىلدۈرمەپتۇ. چوڭ خوتۇنلىرى مېنى دەررۇ سىلىگە خەۋەر يەتكۈزۈشكە ئەۋەتتى، — دەپتۇ خىزمەتكار.

بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ: «ئاھ، بۇ نېمىدېگەن رەسۋاچىلىق !» دەپ پېشانىسىگە بىرنى ئۇرۇپتۇ - دە، خىزمەتكارغا:

— ئاتنى قانداق چاپتۇرۇپ كەلگەن بولساڭ، شۇنداق چاپتۇرۇپ بېرىپ ئۇلارغا ئېيت، توقالنىڭ چاچلىرىنى قىرقىپ، ئېغىلنىڭ بىر بۇلۇڭىغا كاتەك ياساپ، ئۇنى شۇنىڭغا سولاپ قويسۇن، كۈچۈكلىرى ئالدىدا تۇرسۇن، لېكىن بۇ ئىشلارنى باشقا ھېچكىم بىلمىسۇن، — دەپتۇ.

ھېلىقى خىزمەتكار يەنە ئېتى قارا تەرگە چۆشكۈچە چاپتۇرۇپ قايتىپ كەپتۇ - دە، پادىشاھنىڭ ئەمرىنى ئىزھار قىپتۇ. پادىشاھنىڭ چوڭ خوتۇنلىرى: «مانا ئەمدى بىز مەقسىتىمىزگە يەتتۇق، پادىشاھ يەنىلا بىزنى ياخشى كۆرىدىغان بولدى» دەپ، ئېغىلنىڭ بىر بۇلۇڭىغا بىر كاتەك ياسىتىپتۇ، ئايجامالنى چاچلىرىنى قىرقىپ، ئۇنىڭغا سولاپتۇ، ئالدىغا ھېلىقى كۈچۈكلەرنى تاشلاپتۇ، يېنىغا يۇندى تولدۇرۇلغان بىر يالاقنى قويۇپ قويۇپتۇ.

ئايجامال ھوشىغا كېلىپ قارىسا، ئۆزى ئېغىلدىكى كاتەك ئىچىدە ياتقۇدەك، چاچلىرى قىرقىلغان، ئالدىدا ئىككى كۈچۈك، بىر يالاقتا يۇندى تۇرغان. ئۇ ۋەقەنىڭ نېمە ئىكەنلى-

كىنى بىلمەي ھالى - تالى بولۇپ يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ، لېكىن ئىلاج تاپالماپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ ئايجامالنىڭ ماكانىغا يې-تەك، غىزاسى قالغان - قاتقان يۇندى بولۇپ قاپتۇ.

مەستان كەمپىر تاشلىۋېتىپ كەلگەن باللارنى دەريادىن سۇ ئىچىپ كېلىۋاتقان بىر ئانا كېيىك كۆرۈپ قېلىپ تاغقا ئېلىپ كېتىپتۇ ۋە بىر تاش غارنىڭ ئۆڭكۈرىگە جايلاشتۇ-رۇپ، ئۆز سۈتىنى ئەمدۈرۈپ بېقىشقا باشلاپتۇ.

ئاي، كۈن، ھەتتا يىللارمۇ ئۆتۈپتۇ. ئاكا - سىڭىل با-لىلار ئۆسۈپ چوڭ بوپتۇ ۋە ئۆڭكۈردىن چىقىپ ئەتراپتا كۆ-ڭۈل ئېچىپ ئويناشقا باشلاپتۇ.

بىر كۈنى پادىشاھ شۇ تاغقا ئوۋ ئوۋلاپ بېرىپ قاپتۇ. پادىشاھ ھېچقانداق ئوۋ ھايۋىنى ئۇچرىتالماي ھېرىپ - ئې-چىپ يۈرگەندە، ئالدى تەرەپتىكى بىر قىرنىڭ كەينىدىن بىر كېيىك چىقىپتۇ - دە، جىم قاراپ تۇرۇپتۇ. پادىشاھ: «ھە ما-نا، ئەمدى خۇدايىم بەردى» دەپ ئوقياسىنى تەڭلىشىگە، ھېلى-قى كېيىك لىپ قىلىپ قېچىپتۇ، نېرىراق بېرىپ يەنە قاراپ تۇرۇپتۇ. پادىشاھ پايپاسلاپ يېقىنراق بارسا، يەنە نېرىراق قې-چىپ بېرىپ تۇرۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ، پادىشاھ ئەنە ئاتىمەن، مانا ئاتىمەن دەپ، كېيىككە ئەگىشىپ خېلى يەرگە كېتىپ قاپتۇ. كېيىك پادىشاھنى مەلىكە قىلىپ ھېلىقى ئويناپ يۈر-گەن ئىككى بالىنىڭ يېنىغا ئەگەشتۈرۈپ كەپتۇ - دە، ئۆزى بىر قىردىن ئېشىپ غايىب بوپتۇ. بۇ ئەنە شۇ باللارنى بې-قىپ يۈرگەن كېيىك ئىكەن.

باللار پادىشاھنى كۆرۈشى بىلەنلا قېچىپتۇ. پادىشاھ بولسا: «ئاھ خۇدايىم، شۇ تاغۇ چۆللەرگە بەرگەن بالىنى ماڭا نېمىشقا بەرمەيسەن؟» دەپ يەنە دەردكە تولۇپ قايتىپ كېتىپتۇ. ئۆيىگە كەلگەندە غىزامۇ يېمەستىن، خوتۇنلىرى بىلەنمۇ

گەپلەشمەستىن، خاپا ھالدا خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپتۇ. ئەتىسىمۇ پادىشاھنىڭ شۇنداق خاپا ھالدا خىيالغا چۆكۈپ ئولتۇرغىنىنى كۆرگەن خوتۇنلىرى:

— ئىككى كۈندىن بۇيان باش كۆتۈرمەي خىيالغا چۆكۈپ كەتتىلىغۇ، بىرەرنەرسىدىن خاپا بولدىلىمۇ؟ — دەپ سورىشىپتۇ. پادىشاھ:

— ھەي خوتۇنلار، خۇدايىم چۆل - باياۋانلارغا بەرگەن بالىنى ماڭا بەرسە بولماسمىدى، — دەپ ئۆكۈنۈپ تۇرۇپ، ئۇۋغا چىققاندا كۆرگەن بالىلار توغرىسىدا سۆزلەپ بېرىپتۇ.

پادىشاھنىڭ بۇ گەپلىرىنى ئاڭلىغان خوتۇنلىرى ئىچىدە، ئاھ، ھېلىقى بالىلارمىكىن؟ قانداق تەقدىر بىلەن ئۆلمەي ھايات قالدىكىن؟ ئەمدى سىرىمىز ئېچىلىپ قالمىسا بولاتتىغۇ، دەپ ئويلاپتۇ. شۇ چاغدا چوڭ خوتۇنى:

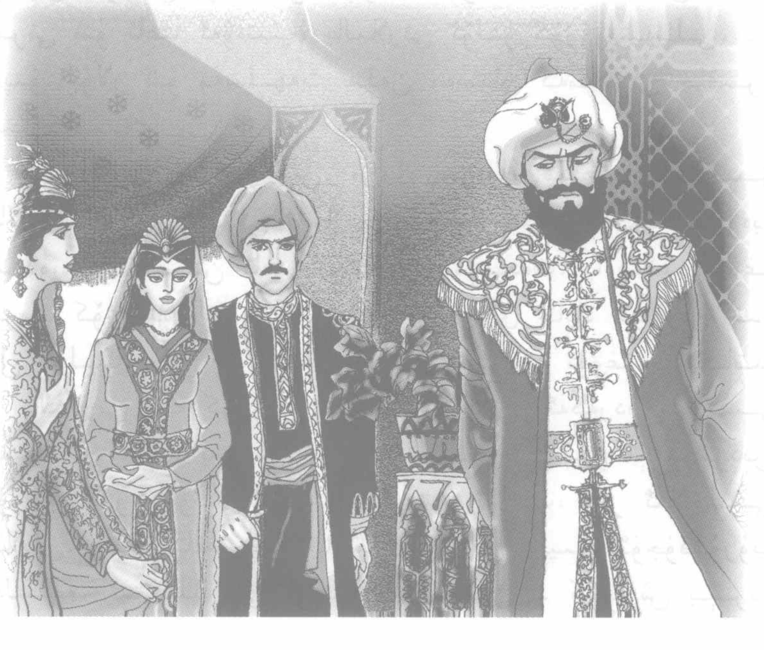

— قويسىلا، يوقلا نەرسىگە كۆڭۈللىرىنى بۇزۇپ، ئۆزلى-رىنى ئاۋارە قىلمىسىلا. خۇدايىمنىڭ ۋاقتى — كۆڭلى كۆتۈرۈپ، سىلىمۇ پەرزەنتلىك بولۇپ قالارلا، — دەپ پادىشاھنىڭ كۆڭ-لىنى ياساپتۇ.

بۇ خوتۇنلار پادىشاھتىن خالىي بىر يەرگە توپلىنىپ ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىپتۇ. بۇلارنىڭ بىرى:

— پادىشاھنىڭ كۆرۈپ كەلگىنى تەھقىق شۇ باللار بولسا كېرەك، ئۇلار بولمىسا، چۆل - باياۋاندا نېمە قىلىپ يۈرگەن باللار ئۇ؟ — دەپتۇ. ئىككىنچىسى:

— ئەگەر شۇلار بولسا، بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى سىرىمىز ئېچىلىپ قالىدۇ، چۈنكى پادىشاھ ئوۋغا چىققاندا ئۇلارنى يەنە كۆرۈشى مۇمكىن، — دەپتۇ. ئۈچىنچىسى بولسا:

— ھەر ئېھتىمالغا قارشى، سىرىمىز ئېچىلىپ قالغۇچە ئۇلارنى كۆزدىن يوقىتىش كېرەك، شۇڭا يەنە مەستان كەم-پىرنى شۇ تاغقا ئەۋەتىپ، باللارنى ئۆلتۈرگۈزۈۋېتەيلى، — دەپتۇ. بۇلار شۇ مەسلىھەت بىلەن مەستان كەمپىرنى چاقىر-تىپ كېلىپ:

— سادىغىڭىز بولايلى، موما، بىزنىڭ قىلغان ئىشىمىز چالا قالغانىكەن. سىلى تاشلاپ كەلگەن باللار نېمە سەۋەب-تىندۇر ئۆلمەستىن تاغدا ئويناپ يۈرۈپتۇدەك، پادشاھ ئوۋغا بىرىپ كۆرۈپتۇدەك. ئىككى كۈندىن بېرى خاپا، شۇلارنى خى-يال قىلىپ، باش كۆتۈرمەي ئولتۇرىدۇ. يەنە ئوۋغا چىققاندا ئۇ باللارنى يەنە كۆرۈپ قىلىشى مۇمكىن. ئەگەردە سىرىمىز ئېچىلىپ قالسا، بىزنىڭمۇ، سىلىنىڭمۇ جېنىمىز تېنىمىزدىن جۇدا بولىدۇ. شۇڭا، ئىشنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، بىر ئىلاجىنى قىلايلى. سىلى تاغقا چىقىپ شۇ باللارنى تېپىپ ئۇجۇقتۇرۇپ كەلسىلە، ئېتەكلىرىنى توشتۇرۇپ ئالتۇن - كۈمۈش بېرى-

مىز، — دەپتۇ. مەستان كەمپىر «خوپ» دەپ ئېتىكىنى توش-تۇرۇپ ئالتۇن - كۇمۇشلەرنى ئاپتۇ - دە، ئۆيىگە بېرىپ بىر بۇلۇڭغا كۆمۈپتۇ، كېيىن تاغقا راۋان بوپتۇ.

بالىلارنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلمىگەن مەستان كەمپىر تاغمۇتاغلارنى ئېشىپ، قىرمۇقىرلاردىن ئۆتۈپ، ساي-مۇسايلارنى كېزىپ يۈرۈپتۇ. ئۇنىڭ كىيىملىرى تىكەنلەرگە ئىلىنىپ، تەنلىرى تىلىنىپ كېتىپتۇ، ئاياغ كىيىملىرى يىر-تىلىپ، پۇتلىرىغا تىكەن كىرىپ، تاپانلىرى تېشىلىپ كې-تىپتۇ، بىر كۈنى ئېگىز قىيا تاشلارنى ئارىلاپ كېتىپ بې-رىپ، شۇ يەردە يۈرگەن بىر قىزنى كۆرۈپ قاپتۇ - دە: «ھە، مانا تاپتىم» دەپ قىزغا قاراپ ئېتىلىپتۇ، لېكىن قىزمۇ بۇ موماينى كۆرۈپ ئۆڭكۈرگە قېچىپ كىرىپ، ئۇنىڭ ئاغزىنى

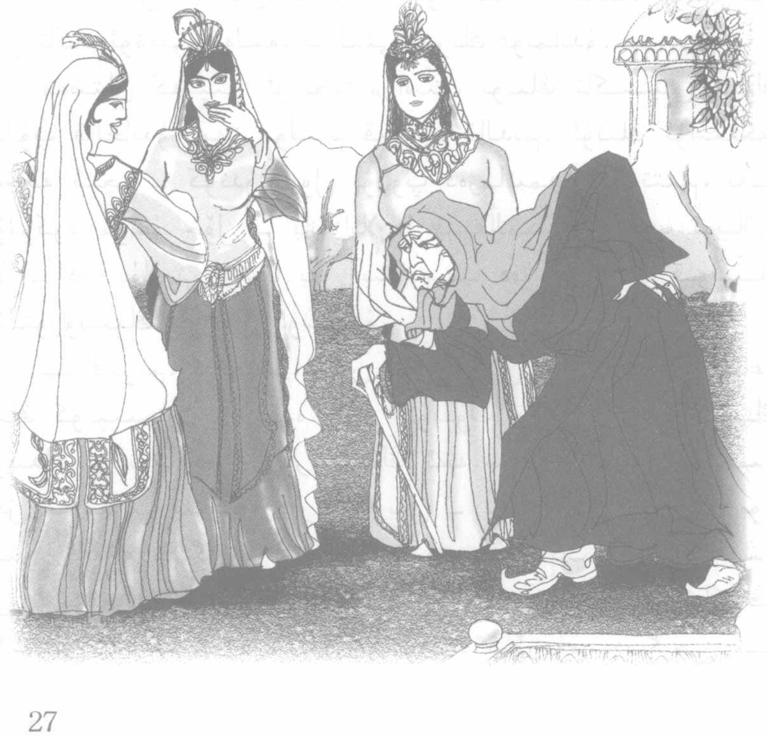

مەھكەم ئېتىۋاپتۇ.

قىزنى قوغلاپ ئۆڭكۈرگە كىرەلمىگەن موماي ئۇنىڭ ئاغزىنى ئېچىشقا خېلى ئۇرۇنۇپ كۆرۈپتۇ، زادىلا ئاچالمىغاندىن كېيىن:

— ھەي قىزىم، ئۆڭكۈرنىڭ ئاغزىنى ئاچ، بۇياققا چىققىن، مەن ساڭا تاتلىق ئېلىپ كەلدىم، مە، ئال، — دەپ ئالداپ بېقىپتۇ.

لېكىن، قىز ئاكىسىنىڭ ئوۋغا چىقىپ كېتىش ئالدىدا: «بىرەر كىشىنى كۆرسەڭ، ئۆڭكۈرگە قېچىپ كىرىپ ئاغزىنى ئېتىۋال، ئالدىسا ئىشەنمە، ئۆڭكۈرنى زادى ئاچما» دېگەن سۆزلىرىنى ئەسلەپ، مەستان كەمپىرگە ئالدانماپتۇ ۋە ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ:

— نەدىن كەلگەن بولساڭ، شۇ ياققا كەتسىلە، موما. ھازىر ئاكام ئوۋدىن كەلسە، سىلىنى تىرىك قويمايدۇ، — دەپتۇ.

مەستان كەمپىر ئۆزىچە: «راست، بۇنىڭ ئاكىسى چوڭ بولۇپ قالغاندۇ، مەن بولسام قېرىپ قالدىم، ئۇنىڭ ئۈستىگە، نەچچە كېچە ـ كۈندۈز يول يۈرۈپ دەرمانىمدىن كەتتىم، يەنە ئۆلۈكۈم مۇشۇ چۆل ـ باياۋانلاردا قېپقالمىسۇن» دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، بۇلارنى باشقا يول بىلەن — دىۋىلەرنىڭ قولىدا ئۆلتۈرۈشنىڭ كويىغا چۈشۈپتۇ.

— قىزىم، بولمىسا، سەن ماڭا قۇلاق سال! مۇشۇ تاغنىڭ كۈنپېتىش تەرىپىدە، ئۈچ كۈنلۈك يولدا، بىر بۇلاقنىڭ بويىدا بىر تۈپ دەرەخ بار. ئاكاڭ ئەنە شۇ دەرەخنىڭ شېخىدىن ئەكېلىپ تىكسە، كارامەت يەل ـ يېمىشلىك بىر باغ بولىدۇ. ئاكاڭ كەلگەندە ئەنە شۇ دەرەخنىڭ شېخىدىن ئەكېلىشنى ئېيتقىن، ئۇنىمىسا، يىغلاپ تۇرۇۋالغىن. ئەگەر ئاكاڭ: «كىمدىن ئاڭلىدىڭ؟» دېسە، چۈشۈمدە كۆردۈم، دېگىن، —

دەپتۇ ـ دە، ئۆزى قايتىپ كېتىپتۇ.

خېلىدىن كېيىن قىزنىڭ ئاكىسى قايتىپتۇ. ئاخشىمى ئاكا ـ سىڭىل ئىككىسى گەپلىشىپ ئولتۇرغاندا، سىڭلىسى:

ــــ ئاكا، مۇشۇ تاغنىڭ كۈنپېتىش تەرىپىدە، ئۈچ كۈنلۈك يولدا بىر بۇلاق بار ئىكەن، ئۇ بۇلاقنىڭ بويىدا بىر تۈپ دەرەخ بار ئىكەن. ئەگەر شۇ دەرەخنىڭ شېخىدىن ئەكېلىپ تىكسە، دۇنيادىكى تۆرلۈك ـ تۈمەن يەل ـ يېمىشلەرنىڭ ھەممىسى بار بىر باغ بولغۇدەك. جېنىم ئاكا، ئەنە شۇنىڭ شېخىدىن ئەكېلىپ تىكىپ بەرسىڭىزچۇ، ــــ دەپتۇ. سىڭلىسىنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان ئاكىسى:

ــــ قوي، بۇنداق بولمىغۇر گەپنى نەدىن ئاڭلىدىڭ؟ ــــ دەپتۇ. سىڭلىسى بولسا يىغلاپ يالۋۇرۇپ:

ــــ چۈشۈمدە كۆردۈم، جېنىم ئاكا، مېنى سىڭلىم دېسىڭىز، ياق دېمەيسىز، ــــ دەپ تۇرۇۋاپتۇ.

سىڭلىسىنىڭ تەلىپىنى قىيالماستىن، ئاكىسى «خوپ» دەپتۇ ۋە ئەتىسى يولغا راۋان بوپتۇ. ئاردىن بىر يېرىم كۈن ئۆتۈپ يولنىڭ يېرىمىغا كەلگەندە، بالىنىڭ ئالدىدىن ئاپئاق ساقاللىق ۋە ئۇزۇن ھاسا تايانغان بىر بوۋاي چىقىپ قاپتۇ. بالا سالام بېرىپ ئۆتۈپ كېتىپ بارغاندا، بوۋاي بالىنى توختىتىپ:

ــــ يول بولسۇن، بالام، نەگە ماڭدىڭ؟ ــــ دەپ سوراپتۇ. بالا كۈنپېتىش تەرەپتىكى بۇلاق بويىدىن دەرەخ شېخى ئەكېلىشكە كېتىپ بارغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

ــــ ھەي بالام، خەتەرلىك سەپەرگە چىقىپسەن. خەير، مەيلى، «يولۋاس ئىزىدىن، يىگىت سۆزىدىن قايتماس» دېگەندەك، شۇنچە يول بېسىپ كەپسەن، ئەمدى بېرىۋەرگىن. لېكىن، بالام، قۇلىقىڭدا تۇتقىنكى، سەن دېگەن ئۇ دەرەخ دېۋىلەرنىڭ ماكانىدا، ئۇ يەر دېۋىلەردىن كېچە ـ كۈندۈز خالىي

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكىر ئادرېسى

بولمايدۇ. ئۇ دەرەخنىڭ شېخىدىن ئالماقچى بولۇپ بارغان قانچە ـ قانچە ئادەملەر دىۋىلەرنىڭ قولىدا ئۆلۈپ كەتكەن. سەن يەنە بىر يېرىم كۈندىن كېيىن يېتىپ بارىسەن. يېتىپ بارغاندىن كېيىن يىراق بىر يەردە مۆكۈنۈپ تۇرغىن. كۈن چۈش بولۇپ تازا قىزىغان چاغدا، دىۋىلەرنىڭ ھەممىسى چۈش-لۈك غىزاغا كىرىپ كېتىدۇ. ئەنە شۇ چاغدىلا شاختىن سۇن-دۇرۇپ قاچ. ئەگەر دىۋىلەر تۇيۇپ قېلىپ قوغلاپ چىققۇدەك بولسا، كەينىڭگە قارىماستىن قېچىۋەرگىن. ئالتۇن بىر ـ مەن دېسىمۇ، يامبۇ بىر ـ مەن دېسىمۇ، يالۋۇرسىمۇ، دوق قىلسىمۇ كەينىڭگە قارىماي قاچ. كەينىڭگە قارىساڭ، تۈتۈلسەن، قارى-مىساڭ، قۇتۇلسەن. ئاقىۋەتتە بولسۇن، ئىشىڭ ئوڭۇشلۇق بولسۇن، مەقسىتىڭگە يەت، بالام. ئامىن ئاللاھۇ ئەكبەر، ــ دەپ بوۋاي ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ساقىلىنى سىلاپ-تۇ ـ دە، كېتىپتۇ. بالا:

ــ ئېيتقانلىرى كەلسۇن، ئاتا! ــ دەپ ئۆز يولىغا قاراپ كېتىپتۇ.

ئارىدىن بىر يېرىم كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، بالا كەڭ بىر سايغا يېتىپ كەپتۇ، قارىسا، سايىنىڭ ئىچى ئاپئاق ئۇس-تىخانلارغا تولۇپ كەتكەن. بۇلار شۇ دەرەخنىڭ شېخىدىن ئې-لىشقا كېلىپ دىۋىلەرنىڭ قولىدا ئۆلۈپ كەتكەن ئادەملەرنىڭ ئۇستىخانلىرى ئىكەن. سايىنىڭ ئۇ قاپتىلىدا پارقىراپ ئېقىپ تۇرغان بىر بۇلاق، ئۇنىڭ بويىدا يوغان، بوك، ياپيېشىل بىر تۈپ دەرەخ ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدا يۈرگەن نۇرغۇن دىۋىلەر كۆرۈ-نۈپتۇ. بالا: «مەن ئىزدەپ كەلگەن دەرەخ شۇ بولسا كېرەك» دەپ، ھېلىقى بوۋاينىڭ سۆزلىرىنى ئەسلەپتۇ ـ دە، ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ يوشۇرۇنۇپ يېتىپتۇ.

كۈن چۈش بولغاندا تاغ ـ تاشلارنى تىترىتىپ قاتتىق

جاراڭلىق بىر ئاۋاز چىقىپتۇ ـ دە، ئۇياق ـ بۇياقتىن دىۋى-لەر كېلىپ بىر تۆشۈككە كىرىپ كېتىپتۇ. تاشقىرىدا ھېچ-كىم قالماي جىمجىتلىق باسقاندا، بالا ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ دەرەخنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ ـ دە، بىر تال شېخىنى سۇندۇرۇ-ۋېلىپ قېچىپتۇ، لېكىن سەزگۈر دىۋىلەر شاخنىڭ «چارس» قىلىپ سۇنغانلىقىنى ئاڭلاپ چىقىپ بالىنى قوغلاپتۇ.

— ھەي ئادەمزات، توختا ! مە ساڭا ئالتۇن، مە ساڭا يامبۇ، توختا ! ھېچبولمىسا، كەينىڭگە بىر قارا، — دەپ دى-ۋىلەر قوغلاپ مېڭىپتۇ، ئالداپ بېقىپتۇ، دوق قىلىپ بېقىپ-تۇ، لېكىن بالا ھېچ توختىماي ۋە كەينىگىمۇ قارىماي قېچىپ قۇتۇلۇپ كېتىپتۇ.

بالا ئۇياققا ئۈچ كۈن، بۇياققا ئۈچ كۈن — ئالتە كۈن يول مېڭىپ، يەتتىنچى كۈنى ئۆز ئۆڭكۈرىگە يېتىپ كەپتۇ. ئاخشىمى ئاكا ـ سىڭىل ئىككىسى مەسلىھەتلىشىپ، شاخنى بىر تۈزلەڭگە تىكىپتۇ. ئەتىسى ئۆڭكۈردىن چىقىپ قارىسا، شۇنداق بىر باغۇ بوستان پەيدا بوپتۇكى، خىلمۇخىل يەل ـ يېمىشلەر پىشىپ تۇرغان، رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلىپ تۇر-غان، تۇرلۇك ـ تۈمەن قۇشلار سايرىشىپ تۇرغان، باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كۆلدە بېلىقلار ئۈزۈشۈپ ئويناپ يۈرگەن. بۇ-نى كۆرگەن ئاكا ـ سىڭىل ئىككىسى باغدا خۇشال سەيلە قى-لىپ، كۆڭۈل ئېچىپ يۈرۈپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھ يەنە شۇ تاغقا ئوۋغا كېلىپ قاپتۇ. ئۇ ئوۋ ئوۋلاپ يۈرگەندە، ئۇنىڭ ئالدىدا ھېلىقى كې-يىك پەيدا بوپتۇ ـ دە، بۇرۇنقىدەك قاراپ تۇرۇپتۇ. پادىشاھ ئاتماقچى بوپتىكەن، نېرىراق قېچىپ بېرىپ يەنە قاراپ تۇ-رۇپتۇ. يەنە ئاتاي دېسە، يەنە نېرىراق قېچىپ بېرىپ پادىشاھ-

www.uyghurkitap.com

نى ھېلىقى باغقا ئەگەشتۇرۇپ ئاپىرىپتۇ ــ دە، ئۆزى غايىب بوپتۇ. ئاكىسى ئۇۋغا كېتىپ، سىڭلىسى باغدا ئويناپ يۈرگە- نىكەن. قىز پادىشاھنى كۆرۈپ قېچىپ كېتىپتۇ. پادىشاھ يەنە خاپا بولۇپ قايتىپتۇ.

پادىشاھنىڭ خاپا بولۇپ قايتقانلىقىنى كۆرگەن خوتۇنلىرى يەنە ھال سوراپتۇ. پادىشاھ ئۇۋ ئۇۋلاپ يۈرۈپ كۆرگەنلىرىنى يەنە سۆزلەپ بېرىپتۇ.

باللارنىڭ تېخىچىلا بار ئىكەنلىكىنى بىلگەن پادىشاھنىڭ چوڭ خوتۇنلىرى دەررۇ مەستان كەمپىرگە نۇرغۇن ئالتۇنلارنى بېرىپ، ئۇنى يەنە ئەۋەتىپتۇ.

مەستان كەمپىر بۇ قېتىم ئۆزى كۆرگەن يول بىلەن توپتوغرا ھېلىقى ئۆڭكۈرگە كەپتۇ، لېكىن ئۆڭكۈرگە كىرىش- تىن ئېھتىيات قىلىپ، ئاكىسىنىڭ بار ـ يوقلۇقىنى بىلىش ئۈچۈن بىر يەردە ماراپ يېتىپتۇ.

قىزنىڭ ئاكىسى شۇ كۈنى ئۇۋغا كېتىپ، سىڭلىسى يال- غۇز قالغانىكەن. قىز مەستان كەمپىرنى كۆرۈپ قېلىپ ئۆڭ- كۈرگە كىرىپ كېتىپتۇ ـ دە، ئۆڭكۈرنىڭ ئېغىزىنى ئې- تىۋاپتۇ. كەمپىر بۇنىڭدىن ئاكىسىنىڭ يوقلۇقىنى بىلىپ، ئۆڭكۈرگە كېلىپ، ئۇنى ئېچىش ئۈچۈن كۆپ ھەرىكەت قىلىپ كۆرۈپتۇ، لېكىن ئۆڭكۈرنىڭ ئاغزىغا توسالغان ئېغىر تاشلار- نى كۆتۈرۈشكە كۈچى يەتمىگەندىن كېيىن:

— قىزىم، ئۆڭكۈرنى ئاچ، مانا ساڭا ياخشى كىيىم ۋە ئالتۇن ئۈزۈكلەرنى ئەكەلدىم، — دەپ قىزنى ئالداپ بېقىپتۇ. قىز ئۇ- نىڭ ئالدىغىنىغا كۆنمەپتۇ ۋە ئۆڭكۈرنى ئاچماپتۇ.

— ماڭا سىلىنىڭ ھېچنېمىلىرى كېرەك ئەمەس. قاياق- تىن كەلگەن بولسىلا شۇ ياققا كەتسىلە. بولمىسا، ھازىر ئا- كامنىڭ كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدى، ئەگەر ئۇ كېلىپ

قالسا، سىلىنى ئۆلتۈرۈپ تاشلايدۇ، — دەپ ۋارقىراپتۇ قىز.

ھەرقانداق ئالداشلار بىلەن قىزنى ئۆڭكۈردىن چىقىرال-
مىغان ۋە چىقىرىشقا كۆزى يەتمىگەن مەستان كەمپىر ئىلاج-
سىز، ئۇلارنى باشقا يول بىلەن ئۆلتۈرۈش پىكرىگە كەپتۇ - دە:

— قىزىم، مېنىڭ ئېيتقان سۆزۈم راستمىكەن؟ مەن دې-
گەن دەرەخنىڭ شېخىنى ئەكېلىپ تىكىپتىكەنسىلەر، ياخشى
باغۇ بوستانلىققا ئىگە بولۇپ قاپسىلەر. ئەمدى بىر مەسلىھەت
بېرەي، ئاڭلىغىن، مۇشۇ تاغنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدە، ئۈچ
كۈنلۈك يولدا بىر ئۆڭكۈر بار. ئەنە شۇ ئۆڭكۈردە ھۆرلىقاخان
دېگەن بىر قىز ياشايدۇ. ئاكاڭ كەلگەندە ئەنە شۇ قىزنى ئە-
كېلىپ بېرىڭ، دەپ تۇرۇۋالغىن. ئۇنىمىسا، يىغلاپ تۇرۇۋال.
ئەگەر ئۇ قىزنى ئەكەلسەڭلار، ساڭا ئاچا بولىدۇ، ئاكاڭ بىر
ياقلارغا كەتكەندە سەن زېرىكىپ قالمايسەن. ئۆڭكۈرنىڭ ئال-
دىغا ئىككى تال كەمپۈت قويۇپ كېتىمەن، ئاكاڭ كەلگەندە
ئىككىڭلار يەڭلار، — دەپ، ئوغا سېپىلگەن ئىككى تال كەم-
پۈتنى ئۆڭكۈرنىڭ ئالدىغا قويۇپ، ئۆزى قايتىپ كېتىپتۇ.

شۇ ئارىدا بۇ بالىلارنى بېقىپ چوڭ قىلغان ھېلىقى كې-
يىك يۈگۈرۈپ كەپتۇ - دە، كەمپۈتلەرنى ئېلىپ دەرياغا ئاپې-
رىپ تاشلىۋېتىپتۇ.

بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن قىزنىڭ ئاكىسى كەپتۇ. ئاخشى-
مى ئاكا - سىڭىل گەپلىشىپ ئولتۇرغاندا، سىڭلىسى:

— ئاكا، مۇشۇ تاغنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدە بىر ئۆڭكۈر
بار ئىكەن، شۇ ئۆڭكۈردە ھۆرلىقاخان دېگەن بىر قىز ياشاي-
دىكەن. ئەنە شۇ قىزنى ئەكەلسىڭىز، ماڭا ئاچا بولاتتى، سىز
ئوۋغا چىقىپ كەتكەن چاغلاردا مەن ئۇنىڭ بىلەن ئويناپ -
كۈلۈپ، زېرىكمەي يۈرەتتىم، بولمىسا ناھايىتى زېرىكىپ كې-
تىدىكەنمەن، — دەپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— بۇنى كىمدىن ئاڭلىدىڭ؟ بولمىغان گەپلەرنى قويساڭ-چۇ، سىڭلىم، — دەپتۇ ئاكىسى.

— چۈشۈمدە كۆردۈم، ئاكا، — دەپتۇ سىڭلىسى.

— ئۇنداق نەرسىلەرنى ئارزۇ قىلما، سىڭلىم، — دەپتۇ ئاكىسى.

— ئەنىغۇ، دەرەخنىڭ شېخىنى ئەكىلىپ تىكىۋىدۇق، قانداق ياخشى باغۇ بوستانلىققا ئىگە بولۇپ قالدۇق. ئەمدى ئاچلىق بولۇپ قالسام نېمە بولاتتى؟ — دەپتۇ سىڭلىسى.

— ھەي سىڭلىم، ئۇ دەرەخنىڭ شېخىنى ئېلىپ كەلگۈچە نۇرغۇن خەتەرلەرگە يولۇقتۇم، ئۇنى سەن بىلمەيسەن، ئۆلۈكۈم دىۋىلەرنىڭ قولىدا قېلىشقا ئاز قالدى. قوي، سىڭلىم، بۇ ئارزۇنى قىلما! — دەپتۇ ئاكىسى.

— ئەگەر مېنى سىڭلىم دېسىڭىز، شۇ قىزنى ئەكىلىپ بېرىڭ، — دەپ يىغلاپ تۇرىۋاپتۇ سىڭلىسى.

ئاكىسى سىڭلىسىنىڭ كۆز يېشىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى قىيالماستىن يەنە «خوپ» دەپتۇ ۋە ئەتىسى يولغا چىقىپتۇ. ئۇ ماڭا-ماڭا بىر يېرىم كۈن ئۆتكەندە، يەنە ئۇنىڭغا ئۇزۇن ھاسا تايانغان، ئاپئاق ساقاللىق بىر بوۋاي يولۇقۇپتۇ.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئاتا، — دەپ سالام بېرىپتۇ بالا.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، بالام، يول بولسۇن، نەگە ماڭدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ بوۋاي.

— مۇشۇ تاغنىڭ ئۈڭكۈرىدە ھۆرلىقاخان دېگەن بىر قىز بارمىش، مەن شۇ قىزنى ئالغىلى كېتىپ بارىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ بالا.

— يامان يولغا مېڭىپسەن، بالام. ئۇ قىزنى ئالىمەن دەپ تالاي-تالاي ئادەملەر تاشقا ئايلىنىپ كەتكەن. مەيلى، بالام، يولغا چىققاندىن كېيىن يولۇڭدىن قايتما، لېكىن مېنىڭ

سۆزلىرىمنى قۇلىقىڭدا مەھكەم تۇت: يەنە بىر يېرىم كۈن ماڭغاندىن كېيىن ئۆڭكۈرگە يېتىپ بارىسەن. ئۆڭكۈرنىڭ ئاغزىدا تۇرۇپ: «ھۆرلىقاخان !» دەپ بىر قېتىم ۋارقىراپلا جىم تۇرۇۋال. بىردەم تۇرغاندىن كېيىن يەنە شۇنداق ۋارقىرىغىن ــ دە، جىم تۇرۇۋال. ئۈچىنچى قېتىم يەنە ۋارقىراپ، يەنە جىم تۇرۇۋال. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىدىن: «ۋارقىرا، ۋارقىرا، ۋارقىرا» دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىدۇ، لېكىن سەن زادىلا ۋارقىرىمىغىن. ئاقيول بولسۇن، ئىشىڭ ئوڭۇشلۇق بولسۇن، بالام، ئامىن ئاللاھۇ ئەكبەر، — دەپ بوۋاي ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ دۇئا قىپتۇ ــ دە، كېتىپتۇ.

بالا يولىنى داۋام قىپتۇ، ئارىدىن بىر يېرىم كۈن ئۆتۈپتۇ. بىر يەرلەرگە كېلىپ قارىسا، ئادەمگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان نۇرغۇن تاشلار تۇرغان. بۇلارنىڭ ھەممىسى ھۆرلىقاخاننى ئالىمىز دەپ كېلىپ تاشقا ئايلىنىپ كەتكەن كىشىلەر ئىكەن.

بالا ئۆڭكۈرنىڭ ئالدىغا كېلىپ: «ھۆرلىقاخان !» دەپ ۋارقىراپتۇ، بىردەم تۇرغاندىن كېيىن: «ھۆرلىقاخان !» دەپ يەنە ۋارقىراپتۇ، ئۈچىنچى قېتىم يەنە بىر ۋارقىراپ، جىم تۇرۇۋاپتۇ.

بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىدىن: «ۋارقىرا، ۋارقىرا، ۋارقىرا» دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ، لېكىن بالا بوۋاينىڭ ئېيتقانلىرىنى ئەسلەپ زادىلا ۋارقىرىماپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ھۆرلىقاخان: «مېنىڭ سىرىمنى بىلىدىغان بۇ قانداق ئەقىللىق ئادەمزات؟» دەپ ئۆڭكۈردىن چىقىشى بىلەنلا، بالا ئۇنىڭ بىلىكىدىن مەھكەم تۇتۇۋاپتۇ. شۇ چاغدا قىز:

— مەقسىتىڭنى ئېيتقىن، ساڭا نېمە كېرەك؟ — دەپ سوراپتۇ.

بالا ئۆزىنىڭ مەقسەتلىرىنى ئېيتقاندىن كېيىن، ھۆرلى-

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

قاخان رازىلىق بىلدۈرۈپ بالا بىلەن مېڭىپتۇ.

شۇ ئارىدا تاشقا ئايلىنىپ كەتكەن ھېلىقى ئادەملەرنىڭ ھەممىسى يەنە ئەسلىگە كەپتۇ ــ دە، بالىغا نۇرغۇن رەھمەت-لەرنى ئېيتىپ ئۆز يۇرتلىرىغا راۋان بوپتۇ.

بالا ھۆرلىقاخاننى ئۆزى تۇرغان ئۆڭكۈرگە ئەكەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئۈچى ئويناپ ــ كۈلۈپ ياشاشقا باشلاپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى پادىشاھ يەنە ئوۋغا چىقىپ، شۇ تاغدا ئوۋ ئوۋلاپ يۈرگەندە، ئالدىدىن يەنە ھېلىقى كېيىك چىقىپتۇ، يەنە ئۆتكەنكى قېتىملاردىكىدەك پادىشاھنى مەلىكە قىلىپ، ھېلىقى باغقا ئەگەشتۈرۈپ كەپتۇ ــ دە، سەيلە قىلىپ يۈرگەن بالىلارنىڭ يېنىدا تۇرۇۋاپتۇ.

پادىشاھ باغقا كىرىپ قارىسا، ئىككى قىز ۋە بىر ئوغۇل ئويناپ يۈرگەن، ئۇلارنىڭ يېنىدا بىر كېيىك تۇرغان. بۇلارنى كۆرگەن پادىشاھ ھەيران بولۇپ ئاتتىن چۈشۈپتۇ ــ دە، چۇلۇۋۇر-نى دەرەخكە باغلاپ قويۇپ، ئۆزى بالىلار تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ.

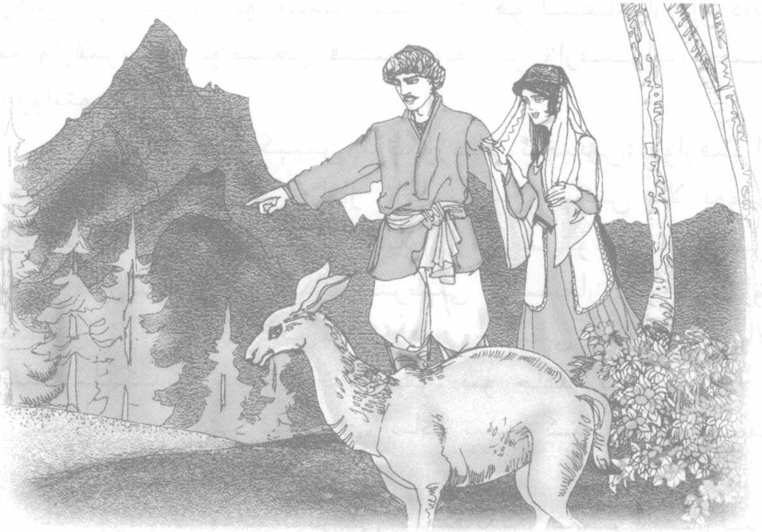

باللار يىقىنلىشىپ كېلىۋاتقان پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ سالام بېرىپتۇ ۋە ئۇنى ھۆرمەت بىلەن كۈتۈۋېلىپ، باغنىڭ ئەڭ ياخشى جايىغا — گۈللەرنىڭ ئارىسىغا جاي تەييارلاپ ئولتۇرغۇزۇپتۇ. ھۆرلىقاخان تۈرلۈك - تۈرلۈك تائاملارنى تەييارلاپ، خىلمۇخىل يەل - يېمىشلەرنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا تۆكۈپ، ئۇنى ياخشى مېھمان قىپتۇ. ئاتا - باللار بىر يەردە ئولتۇرۇپ، بىر داستىخاندا تاماق يەپ تۇرسىمۇ، ئاتىسى باللىرىنى يا باللىرى ئاتىسىنى تونۇماپتۇ.

پادىشاھ بۇ يەردە پۈتۈن كۈن مېھمان بولۇپ، باغنى ئايلىنىپ راسا تاماشا قىپتۇ، ئاندىن ئۇلارنى كېلەر جۈمە كۈنىگە مېھمانغا تەكلىپ قىلىپ قايتىپتۇ. ھۆرلىقاخان پادىشاھنىڭ خۇرجۇنىغا ھەر تۈرلۈك يەل - يېمىش ۋە سورلەنگەن گۆشلەردىن توشقۇزۇپ سېلىپ بېرىپتۇ.

پادىشاھ ئەكەلگەن ھەر تۈرلۈك يەل - يېمىش ۋە سورلەنگەن گۆشلەرنى كۆرگەن خوتۇنلىرى ھەيران بوپتۇ. ئۇلاردىن بىرى:

— يەل - يېمىش ۋە سور گۆشلەرنى نەدىن ئەكەلدىلە؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ھەي خوتۇن، ئوۋ ئوۋلاپ يۈرۈپ بىر تاغ پادىشاھىنىڭ بېغىغا توغرا كېلىپ قالدىم. ئۇلار مېنى راسا مېھمان قىلدى، بۇ نەرسىلەرنى شۇلار بەردى. مەن ئۇلارنى جۈمە كۈنىگە تەكلىپ قىلىپ قويۇپ كەلدىم. شۇنىڭ ئۈچۈن سىلەر ياخشىراق تەييارلىق قىلىپ قويۇڭلار، — دەپتۇ پادىشاھ.

خوتۇنلار شۇ كۈندىن باشلاپ تەييارلىققا كىرىشىپتۇ.

جۈمە كۈنى پادىشاھ پۈتۈن لەشكەر باشلىقلىرىنى چاقىرىپ:

— تەختىمدىن تارتىپ تاغنىڭ ئېتىكىگىچە يولنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېگى ئادرېسى

ئىككى تەرىپىگە لەشكەرلەرنى قاتار قىلىپ تىزىڭلار. بۈگۈن تاغ پادىشاھى مېھماندارچىلىققا كېلىدۇ، — دەپ بۇيرۇق بېرىپتۇ.

لەشكەر باشلىقلىرى پادىشاھنىڭ ئېيتقىنىدەك، لەشكەرلەرنى تەختنىڭ يېنىدىن تارتىپ تاغنىڭ ئېتىكىگە يەتكۈچە يولنىڭ ئىككى چېتىگە قاتار قىلىپ تۇرغۇزۇپتۇ. پادىشاھ ۋەزىرلىرىنى ئېلىپ، مېھمانلارنى قارشى ئېلىشقا يولغا چىقىپتۇ.

بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن ئاكا ـ سىڭىل، ھۆرلىقاخان ۋە كېيىك تاغدىن چۈشۈشكە باشلاپتۇ. پادىشاھ بۇلارنى قارشى ئېلىپ، ئۆيگە باشلاپ كەپتۇ ـ دە، ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز تاماشا قىلىپ بېرىپتۇ، شەھەرلىرىنى ئايلاندۇرۇپ كۆرسىتىپتۇ. كېيىن گەپلىشىپ ئولتۇرۇپ، پادىشاھ ھۆرلىقاخاندىن:

— بۇ باللار كىمنىڭ باللىرى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇ باللار ئەنە شۇ كېيىكنىڭ باللىرى، — دەپتۇ ھۆرلىقاخان. ھۆرلىقاخاننىڭ بەرگەن جاۋابىغا ھەيران قالغان پادىشاھ:

— بۇ قىزىق گەپقۇ، كېيىكمۇ ئادەم تۇغامدىكەن؟ — دەپ ئەجەبلىنىپتۇ.

— ئادەم كۈچۈك تۇغقان يەردە، كېيىك ئادەم تۇغالمامدىكەن؟ — دەپتۇ ھۆرلىقاخان. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ پادىشاھ پۇشايمانلىرىغا بىرنى ئۇرۇپتۇ ـ دە، دېمى ئىچىگە چۈشۈپ، خوتۇنلىرىغا قاراپتۇ. ئۇنىڭ خوتۇنلىرى سىرنىڭ ئاشكارا بولۇپ قېلىشىدىن قورقۇپ زۇۋان سۈرمەپتۇ. چوڭ خوتۇنى گەپنى بۇراپ:

— مېھمانلار ئۆيدە ئولتۇرۇۋېرىپ زېرىكىپ قالدىمىكىن، تاماشا قىلدۇرسىلىچۇ، — دەپتۇ. پادىشاھ مېھمانلارغا قاراپ:

— كۆڭلۈڭلار نېمىنى خالايدۇ، مېھمانلار؟ خىزمىتىڭلار

ئۈچۈن تەييارمەن، ــ دەپتۇ.

ــ ئەگەر پادىشاھىئالەمگە مالال كەلمىسە، شۇ شەھەر خەلقىنىڭ چوڭىدىن ـ كىچىكىگىچە ئەر ـ ئاياللارنىڭ ھەممىسىنى بىر كۆرسەك دېگەن تىلىكىمىز بار ئىدى، ــ دەپتۇ ھۆرلىقاخان.

ــ جېنىم بىلەن. مېھمانلار، قانداق كۆرۈشنى خالايسىلەر؟ ھەربىر ئۆيگە ئەكىرىپ كۆرسىتەيمۇ ياكى ھەممىسىنى بىر يەرگە توپلاپ كۆرسىتەيمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

ــ ئۆيمۇئۆي كىرىشكە ۋاقىت كۆپ كېتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىنى شۇ ساراي دەرۋازىسىدىن ئۆتكۈزسىلە، بىز شۇ دەرۋازا ئالدىدا تۇرۇپ كۆرسەك دەيمىز، ــ دەپتۇ ھۆرلىقاخان. شۇنىڭدىن كېيىن پادىشاھ ۋەزىرلىرىگە:

ــ بۈگۈن شەھەرنىڭ بارلىق خەلقى ساراي دەرۋازىسىدىن ئۆتسۇن! ــ دەپ بۇيرۇق بېرىپتۇ. ۋەزىرلەر قول ئاستىدىكىلەرگە بۇيرۇق بېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ بۇيرۇق شەھەرنىڭ چوڭ ـ كىچىك، ئەر ـ ئايال ھەممىسىگە يېتىپتۇ.

كۈن چۈشتىن ئۆتۈپ، پېشىن بولغاندا، پادىشاھ مېھمانلار بىلەن دەرۋازا ئالدىغا چىقىپتۇ. ھۆرلىقاخان ئوغۇلنى دەرۋازىنىڭ بىر تەرىپىگە، قىزنى ئىككىنچى تەرىپىگە قويۇپ، ئۆزى كېيىك بىلەن بىر چەتتە قاراپ تۇرۇپتۇ.

ئانچە ئۆتمەي، يېڭى كىيىملىرىنى كىيىشكەن شەھەر خەلقى توپ ـ توپ بولۇپ دەرۋازىدىن ئۆتۈپتۇ. ھېچكىم قالمىغاندىن كېيىن، ھۆرلىقاخان پادىشاھقا قاراپ:

ــ پادىشاھىئالەم، مېنىڭچە، ھەممە ئادەملىرى ئۆتمىگەندەك قىلىدۇ، بىرەر بۇلۇڭ ـ پۇچقاقتا قېپقالغان كىشىلەردىن يوقمىدۇ؟ ــ دەپتۇ. پادىشاھ لەشكەر باشلىقلىرىغا قاراپ:

ــ ھەربىر ئۆيگە بىردىن لەشكەر ئەۋەتىپ سۈرۈش-

تۇرۇپ كۆرۈڭلار، قالغان كىشىلەر بولسا بىررو دەرۋازىدىن ئۆتسۇن! — دەپ بۇيرۇپتۇ.

لەشكەر باشلىقلىرى لەشكەرلىرىنى ئۆيمۇئۆي ئىزدىتىپتۇ. شۇ چاغدا بىر لەشكەر ئېغىلدىكى كاتەكتە سولاقلىق تۇرغان بىر خوتۇننىڭ دەرۋازىدىن ئۆتمىگەنلىكىنى خەۋەر قىپتۇ.

— مەيلى، ئۇمۇ ئۆتسۇن، ئادەم بالىسى ئەمەسمۇ، مېھمانلار ئۇنىمۇ كۆرسۇن، — دەپتۇ پادىشاھ.

بىر ۋاقىتتىن كېيىن چاچلىرى پاخپىيىپ، چىرايى سامانىدەك سارغىيىپ كەتكەن بىر خوتۇننى ئىككى كۆزەتچى ھەيدەپ كەپتۇ. ئۇ خوتۇن دەرۋازىغا يېقىن كېلىشى بىلەنلا بىر ئەمچىكىنىڭ سۈتى ئوغلىنىڭ، بىر ئەمچىكىنىڭ سۈتى قىزىنىڭ ئاغزىغا تىرىلداپ ئېتىلىپتۇ.

ئەنە شۇ چاغدا ھۆرلىقاخان كۆپچىلىككە قاراپ:

— ئانىنى بالا، بالىنى ئانا بىلەن ۋە ئاتىنى بالا، بالىنى ئاتا بىلەن تېپىشتۇردۇم. ئۇلارنى بىر - بىرىدىن ئايرىپ، ئەيىبسىز ئانىنىڭ ئالدىغا كۈچۈكلەرنى تاشلىغانلار پادىشاھنىڭ مۇنۇ چوڭ خوتۇنلىرى بىلەن مۇنۇ مەستان كەمپىر، — دەپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن ئاتا - ئانا ۋە بالىلار بىر - بىرلىرى بىلەن قۇچاقلىشىپ، يىغلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ.

پادىشاھ شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا چوڭ خوتۇنلىرى بىلەن مەستان كەمپىرنى ئاساۋ ئاتلارغا سۆرىتىپ ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇق بېرىپتۇ. پادىشاھنىڭ خىزمەتكارلىرى دەررۇ ئاساۋ ئاتلارنى كەلتۈرۈپ، پادىشاھنىڭ چوڭ خوتۇنلىرى ۋە مەستان كەمپىرنى ئاتلارنىڭ قۇيرۇقىغا باغلاپ قويۇۋېتىپتۇ. ئاتلار چاپە - چاپە ھېلىقى تۆت خوتۇننى سۆرەپ، پارچە - پارچە قىلىپ تاشلاپتۇ.

ئاتا - ئانا بالىلىرى بىلەن ئەنە شۇنداق تېپىشقانىكەن.

ئىسكەندەر بىلەن ھۆرلىقا

بۇرۇنقى زاماندا بىر كىشىنىڭ ئىسكەندەر دېگەن ئوغلى بولغانىكەن. ئىسكەندەر چوڭ بولۇپ بالاغەتكە يەتكەندە، ئاتا - ئانىسى ئوغلىنى ئۆيلەش توغرىسىدا ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىپتۇ. ئۇلار بىر كۈنى كەچكى تاماقتىن كېيىن ئىسكەندەرنى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ:

— ئوغلۇم، بىز بولساق قېرىدۇق، پۇتىمىز گۆرگە ساڭگىلاپ قالدى. كۆزىمىزنىڭ ئوچۇقىدا سېنى ئۆيلەپ قويايلى دەۋاتىمىز، بۇنىڭغا نېمە دەيسەن؟ — دەپتۇ.

ئىسكەندەر بولسا، شەھەرمۇشەھەر يۈرۈپ جاھان كېزىشنى ئارزۇ - ھەۋەس قىلىپ يۈرگەنىكەن، چۈنكى ئۇ يولۇچى ۋە جاھانكەزدىلەردىن بۇ توغرىدا نۇرغۇن ھېكايىلەرنى ئاڭلاپ يۈرۈپ، كۆڭلىدە شۇنداق ئارزۇ - ھەۋەس قوزغالغانىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ:

— ئۆيلىنىش قېچىپ كەتمەس، كۆڭلۈمدە بار چوڭ ئارزۇ - ھەۋەس. ئەگەر سىلەر رازىلىق بەرسەڭلار، مەن ئالدى بىلەن جاھاننى بىر كېزىپ كەلسەم، — دەپتۇ.

يالغۇز ئوغلىنىڭ كۆڭلىدە بۇنداق ئارزۇ - ھەۋەسنىڭ بارلىقىنى ئاڭلىغان ئاتا - ئانا ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىپتۇ - دە:

— مەيلى، ئوغلۇم، ئەگەر كۆڭلۈڭدە شۇنداق ئارمىنىڭ

بولسا، بىز رازى، — دەپ رازىلىق بىلدۈرۈپتۇ.
شۇ كۈندىن باشلاپ ئاتا - ئانا ئىسكەندەرنىڭ يول يۈرۈش-لىقنى باشلاپتۇ ۋە بىر كۈنى جۈمەدىن كېيىن ئوغلىنى كارۋانلارغا قوشۇپ سەپەرگە ئۇزىتىپ قويۇپتۇ.
كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ھەپتىلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلارمۇ ئۆتۈپتۇ. كارۋانلار شەھەرمۇشەھەر يۈرۈپ، ساتىدىغانماللىرىنى سېتىپ، ئالىدىغان ماللىرىنى ئېلىپ قايتماقچى بولغاندا، ئىسكەندەر ئاتا - ئانىسىغا: «مەن ئامان - ئېسەن يۈرت كېزىپ يۈرىمەن. مېنىڭدىن قايغۇرماڭلار. مەن ئەمدى باشقا شەھەرگە كەتتىم» دەپ ئىككىلىك خەت يېزىپ كارۋانلاردىن ئەۋەتىۋېتىپ، ئۆزى باشقا شەھەرگە كېتىپتۇ.
ئايلار ئۆتۈپتۇ، يىللار ئۆتۈپتۇ. ئىسكەندەر شەھەرمۇشەھەر كېزىپ يۈرۈپتۇ. كۈنلەردىن بىر كۈنى چوڭ بىر شەھەردە تاماشا قىلىپ يۈرسە، ناھايىتى چىرايلىق كىيىنگەن نۇرغۇن كىشىلەر بىر ياققا كېتىپ بارغۇدەك. بۇ شۇنداق نۇرغۇن كىشىلەر ئىكەنكى، ئۇلارنىڭ بېشى ياكى ئاخىرى كۆرۈنمىگۈدەك.
ئىسكەندەر ئۇلارنىڭ نەگە كېتىپ بارغانلىقىنى سورىسا، ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى جاۋاب بەرمەستىن، پەقەت ئۆز - ئۆزىگە: «ھە خۇدا، ماڭا تاشلىنىسىدى» دېگەن گەپنىلا دەپ يولغا كېتىۋېرىپتۇ. ئىسكەندەر ئۇياق - بۇياققا قارىسا، بىر ئىشىك تۈۋىدە بىر موماي قاراپ تۇرغۇدەك. ئىسكەندەر يۈگۈرۈپ موماينىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ - دە:
— موما، بۇ كىشىلەر نەگە ۋە نېمە ئىشقا كېتىپ باردۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ھوي بالام، بۇ شەھەردىكى خاننىڭ ھۆرلىقا دېگەن بىر قىزى بار. ئۇ قىز شۇنداق چىرايلىق بىر قىزكى، ئەگەر جاھاندا چىرايلىق ئىككى بولسا، بىرى شۇ قىز، ئەگەر بىرلا

بولسا، ئۆزى شۇ. ئەنە شۇ قىزغا پۈتۈن جاھاندىكى شاھزادى-
لەر، بەگزادىلەر ۋە بايلارنىڭ باللىرى ئاشىق بولۇپ ئەلچى-
لەر ئەۋەتىشتى، لېكىن قىزنىڭ ئاتا - ئانىسى كىمگە بېرىش-
نى بىلمەي، ئاخىر ئىختى-
يارنى قىزنىڭ ئۆزىگە قويى-
غان، شۇنىڭدىن كېيىن قىز
پۈتۈن يىگىتلەرنىڭ شەھەر
دەرۋازىسىدىن ئۆتۈشىنى
ئۇقتۇردى. قىز دەرۋازىنىڭ
ئۈستىدە تۇرۇپ ئۆتكەن
كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنى
بىر - بىرلەپ كۆزدىن كە-
چۈرۈپ، ئۆزىگە ياققان بى-
رەر يىگىتكە ئالما تاشلىغۇ-
دەك. بۇ كىشىلەر ئەنە شۇ
دەرۋازىدىن ئۆتۈشكە كېتىپ
بارىدۇ، — دەپ سۆزلەپ

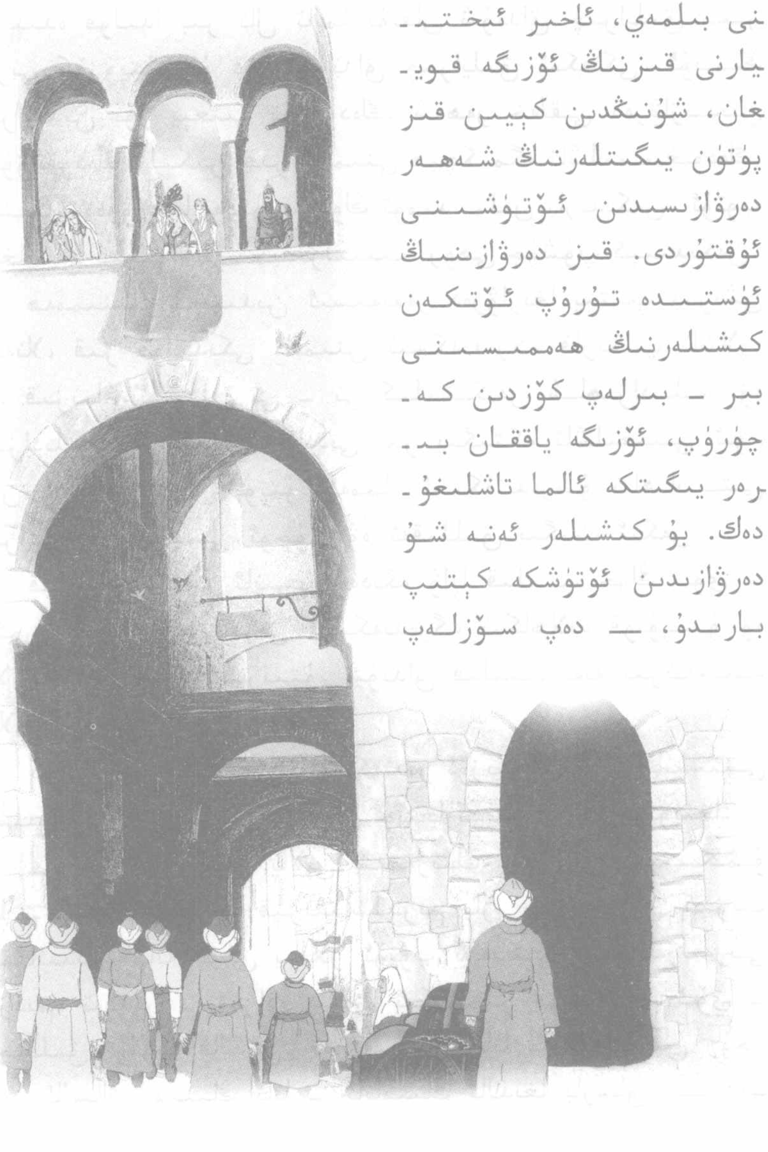

بېرىپتۇ موماي.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئىسكەندەرمۇ توپقا قوشۇلۇپ، كىشى-لەرنىڭ كەينىدىن مېڭىپتۇ. بىر يەرگە بارغاندا، دەرۋازىنىڭ ئۈستىدە قولىدا بىر تال ئالما تۇتقان شۇنداق چىرايلىق بىر قىزنى كۆرۈپتۇ، ئۇ قىز شۇنداق چىرايلىق ئىكەنكى، ئۇنىڭ چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇرغۇدەك. شەھەر خەلقى دەرۋازىدىن ئۆتۈۋاتقۇدەك، لېكىن قىز ئالمىنى ھېچكىمگە تاشلىمىغۇدەك. كىشىلەر دەرۋازىغا يەتكۈچە چوڭ ئۈمىد بىلەن بارىدىكەن، ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن، ئۈمىدسىزلىنىپ، روھى چۈشۈپ كېتىدىكەن.

ھەممىنىڭ كەينىدىن ئىسكەندەر دەرۋازىغا يېتىپ بېرىشى بىلەنلا، قىز قولىدىكى ئالمىنى ئىسكەندەرگە قارىتىپ تاشلاپ-تۇ. قىزنىڭ ئالمىنى نى - نى كېلىشكەن شاھزادىلەر ۋە بەگزادىلەرگە تاشلىماي، ئاددىي بىر يىگىتكە تاشلىغىنى ئۇ-چۇن ھەممە ھەيران بوپتۇ. ئەمما، ئىسكەندەرمۇ ناھايىتى چىرايلىق، پېشانىسى ئوچۇق ۋە ئەقىللىق يىگىت ئىكەن.

قىزنىڭ ئاتا - ئانىسى ۋەدىگە ۋاپا قىلىپ، چوڭ تويى - تۆكۈن ئۆتكۈزۈپ، قىزنى ئىسكەندەرگە نىكاھلاپ قويۇپتۇ ۋە ئۇلارغا ئۆي تۇتۇپ بېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، يەنە بىرنەچچە ئايلار ئۆتۈپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى، ئىسكەندەر ئۆزىنىڭ ئاتا - ئانىسىنى ئەسلەپ، ئۆز شەھىرىگە قايتىش ئويىغا كەپتۇ - دە، خوتۇنىغا:

— ھۆرلىقا، مەن پالانى شەھەرنىڭ پۇقراسى، مېنىڭمۇ ئاتا - ئانام، قوۋم - قېرىنداشلىرىم بار. مەن جاھان كېزىپ چىققاندىم، مانا خېلى يىللار ئۆتۈپ كەتتى، شەھەرلەرنى كەزدىم، تەقدىر - ئىرادە بىلەن ئىككىمىز قوشۇلۇپ ئۆي - ئوچاقلىق بولۇپ قالدۇق. ئەمدى سەن ئاتا - ئاناڭدىن رۇخ-سەت ئالساڭ، مېنىڭ ئاتا - ئانامنىڭ ئالدىغا بارساق، — دەپ

مەسلىھەت ساپتۇ.

ھۆرلىقا بۇ مەسلىھەتنى توغرا كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا ئېيتىپتۇ. قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسىمۇ بۇ مەسلىھەتنى ماقۇل كۆرۈپ رازىلىق بېرىپتۇ ۋە كۆپ سوۋغا ـ سالاملار بىلەن ئۇلارنى ئۇزىتىپ قويۇپتۇ.

ئىسكەندەر ئۆز شەھىرىگە توپتوغرا كەتمەستىن، يەنە كۆرمىگەن شەھەرلەرنى كۆرۈپ كېتىش ئۈچۈن شەھەرمۇشەھەر ئايلىنىپ مېڭىپتۇ. ئۇلار كۆپ چۆللەرنى بېسىپ، قانچە دەريالاردىن ئۆتۈپ، نۇرغۇن شەھەرلەرنى كېزىپ ۋە تالاي تاغلارنى ئېشىپ چوڭ بىر شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. شەھەردە ئۇلارنىڭ تونۇشى بولمىغانلىقى ئۈچۈن نېمە قىلىشنى بىلمەي، شەھەرنىڭ چېتىدە ئىگىسىز بوش تۇرغان بىر ئۆيگە چۈشۈپ جايلىشىپتۇ.

ئۇلارنىڭ يول ئوزۇقلىرى تۈگەپ، ئاقچىلىرى ئاز قالغانىكەن، ئەمما ئىسكەندەر بۇ توغرىدا ھۆرلىقاغا ھېچنېمە دېمەپتۇ ۋە ئۆزىچە خىجالەت بولۇپ، خىيال بىلەن ئېڭىكىنى تۇتقىنىچە ئولتۇرۇپ قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن ھۆرلىقا ئاستا ئىسكەندەرنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— ئىسكەندەر، سىزگە نېمە بولدى؟ نېمە سەۋەبتىن شۇنچە خىيالغا چۆكۈپ ئولتۇرىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ. ئىسكەندەر:

— يولغا ئالغان ئوزۇقىمىز تۈگىدى، ئاقچىمۇ بىر ـ ئىككى كۈنگە يەتكۈدەكلا قالدى. يولىمىز تېخى ئۇزاق، تونۇش ـ بىلىشلەرمۇ يوق، نېمە قىلىشنى بىلمەي خىيال سۈرۈپ قالدىم، — دەپ ئەھۋالنى بايان قىپتۇ. ھۆرلىقا ئېرىنىڭ كۆڭلىنى يوپۇتۇپ:

— شۇنىڭغىمۇ شۇنچە خىيال سۈرەمسىز؟ قويۇڭ، بىر

www.uyghurkitap.com

ئىلاجى بولۇپ قالار. هازىر بازارغا بېرىپ ئىككى نان، بىر گەز ياخشى شايى، قىرىق بىر تۈرلۈك يىپەك يىپ ئېلىپ كەل، دەپ ئىسكەندەرنى بازارغا ئەۋەتىپتۇ.

ئىسكەندەر بازارغا بېرىپ، ئىككى نان، بىر گەز ياخشى شايى، قىرىق بىر تۈرلۈك يىپنى ئەكەپتۇ.

ئاخشىمى ئەر ـ خوتۇن ئىككىسى ئولتۇرۇپ هېلىقى ئىككى نان بىلەن چاي ئىچىپ قورساقنى توقلاپتۇ، كېيىن هۆرلىقا:

ـــ سىز ئەمدى ئارام ئېلىڭ، هېرىپ كەتتىڭىز، ـــ دەپ ئىسكەندەرگە ئورۇن سېلىپ بېرىپتۇ. ئىسكەندەر يېتىپ ئۇخلاپتۇ ۋە هۆرلىقانىڭ كېچىچە نېمە ئىش قىلغانلىقىنى بىلمەپتۇ. هۆرلىقا بولسا كېچىسى قاراڭغۇدا ئولتۇرۇپ، هېلىقى يىپلار بىلەن شايىدىن ناهايىتى چىرايلىق كەشتە ياغلىق توقۇپتۇ، ئۇنى سەهەرگە يېقىن پۈتكۈزۈپ قوزۇقتا ئىلىپ قويۇپتۇ ـ دە، يېتىپ ئۇخلاپتۇ.

ئەتىگەنلىكى ئىسكەندەر ئۇيقۇدىن تۇرسا، هۆرلىقا ئۇخلاۋاتقان، قوزۇقتا ناهايىتى چىرايلىق بىر كەشتە ياغلىق ئېسىقلىق تۇرغان. ئىسكەندەر شۇنچە شەهەرلەرنى ئايلىنىپ يۈرۈپ هېچ يەردە ۋە هېچقاچان بۇنداق چىرايلىق ياغلىقنى كۆرۈپ باقمىغانىكەن. ئۇ ياغلىقنى قولىغا ئېلىپ هەيران بولۇپ: «ئەجەبا، بىزدە بۇنداق چىرايلىق كەشتە ياغلىق يوق ئىدىغۇ، بۇ نەدىن كېلىپ قالدى؟» دەپ ئەجەبلىنىپ تۇرغىنىدا، هۆرلىقا ئويغىنىپتۇ. ئۇ ئىسكەندەرگە:

ـــ ئەجەبلەنمەڭ، بۇنى مەن كېچىچە ئولتۇرۇپ، تۈنۈگۈن سىز بازاردىن ئەكەلگەن يىپ ۋە شايىدا توقۇدۇم. ئەمدى سىز بۇنى بازارغا ئاپىرىپ سېتىپ كېلىڭ. يۈز يامبۇ بەرمىسە، ساتماڭ. ساتقاندىن كېيىن بىر كۈنلۈك ئوزۇق ۋە يەنە تۈنۈ-

گۈنكىگە ئوخشاش بىر گەز شايى ۋە قىرىق بىر تۈرلۈك يىپ ئەكېلىڭ. شۇنداق قىلىپ، ئۈچ ـ تۆت قېتىملا كەشتە توقۇپ ساتساق، يولغا يېتەرلىك ئوزۇق جايلىۋالىمىز، ـــ دەپ ئىسكەن-دەرنى يەنە بازارغا ئەۋەتىپتۇ.

ئىسكەندەر كەشتە ياغلىقنى قاتلاپ قويىنىغا سېپتۇ ـ دە، بازارغا كېتىپتۇ. ئۇ بازارغا بېرىپ قويىنىدىكى ياغلىقنى شۇنداق چىقىرىشى بىلەنلا، كىشىلەر ياغلىقنىڭ چىرايلىقلى-قىغا ھەيران قېلىشىپ ئىسكەندەرنى ئورىۋېلىشىپتۇ. ھەركىم بۇ كەشتە ياغلىقنى سېتىۋېلىشقا قىزىقىپ ئۆزئارا تالىشىپ قاپتۇ. شۇ ئارىدا شۇ شەھەردىكى خاننىڭ بالىسى بازارنى ئا-رىلاپ تاماشا قىلىپ يۈرگەنىكەن، ئۇ بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، بۇ كىشىلەر نېمىنى شۇنچە تالىشىۋاتىدىكىنە، دەپ قارىسا، ناھا-يىتى چىرايلىق بىر كەشتە ياغلىقنىڭ سودىسى بولۇۋاتقان. ئۇنىڭمۇ ھەۋىسى كېلىپ بۇ ياغلىقنى ئالغۇسى كەپتۇ ۋە توپ-نىڭ ئارىسىغا يېرىپ كىرىپ:

ـــ توختاڭلار، خالايىق، توختاڭلار، ياغلىقنى تالاشماي بۇ-ياققا بېرىڭلار! بۇنىڭ ئىگىسى كىم؟ باھاسى قانچە؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.

ئاڭغىچە بۇ ياغلىقنى تالىشىپ، بىر ـ بىرلىرى بىلەن بوغۇشۇۋاتقان كىشىلەر شاھزادىگە گەپ قىلالماي، ياغلىقنى ئۇنىڭغا بېرىپتۇ.

ـــ ياغلىقنىڭ ئىگىسى مەن، باھاسى يۈز يامبۇ، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئىسكەندەر.

شاھزادە دەررۇ يۈز يامبۇنى چىقىرىپ بېرىپتۇ ـ دە، ياغلىقنىڭ چىرايلىقلىقىغا ھەيران بولۇپ، پاھ، پاھ، ئەجەبمۇ چىرايلىق توقۇلغان ياغلىق ئىكەنا! بۇنى توقۇغان قانداق گۈزەلنىڭ چېۋەر قولىدۇ؟ ئۇنى ئەلۋەتتە كۆرۈش ۋە قولغا

چۇشۇرۇش كېرەك، دېگەن ئويغا كەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئاستا ئىككى دوستىنى چاقىرىپ:

— سىلەر ھېچكىمگە بىلىندۇرمەستىن ئاۋۇ يىگىتنىڭ كەينىدىن بېرىپ، ئۇنىڭ بارغان يېرىنى، ئۇ بارغان يېرىدە كىملەر بارلىقىنى تولۇق بىلىپ كېلىڭلار، — دەپ ئىسكەندەرنى كۆرسىتىپتۇ.

ئىسكەندەر بۇ ئىشتىن خەۋىرى يوقلا بازاردىن كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئېلىپ ئۆيگە قايتىپتۇ. ئۇنى پايلاپ يۈرگەن ھېلىقى ئىككى يىگىت كەينىدىن يوشۇرۇنچە ئەگىشىپ مېڭىپتۇ. ئىسكەندەر ئۆزى چۈشكەن ئۆيگە كېلىپ دەرۋازىدىن كىرسە، ھۆرلىقا ھويلىلارنى سۈپۈرۈپ، سۇ سېپىپ يۈرگەندىكەن. ئۇ دەررۇ ئىسكەندەرنىڭ ئالدىغا كېلىپ، قولىدىكى نەرسىلەرنى ئاپتۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ھېلىقى پايلاپ كەلگەن ئىككى پايلاقچى دەرۋازىنىڭ يوچۇقىدىن قاراپ كۆرۈپتۇ. كېيىن ئۇلار شاھزادىنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

— بىز ھېلىقى يىگىتنىڭ كەينىدىن پايلاپ بارساق، ئۇ شەھەرنىڭ چېتىدىكى بىر ئۆيگە كىرىپ كەتتى. دەرۋازىنىڭ يوچۇقىدىن ماراپ قارىساق، شۇنداق چىرايلىق بىر جۇۋان ھويلىنى سۈپۈرۈپ يۈرۈپتۇ، ئېھتىمال شۇ يىگىتنىڭ خوتۇنى بولسا كېرەك. ئۇ جۇۋاننىڭ چىرايلىقلىقىنى بىر دېمەك، ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس، — دەپتۇ.

— دېمەك، بۇلار باشقا يۇرتتىن كەلگەن كىشىلەر ئىكەن. ئۇنداق بولسا بۈگۈن كەچتىلا ئىشنى باشلايلى، — دەپتۇ شاھزادە ۋە ئىككى دوستى بىلەن كەچتە ھېلىقى جۇۋاننى ئېرىدىن تارتىپ ئەكېلىشكە مەسلىھەتنى پىشۇرۇپ قويۇپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، كۈن كەچ بوپتۇ. ئىسكەندەر بىلەن ھۆر-

لىقا كەچلىك تاماقنى يەپ بولۇپ ئۇزاق پاراڭ سېلىشىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، ئىسكەندەر يېتىپ ئۇخلاپتۇ، ھۆرلىقا بولسا قاراڭغۇدا ئولتۇرۇپ كەشتە توقۇشقا باشلاپتۇ.

تۈن يېرىمدىن ئۆتۈپ، پۈتۈن شەھەر ئۇيقۇغا كەتكەندىن كېيىن، شاھزادە ئىككى دوستىنى ئەگەشتۇرۇپ ئىسكەندەر تۇرغان ئۆيگە كەپتۇ. ئۇلار ئاستا دەرۋازىنى ئېچىپ ھويلىغا كىرىپتۇ، لېكىن ئۆينىڭ ئىشىكىنى ئاچالماي ئىشىكنى بۇزۇشقا باشلاپتۇ.

شۇ ئارىدا ھۆرلىقا بۇ تاراق - تۇرۇقتىن قورقۇپ ئىسكەندەرنى ئويغىتىپتۇ. ئاڭغىچە شاھزادە ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرى ئۆيگە كىرىپ،

زورلۇق بىلەن ھۆرلىقانى سۆرەپتۇ. ئىسكەندەر قاتچىلىك قارشىلىق قىلىسىمۇ، يالغۇزلۇق قىلىپ كۈچى يەتمەپتۇ. ھەر-لىقى ئۈچى ئىسكەندەرنى ئۇرۇپ ھوشىدىن كەتكۈزۈۋېتىپ، پۇت-قوللىنى باغلاپ، كوچىدىكى بىر كۆۋرۈكنىڭ يېنىغا — پاتقاققا تاشلىۋېتىپتۇ ـ دە، ھۆرلىقانى ئەكېتىپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەنلىكى مۆمىن دېگەن بىر كىشى ھارۋا ھەيدەپ كېلىۋېتىپ، كۆۋرۈككە كەلگەندە ئېتى ئۈركۈپ ئۆت-مەپتۇ. ھارۋىكەش ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشۈپ قارىسا، پۇت ـ قولى باغلانغان بىر ئادەم لايغا مىلىنىپ ياتقۇدەك. ئۇ دەررۇ ئىسكەندەرنىڭ پۇت ـ قوللىرىنى يېشىپ ھارۋىغا سېلىپتۇ ـ دە، ئۇنى ئۆزىنىڭ ئۆيىگە ئەكېتىپتۇ.

مۆمىن ئىسكەندەرنى يۇيۇندۇرۇپ، قۇرۇق كىيىملەرنى كىيدۈرۈپ، كۆرپىلەرگە ئوراپ ياتقۇزۇپتۇ. ئىسكەندەر خېلى ۋاقىتلاردىن كېيىن ھوشىغا كېلىپ كۆزىنى ئېچىپ قارىسا، بىر يات كىشىنىڭ ئۆيىدە ياتقان. ئىسكەندەرنىڭ كۆزىنى ئاچ-قانلىقىنى كۆرگەن مۆمىن:

— سەن كىم بولىسەن؟ نەدىن كەلدىڭ؟ نېمە سەۋەبتىن بۇ ئەھۋالغا دۇچار بولدۇڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

ئىسكەندەر ئۆزىنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى ۋە نېمە سەۋەب-تىن بۇ يەرلەرگە كېلىپ، بۇ ئەھۋالغا دۇچار بولۇپ قالغانلى-قىنى باشتىن ـ ئاياغ سۆزلەپ بېرىپتۇ، لېكىن بۇ ئىشنى قىلغانلار كىم، ھۆرلىقانى كىملەر، نەگە ئەكەتكەنلىكىنى ئېيت-تىپ بېرەلمەپتۇ. مۆمىن ئاكا بۇنى ئاڭلاپ:

— قايغۇرما، ئۇكا، ئوغۇل بالىنىڭ بېشىغا ھەر ئىشلار كېلىدۇ. ئەگەر خوتۇنۇڭ مۇشۇ شەھەردە بولسا، ئۇنى تېپىش ئاسان، ئۇنى تېپىشقا مەن ياردەم قىلىمەن، — دەپ ئىسكەن-دەرنىڭ كۆڭلىنى يۇپۇتۇپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ ئىسكەندەر ئاۋۋالقى ھالىغا كەپتۇ. بىر كۈنى مۆمىن ئاكا بازارغا بېرىپ خۇرجۇننىڭ ئىككى بېشىنى تولدۇرۇپ ھەر خىل ئۇششاق - چۈششەك ماللارنى، يەنى يىپ - يىڭنە، ئەينەك، دورا - دەرمانلارنى ئەكەپتۇ ۋە ئۇنى بىر سېۋەتكە سېلىپ:

— مانا، ئۇكام، بۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى خوتۇن - قىزلارغا كېرەكلىك نەرسىلەر، سەن مۇشۇ نەرسىلەر بىلەن كوچىمۇكوچا يۈرۈپ سېتىقچىلىق قىل، مۇشۇ نەرسىلەر ئارقىلىق خوتۇنۇڭ بىلەن تېپىشىسەن. بۈگۈن ماڭغان كوچىلار بىلەن ئەتىسى ماڭما، ھەر كۈنى باشقا - باشقا كوچىلار بىلەن ماڭ. شۇنداق قىلىپ، بىرنەچچە كۈننىڭ ئىچىدە پۈتۈن شەھەرنى ئايلىنىپ چىقىسەن. ئاۋازىڭنى ئايىماستىن: «ئەلەڭگە - مەلەڭگە، سەرەڭگە، مېنىڭدىكى ھەرنەرسە كېرەك بولۇر ھەدەمگە» دەپ ۋارقىراپ ماڭ، — دەپ ئىسكەندەرگە بېرىپتۇ.

ئىسكەندەر سېۋەتنى كۆتۈرۈپ: «ئەلەڭگە - مەلەڭگە، سەرەڭگە، مېنىڭدىكى ھەرنەرسە كېرەك بولۇر ھەدەمگە» دەپ ۋارقىرىغىنىچە كوچىمۇكوچا يۈرۈپتۇ. ھەربىر ھويلىدىن خوتۇن - قىزلار يۈگۈرۈشۈپ چىقىپ، بەزىلىرى يىپ - يىڭنە، بەزىلىرى سۈزگە - تارغاق، بەزىلىرى دورا - دەرمان، قىسقىسى ھەركىم ئۆزىگە كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئېلىشىپتۇ، لېكىن ھۆرلىقا ھېچ يەردىن چىقماپتۇ. ئىسكەندەر شەھەرنى ئايلىنىپ يۈرۈپ، بىر كۈنى خان سارىيىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ قاپتۇ.

ھۆرلىقا ئەنە شۇ سارايىنىڭ ئۈستۈنكى ئۆيىدە ئىككى قىزنىڭ كۆزىتىشى ئاستىدا تۇرىدىكەن. ئۇ قايغۇ - ھەسرەت بىلەن خىيال سۈرۈپ دېرىزە ئالدىدا ئولتۇرسا، ئۇنىڭ قۇلقىغا تونۇش بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ، شۇنداق بېشىنى كۆتۈرۈپ

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

دېرىزىدىن قارىسا، «ئەلەڭگە ـ مەلەڭگە، سەرەڭگە...» دەپ ۋارقىرىغىنىچە بىر سېۋەتتە جىق ئۇششاق ـ چۈشەكلىرىنى كۆتۈرۈپ ئۆز ئېرى ئىسكەندەر كېتىپ بارغۇدەك. ھۆرلىقا بىر-نىدىكى قىزلارغا بىلىندۇرمەسلىك ئۈچۈن:

— قىزلار، مېنىڭ بېشىم ئاغرىپ تۇرىدۇ، ئاۋۇ كوچىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارغان كىشىدىن باش ئاغرىقىنىڭ دورىسى بولسا ئەكىرىڭلار. ئۆزۈڭلارغىمۇ بىرەرنەرسە كېرەك بولسا ئې-لىڭلار، — دەپ پۇل بېرىپتۇ.

قىزلار يۈگۈرۈشۈپ چىقىپ كەتكەندە، ھۆرلىقا بىر پارچە قەغەزگە خەت يېزىپ تەييارلاپ تۇرۇپتۇ. ئۇ قىزلار ئۆزلىرى-گىمۇ كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئېلىپ، بىر قۇتا دورا كۆتۈرۈپ كىرىپتۇ. ھۆرلىقا دورىنى ئېلىپ قارىغان بوپتۇ ـ دە، ئاس-تاغىنا ھېلىقى خېتىنى قۇتىنىڭ ئىچىگە سېلىپتۇ ۋە:

— بۇ دورا ئۆزىمىزدىمۇ بارغۇ، مەن باشقا ياخشىراق دورا بارمىكىن دېۋىدىم. بۇنىڭ كېرىكى يوق، مەڭلار، ئاچىقىپ قايتۇرۇپ بېرىڭلار، — دەپتۇ.

قىزلار قۇتىنى ئېلىپ يەنە يۈگۈرۈشۈپ چىقىپتۇ ـ دە، ئىسكەندەرنى توختىتىپ:

— بۇ دورا مەلىكەمىنىڭ ئۆزىدە بار ئىكەن، — دەپ قاي-تۇرۇپ بېرىپتۇ. لېكىن، بۇ ئىشلارنى نە قىزلار، نە ئىسكەن-دەر چۈشەنمەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئىسكەندەر كەچكىچە كو-چىمۇ كوچا ئايلىنىپ يۈرۈپ كەچقۇرۇن قايتىپ كەپتۇ.

ئۆيدە كەچلىك تاماقنى يەپ ئولتۇرۇپ، مۆمىن ئاكا:

— ئىشلىرىڭ قانداق، بالام؟ ھۆرلىقانى كۆرەلىدىڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئىسكەندەر:

— ياق، بۇگۈنمۇ كۆرەلمىدىم، ئىشىم نەتىجىسىز، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. لېكىن، مۆمىن ئاكىنىڭ كۆڭلى بىر

نەرسىنى تۇيغاندەك قىلىپ:

— سېنىڭ بىلەن سۆزلەشكەن ياكى بىرەر نەرسەڭنى ئېلىپ قايتۇرۇپ بەرگەن كىشىلەر بولدىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. شۇ چاغدا ئىسكەندەر ماڭغان كوچىلىرىنى، قەيەردە، كىملەرگە نېمىلەرنى ساتقانلىقىنى بىر - بىرلەپ يادىغا ئاپتۇ - دە:

— ھە راستلا، بۈگۈن بىر چوڭ ئىمارەتنىڭ ھويلىسىدىن ئىككى قىز چىقىپ بىر قۇتا دورا ئېلىپ كىرىپ كەتكەندى، لېكىن قايتىپ چىقىپ، بۇ دورا مەلىكەمنىڭ ئۆزىدە بار ئىكەن، دەپ قايتۇرۇپ بەردى، — دەپتۇ. مۆمىن ئاكا:

— قېنى، سېۋەتنى بېرى ئەكەلگىنە، — دەپ، سېۋەتتىكى قۇتىلارنى بىر - بىرلەپ ئېچىپ قاراپتۇ ۋە بىر قۇتىنىڭ ئىچىدىن بىر پارچە خەتنى تېپىپ، — مانا، بالام، مۇنۇ خەتنى ئوقۇپ كۆرگىنە، — دەپ ئىسكەندەرگە بېرىپتۇ.

ئىسكەندەر خەتنى ئېلىپ ئوقۇپ كۆرسە: «مەن خاننىڭ سارىيىدا، ئۇستۇنكى ئۆيدە. سىزنى كۆردۈم، لېكىن ئالدىڭىزغا چىقىشقا ئامالىم بولمىدى، چۈنكى مەن كۆزەت ئاستىدا تۇرىمەن. سۆزنىڭ قىسقىسى، جۈمە كېچىسى تەييارلىنىپ كېلىڭ، قېچىپ قۇتۇلىمىز. ھۆرلىقا» دەپ يېزىلغانىكەن. ئىسكەندەر خۇشال بولۇپ، ئەمدى قانداق قىلىش توغرىسىدا مۆمىن ئاكىدىن مەسلىھەت سوراپتۇ. مۆمىن ئاكا ئىسكەندەرنىڭ دولىسىنى قېقىپ تۇرۇپ:

— مانا، ھۆرلىقا تېپىلدى، ۋەدە جۈمە كېچىسى ئىكەن. ئاڭغىچە تەييارلىق كۆرۈش كېرەك، — دەپتۇ. ئەتىسىدىن باشلاپ ئىسكەندەر تەييارلىق كۆرۈشكە باشلاپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، كۈتكەن جۈمە كۈنىمۇ كەپتۇ. مۆمىن ئاكا ئىسكەندەرگە يولغا كېتەرلىك ئوزۇق ۋە ياخشى ئىككى ئاتنى توقۇپ تەييارلاپ بېرىپتۇ. ئاخشىمى ئىسكەندەر بىر ئات-

www.uyghurkitap.com

نى مىنىپ، بىر ئاتنى سالتاڭ پېتى يېتىلەپ ھېلىقى سارايـ
نىڭ ئالدىغا كەلسە، ئۆيدە تېخى چىراغ ئۆچمىگەنىكەن. ئۇ: «بالدۇر كېلىپ قاپتىمەن، ئەمدى چىراغ ئۆچكۈچە بۇ دالدىغا كىرىپ بىرئاز كۈتۈپ تۇراي» دەپ، چەترەك بىر يەرگە بېرىپ تامنىڭ دالدىسىغا ئۆتۈپتۇ ـ دە، ئاتتىن چۈشۈپ چۈلۋۇرىدىن تۇتۇپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ قاياققا قېچىش، نېمە قىلىش خىيالى بىلەن ئولتۇرۇپ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپ قاپتۇ.

بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن بۇ يەردىن بىر ئوغرى ئۆتۈپ كېتىپ بېرىپ، ئاتلارنىڭ پۇرقۇشلىرىنى ئاڭلاپ قاپتۇ، كېـ
لىپ قارىسا، توقۇقلۇق ياخشى ئىككى ئاتنى چۈلۋۇرىدىن تۇتۇپ بىر كىشى ئۇخلاۋاتقان. بۇنى كۆرگەن ئوغرى: «مانا، خۇدايىم بەردى، ئامەت دېگەن شۇ ئەمەسمۇ» دەپ، ئاستا يېقىن كېلىپ ئىسكەندەرنىڭ قولىدىكى چۈلۋۇرنى كېسىپتۇ ـ دە، ئاتنىڭ بىرىنى مىنىپ، بىرىنى يېتىلەپ كېتىپتۇ.

ئىسكەندەر ئۇيقۇچىلىقتا ھېچنېمىنى سەزمەي يېتىۋېرىپـ
تۇ. دەل شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ھۆرلىقا تەييارلىنىپ، ئىسكەنـ
دەرنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ دېرىزىدىن كوچىغا قاراپ تۇرغانىكەن.

بىر چاغدا ھېلىقى ئوغرى ئاتلارنى دوپۇرلىتىپ، شۇ كوچا بىلەن سارايىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ قاپتۇ. دېرىزىدىن قاراپ تۇرغان ھۆرلىقا قاراڭغۇدا بۇنى ئىسكەندەر دەپ قاپتۇ ـ دە، تەييارلاپ قويغان بىر خۇرجۇن ئالتۇننى دېرىزىدىن تاشلاپتۇ ۋە ئۆزى ئېھتىيات بىلەن قەدەم بېسىپ تاشقىرىغا چىقىپتۇ.

ئوغرى ئالدىغا چۈشكەن بۇ نەرسىگە ھەيران بولۇپ، ئاتـ
تىن ئېڭىشىپ قارىسا، ئىنچىكە لىق بىرنېمە تولدۇرۇلغان خۇرجۇن. ئۇ دەررۇ ئاتتىن چۈشۈپ خۇرجۇننى ئېچىپ قارىسا ئالتۇن. بۇنى كۆرگەن ئوغرى خۇشاللىقى ئىچىگە سىغماي، ئۇنى ئاتقا ئارتىپتۇ. شۇ ئارىدا ھۆرلىقا يېتىپ كېلىپ:

— قېنى، چاپسانراق بولۇڭ، بىرەر كىشى كۆرۈپ قال-
غۇچە كېتەيلى، — دەپتۇ. ئوغرى بولسا ئۆز - ئۆزىگە: «مانا،
ئامەت دېگەن شۇ ئەمەسمۇ» دەپ، بىر ئاتقا ھۆرلىقانى مىنگۈ-
زۈپ، بىر ئاتقا ئۆزى مىنىپ «چۇھ» دەپ تاغقا قاراپ كېتىپتۇ.

ئۇلار كېچىچە يول مېڭىپ، تاڭ ئاتارغا يېقىن تاغقا يې-
تىپتۇ، ئوغرى ئۆزى ياشايدىغان بىر ئۆڭكۈرگە ھۆرلىقانى
ئېلىپ كىرىپتۇ. يورۇق چۈشكەندە ھۆرلىقا ھېلىقى كىشىگە
قارىسا، ئىسكەندەر ئەمەس، باشقا بىر كىشى. «ئاھ، ئەمدى
راسا قولغا چۈشۈپتىمەنغۇ» دەپتۇ ھۆرلىقا ئىچىدە. ئوغرى
ھۆرلىقانىڭ چىرايىدا پەيدا بولغان ھەسرەتنى سېزىپ:

— نېمىدىن شۇنچە خاپىسىز، خېنىم؟ چىرايىڭىزنى
ئاچسىڭىزچۇ، مانا بۇ دۇنيالارنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ، —
دەپ، ئۆڭكۈردىكى ساندۇقلىرىنى ئېچىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى
ئالتۇن - كۈمۈش، ئۈنچە - مارجان ۋە مەرۋايىتلارنى ھۆرلى-
قانىڭ ئالدىغا تۆكۈپتۇ. لېكىن، ھۆرلىقا سىر بەرمەستىن:

— ياق، نېمىدىن خاپا بولاتتىم، پەقەت ئات مىنىپ ئۆ-
گەنمىگەنلىكىمدىن ھېرىپ قالسام كېرەك، — دەپ قويۇپتۇ.

ئوغرى خۇشاللىقىدىن قىلىدىغان قىلىق تاپالماي قاپتۇ.
ھۆرلىقا بولسا، بۇنىڭ قولىدىن قانداق قىلىپ قۇتۇلۇشىنىڭ
ئىلاجىنى ئىزدەپ:

— ئۇھ، خويمۇ ئۇسساپ كەتتىما، ئازراق سۇ تېپىلامدى-
كىن؟ — دەپ سۇ سوراپتۇ. ئوغرى ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرۇپ:

— سىز ئۈچۈن سۇ تۈگۈل، ئۇنىڭدىن باشقىلىرىمۇ تەي-
يار، — دەپتۇ ۋە يۈگۈرۈپ بېرىپ بۇلاقتىن بىر ئاپقۇر سۇ
ئەكېلىپ، ئازراق قېتىق قوشۇپ دوغاپ قىپتۇ - دە، ھۆرلى-
قاغا ئۇزىتىپتۇ. ھۆرلىقا دوغاپتىن ئازراق ئىچىپتۇ - دە،
ھەر ئېھتىمالغا قارشى يانچۇقىغا سېلىۋالغان زەھەرنى ئېلىپ

ئاستا دوغاپقا ئارىلاشتۇرۇپتۇ ۋە:

— سىزمۇ ئۇسساپ قالغانسىز، ئازراق ئىچىۋېلىڭ، — دەپ دوغاپنى ئوغرىغا ئۇزىتىپتۇ. ئوغرى دوغاپنى ئېلىپ بىر كۆتۈرۈپ ئىچىۋېتىپتۇ ـ دە، بىرئازدىن كېيىن كۆزلىرى ئالاق ـ جالاق بولۇپ يىقىلىپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن ھۆرلىقا ئۆز كىيىملىرىنى خۇرجۇنغا سېلىپ، ئوغرىنىڭ ساندۇقىدىكى ئەرەنچە كىيىملەرنى ئېلىپ كىيىپ، ئاتقا مىنىپ قېچىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ھۆرلىقا كۈن بويى مېڭىپ تاغلاردىن ئېشىپتۇ، چۆللەردىن ئۆتۈپتۇ. كەچ كىرىپ تۈن باشلىنىپتۇ. تۈن بويى مېڭىپ كۆپ دەريالارنى بېسىپ ئۆ- تۈپ، يەنە بىر تاغقا

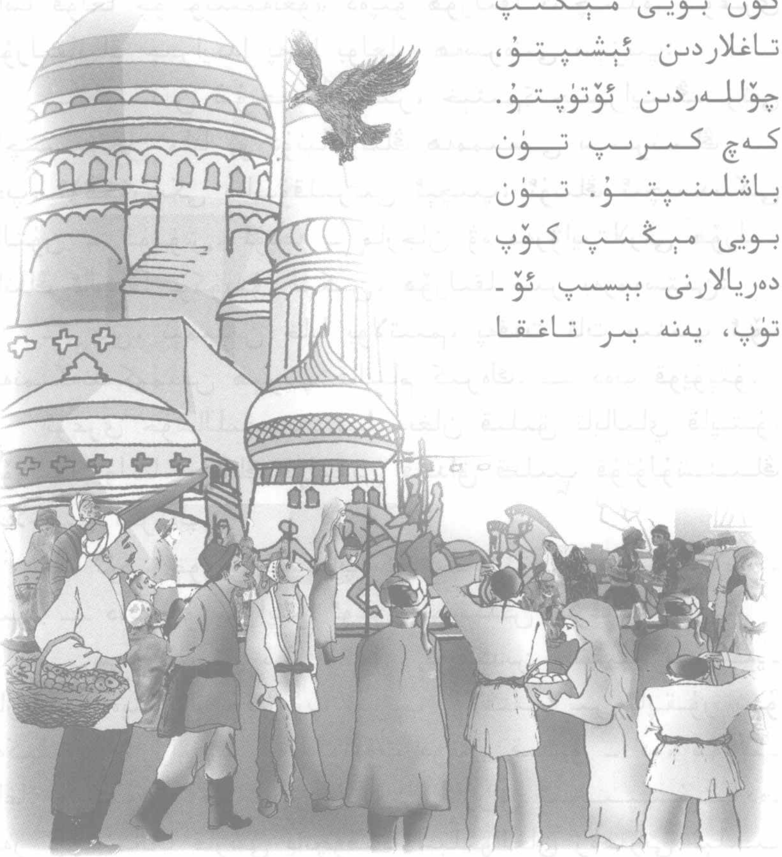

كەپتۇ. تاڭ سەھەردە تاغدىن ئېشىپ كېتىپ بارسا، ئاسماندا بىر قۇش ئۇچۇپ يۈرگۈدەك، يەرگە قارىسا ناھايىتى نۇرغۇن كىشى قۇش قاياققا ئۇچسا شۇ ياققا قاراپ، قۇشنى ئەگىشىپ يۈرگۈدەك.

بىر ۋاقىتتا قۇش ئەگىپ ــ ئەگىپ تۆۋەنلەپ چۈشۈپ ھۆرلىقانىڭ بېشىغا قونۇپتۇ. قۇشنى ئەگىشىپ يۈرگەن كىشىلەر يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ: «ۋاي خان ئالىيلىرى، مۇبارەك بولسۇن !» دېيىشىپ ھۆرلىقانى ئاتتىن چۈشۈرۈپ، قولمۇقول كۆتۈرۈپ دېگۈدەك خان ئوردىسىغا ئەكىتىشىپتۇ.

ھۆرلىقا ھېچنېمىنى چۈشەنمەي، ۋەقەنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتۈرۈپتۇ. ئەسلىدە بۇ شەھەرنىڭ خانى ئۆلۈپ قالغانىكەن، خاننىڭ تەخت ۋارىسى يوق ئىكەن، شۇڭا شەھەر خەلقى خانلىق تالىشىپ ئۆزئارا چىقىشالماستىن، ئاخىر خاننىڭ دۆلەت قۇشى دەپ ئاتالغان قۇشنى ئۇچۇرۇپ: «ئەگەر شۇ قۇش كىمنىڭ بېشىغا قونسا شۇ خان بولىدۇ» دېگەن قارارغا كەلگەنىكەن. شۇ قۇش ھۆرلىقانىڭ بېشىغا كېلىپ قونغىنى ئۈچۈن قارارغا مۇۋاپىق ئۇنى شۇ شەھەرگە خان قىپتۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئايال ئىكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى، ھۆرلىقا ئايالچە كىيىملىرىنى كىيىپ ئۆزىنىڭ سۈرىتىنى سىزدۇرۇپتۇ ــ دە، يەنە ئەرەنچە كىيىنىۋاپتۇ، كېيىن ساراي باشقۇرغۇچىنى چاقىرىپ:

ــ مۇشۇ سۈرەتنى شەھەر دەرۋازىسىغا ئېسىپ، ئۇنىڭ يېنىغا قاراۋۇل قويۇڭ. ئەگەر كىمدەكىم شۇ سۈرەتنى كۆرۈپ «ئاھ ــ ۋاھ» ئۇرسا، دەررۇ مېنىڭ ھۇزۇرۇمغا ھەيدەپ كېلىڭ، ــ دەپ ئەمر قىپتۇ.

ساراي باشقۇرغۇچى خاننىڭ ئەمرىنى ئورۇنداپ، سۈرەتنى شەھەر دەرۋازىسىغا ئېسىپتۇ ۋە قاراۋۇللارنى قويۇپتۇ. ئەمدى

گەپنى ئىسكەندەردىن ئاڭلايلى:

ئىسكەندەر ئۇخلاپ قېلىپ ئاتلىرىنى ئوغرىغا ئالدۇرۇپ قويغان كۈننىڭ ئەتىسى: «خاننىڭ كېلىنى قېچىپ كېتىپتۇ» دېگەن گەپ پۈتۈن شەھەرگە يېيىلىپتۇ. غەزىپى قاينىغان شاھزادە: «ئاسمانغا چىقىپ كەتسە تاپىمەن، يەرگە كىرىپ كەتسە چىچىدىن تارتىپ چىقىمەن» دەپ، يۇرتمۇ يۇرت ئايلىنىپ ئىزدەشكە باشلاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئىسكەندەرمۇ: «دېمەك، ھۆرلىقا قۇتۇلۇپ كېتىپتۇ. ئەمدى بىز نەدە بولمىسۇن تېپىشىپ قالارمىز» دەپ، ئۇنى ئىزدەپ يولغا چىقىپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى شاھزادە ھۆرلىقانى ئىزدەپ يۈرۈپ، دەل شۇ ھۆرلىقا خانلىق قىلىۋاتقان شەھەرگە كېلىپ قاپتۇ. شەھەرگە كىرىشتە دەرۋازىدا ئېسىقلىق تۇرغان ھېلىقى سۈرەتنى كۆرۈپ قاپتۇ ـ دە: «ئاھ، جېنىم خوتۇنۇم، نەلەردە ۋە كىملەرنىڭ قولىدا يۈرىدىغانسەن؟» دەپ ئاھ ـ ۋاھ ئۇرۇپتۇ. نۆكەرلەر شۇ زامات ئۇنى تۇتۇپ، پۇت ـ قولىنى يەرگە تەگكۈزمەي خاننىڭ ئالدىغا ئەكەپتۇ. ھۆرلىقا ئۇنى شۇ زامات زىندانغا تاشلاشقا ئەمر قىپتۇ.

يەنە بىر كۈنى ئىسكەندەر مۇشۇ شەھەرگە كېلىپ قاپتۇ. ئۇمۇ دەرۋازىدىكى سۈرەتنى كۆرۈپ: «ئاھ، جېنىم خوتۇنۇم، نەلەردە ۋە كىملەرنىڭ قولىدا يۈرىدىغانسەن؟» دەپ ئاھ ـ ۋاھ ئۇرۇپ يىغلاشقا باشلاپتۇ. نۆكەرلەر بۇنىمۇ خاننىڭ ھۇزۇرىغا ئېلىپ كەپتۇ. ھۆرلىقا ئۇنى تونۇسىمۇ تونۇماسقا سېلىپ، ئۇنىمۇ زىندانغا تاشلاشقا ئەمر قىپتۇ.

ھۆرلىقا شۇ كۈنى پۈتۈن شەھەرنىڭ ئەر ـ ئايال، چوڭ ـ كىچىك جىمىكى ئاھالىسىگە ئوردىنىڭ ئالدىدىكى مەيدانغا توپلىنىشنى ئۇقتۇرۇپتۇ. شەھەردىكى يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغان ھەممە ئادەم كۆرسىتىلگەن ۋاقىتتا ساراي

ئالدىدىكى مەيدانغا توپلىنىپتۇ ۋە نېمە ئىش بولىدىكىن دەپ كۈتۈپ تۇرۇشۇپتۇ.

بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن ھۆرلىقاخان ۋەزىرلىرى بىلەن بىرگە چىقىپتۇ ۋە ئىسكەندەر بىلەن ھېلىقى شاھزادىنى زىنداندىن ئالدۇرۇپ چىقىپ:

— ئەي پۇقرالىرىم! مەن سىلەرنىڭ قارارىڭلار بويىچە خانىڭلار بولۇپ ھۆكۈم سۈرۈۋاتىمەن. ئەمدى مېنىڭ سىلەرگە ئاشكارىلايدىغان بىر سىرىم بار، قۇلاق سېلىڭلار. ئالدى بىلەن شۇنى ئېيتىمەنكى، مەن ئەركەك ئەمەس، بەلكى ئايال كىشىمەن. مېنىڭ ئېرىم بار ئىدى، لېكىن بىزنىڭ بېشىمىزغا بەختسىزلىك كېلىپ، ئىككىمىز بىر-بىرىمىزدىن ئايرىلىپ كەتكەندۇق، مانا ئەمدى تېپىشتۇق. مېنىڭ ئېرىم مانا بۇ يىگىت، — دەپ ئىسكەندەرنى كۆرسىتىپتۇ ۋە ئۇنىڭ بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن سۆزىنى يەنە داۋام قىلىپ، — بىزنىڭ بېشىمىزغا بۇ دىشۋارچىلىقلارنى سالغان مانا بۇ قارا نىيەت، — دەپ شاھزادىنى كۆرسىتىپ ۋە بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى بىر-بىرلەپ بايان قىلىپ، ئاخىرىدا، — قارا نىيەت شاھزادىنى ئاتنىڭ قۇيرۇقىغا باغلاپ، ئاتقا سۆرىتىپ ئۆلتۈرۈڭلار. ئەمدى مەن خانلىقنى ئېرىم ئىسكەندەرگە تاپشۇرىمەن، — دەپ سۆزىنى تۈگىتىپتۇ.

ياساۋۇللار ئۇنىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈپ، شاھزادىنى بىر ئاساۋ ئاتنىڭ قۇيرۇقىغا باغلاپ قويۇۋېتىپتۇ. ئات ئۇنى سۆرەپ، تېپىپ يۇرۇپ پارچە-پارچە قىلىۋېتىپتۇ.

ئىسكەندەر شۇ كۈندىن باشلاپ تەختتە ئولتۇرۇپ خانلىق قىلىشقا باشلاپتۇ ۋە ئاتا-ئانىسىنىمۇ يېنىغا ئەكېلىۋاپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىچى ئادرىسى

بۇلبۇلگويا

بۇرۇن بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى ئۇ بېغىنى سەيلە قىلىپ، ئۇنىڭ گۈزەل مەنزىرىلىرىدىن ھۇزۇرلىنىپتۇ ۋە ھارغاندىن كېيىن باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئەتراپى رەڭمۇرەڭ گۈللەر بىلەن قاپلانغان باراڭدا دەم ئېلىپ يېتىپ، ھەرخىل گۈللەرنىڭ خۇش پۇراقلىرى، تۈرلۈك - تۈمەن قۇشلارنىڭ سايراشلىرىدىن مەست بولۇپ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ ۋە مۇنداق بىر چۈش كۆرۈپتۇ:

بۇنىڭدىنمۇ چىرايلىق بىر باغ، باغدا خىلمۇخىل مېۋىلەر پىشىپ، رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلىپ، تۈرلۈك - تۈمەن قۇشلار سايرىشىپ تۇرغۇدەك. قۇشلارنىڭ ئارىسىدا بەكمۇ چىرايلىق بىر قۇش ئالايىتەن بىر يېقىملىق ئاۋاز بىلەن ھەممە قۇشلاردىن چىرايلىق سايرىغۇدەك، ئۇنىڭ ھەربىر سايرىشىدا ئاغزىدىن دەستە - دەستە گۈللەر ئېتىلىپ چۈشكۈدەك. بۇ قۇشنىڭ ئېتى بۇلبۇلگويا ئىكەن.

پادىشاھ: «ئاھ، بۇلبۇلگويا» دەپ ئويغىنىپ كېتىپتۇ. قارىسا ئۆز بېغى، ھەرقاچاندىكى مەنزىرە — گۈللەر ئېچىلىپ، قۇشلار سايرىشىپ تۇرغان. «بۇ مەنزىرىگە بىر بۇلبۇلگويا بولارمىدى؟ !» دەپ ئويلاپتۇ پادىشاھ.

ئەنە شۇ كۈندىن باشلاپ پادىشاھنىڭ ئەس - خىيالى ھې-

لىقى چۈشىدە كۆرگەن بۇلبۇلگويادا قاپتۇ.

پادىشاھ: «ئاھ، شۇ بۇلبۇلگويانى بىر كۆرسەم، ئۇ-نىڭ سايراشلىرىنى بىر ئاڭلىسام !» دېگەن ئارزۇ - ئارمانلار بىلەن كۈندىن - كۈنگە خىيالغا چۆكۈپ، گېلىدىن تاماق ئۆتمەيدىغان، چىرايى سارغىيىپ، مەيدىسىنى زەي يەرگە يېقىپ ياتىدىغان بوپتۇ. ئاتىسىنىڭ بۇ ئەھۋالىنى كۆرگەن بالىلىرى ئۇنىڭ نېمە سەۋەبتىن بۇنداق ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن:

— ئاتا، سىزگە نېمە بولدى؟ نېمە بۇنچە خىيالغا چۆ-كۈپ، چىرايىڭىز سارغايدى؟ نېمە ئارزۇ - ئارمىنىڭىز بار؟ — دەپ سوراپتۇ، لېكىن پادىشاھ:

— قويۇڭلار، بالىلىرىم، مېنىڭ دەردىمنى سوراپ نېمە قىلىسىلەر؟ سىلەر سورىماڭلار، مەن ئېيتمايمەن، — دەپ زادى ئېيتقىلى ئۇنىماپتۇ. لېكىن، بالىلىرى ئاتىسىغا تىنچلىق بەرمەي ھەر كۈنى سوراۋېرىپتۇ. ئاخىر ئاتىسى ئۆزىنىڭ باغدا يېتىپ كۆرگەن چۈشىنى ۋە شۇ چۈشىدە كۆرگەن بۇلبۇلگويا-غا ئىشق - پىراقى چۈشكەنلىكىنى ئېيتىپ، ئەنە شۇ بۇل-بۇلگويانى كۆرۈش، ئۇنىڭ سايرىشىنى ئاڭلاش ئارزۇ - ئارما-نىدا ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىپتۇ. شۇ ۋاقىتتا پادىشاھنىڭ تۇنجى ئوغلى:

— بۇنىڭغىمۇ شۇنچىۋالا خىيال سۈرۈپ، ئۆزىڭىزنى ئاۋارە قىلامسىز، ئاتا؟ مەقسىتىڭىز شۇنداق ئىكەن، نېمىشقا شۇ چاغقىچە بىزگە ئېيتمايسىز؟ مانا بىز — بالىلىرىڭىز ئەلۋەتتە ئۇ بۇلبۇلگويانى تېپىپ كېلىپ، سىزنى مۇرادىڭىزغا يەتكۈزەلەيمىز، — دەپتۇ. ئوتتۇرانچى ئوغلىمۇ شۇنداق دەپتۇ. كېيىن بالىلىرى بۇلبۇلگويانى تېپىپ كېلىش ئۈچۈن ئاتلى-نىشقا ئاتىسىدىن ئىجازەت سوراپتۇ.

پادىشاھ، بۇلبۇلگويانىڭ قەيەردە ئىكەنلىكى مەلۇم ئەمەس، ئۇنى تاپالامدۇ، تاپالمامدۇ، دەپ ئويلاپتۇ، ئاخىرى:

— مەيلى، ئىزدىسەڭلەر ئىزدەپ كۆرۈڭلار، تېپىپ كېلەلىسەڭلار ئەجەب ئەمەس. بالىلىرىم، ئۇنى ئۆز كۆزۈم بىلەن بىر كۆرۈپ، سايرىشىنى ئۆز قۇلىقىم بىلەن بىر ئاڭلاپ ئۆلسەم ئارمىنىم يوق، — دەپ ئىجازەت بېرىپتۇ. شۇ چاغدا پادىشاھنىڭ كەنجى ئوغلىمۇ:

— ئاتا، مەنمۇ باراي؟ — دەپ ئىجازەت سوراپتۇ.

ئۇ ئاكىلىرىنىڭ: «قوي، ئۇكام، يول ئۇزۇن ۋە قىيىن، سەن بولساڭ تېخى كىچىك، قىينىلىپ قالىسەن، ئۇنىڭدىن كۆرە ئاتا - ئانىمىزنىڭ ئالدىدا ئويناپ - كۈلۈپ يۈرىۋەرگىن» دېگىنىگە، ئاتا - ئانىسىنىڭ: «ياق، بالام، سەن تېخى سەپەرگە چىقىپ باقمىغان، ئاكىلىرىڭ بارسۇن، سەن بىزنىڭ ئالدىمىزدا ئويۇنۇڭنى ئويناپ يۈرىۋەرگىن» دېگىنىگە كۆنمەي:

— ياق، بارىمەن دېدىم بارىمەن، — دەپ يىغلاپ تۇرۇۋاپتۇ. پادىشاھ:

— نەسىھەتكە كۆنمىسەڭ، مەيلى بېرىۋەر، بالام، كۆرگۈلۈكۈڭ بولسا كۆرەرسەن، — دەپ، ئۇنىڭغىمۇ رۇخسەت بېرىپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن بۇ ئۈچ ئاكا - ئۇكا سەپەرگە تەييارلىنىشقا باشلاپتۇ، يول ئوزۇقى ئۈچۈن ياغلىق توقاچلارنى ياقتۇرۇپ، سۇر گۆشلەرنى پىشۇرۇپ ئۈچ خۇرجۇننى تولدۇرۇپتۇ، تاغدىكى يىلقىلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئەڭ ياخشى ئۈچ ئاتنى تاللىۋاپتۇ، ئۇلارغا يولغا ئالغان ئوزۇق - تۈلۈكلىرىنى ئارتىپ ۋە ئاتا - ئانىسىدىن دۇئا ئېلىپ يولغا راۋان بوپتۇ.

كۈنلەرنىڭ كەينىدىن كۈنلەر، ھەپتىلەرنىڭ كەينىدىن ھەپتىلەر ئۆتۈپتۇ. ئۇلار كۆپ دەريالارنى كېچىپ، ئۇزۇن

يوللارنى بىسىپتۇ، تاغلاردىن ئېشىپ، چۆل ـ باياۋانلارنى كېزىپتۇ. بىر يەرگە كەلگەندە، ئۇلارغا ئۈچ ئاچا يول ئۇچراپ-تۇ. بۇ ئۈچ ئاچا يولنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا يوغان بىر تاش بولۇپ، ئۇنىڭغا خەت يېزىلغانىكەن. خەتتە ئوڭ تەرەپتىكى يول «بارسا كېلەر»، ئوتتۇرىسىدىكى يول «بارسا يا كېلەر، يا كەل-مەس»، سول تەرەپتىكى يول «بارسا كەلمەس» دەپ يېزىلغانىكەن.

ئەنە شۇ يەردە بۇ ئۈچ ئاكا ـ ئۇكا: «ئەمدى ھەرقايسىمىز ئۆز ئالدىمىزغا باشقا ـ باشقا ماڭايلى، ئىزدىگەن بۇلبۇلگويانى بىرىمىز تاپالمىساق، يەنە بىرىمىز تاپارمىز» دېيىشىپ، ئۈچى ئۈچ يولغا چۇشۇپ ماڭماقچى بولۇشۇپتۇ، لېكىن ھېچقايسى-سىنىڭ «بارسا كەلمەس» يولغا ماڭغۇسى كەلمەپتۇ. ئاكىلىرى-نىڭ مۇشۇ ئوي بىلەن قىينىلىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ:

ـــ مەيلى، ئاكىلار، «بارسا كەلمەس» يولغا مەن ماڭاي، سىلەر باشقىلىرىدا مېڭىڭلار، ـــ دەپتۇ كەنجىسى.

ـــ مەن «بارسا يا كېلەر، يا كەلمەس» يولغا ماڭاي، ـــ

www.uyghurkitap.com

دەپتۇ ئوتتۇرانچىسى.

— ئۇنداق بولسا مەن «بارسا كېلەر» يولغا ماڭايلى — دەپتۇ تۇنجىسى.

ئۇلار قايسىبىرىنىڭ قايتقان، قايسىبىرىنىڭ تېخى قايتمىغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن، ئەگەر كىم ئىلگىرى قايتقۇدەك بولسا، ئەنە شۇ تاشقا ئۆز ئىسمىنى ۋە قايتقان كۈننى يېزىپ كېتىشى ھەققىدە شەرتلىشىپتۇ ـ دە، ئۈچ ئاكا ـ ئۇكا ئۈچ يولغا چۈشۈپ، ئۈچ تەرەپكە راۋان بوپتۇ.

بۇلارنىڭ ئەڭ كىچىكى شۇ كېتىشى بىلەن كۆپ يول يۈرۈپ، چۆل ـ باياۋانلارنى، تاغ ـ ئېدىرلارنى بېسىپ ئۆتۈپتۇ، يول ئوزۇقى تۈگەپتۇ، ئېتىنىڭ تاقلىرى ئۈپراپ چۈشۈپ، ئېتى تېشىقاپ كېتىپتۇ، شۇنداق بولسىمۇ يولنى داۋاملاشتۇرۇپ، بىر بۈك بوستانلىقنى كۆرۈپ قاپتۇ. بۇ بالا ئاشۇ يەردە ئادەم بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ، تۈپتۈغرا شۇ بوستانلىققا قاراپ مېڭىپتۇ، يەنە خېلى ماڭغاندىن كېيىن بوستانلىققا يېتىپ كېلىپ ئېتىنى لاڭقاغا باغلاپتۇ ـ دە، ئۆزى باغقا كىرىپتۇ. قارىسا، سالقىن باغ، خىلمۇخىل مېۋىلەر پىشىپ، رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلىپ، تۈرلۈك ـ تۈمەن قۇشلار سايرىشىپ تۇرغۇدەك. باغنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر كۆل بولۇپ، ئۇنىڭدا بېلىقلار ئۈزۈپ يۈرگۈدەك، كۆلگە تۆت تەرەپتىن كۆمۈشتەك سۈزۈك سۇلار قۇيۇلۇپ تۇرغۇدەك، لېكىن يا سۇنىڭ ئايىغى چىقمىغۇدەك، يا كۆل تاشمىغۇدەك. باغنى ئارىلاپ بىر يەرگە كەلسە، لىق بىر قازان تاماق پىشىپ تۇرغۇدەك. لېكىن، باغدا ئادەمزاتنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەپتۇ. نەچچە كۈندىن بېرى ئاغزىغا بىر چىشلەم بىرنىمە سالماي قورسىقى ئېچىپ كەتكەن كەنجى بالا قازاندىكى تاماقتىن ئۇسۇپ ئىچمەكچى بولۇپ قولىنى چۆمۈچكە ئۇزاتقانىكەن، چۆمۈچ «تاق» قىلىپ با-

لىنىڭ ماڭلىيىغا تېگىپتۇ؛ پىشىپ تۇرغان ئالمىلاردىن يې-مەكچى بولۇپ قولىنى شاخقا ئۇزاتقانىكەن، ئۇنىڭ يوپۇرمىقى «شاق» قىلىپ كاچىتىغا ئۇرۇلۇپتۇ. بۇنىڭغا ھەيران بولغان بالا ئېتىنى ئوتلاشقا قويۇۋېتىپ، ئۆزى كۆل بويىدىكى گۈل-لەرنىڭ ئارىسىدا دەم ئېلىپ يېتىپ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ ۋە مۇنداق بىر چۈش كۆرۈپتۇ:

ئۇنىڭ ئالدىغا ئاپئاق كىيىنگەن، ئاق سەللە ئورىغان، ئاپئاق ساقاللىق بىر بوۋاي ھاسا تايىنىپ كېلىپ:

— بالام، سەن خەتەرلىك جايغا — دىۋىلەرنىڭ ماكانىغا كېلىپ قالدىڭ. نېمە ئۈچۈن ۋە نېمە ئىزدەپ بۇ يەرگە كې-لىپ يۈرىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. بالا بولبۇلگويانى ئىزدەپ كەلگەنلىكىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ.

— ھەي بالام، — دەپتۇ بوۋاي، — قىيىن نەرسىنى ئىزدەپ كەپسەن، چۈنكى ئۇ دىۋىلەر پادىشاھىنىڭ يان بېغىدا، سەن ھازىر ئۇنىڭ چەت بېغىدا تۇرۇۋاتىسەن. ئۇنى ئالماقچى بولۇپ كەلگەن ناھايىتى كۆپ ئادەم دىۋىلەرنىڭ قولىدا ئۆلۈپ كەتكەن، لېكىن سەن بىر ئىلاجىنى قىلىشىڭ مۇمكىن. ئۇ-نىڭ ئۈچۈن مۇنداق قىل: ھەر كۈنى كۈن قىزىغان ۋاقىتتا يېنىڭدىكى شۇ كۆلگە ئىككى كەپتەر ئۇچۇپ چۈشۈپ چۆمۈلۈپ ئوينايدۇ، بۇلار ئەنە شۇ دىۋىلەر پادىشاھىنىڭ قىزلىرى. سەن سەزدۈرمەي ئۇلارنىڭ كىيىملىرىنى ئېلىۋال - دە، قولىدىكى ئۈزۈكلىرىنى سوراپ تۇرۇۋال. ئۈزۈكنى ئالماي تۇرۇپ كىيىـ-مىنى قايتۇرۇپ بەرمىگىن، بولمىسا، ئۆزۈڭ ھالاك بولىسەن. خوپ، بالام، مەقسىتىڭگە يەتكىن، ئامىن ئاللاھۇ ئەكبەر.

بوۋاي دۇئا قىپتۇ - دە، غايىب بوپتۇ.

بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن بالىنىڭ قۇلىقىغا بىرى: «كۆ-زۈڭنى ئاچ !» دېگەندەك قىپتۇ، بالا چۆچۈپ ئويغانسا ھېچكىم

www.uyghurkitap.com

يوق، پەقەت ئاسماندا ئىككى كەپتەر بىر-بىرىنى قوغلاپ ئويىنىشىپ ئۇچۇپ كېلىۋاتقۇدەك. بالا ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ مۆكۈنۈپ تۇرۇپتۇ. ھېلىقى كەپتەرلەر كۆلنىڭ بويىغا چۈشۈپ بىر قانات قاققانىكەن، ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس چىرايلىق قىزلارغا ئايلىنىپتۇ، كېيىن باغنى ئايلىنىپ سەيلە قىلىشىپتۇ، ئالمىلاردىن ئۈزۈپ يېيىشىپتۇ، قازاندىكى تاماقتىن ئۇسۇپ ئىچىشىپتۇ، ئاندىن كۆلگە كەپتۇ-دە، كىيىملىرىنى سېلىپ قويۇپ چۆمۈلۈشكە، بىر-بىرىگە سۇ چېچىشىپ ئويناشقا باشلاپتۇ.

شۇ چاغدا بالا سەزدۈرمەي ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپتۇ-دە، كۆلنىڭ بويىغا كېلىپ قىزلارنىڭ كىيىملىرىنى ئېلىۋاپتۇ. قىزلار سۇغا چۆمۈلۈپ بولۇپ، كىيىملىرىنى كىيەي دېسە يوق تۇرغۇدەك. قىزلار يالىڭاچ بولغانلىقتىن ئىزا تارتىپ كۆلدىن چىقالماپتۇ ۋە كىيىملىرىنى قايتۇرۇپ بېرىشنى سوراپ يالۋۇرۇشۇپتۇ، لېكىن بالا قىزلارغا:

— ئۆزۈكۈڭلارنى بەرسەڭلار، قايتۇرۇپ بېرىمەن، — دەپتۇ. قىزلار يالۋۇرۇپ-يىلىنىپ كىيىملىرىنى ئالالمىغاندىن كېيىن ھەر ئىككىسى قولىدىكى ئۈزۈكنى چىقىرىپ بېرىپتۇ. بالا ئۈزۈكنى ئاپتۇ-دە، ئۇلارنىڭ كىيىملىرىنى قايتۇرۇپ بېرىپ، ئۆزى گۈللەرنىڭ ئارىسىغا كىرىپ تۇرۇپتۇ. بالىمۇ قەددى-قامىتى كېلىشكەن، ناھايىتى چىرايلىق ئىكەن.

قىزلار كىيىملىرىنى كىيىپ، چاچلىرىنى تاراپ تۇرۇپ، ھەرقايسىسى ئۆز ئىچىدە، بۇ يەرگە كەلگەن ھەرقانداق ئادەمزات تىرىك كەتمەيتتى، لېكىن بۇ يىگىت ئۆزىنىڭ قورقماسلىقى ۋە ئەقىللىقلىقى بىلەن بىزنىڭ قولىمىزغا چۈشمەستىن، بىزنى قولغا چۈشۈرۈۋالدى. دېمەك، بۇ يىگىتتىن ئايرىلماسلىق كېرەك، دەپ ئويلاپ، ھەر ئىككىسى بالىنىڭ

جامالىغا زوقلىنىپ ئاشىق بوپتۇ، ئۇنىڭغا تاماق بېرىپ قور-
سىقىنى تويغۇزۇپتۇ، ئالما ئۈزۈپ بېرىپتۇ، باغنى سەيلە قىل-
دۇرۇپتۇ. ئېگىچە - سىڭىلنىڭ ھەرقايسىسى يىگىتنى ئۆزىگە
قارىتىۋالماقچى بولۇپ، تالىشىپ قاپتۇ. ئاچىسى:

— مەن سېنىڭدىن چوڭ، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ يىگىت مې-
نىڭ بولۇشى كېرەك. ئولجا دېگەن ئاۋۋال چوڭىغا، كېيىن
كىچىكىگە تېگىدۇ، — دەيدىكەن. سىڭلىسى بولسا:

— ياق، ئۇنى سېنىڭدىن ئاۋۋال مەن كۆرگەن، ئولجىمۇ
ئاۋۋال تاپقاننىڭ بولىدۇ، — دەپ تالىشىدىكەن.

شۇنداق قىلىپ، ئېگىچە - سىڭىل ئىككىسى تالىشا -
تالىشا ئۆزئارا كېلىشەلمىگەندىن كېيىن: «بولمىسا قازىغا با-
رىمىز، قازى قايسىبىرىمىزگە بۇيرۇپ بەرسە، يىگىت شۇنىڭ
بولسۇن» دەپ، دىۋىلەرنىڭ قازىسىغا بېرىپتۇ.

قازىنىڭ ئالدىغا ئاۋۋال ئاچىسى كىرىپ:

— قازى بېگىم، بىز ئېگىچە - سىڭىل ئىككىمىز بىر
ئولجا تېپىۋالغاندۇق، لېكىن ئۇنى ئىككىگە بۆلگىلى بولماي-
دۇ. سىڭلىم بولسا: «مەن ئاۋۋال كۆرگەن، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن
ئالىمەن» دەيدۇ. مەن بولسام: «چوڭ بولغاندىن كېيىن مەن
ئالىمەن» دەيمەن. شۇ سەۋەبتىن ئالدىلىرىغا كەلدۇق، شۇ
ئولجىنى قايسىمىز ئېلىشىمىز كېرەك؟ — دەپتۇ.

قازى بولسا قىزنىڭ ھۆسن - جامالىغا مەپتۇن بولۇپ،
ئۆزىنى يوقىتىپ قويۇپتۇ - دە، پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ:

— توغرىسىنى ئېيتقاندا، ئولجا ئاۋۋال كۆرگەننىڭ بو-
لىدۇ. ئەگەر سىز ئولجىنى ئېلىشقا شۇنچە قىزىقىپ كەتكەن
بولسىڭىز، ئاۋۋال مېنى بىر سۆيۈپ قويۇڭ، ئولجىنى سىزگە
بۇيرۇپ بېرىمەن، — دەپ شەرت قويۇپتۇ.

قىز يىگىتنى قولدىن بېرىپ قويماسلىق ئۈچۈن قازىنىڭ

شەرتىگە ئىلاجسىز رازى بوپتۇ، قازى قىزنى مەھكەم قۇچاق-
لىۋېلىپ سۆيۈشكە باشلاپتۇ. شۇ چاغدا ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن
قاراپ تۇرغان سىڭلىسى بۇ ئىشنى كۆرۈپ قېلىپ دەرھال يۈ-
گۈرۈپ كىرىپتۇ ـ دە:

— ھەي شەرمەندىلەر، بۇ قانداق ئىش ؟ ! سىلەرنى
دادامغا ئېيتىمىسام، توختاڭلار ! — دەپ ۋارقىراپ كېتىپتۇ.

ئەگەر بۇ گەپ پادىشاھقا يەتسە، كاللىسى كېسىلىدىغانلى-
قىدىن قورققان قازى:

— ھاي قىزىم، ۋارقىرىماڭ، ئۇلجا سىزنىڭ، گەپ مۇشۇ
يەردە قالسۇن ! — دەپ يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ ۋە يىگىتنى كى-
چىككە بۆيرۈپ بېرىپتۇ. ئەگەر بۇ ئىشنى ئاتىسىغا ئېيتىپ
قويسا، جېنى تېنىدىن جۇدا بولۇشتىن قورققان ئاچىسىمۇ:

— جېنىم سىڭلىم، ئاغزىڭنى يۇم، مەيلى، يىگىت سې-
نىڭ بولسۇن ! — دەپ يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ.

يىگىتنى ئۆزىگە ھۆكۈم قىلدۇرۇۋالغان سىڭلىسى خۇشال
بولۇپ:

— مەيلى، سىلەرنى مەن كۆرمىدىم، مېنى سىلەر كۆر-
مىدىڭلار، — دەپ يۈگۈرگىنىچە يىگىتنىڭ يېنىغا كېلىپ،
ئۇنىڭ بوينىدىن قۇچاقلاپتۇ ۋە يىگىتتىن بۇ يەرلەرگە نەدىن
ۋە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى سوراپتۇ. يىگىت ئۆزىنىڭ نە-
دىن ۋە نېمە مەقسەتلەر بىلەن كەلگەنلىكىنى بىر - بىرلەپ
سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— ئاھ، يولۇڭ يىراق، مەقسىتىڭنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى
تەس ئىكەن. سەن ئىزدەپ كەلگەن بۇلبۇلگويا مېنىڭ دادامدا.
ئاشۇ كۆرۈنگەن تاغنىڭ باغرىدا ناھايىتى چىرايلىق يان بېغى-
مىز بار، — دەپ، قولىنى سوزۇپ تاغنى كۆرسىتىپتۇ قىز، —
بۇلبۇلگويا شۇ باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى گۈللەرنىڭ ئىچىدىكى

ئالتۇن قەپەستە تۇرىدۇ. ئۇ باغقا ئادەم زاتى ئاياغ باسالمايدۇ، ئەگەر بىر ئىلاجىنى تېپىپ كىرەلىگەن تەقدىردىمۇ تىرىك چىقالمايدۇ. بۇ يولدا تالاي - تالاي ئادەملەر ئۆلۈپ كەتكەن. لېكىن، بۇلبۇلگويانى ئېلىش ئۈچۈن مەن ساڭا ياردەم قىلىمەن. بۇ ئىشنى پەقەت جۈمە كېچىسىلا ئورۇنداش مۇمكىن، چۈنكى جۈمە كۈنى دادام ئوۋغا چىقىپ، كەچ قايتىدۇ ۋە ئاخشىمى ھاراق - شاراب ئىچىپ، ئۇزاق ئويۇن - تاماشىلاردىن كېيىن ئۇخلاپ قالىدۇ، باغنىڭ قاراۋۇللىرىمۇ مەستلىكتە قاتتىق ئۇخلاپ كېتىدۇ. ئەنە شۇ چاغدىلا باغقا كىرىش مۇمكىن. لېكىن، باغنىڭ ئىچىدە يولۋاس ۋە شىرلار بار، ئۇلار ناھايىتى خەۋپلىك. قولۇڭدىكى مانا بۇ ئۈزۈكنى باغدىكى يولۋاس ۋە شىرلار تونۇيدۇ. ئۇلار بۇ ئۈزۈكنى كۆرۈشى بىلەنلا ساڭا ھېچقانداق زىيان - زەخمەت يەتكۈزمەيدۇ. بۇلبۇلگويانى پەقەت قەپىسى بىلەنلا ئالغىن، بىراق قەپەسنى ئېچىپ سالمىغىن، ئەگەر قەپەسنى ئاچساڭ، بۇلبۇلگويا قاقاقلاپ كۈلۈۋېتىدۇ - دە، لەشكەر ۋە قاراۋۇللار ئويغىنىپ كېتىدۇ. ئۇلار تېنىڭنى پارچە - پارچە قىلىپ يولۋاس، شىرلارغا تاشلاپ بېرىدۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن قىز يىگىتنى پىنھان بىر يەرگە جايلاشتۇرۇپتۇ ۋە ھەر كۈنى بىللە كۆڭۈل ئېچىپ يۈرۈپتۇ. شۇنداق قىلىپ، كۈتكەن جۈمە كۈنىمۇ كەپتۇ. سەھەردە دىۋىلەر پادىشاھى تاغقا ئوۋغا كېتىپتۇ. ئۇ كۈن بويى تاغمۇتاغلارنى كېزىپ ئوۋ ئوۋلاپ يۈرۈپ ھېرىپ - چارچاپ كەلگەندە، ھاردۇقىنى چىقىرىش ئۈچۈن تاماشا ئويۇشتۇرۇپتۇ. تاماشىغا دىۋىلەرنىڭ ھەممىسى توپلىنىپتۇ.

يىگىت بۇلبۇلگويا تۇرغان باغقا قاراپ مېڭىپتۇ، باغقا يېقىن بىر يەرگە كېلىپ، دىۋىلەرنىڭ ئۇخلىشىنى كۈتۈپ

www.uyghurkitap.com

يوشۇرۇنۇپ يېتىپتۇ. دۆلەرنىڭ ئويۇن ـ تاماشىسى يېرىم كېچىگىچە داۋام قىپتۇ، ھەممىسى مەستلىكتىن ئۆزلىرىنى بىلمەي ئۇخلىشىپ قاپتۇ.

ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ بېسىلغاندىن كېيىن يىگىت، دۆلەتلەر ئۇخلاپ قالغان ئوخشايدۇ، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ بېسىلدىغۇ، دەپ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپتۇ ۋە باغقا يېقىن كېلىپ ئۇياق ـ بۇياققا قاراپتۇ، ھېچكىم كۆرۈنمىگەندىن كېيىن ئاستا شورىدىن باغقا كىرىپتۇ. باغنى ئايلىنىپ يۈرگەن يولۋاس ۋە شىرلار يىگىتكە قاراپ ئېتىلىپتۇ، لېكىن يىگىت قولىدىكى ئۈزۈكنى شۇنداق كۆرسىتىشى بىلەنلا، ئۇلار جىم بولۇشۇپتۇ ۋە تەزىم قىلغاندەك باشلىرىنى ئېگىشىپ تۇرۇپتۇ.

يىگىت گۈللەرنىڭ ئارىسىدىن بۇلبۇلگويانى تېپىپتۇ ـ دە، ھېلىقى قىزنىڭ جېكىگەن سۆزلىرىنى ئۇنتۇپ قېلىپ، بۇلبۇلگويانىغۇ تاپتىم، ئەمدى قەپەسنى ئېچىپ ئۇنى بىر كۆلدۈرەيچۇ، دەپ قەپەسنى ئېچىۋېتىپتۇ. شۇ چاغدا بۇلبۇلگويا قاقاقلاپ بىر كۈلۈۋەتكەنىكەن، ئۇنىڭ كۈلكىسىدىن ئۇيقۇدىكى ھەممە دۆلەر ئويغىنىپ كېتىپ، باغقا قاراپ يۈگۈرۈشۈپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان قىزمۇ ئەنسىرەپ باغقا ھەممىدىن ئىلگىرى ئۇچۇپ كەپتۇ ۋە دەررۇ كېلىپ يىگىتنى يوشۇرۇپ، قەپەسنى ئۆز قولىغا ئېلىپ تۇرۇپتۇ، كېيىن يۈگۈرۈشۈپ كەلگەن دۆلەرگە:

— بۇ مەن، بۇلبۇلگويانى كۈلدۈرۈپ كۆڭۈل ئېچىۋاتىمەن، بۇ يەرگە مېنىڭدىن باشقا كىممۇ كىرەلەيتتى؟! خاتىرجەم بولۇپ، ئۇيقۇڭلارنى ئۇخلاۋېرىڭلار، — دەپ قايتۇرۇپتۇ.

دۆلەر قىزنىڭ بۇ سۆزىدىن خاتىرجەم بولۇپ، ئۆز جايلىرىغا كېتىشىپتۇ. قىز بولسا بۇلبۇلگويانى جايىغا قويۇپ، بۇ ئىشنى كېيىنكى جۈمەگە قالدۇرۇپتۇ. سەۋەبى، بۇ ھەپتىدە

يىگىت بۇلبۇلگويانى ئېلىپ كەتسە، دىۋىلەر ئۇنى قىزدىن كۆرۈشى تۇرغان گەپ.

شۇنداق قىلىپ، يەنە كۈنلەر ئۆتۈپتۇ. قىز بىلەن يىگىت كۆلگە چۆمۈلۈپ، باغدا ئوينىشىپ يۈرۈپ، جۇمە كۈنىمۇ كەپتۇ.

بۇ قېتىم قىز يىگىتكە راسا قاتتىق جېكىپ:

— ئەگەر قەپەسنى يەنە ئاچىدىغان بولساڭ، ئەمدى ھەر ئىككىمىز ھالاك بولىمىز. قولىقىڭدا تۇتقىنىڭكى، قەپەسنى زادى ئاچما! — دەپتۇ.

دىۋىلەر پادىشاھى يەنە ئوۋغا كېتىپتۇ، كەچقۇرۇن ھېرىپ ـ ئېچىپ كېلىپ ئولتۇرۇش قىپتۇ. ئويۇن ـ تاماـ شا، ئىچكۈلۈك باشلىنىپتۇ، يەنە ھەممىسى مەست بولۇپ قاتـ تىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

ئەنە شۇ چاغدا يىگىت ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپتۇ ـ دە، تونۇش يول بىلەن باغقا قاراپ كەپتۇ. ئۇياق ـ بۇياققا قاراپ، ئېھتىياتچانلىق بىلەن شورىدىن باغقا چۈشۈپتۇ. ئۆزىگە قاراپ ئېتىلغان يولۋاسلارغا يەنە ھېلىقى ئۆزۈكنى كۆرسىتىپ ئۇلارنى تىنچلاندۇرۇپتۇ ـ دە، گۈللەرنى ئارىلاپ بېرىپ، بۇلـ بۇلگويانى ئاپتۇ. ئۆتكەن جۇمە كېچىسى قىلغان خاتاسىنى ۋە بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەرنى ئەسكە ئېلىپ، قەپەسنى ئاچماستىن توپتوغرا ئۆزى تۇرغان باغقا كەپتۇ ۋە بۇلبۇلگويانى ئېلىپ يۈرتىغا ماڭماقچى بوپتۇ. قىز يىگىتنىڭ نۇرغۇن سوۋغا ـ سالاملار بىلەن ئۇزىتىپ تۇرۇپ:

— ئەگەر بېشىڭغا بىرەر ئېغىر كۈن چۈشكۈدەك بولسا، مانا بۇ چاچنى كۆيدۈرسەڭ، شۇ زامات مەن ھازىر بولىمەن، — دەپ بىر تال چېچىنى يۇلۇپ يىگىتكە بېرىپتۇ.

بۇ ئىككى ئاشىق ـ مەشۇق قۇچاقلىشىپ خوشلىشىپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، يىگىت تالاي دەريالاردىن ئۆتۈپتۇ. ئايلار

ئۆتۈپتۇ، يىگىت نۇرغۇن چۆل ـ باياۋانلارنى بېسىپ، ئاكىلىرى بىلەن ئايرىلىشقان ھېلىقى ئۈچ ئاچا يولغا يېتىپ كېلىپتۇ.

ئۇ يېتىپ كېلىپ تاشقا قارىسا، ھېچبىر خەت يېزىلمىغان. يىگىت، ئاكىلىرىم تېخىچىلا قايتماپتۇ، ئۇلارنى تاشلاپ كەتسەم بولماس، ئۇلارنى ئىزدەي، بولسا بىللە كېتەرمىز، بولمىسا، بىر خەۋىرىنى ئېلىپ كېتەرمەن، دېگەن ئويغا كېلىپتۇ ۋە ھېلىقى تاشقا: «مەن ئۇكاڭلار بۇلبۇلگويانى تېپىپ قايتقاندىم، لېكىن سىلەر قايتمىغىنىڭلار ئۈچۈن سىلەرنى ئىزدەپ كەتتىم. ئەگەر بىر ـ بىرىمىز بىلەن ئۇچرىشالماي قايتقۇدەك بولساق، مۇشۇ تاشقا يېزىپ كېتىڭلار، مەن كەينىڭلاردىن يېتىپ بارىمەن» دەپ يېزىپ قويۇپ، ئوتتۇرانچى ئاكىسى كەتكەن «بارسا كېلەر، يا كەلمەس» دېگەن يولغا راۋان بوپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى بۇ يىگىت چوڭ بىر شەھەرگە يېتىپ بېرىپتۇ. بىر كوچىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارسا، ئوتتۇرانچى ئاكىسى بىر ئاشخانىنىڭ ئوچىقىغا ئوت قالاپ، كۈلگە مىلىنىپ ئولتۇرغانىكەن. سەپسىلىپ قارىسا، كىيىملىرى يىرتىلىپ جۇل ـ جۇل بولۇپ، ئۆزى جۈدەپ، كۆزلىرى ئىچىگە كىرىپ كەتكەنىكەن. ئۇكىسى ئاكىسىنى كۆرۈش بىلەنلا دەررۇ تونۇسىمۇ، ئاكىسى ئۇكىسىنى تونۇماپتۇ.

يىگىت ئۆزىنى تونۇتمايلا بىرىپ بىر سارايغا چۈشۈپتۇ ـ دە، يۈز ـ كۆزلىرىنى يۇيۇپ، ئاستا ئاشخانىغا كەپتۇ ۋە ئاشپەزگە: «مەن پالانى دەڭدە تۇرىمەن، ئاۋۇ ئوت ياقارىڭىزدىن مەن تۇرغان سارايغا مانتا ئەۋەتىپ بېرىڭ» دەپ پۇلىنى تۆلەپ كېتىپتۇ.

ئاشپەز بىردەمدىن كېيىن بىر لېگەنگە مانتىنى سېلىپ، ئوراپ، ھېلىقى ئوت ياقاردىن ئەۋەتىپتۇ. ئوت ياقار مانتىنى

ئۆكىسىنىڭ ئالدىغا قويۇپ قايتماقچى بولۇپ بۇرۇلۇپتۇ. شۇ چاغدا ئۆكىسى:

— توختاڭ، بۇ ياققا كېلىڭ، مانتىنى بىللە يەيمىز، — دەپتۇ. ئوت ياقار بولسا خىجالەت بولۇپ:

— ياق، ياق، رەھمەت، بۇ جۇل - جۇل كىيىملىرىم بىلەن سىزدەك بىر بايۋەچچە بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ بىر لېگەندە تاماق يېسەم قاملاشمايدۇ، — دەپ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپتۇ، لېكىن ئۆكىسى ئۇنىماي:

— ياق، بۇياققا كېلىڭ، مەن تاماقنى يالغۇز يېيەلمەيمەن، ماڭا ھەمراھ بولمىسىڭىز بولمايدۇ، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ.

كېيىن ئىككىسى بىللە ئولتۇرۇپ تاماق يېيىشىپتۇ. ئاكىسى بۇ يىگىتنى بىر يەردە كۆرگەندەك قىپتۇ، لېكىن قەيەردە كۆرگەنلىكىنى يادىغا كەلتۈرەلمەپتۇ.

ئۆكىسى ئۇياق - بۇياقتىن پاراڭ قىلىپ، ئاخىر ئۆزىنى تونۇتۇپتۇ، شۇنىڭدىن كېيىن ئاكا - ئۇكا ئىككىسى قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ، مۇڭدىشىپتۇ. ئاكىسى ئۆزىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى، قانداق قىلىپ بۇ كۈنلەرگە دۇچار بولۇپ قالغانلىقىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. كېيىن ئۆكىسى بازارغا بېرىپ يېڭى كىيىم - كېچەكلەرنى ئەكېلىپ ئاكىسىنى كىيىندۈرۈپتۇ ۋە ئاشخانىدىن چىقىرىۋاپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىككىسى: «ئەمدى چوڭ ئاكىمىزنى تاپايلى» دېيىشىپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار چوڭ ئاكىسىنى ئىزدەپ كۆپ يېزا ۋە شەھەرلەرنى كېزىپتۇ، ئۇچرىغان كىشىلەردىن سوراپتۇ، ھېچ يەردىن خەۋىرىنى ئالالماي، يەنە بىر چوڭ شەھەرگە كېلىپ قاپتۇ. بىر كۈنى بازارلارنى ئارىلاپ يۈرۈپ، بىر يەردە نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ توپلىنىپ تۇرغىنىنى كۆرۈپتۇ - دە، ئاكا - ئۇكا ئىككىسى شۇ يەرگە بېرىپتۇ.

قارىسا، ئوتتۇرىدا جۇل ـ جۇل كىيىملىك، قولىدا ئۇزۇن ھاسا تۇتقان بىر قەلەندەر ساپايى سوقۇپ، ناخشا ئېيتىۋاتقۇدەك. ئۇلار سىنچىلاپ قارىسا، ئۆزلىرى ئىزدەپ يۈرگەن چوڭ ئاكىسى ئىكەن. لېكىن، ئۇلار كۆپچىلىكنىڭ ئارىسىدا تونۇشلۇق بەرمەي، ئۆزلىرى چۈشكەن سارايغا بېرىپتۇ ـ دە، سارايۋەنگە ئىلتىماس قىلىپ:

— بىز بۈگۈن بازاردا ساپايى سوقۇپ، ناخشا ئېيتىۋاتقان بىر قەلەندەرنى كۆردۇق. ئۆزىمىز مۇساپىر بولغىنىمىز ئۈچۈن، شۇ قەلەندەرنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلاشقا خۇشتار بولۇپ قالدۇق، سىز شۇ قەلەندەرنى چاقىرىپ ئەكېلىپ بەرسىڭىز، — دەپتۇ. سارايۋەن بازارغا بېرىپ قەلەندەرنى تېپىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا:

— ھەي قەلەندەر، بۇياققا كەل، ئىككى كىشى سېنىڭ ناخشاڭغا خۇشتار بولۇپ قاپتۇ. ئۇلار سودىگەرلەرمۇ ياكى سەيلە قىلىپ يۈرگەن بايۋەچچىلەرمۇ بىلمەيمەن. ئۇلار بىزنىڭ سارايغا كېلىپ چۈشكەن، سېنى چاقىرىپ كېلىشكە ئەۋەتتى. يۈر مەن بىلەن، — دەپ قەلەندەرنى بىللە ئەكەپتۇ.

قەلەندەر سارايغا كېلىپ:

— ھەرقايسىلىرىنىڭ ھۇزۇرلىرىغا قانداقلىكى خىزمەتلىرى بولسا بەجا كەلتۈرۈشكە كەلدىم، — دەپ تىز پۈكۈپ تەزىم قىپتۇ.

— كېلىڭ، كېلىڭ! — دېيىشىپ، ئاكا ـ ئۇكا ئىككىسى قەلەندەرگە جاي كۆرسىتىپتۇ، — بازاردا سىزنىڭ ناخشىڭىزنى ئاڭلاپ خۇشتار بولۇپ قالدۇق، بىر ناخشا ئېيتىپ بەرسىڭىز دەپ ئىلتىماس قىلىپ كىشى ئەۋەتكەنىدۇق. ئەگەر مۇمكىن بولسا، ناخشىڭىزنى بىر ئاڭلىساق، — دەپ ئۇنى ئۆز يانلىرىغا ئولتۇرغۇزۇپتۇ. قەلەندەر:

— ئەگەر مېنىڭ ناخشامغا خۇشتار بولساڭلار، سىلەردەك

www.uyghurkitap.com

ياخشىلارنىڭ سادىغىسى بولۇپ كېتەي، — دەپ قەددىنى رۇسلاپ ناخشا ئېيتىشقا باشلاپتۇ، بىردىن خىيالى بۆلۈنۈپ: «بۇ كىشىلەر كۆزۈمگە خويمۇ ئىسسىق كۆرۈنىدىغۇ، قەيەردىدۇر كۆرگەندەك قىلىمەن» دەپ ئويلاپتۇيۇ، لېكىن زادىلا يادىغا كەلتۈرەلمەپتۇ.

كېيىن كەنجى ئۇكىسى ئۇياقتىن - بۇياقتىن پاراڭ قىلىپ، ئاستا - ئاستا ئۆزلىرىنى تونۇتۇپتۇ ۋە ئۆزئارا قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. ئاندىن كېيىن كەنجىسى بازارغا بېرىپ يېڭى كىيىملەرنى ئەكېلىپ، ئاكىسىنى كىيىندۈرۈپتۇ ۋە ئۇزاق مۇڭدىشىپ بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى ئېيتىشىپتۇ.

بۇ ئۈچ ئاكا - ئۇكا بىرنەچچە كۈن دەم ئالغاندىن كېيىن، ئۆز يۇرتىغا قاراپ يول ئاپتۇ. ئۇلار ئۇزاق مېڭىپ ئۆز شەھىرىگە يېتىشكە يەتتە كۈنلۈك يول قالغاندا، چوڭ ئاكىسى بىلەن ئوتتۇرانچىسىنىڭ نىيىتى بۇزۇلۇپتۇ. ئۇلار بىر قۇدۇقنىڭ يېنىغا يېتىپ كەلگەندە، ھاردۇقنى چىقىرىش ئۈچۈن توختاپتۇ. تاماقلىرىنى يەپ بولۇپ دەم ئېلىپ ياتقاندا، ئىككى ئاكىسى يوشۇرۇنچە: «بىز ئۆيگە بارغاندا، ئۇكىمىز بۇلبۇلگويانى مەن تاپتىم دىسە، دادىمىز ئۇنى تېخىمۇ ئەتىۋارلاپ كېتىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە، بىرىمىزنىڭ ئاشخانىدا ئوت قالاپ، بىرىمىزنىڭ تىلەمچىلىك قىلىپ يۈرگىنىمىزنى ئېيتىپ قويسا، بىز ئۈچۈن ئىنتايىن ئۇيات

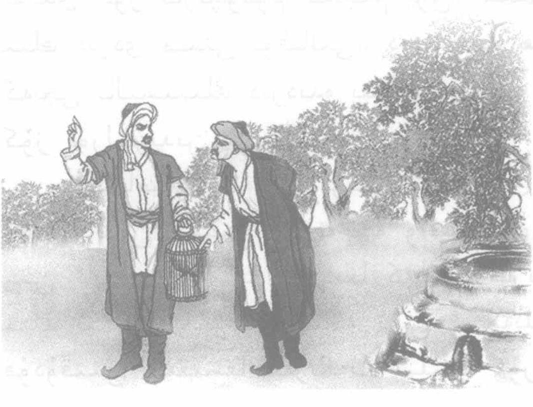

ئىش بولىدۇ. ئۇنىڭدىن كۆرە ئۆلۈۋالغىنىمىز تۈزۈك. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ، بۇلبۇلگويانى ئۆزىمىز ئېلىپ بارايلى. ئەگەر ئۇكىمىزنى سورىغۇدەك بولسا، ئۇ بىزدىن ئايرىلىپ باشقا ياققا كەتكەن، ئۇنى ئىزدەپ ھېچ يەردىن تاپالمىدۇق، دەيلى» دەپ مەسلىھەتلىشىپتۇ. ئۇلار كەنجى ئۇكىسىنىڭ ئۇيقۇغا كەتكەنلىكىدىن پايدىلىنىپ، ئۇنى قۇدۇققا تاشلاپتۇ، ئۆزلىرى بۇلبۇلگويانى ئېلىپ، يەتتە كۈندىن كېيىن ئۆيگە يېتىپ بېرىپتۇ. باللىرىنىڭ كەلگىنىنى كۆرگەن ئاتا - ئانا ئۇلار بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ، كېيىن كەنجى ئوغلىنى سوراپتۇ. ئۇلار كېلىشىۋالغان گېپى بويىچە:

— بىز بۇ يەردىن چىقىش بىلەنلا ئۇ بىزدىن ئايرىلىپ باشقا ياققا كەتكەن، شۇنىڭدىن بېرى ئۇنى كۆرمىدۇق. بىز بۇلبۇلگويانى تاپقاندىن كېيىن ئۇنى كۆپ ئىزدىدۇق، بىراق ھېچ يەردىن تاپالمىدۇق... — دەپ جاۋاب بېرىشىپتۇ.

كەنجى ئوغلىنىڭ دەردىدە ئاتا - ئانا كۆپ قايغۇ - ھەسرەت چېكىپتۇ، بۇلبۇلگويامۇ سايرىماستىن مۇڭغا پېتىپ يېتىپتۇ.

ئاتىسى: «ئاھ، بۇلبۇلگويا تېپىلدى دەپ خۇشال بولسام، ئەمدى كۆز قارىچۇقۇم كەنجەم يوق. ھەممىدىن كەنجى بالامنىڭ دەردى مېنى يوقاتتى» دەپ يەنە ھەسرەتكە چۆكۈپتۇ. كەنجى بالىسىنىڭ دەردىدە يىغلاپ يۈرۈپ ئاتىسىمۇ، ئانىسىمۇ كۆز نۇرلىرىدىن ئايرىلىپتۇ...

پادىشاھنىڭ كەنجى ئوغلى ئاكىلىرى تەرىپىدىن قۇدۇققا تاشلانغاندىن كېيىن بىرنەچچە ۋاقىت ھوشسىز يېتىپتۇ، كېيىن ئاستا - ئاستا ھوشىغا كېلىپ قارىسا، قاراڭغۇ قۇدۇقنىڭ تېگىدە ياتقۇدەك، نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ، قۇدۇقتىن چىقىشقا ھەرىكەت قىلىپ كۆرۈپتۇ، لېكىن چىقال-

ماپتۇ. ھېلىقى قىز بەرگەن بىر تال چاچنى كۆيدۈرەي دەپ چاقماقنى چېقىپ كۆرسە، پىلىكى ھۆل بولۇپ كەتكەنلىكتىن يانماپتۇ. تەلەيگە يارىشا شۇ ئارىدا قۇدۇق يېنىغا بىرنەچچە كارۋان كېلىپ چۈشۈپتۇ. ئاتلىرىنى سۇغىرىش ئۈچۈن ئۇلاردىن بىرى قۇدۇقتىن سۇ تارتىشقا چېلەك تاشلاپتۇ. شۇ ۋاقىتتا يىگىت چېلەككە ئېسىلىۋاپتۇ. كارۋان چېلەكنى تارتسا كۈچى يەتمەپتۇ. كېيىن ئىككى - ئۈچى بىر بولۇپ تەسلىكتە تارتىپ چىقارسا، بىر يىگىت چىقىۋاتقۇدەك.

يىگىت قۇدۇقتىن چىقىپ ۋەقەنى كارۋانلارغا ئېيتىپ بېرىپتۇ ۋە ھېلىقى چاچنى كۆيدۈرۈپتۇ. شۇ چاغدا ئاسماندىن بىر كەپتەر ئۇچۇپ كېلىپ قۇدۇق بېشىغا قونۇپ، بىر قانات قېقىپلا قىزغا ئايلىنىپتۇ - دە، يىگىتتىن:

— بېشىڭغا نېمە كۈن چۈشتى؟ — دەپ سوراپتۇ.

يىگىت بولغان ۋەقەلەرنى ئېيتىپ بېرىپتۇ، شۇنىڭدىن كېيىن قىز قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئىككى قېتىم چاۋاك چالغانىكەن، توقۇقلۇق ئىككى تۇلپار كىشنىگىنىچە يېتىپ كەپتۇ.

ئاندىن ئىككىسى ئىككى تۇلپارغا مىنىپتۇ - دە، «چۇھ» دەپ يولغا چۈشۈپتۇ. ئۇلار يەتتە كۈنلۈك يولنى يېرىم كۈندە بېسىپ، ئۆيىگە يېتىپ بېرىپتۇ. قىز بىلەن يىگىت ئىشىكتىن شۇنداق كىرىشى بىلەنلا، نەچچە كۈنلەردىن بۇيان كۈلمەستىن غەمكىن ياتقان بۇلبۇلگويا قاقاقلاپ بىر كۈلۈۋەتكەنىكەن، ئۇنىڭ كۈلكىسى پۈتۈن ئۆينى چاڭ كەلتۈرۈپتۇ. ئۇكىسىنىڭ تۇيۇقسىز كىرىپ كەلگەنلىكىنى كۆرگەن ئاكىلىرى قورقۇپ كېتىپ، نېمە قىلىشىنى بىلمەي قاپتۇ.

كۆز نۇرلىرىدىن ئايرىلغان ئاتا بىلەن ئانا بۇلبۇلگويانىڭ كۈلۈشىنى ئاڭلاپ خۇشال بولسىمۇ، ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن كۆل-

گەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى بىلمەپتۇ.

كەنجى ئوغۇل ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپتۇ:

— سالام، مېھرىبانلىرىم، سالامەتمۇ سىلەر؟ مەن كىچىك ئوغلۇڭلار! — دەپ ئاتا ـ ئانىسى بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئاتا ـ ئانا:

— ۋاي جېنىم بالام، بارمۇسەن؟ نەلەردە يۈرسەن؟ ئاكىلىرىڭ سېنى ئۆلۈپ كېتىپتۇ دەپ كەلگەنىدى، دەردىڭدە تولا يىغلاپ كۆز نۇرلىرىمىزدىن ئايرىلدۇق، بالام، — دەپ يىغلاپ، بالىسىنى باغرىغا بېسىپتۇ، خۇشاللىقىدىن كۆزلىرىمۇ ئاستا ـ ئاستا ئېچىلىپتۇ ۋە، — ۋاي بالام، سېنىمۇ كۆرىدىغان كۈن بار ئىكەنغۇ، — دەپ، ئوغلىنى يېڭىۋاشتىن باغرىغا بېسىپ يىغلىشىپتۇ.

كەنجى ئوغلى ئولتۇرۇپ پاراڭغا چۈشۈپتۇ، بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلەرنى، ئاكىلىرىنىڭ ئەھۋالىنى ۋە ئاخىر ئۇلارنىڭ قىلغان قەستلىرىنى بىر ـ بىرلەپ ئاتا ـ ئانىسىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ، ئۆزىنىڭ ئۆمۈرلۈك ھەمراھىنى ئاتا ـ ئانىلىرىغا تونۇشتۇرۇپتۇ. بۇلبۇلگويا بۇلارنى ئالقىشلىغاندەك قاقاقلاپ كۈلۈپتۇ، ھەر كۈلگەندە ئۇنىڭ ئاغزىدىن دەستە ـ دەستە گۈللەر ئېتىلىپ چىقىپتۇ.

كەنجى ئوغلىنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ، چوڭ ئوغۇللىرىنىڭ قىلمىشلىرىدىن غەزەپلەنگەن ئاتا نۆكەرلەرگە چوڭ ئوغلى بىلەن ئوتتۇرانچى ئوغلىنى ئاساۋ ئاتنىڭ قۇيرۇقىغا باغلاپ سۆرىتىپ ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، بۇلبۇلگويانى بىر كۆرۈشكە ئارمان قىلغان پادىشاھ ئۇنى ئۆز يېنىغا ئالايىتەن جايلاشتۇرۇپتۇ ۋە ھەر كۈنى ئۇنىڭ سايرىشىدىن زوقلىنىپ، مۇراد ـ مەقسىتىگە يېتىپتۇ.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئالتۇن كوكۇلىلىق بالا

بۇرۇنقى زاماندا بىر كەمبەغەلنىڭ شانىياز دېگەن يالغۇز ئوغلى بولغانىكەن. ئۇ ئاتا - ئانىسىدىن يېتىم قالغاندىن كېيىن ھەركىملەرنىڭ مېلىنى بېقىپ، سۇيىنى توشۇپ، ھويلىلىرىنى سۈپۈرۈپ كۈن كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى شانىياز تونۇر بېشىدا يېتىپ بىر چۈش كۆرۈپتۇ. چۈشىدە چوڭ بىر دەريادا نۇرغۇن قىزلار چۆمۈلۈپ، بىر - بىرىگە سۇ چېچىشىپ ئويناپ يۈرگۈدەك. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا نۇربۇۋى دېگەن چىرايلىق بىر قىز بۇ بالىغا قاراپ كۈلگۈدەك - دە، سۇ چېچىپ قاچقۇدەك. شانىياز ئۇنى قوغلايمەن دەپ تەمشەلسىمۇ، ئورنىدىن قوزغىلالمىغۇدەك. ئاخىر چېچىلغان سۇدىن ئەندىكىپ ئويغانسا، قاپقاراڭغۇ كېچە، يېنىدا ھېچكىم يوق، شارقىراپ يامغۇر يېغىۋاتقانىكەن. شانىياز: «ئاھ، چۈشۈم ئىكەن!» دەپتۇ - دە، شۇنىڭدىن باشلاپ چۈشىدە كۆرگەن نۇربۇۋىگە ئاشىق بولۇپ قاپتۇ، لېكىن ئۇ قىزنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى، ئۇنى قانداق تېپىشنى بىلمەپتۇ. ئۇنىڭ كۆڭلىدە غايىبانە ئىشق - مۇھەببەت ئوتى يېنىپتۇ، كېچە - كۈندۈز ئەس - ھوشى ئەنە شۇ قىزدا بولۇپ قاپتۇ. ئۇنىڭ ئىشقى ئوتىدا شانىياز ئۆز شەھىرىنى تاشلاپ، تەركىدۇنيا بولۇپ چىقىپ كېتىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ھەپتىلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ، شانىياز نۇرغۇن تاغ ـ دەريالار ۋە چەكسىز چۆللەرنى بېسىپ ئۆتۈپتۇ، ئاخىر بىر چوڭ شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. ئۇ بۇ شەھەردە نېمە قىلىشنى بىلمەي شەھەرنىڭ ئى-تىدىرەك بىر بۇلاقنىڭ بويىغا كېلىپ خىيال سۈرۈپ ئول-تۇرسا، بىر موماي ئىككى چېلەكنى كۆتۈرۈپ سۇغا چىقىپ قاپتۇ. موماي شانىيازنىڭ خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغىنىنى كۆ-رۈپ، ئۇنىڭدىن:

ــ نېمىشقا خىيال سۈرۈپ ئولتۇرىسەن، بالام؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ ئارتۇقچە غەم ـ قايغۇ مېنى خىيالغا غەرق قىلماقتا، موما، ــ دەپتۇ بېشىنى ئاستا كۆتۈرۈپ شانىياز.

ــ بېشىڭغا قانداق غەم ـ قايغۇ چۈشتى، بالام، ياكى ئاتا ـ ئاناڭ قوغلىۋەتتىمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ موماي.

ــ ياق، موما، ئاتا ـ ئانام يوق، يېتىم بالىمەن. بۇ يەر-گە تېنەپ كېلىپ قالدىم. تونۇش ـ بىلىشىم يوق، بېشىم گاڭگىراپ نېمە قىلىشىمنى بىلمەي ئولتۇرىمەن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ شانىياز.

ــ خىيال قىلىپ ئۆزۈڭنى ئاۋارە قىلما، بالام. مەن ساڭا ئانا بولاي، سەن ماڭا بالا بول. ئېغىرىڭنى يەر كۆتۈرەر، رىزقىڭنى خۇدا بېرەر، بالام، يۇر مەن بىلەن، ــ دەپ، موماي شانىيازنى ئەگەشتۈرۈپ ئەكېتىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، بۇلار ئانا ـ بالا بولۇپ ناھايىتى ئىناق كۈن كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ. شانىياز مومايىنىڭ كالىلىرىنى بې-قىپ، سۈيىنى توشۇپ يۈرۈپ خېلى كۆپ ۋاقىتلارنى ئۆتكۈزۈپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى شانىياز مومايىنىڭ كالىلىرىنى بې-قىپ، دەريا بويىغا كېلىپ قاپتۇ، قارىسا نۇرغۇن قىزلار دەر-

يادا چۆمۈلۈپ، بىر - بىرىگە سۇ چېچىشىپ ئوينىشىپ يۈر-گۈدەك. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىر قىز شانىيازنىڭ كۆزىگە ناھا-يىتى ئىسسىق كۆرۈنۈپتۇ، ئۇ قىزنى قەيەردىدۇر بىر يەردە، قاچاندىدۇر بىر ۋاقىتتا كۆرگەندەكلا قىلغۇدەك، لېكىن زادىلا يادىغا ئالالماپتۇ. ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ ئۇزاق قاراپ تۇرۇپتۇ. شۇ ئارىدا قىزلارنىڭ بىرى ھېلىقى قىزغا قاراپ: «نۇر-بۇۋى !» دەپ ۋارقىراپتۇ. ئەنە شۇ چاغدا شانىيازنىڭ يۈرىكى «شۇۋ» قىلىپ كېتىپتۇ. قارىسا چۈشىدە كۆرگەن ھېلىقى قىزنىڭ ئۆزى. «تاپتىم» دەپتۇ ئىچىدە شانىياز. شۇ زامات ئۇ بىر تال شاخنى شارتتىدە كېسىۋېلىپ نەي ياساپتۇ - دە، بىر تۈپ تالنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرۇپ چېلىشقا باشلاپتۇ. شانىياز نەي-نى شۇنداق مۇڭلۇق بىر مۇقامغا چېلىپتۇكى، ئۇنى ئاڭلىغان قىزلار تۇرغان جايلىرىدا قىمىرلىماي ھەيران بولۇپ قارىشىپ قاپتۇ. كېيىن ئۇلار دەررۇ سۇدىن چىقىپ كىيىملىرىنى كى-يىشىپتۇ - دە، نەي ئاۋازى كەلگەن تەرەپكە قاراپ كېلىشىپ-تۇ ۋە تونۇش بولمىغان بۇ نەيچىنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇرۇشۇپ نەينىڭ مۇڭلۇق ئاۋازىغا غەرق بولۇشۇپتۇ. شانىياز بىردەم نەي چالغاندىن كېيىن كاللىرىغا قارىماقچى بولۇپ ئورنىدىن تۇرغانىكەن، بېشى تالنىڭ شېخىغا تېگىپ دوپپىسى چۈشۈپ كېتىپتۇ. شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئالتۇن كوكۇلىسىنى ۋە نۇر يې-غىپ تۇرغان جامالىنى كۆرگەن نۇربۇۋى ئۇنىڭغا ئاشىق بولۇپ قاپتۇ.

ئەتىسى شانىياز موماينىڭ بېغىدىن بىر دەستە گۈل ئې-لىپ، ئۇنىڭ ئارىسىغا بىر پارچە خەت سېلىپ، يەنە كاللى-رىنى ھەيدەپ چىقىپتۇ. كۈن چۈشتىن ئېگىلگەندە، ھېلىقى قىزلارمۇ چىقىپ ئويناپ - كۈلۈپ دەريادا سۇغا چۆمۈلۈشكە باشلاپتۇ. شۇ چاغدا شانىياز قىزلار چۆمۈلۈۋاتقان جاينىڭ باش

تەرپىگە ئۆتۈپ، قولىدىكى گۈلدەستىنى سۇغا تاشلاپتۇ. نۇربۇۋى ئېقىپ كېلىۋاتقان گۈلنى تۇتۇۋاپتۇ، قارىسا ئارىسىدا بىر پارچە قەغەز تۇرغۇدەك، ئۇنى ئېچىپ قارىسا خەتنى ئوقۇپ كۆرسە ئىشق ـ مۇھەببەت سۆزلىرى ئىكەن، مېنىڭ كۆڭلۈمدە يانغان مۇھەببەت ئوتى ئۇ يىگىتنىڭمۇ كۆڭلىدە يېنىۋېتىپتۇ، ئىككىمىزنىڭ تىلىكى بىر ئىكەن. دېمەك، مۇرادقا يېتىش ئەمدى ئاسان، دەپ ئويلاپتۇ، لېكىن بۇنى ھېچكىمگە بىلىندۇرمەپتۇ. ئۇ كۈن شۇنداق ئۆتۈپتۇ.

يەنە بىر كۈنى دەريادا شۇنداق چۆمۈلۈپ ئويناپ يۈرگەندە، نۇربۇۋى ئۆزىنىڭ ئەڭ يېقىن دوستى شېرىنخانغا سىرىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ ۋە:

— مەن ھازىر شۇ يىگىتنىڭ قېشىغا بارىمەن، سىز قىزلارنى مەلىكە قىلىپ، مېنىڭ يوقلۇقۇمنى بىلىندۈرمەي تۇرۇڭ، — دەپ، ئۆزى دەريانى ياقىلاپ شانىيازنىڭ قېشىغا كېتىپتۇ.

نۇربۇۋى بىلەن شانىياز ئۇزاق گەپلىشىپ، بىر ـ بىرىگە ئىشق ـ مۇھەببەتلىرىنى ئىزھار قىلىشىپتۇ، ئويناپ ـ كۈلۈشۈپتۇ. نۇربۇۋى كېيىن قايتىپ كېلىپ قىزلارغا ئاستا قېتىلىۋاپتۇ، بۇنى ھېچكىم سەزمەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، شانىياز بىلەن نۇربۇۋى ئويناپ ـ كۈلۈپ بىر مەزگىلنى ئۆتكۈزۈپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى شانىياز بىلەن نۇربۇۋى دەريا بويىدىنى سەيلە قىلىپ يۈرگەندە، شانىياز:

— ئىككىمىز بۇنداق يۈرۈپ ۋاقتىنى ئۆتكۈزمەيلى، دەرھال ئۆي ـ ئوچاقلىق بولۇپ بىللە تۇرمۇش كەچۈرەيلى، — دەپ مەسلىھەت ساپتۇ.

نۇربۇۋى بۇ مەسلىھەتنى ماقۇل كۆرۈپ:

— خوپ ، بىراق سىز ئاتا - ئانامنىڭ ئالدىغا ئەلچى ئەۋەتىپ، ئۇلارنىڭ رازىلىقىنى ئېلىڭ، — دەپتۇ.

شانىياز شۇ كۈنى ئاخشىمى تاماقتىن كېيىن مومىسىغا ئاستاغىنا دەپتۇ:

— موما، سىزگە بىر ئىلتىماسىم بار ئىدى، ئەگەر مۇمكىن بولسا، ئېيتىپ باقسام.

— خوپ، بالام، ئىلتىماسىڭنى ماڭا ئېيتماي كىمگە ئېيتاتتىڭ؟ ئېيتقىن، — دەپتۇ موماي.

— ئەيىب كۆرمىسىڭىز، موما، مەن نۇربۇۋىنى ياخشى كۆرەتتىم. شۇنىڭغا ئەلچىلىككە بېرىپ، ئاتا - ئانىسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتسىڭىز دېۋىدىم، — دەپتۇ شانىياز.

— ۋاي بالامەي، مەن بىر كەمبەغەل تۇل خوتۇن تۇرسام، سەن مېنىڭ ئۆيۈمدە يۈرگەن بىر يېتىم بالا تۇرساڭ. نۇربۇۋىنىڭ دادىسى باي، يۇرت چوڭلىرىدىن بىرى. بۇ ئىشىڭ بولمايدۇ، بالام، قوي، نۇربۇۋى توغرۇلۇق ئويلىما. «خىلى خىلى بىلەن، پىچاق قىنى بىلەن» دېگەن گەپ بار، مەن سېنى ئۆز خىلىڭنى تېپىپ ئۆيلەپ قوياي. ئەگەر مەن ئۇلارنىڭ قىزىغا ئەلچىلىككە بارسام، ئۇلار نومۇس كۈچىدىن بىزنى ئامان قويمايدۇ، — دەپ باش تارتىپتۇ موماي. شانىياز بولسا:

— ئەلچىگە ئۆلۈم يوق، موما، ھەرھالدا بىر بېرىپ ئالدىدىن ئۆتۈپ كۆرۈڭ، جېنىم موما، — دەپ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋاپتۇ. موماي ئاخىر شانىيازنىڭ كۆڭلىنى قىيالماي ئەلچىلىككە بېرىشقا رازى بوپتۇ.

موماي ئەتىسى تاڭ سەھەردە، تېخى ھېچكىم ئۆيىقۇدىن ئويغانمىغان چاغدا ئورنىدىن تۇرۇپتۇ - دە، بىر قولىغا چېلەك، بىر قولىغا سۈپۈرگە ئېلىپ باينىڭ ئۆيىگە كەپتۇ.

ئۇ باينىڭ ئىشىكىنىڭ ئالدىنى ئالا قويماي سۈپۈرۈپتۇ،

سۇ چېچىپتۇ، كېيىن دېرىزىگە يېقىن كېلىپ:

ئەلچىمەنەي، ئەلچىمەن،
ئەلچىلىككە كەلدىمەن.
سىزدىن جاۋاب ئېلىشقا،
شانىيازدىن كەلدىمەن.

دەپتۇ ـ دە، كېتىپتۇ.

بۇ سۆزلەر ئۇيقۇدىن ئەمدى ئويغىنىۋاتقان باي بىلەن ئۇ-نىڭ خوتۇنىنىڭ قۇلىقىغا ئاڭلىنىپتۇ. ھەيران بولغان ئەر ـ خوتۇن ئورنىدىن تۇرۇپ تاشقىرىغا چىقسا، ھېچكىم يوق، ئىد-شىك ئالدى پاكىز سۈپۈرۈلگەن، سۇ چېچىلغان. ئۇلار بىر ـ بىرىگە قارىشىپتۇ ـ دە: «بۇ ئەلچى كېلىشىنىڭ دېرىكى» دەپ، شۇ كۈنى ئاخشىمى ئەلچىنى كۈتۈپتۇ.

كەچقۇرۇنلۇقى ھېلىقى موماي يەنە ئىككى ـ ئۈچ موماي-نى بىللە ئەكەپتۇ. ئاۋۋال ئۇياقتىن ـ بۇياقتىن گەپلىشىپ ئولتۇرۇپ، كېيىن شانىياز دېگەن بىر يىگىتتىن ئەلچىلىككە كەلگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. باي شانىيازنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالى ۋە مەنسەپ دەرد-جىلىرىنى سۈرۈشتۈرۈپتۇ. موماي بولسا باينىڭ ھەربىر سوئا-لىغا تولۇق قىلىپ، شانىيازنىڭ يېتىم بالا ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ ئۆيىدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى بىر ـ بىرلەپ ئېيتىپ بېرىپتۇ.

مومايىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان باينىڭ قوۋقا چاچلىرى تىك بولۇپ، قاتتىق غەزىپى ئۆرلەپتۇ ۋە ئاچچىقىغا چىدىيالماي:

ـــ مەن بۇ شەھەرنىڭ كاتتىلىرىنىڭ بىرى تۇرسام، بىر تىجىمەلنىڭ مېنىڭ قىزىمغا ئەلچى قويۇشى قانداق گەپ؟! بۇ ماڭا ئاھانەت ئەمەسمۇ! مېنىڭ ئىشىكىمگە ئىككىنچى ئا-

ياغ باسقۇچى بولماڭلار، ئەگەر يەنە كېلىدىغان بولساڭلار، پۇ-
تۇڭلارنى چاقىمەن ! — دەپ ئەلچىلەرنى قوغلاپ چىقى-
رىپتۇ. موماي ئۆيگە كېلىپ:

— دېمىدىمۇ، بالام، «بويۇڭ يەتمىگەن يەرگە قول ئۇزات-
ما» دېگەندەك، بايلار سەن بىلەن ماڭا ئوخشاش كەمبەغەللەرگە
قىز بېرەمدۇ ! ئىككىنچى نۇربۇۋى توغرۇلۇق ئويلىما، بول-
مىسا ، ئۇلار مېنىمۇ، سېنىمۇ خاراب قىلىدۇ. مەن ساڭا ئۆ-
زۈڭنىڭ لايىقىدا ئوبدان بىر قىز تېپىپ ئۆيلەپ قويىمەن،
بالام، — دەپتۇ. شانىياز:

— مەيلى، موما، جاھاننىڭ خاپا بولغۇچىلىكى يوق، —
دەپتۇ - دە، نۇربۇۋى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ باشقىچە يول
تۇتۇشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويۇپتۇ. لېكىن، شۇ كۈندىن
باشلاپ نۇربۇۋى كۆرۈنمەس بولۇپ قاپتۇ، چۈنكى، ئەلچى كەل-
گەندىن كېيىن ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭ سىرتقا چىقىپ يۈرۈ-
شىگە يول قويماس بولۇپ قالغانىكەن.

ئاتا - ئانىسىنىڭ بۇ ئىشىدىن غەزەپلەنگەن نۇربۇۋىمۇ:
«ئەگەر ئاتا - ئانام ئىككىمىزنىڭ قوشۇلۇشىغا رازى بولمىغان
بولسا، مەنمۇ باشقىچە يول تۇتۇشۇم كېرەك» دېگەن ئويىنى
كۆڭلىگە پۈكۈپ قويۇپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئۆزىنىڭ ئەڭ
يېقىن سىرداش دوستى شېرىنخان ئارقىلىق شانىيازغا بىر
پارچە خەت ئەۋەتىپتۇ. شانىياز بۇ خەتنى ئوقۇپ كۆرسە:
«ئەمدى مەن ئەركىنلىكتىن مەھرۇم قىلىندىم، لېكىن سىز
بىلەن قىلىدىغان مەسلىھەتىم بار. شۇڭا، بۈگۈن ئاخشام بىزنىڭ
باغقا كېلىڭ. سىز ئېقىننى بويلاپ ماڭسىڭىز، سىزنى توپ-
توغرا بىزنىڭ باغنىڭ سۇڭگۈچىگە ئېلىپ بارىدۇ. شۇ سۇڭگۈچ
ئارقىلىق باغقا كىرىپ، گۈللەرنىڭ ئارىسىدا كۈتۈپ تۇرۇڭ. يې-
رىم كېچىدە مەن چىقىمەن» دېگەن سۆزلەر يېزىلغانىكەن.

شانىياز شۇ ئاخشىمى يېرىم كېچىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، سۇنى ياقىلاپ نۇربۇۋىلەرنىڭ بېغىغا قاراپ مېڭىپتۇ، سۇ ئۆتكۈچتىن باغقا كىرىپتۇ ۋە گۈللەرنىڭ ئارىسىغا جايلىشىپ، نۇربۇۋىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ. كۆز يۇمماستىن يېرىم كېچىنى كۈتۈپ ياتقان نۇربۇۋىمۇ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپتۇ. ئىككىسى بۇ يەردە ئولتۇرۇپ ئۇزاق گەپلىشىپتۇ ۋە جۈمە كېچىسى قېچىپ كېتىشكە ۋەدىلىشىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، كۈتكەن جۈمە كۈنىمۇ كەپتۇ. نۇربۇۋى ئاتىسىنىڭ ئات باقارى رېھىم بوۋاي بىلەن سۆزلىشىپ، ئىككى ئاتنى ئېگەر ـ توقۇملىرى بىلەن تەييارلاپ، ئۇنى كېچىسى باغنىڭ كەينىدە كۈتۈپ تۇرۇشقا تەيىنلەپتۇ ۋە ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپ كېتىپتۇ.

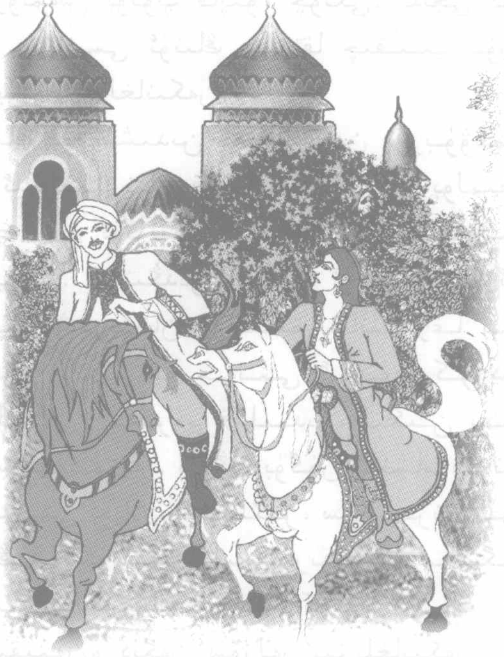

بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن چىراغلار ئۆچۈپ، ئەل ئايىغى بېسىلغاندا، نۇربۇۋى ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپتۇ، تەكىيەلەرنى يوتقانغا ئوراپ، خۇددى بېشىنى يۆركەپ ئۇخلاۋاتقان ئادەمگە ئوخشىتىپ قويۇپ، ئۆزى چىقىپ كېتىپتۇ.

شۇ ئارىدا ئۇنىڭ ئاتىسى نۇربوۋنى يوقلاپ كىرىپ، يوتـ-
قانغا ئورالغان تەكيىلەرنى كۆرۈپتۇ ـ دە، ھە، قىزىم ئۇخلا-
ۋېتىپتۇ، دەپ چىقىپ، ئۆز ھۇجرىسىدا خاتىرجەم ئۇيقۇغا
كېتىپتۇ. بۇ چاغدا رېھىم بوۋاي ۋەدە بويىچە ياخشى ئىككى
ئاتنى توقۇپ، باغنىڭ كەينىدە كۈتۈپ تۇرغانىكەن. خۇددى شۇ
ۋاقىتتا بۇياقتىن نۇربوۋى، ئۇياقتىن شانىياز يېتىپ كېلىپ،
ئىككىسى ئىككى ئاتنى مىنىپتۇ ـ دە، رېھىم بوۋاي بىلەن
خوشلىشىپ موماينىڭ ئالدىغا كەپتۇ.

شانىياز موماينىڭ بەرگەن ياردىمى ۋە قىلغان ياخشىلىق-
لىرى ئۈچۈن مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ، ئەمدى كەتمەكنى بايان
ئەيلەپتۇ. شۇ چاغدا موماي غەزەل بىلەن:

ئۆيدىن چىقساڭ تىك داۋان،
ئۇندىن قانداق ئۆتەرسەن؟ !
چۆل ـ ياۋاندا بەش بۆرە،
ئۇندىن قانداق ئۆتەرسەن؟ !
دەريا بويى بۈك جاڭگال،
ئۇندىن قانداق ئۆتەرسەن؟ !
يېرىم يولدا قاراقچى،
ئۇندىن قانداق ئۆتەرسەن؟ !

دەپتۇ ۋە شانىيازنىڭ كەتمەسلىكىنى ئىلتىماس قىلىپ يىغلاپتۇ.
شانىياز موماينىڭ بۇ سۆزلىرىگە جاۋابەن:

ئېگىز ـ ئېگىز داۋاننى
ئاتلىرىمغا تاپشۇردۇم.
ياۋاندىكى بۆرىنى
مىلتىقىمغا تاپشۇردۇم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

ئادەم ئۆتمەس جاڭگالنى
چاقمىقىمغا تاپشۇردۇم.
يولدىكى قاراقچىنى
تەقدىرىمگە تاپشۇردۇم.

دەپ، بۇ يەردىن كەتمىسە بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ ۋە: «خەير، موما» دەپتۇ ـ دە، «چۇھ» دەپ يولغا راۋان بوپتۇ. موماي بولسا: «خەير، بالام، سىنى ئاللاغا تاپشۇردۇم!» دەپ دۇئا قىلىپ قاپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئۇلار بىر يەرلەرگە كەلسە، ناھايىتى ئېگىز ۋە تىك داۋان تۇرغۇدەك. شانىياز بىلەن نۇربۇۋى ئېتىنى «چۇھ» دەپ بىر قامچا ئۇرغانىكەن، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە داۋاندىن ئېشىپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. بىر يەرلەرگە كەلسە، بەش چىلبۆرە ھۇۋلاپ يۈرگۈدەك. شانىياز ئوقياسىنى ئېلىپ ئۈچ قېتىم ئاتقانىكەن، بۆرىلەردىن ئۆلگىنى ئۆلۈپ، قالغىنى قېچىپ كېتىپتۇ. يەنە بىر يەرلەرگە كەلسە، بىر دەريانىڭ بويىدا ئادەم ئۆتەلمەس بۈك جاڭگاللىق تۇرغۇدەك. شانىياز چاقمىقىنى بىر چاققانىكەن، پۈتۈن جاڭگال كۆيۈپ، يول ئېچىلىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار يېرىم يولغا كەلگەندە ئالدىدىن يەتتە قاراقچى چىقىپتۇ ـ دە، ئۇلارنى تۇتۇۋېلىپ، بىر تاغنىڭ ئارىسىغا ئەكېتىپتۇ. قاراقچىلار ئۇلارنى ئۆزلىرى تۇرغان بىر غارغا ئەكىرىپ، شانىيازدىن:

— ساڭا جان كېرەكمۇ ياكى مال كېرەكمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇ نىمە دېگىنىڭلار، چۈشىنەلمىدىمغۇ؟ — دەپتۇ شانىياز.

— ئەگەر جان كېرەك بولسا، قۇرۇق بېشىڭنى ئەكېتىد-

ۋەرگىن، ساڭا يول ئوچۇق، ئاتلىرىڭ بىلەن بۇ قىز قالىدۇ. ئەگەر مال كېرەك دېسەڭ، بۇ يەردىن تىرىك چىقمايسەن، ــ دەپتۇ قاراقچىلار.

ــ ئاتلىرىمنى ئالساڭلارمۇ ئېلىڭلار، لېكىن بۇ قىز مېنىڭ خوتۇنۇم بولغاچقا، مەن ئۇنى سىلەرگە تاشلاپ كېتەلمەيمەن، ــ دەپتۇ شانىياز.

شۇ ئارىدا قاراقچىلار شانىيازنى ئۇرۇپ چالا ئۆلۈك قىلىپ تاشلاپتۇ ـ دە، نۇربۇۋىنى تاماق تەييارلاشقا بۇيرۇپتۇ.

نۇربۇۋى كۆز ياشلىرىنى تۆككىنىچە ئىلاجسىز قاراقچىلارنىڭ بۇيرۇقى بىلەن تاماق تەييارلاشقا باشلاپتۇ، يەنە بىر تەرەپتىن، بۇ يەردىن قانداق قۇتۇلۇشنىڭ ئىلاجىنى ئىزدەپتۇ، شۇ ئارىدا يانچۇقىدىكى ھەر ئېھتىمالغا قارشى ئېلىۋالغان بىر بولاق ئوغا يادىغا چۈشۈپتۇ.

تاماق تەييار بولغاندا، نۇربۇۋى ھېلىقى ئوغىنى ئاستا تاماققا ئارىلاشتۇرۇپتۇ ـ دە، قاراقچىلارغا بېرىپتۇ. قاراقچىلار تاماقنى يەپ بولغاندىن كېيىن كۆزلىرى ئالاق ـ جالاق بولۇپ، بىرپەستە ھەممىسى قېتىپ قاپتۇ. شۇ ۋاقىتتا نۇربۇۋى شانىيازنىڭ يۈزىگە سۇ چېچىپ، ئۇنى ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ ۋە ئاتلىرىغا مىنىپ يەنە يولغا راۋان بوپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، يەنە خېلى كۈنلەر ئۆتۈپتۇ. ئۇلار بىر بۇلاقنىڭ بويىغا كېلىپ ئاتلىرىدىن چۈشۈپتۇ ۋە ئېگەر ـ توقۇملىرىنى ئېلىپ ئوتلاشقا قويۇۋېتىپتۇ. ئۆزلىرى دەم ئېلىپ تاماق قىلىپ يەپتۇ ھەم ئۇزاق يول مېڭىپ ھارغانلىقىدىن يېتىپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

ئەتىسى يەنە تاماق تەييارلاپ يېگەندىن كېيىن، شانىياز ئەمدى ئاتلارنى تۇتۇپ كېلەي دەپ قارىسا ئاتلىرى كۆرۈنمەپتۇ. ئۇياق ـ بۇياققا قاراپ زادىلا تاپالماي، بىر قىرغا چىقىپ

ئولتۇرسا، نۇرغۇن قۇلانلار ئوينىشىپ يۈرگۈدەك. شانىياز قۇلانلارغا قاراپ:

هەي قۇلانلار، قۇلانلار،
ئۆزى ياخشى قۇلانلار،
كۆزى ياخشى قۇلانلار.
كەركە بويلۇق كەر ئاتنى
كۆردۈڭلارمۇ، قۇلانلار؟
سۇرمە رەڭلىك سۇر ئاتنى
كۆردۈڭلارمۇ، قۇلانلار؟

دەپ غەزەل بىلەن سوراپتۇ. قۇلانلار بولسا بويۇنلىرىنى تولغاپ قاراپ قويۇپتۇ ــ دە، ئۇنچىقماي يۈگۈرۈشۈپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. قارىسا ھەممىسىنىڭ كەينىدىن بىر ئاقساق قۇلان ئارانلا مېڭىپ كېتىۋاتقۇدەك. شانىياز بۇنىڭغىمۇ:

هەي قۇلانجان، قۇلانجان،
ئۆزى ياخشى قۇلانجان،
كۆزى ياخشى قۇلانجان.
كەركە بويلۇق كەر ئاتنى
كۆردىمىكىن قۇلانجان؟
سۇرمە رەڭلىك سۇر ئاتنى
كۆردىمىكىن قۇلانجان؟

دەپتۇ. شۇ چاغدا بۇ ئاقساق قۇلان توختاپتۇ ــ دە:

هەي يولۇچى، يولۇچى،
كەركە بويلۇق كەر ئېتىڭ
كەر بۇلاقتا يۈرىدۇ.

www.uyghurkitap.com

ئوڭ يېقىدا ئون قۇلان
سەكرەپ ئويناپ يۈرىدۇ.
سۇرمە رەڭلىك سۇر ئېتىڭ
سۇر بۇلاقتا يۈرىدۇ.
سول يېقىدا بەش قۇلان
سەكرەپ ئويناپ يۈرىدۇ.

دەپ جاۋاب بېرىپتۇ – دە، پۇتىنى كۆتۈرۈپ شانىيازغا كۆرسىتىپتۇ. شانىياز يۈگۈرۈپ بېرىپ قۇلاننىڭ پۇتىغا قارىسا، بىر تاش كىرىپ قالغانىكەن. شانىياز قۇلاننىڭ پۇتىدىن تاشنى ئېلىپ، بېشىنى سىلاپ قويغانىكەن، ئۇنىڭ پۇتى ساقىيىپ كېتىپتۇ ۋە بىر يۈگۈرۈپتىكەن، ھەممە قۇلانلاردىن ئۆتۈپ كېتىپتۇ.

كېيىن شانىياز نېرىقى بىر قىرغا چىقىپ قارىسا، بىر بۇلاقنىڭ بويىدا كەر ئېتى قۇلانلار بىلەن سەكرىشىپ ئويناپ يۈرگۈدەك، يەنە بىر بۇلاقنىڭ بويىدا سۇر ئېتىمۇ بىرنەچچە قۇلان بىلەن سەكرەپ ئويناپ يۈرگۈدەك. شانىياز بۇ ئاتلارنىڭ يۈگەنلىرىنى شاراقلاتقانىكەن، ھەر ئىككى ئېتى يۈگۈرگىنىچە يېتىپ كەپتۇ. شانىياز بۇلارنىڭ بىرىنى مىنىپ، بىرىنى يېتىلەپ نۇربۇۋىنىڭ يېنىغا كەپتۇ – دە، ئېگىرىنى توقۇپ يەنە يولغا راۋان بوپتۇ.

يەنە كۆپ يول ماڭغاندىن كېيىن شانىياز ئۆز يۇرتىغا يېتىپ كەپتۇ ۋە ئاتا مىراسىغا ئىگە بولۇپ، نۇربۇۋى بىلەن بەختلىك ياشاپ، ياخشى تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

قىزنىڭ ئاتىسى ئۇلارنى ئىزدىدىمىكىن ياكى ئىزدىمىدىمىكىن، بۇنىسى مەلۇم ئەمەس، لېكىن شانىياز بىلەن نۇربۇۋى شۇنداق قىلىپ ئۆز مۇراد – مەقسەتلىرىگە يېتىپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

كومۈلەك پالۋان

بۇرۇن بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن، ئۇنىڭ بىرلا قىزى بار ئىكەن. پادىشاھ قىزىم زېرىكىپ قالىدۇ، دەپ بىر باغ ياسىتىپتۇ. بۇ باغقا ھەممە مېۋىلىك دەرەختىن تىكتۇرۇپتۇ، قىزىغا ھەمراھ بولۇش ئۇچۇن قىرىق كېنىزەك بەلگىلەپتۇ. پادىشاھنىڭ قىزى ھەر كۈنى باغدا ئوينايدىكەن، باغنىڭ سىرتىغا چىقمايدىكەن. قىز ئون سەككىز ياشقا كىرگەن چاغدا باغدىن چىقىپتۇ. پادىشاھنىڭ بېغى ئالدىدا بىر تۇل خوتۇن بار ئىكەن. ئۇ مەلىكىگە:

— پادىشاھنىڭ قىزى ئون سەككىز ياشقا كىرگەندە بىر قېتىم شىكارغا چىقىش پەرھىز، قىزىم. سىزنىڭ يېشىڭىزمۇ بۇ يىل ئون سەككىزگە توشتى، — دەپتۇ.

مەلىكە ھېلىقى خوتۇننىڭ ئېيتقانلىرىنى ئانىسىغا ئېيتىپ مەسلىھەت سوراپتۇ. ئانىسى:

— قىزىم، مەنغۇ قوشۇلىمەن، سىز بىزنىڭ يالغۇز قىزىمىز، دادىڭىز قوشۇلماسلىقى مۇمكىن. دادىڭىزدىن رۇخسەت ئالغاندىن كېيىن، ئاندىن شىكارغا چىقىڭ، — دەپتۇ. مەلىكە ئانىسىغا:

— ئانا، ئۇنداق بولسا دادامغا دېسىڭىز، مېنىڭ شىكارغا چىقىشىمغا قوشۇلسا، — دەپتۇ. ئانىسى پادىشاھقا دېگەنىكەن،

پادىشاھ بۇ مەسلىھەتكە قوشۇلماپتۇ. مەلىكە ئانىسىغا يەنە يالۋۇرۇپ، دادىسىدىن رۇخسەت ئېلىپ بېرىشنى سوراپتۇ. پادىشاھ ئاخىر قوشۇلۇپتۇ ھەمدە قىزىنىڭ شىكار تەييارلىقىنى قىلىشقا باشلاپتۇ. مەلىكە شىكارغا چىققاندا ھەمراھ بولۇش ئۈچۈن قىرىق مىڭ لاۋۇلەشكەر ۋە قىرىق قېچىر ئالتۇن ـ كۈمۈش تەييارلاپتۇ ھەمدە باش ۋەزىرگە:

— مۇشۇ ئالتۇن ـ كۈمۈش تۈگىگۈچە قىزىمنى سالامەت ئۈيىنتىپ قايتۇرۇپ كېلىڭلار، — دەپ يارلىق چۈشۈرۈپتۇ.

مەلىكە قىرىق مىڭ لاۋۇلەشكەر، قىرىق كېنىزەك بىلەن يولغا چىقىپتۇ. مېڭىپ ئۈچ كۈن بولغاندا، مەلىكە:

— توختاڭلار، مەن تەرەت سۇندۇرۇۋالاي، ئاندىن ماڭايلى، — دەپتۇ ـ دە، بىر دۆڭنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ تەرەتكە ئولتۇرۇپتۇ. شۇ ئەسنادا ئالەمنى قارا بوران قاپلاپ كېتىپتۇ. ئات ئۈستىدە ئولتۇرغان لاۋۇلەشكەر ۋە كېنىزەكلەرنى بوران ئۈچۈرۈپ كېتىپتۇ، مەلىكىنىمۇ تۈۋى يوق قامغاقنى بوران ھەيدەپ كەتكەندەك، بىر تاغنىڭ تۈۋىگە ئاپىرىپ تاشلاپتۇ. بوران توختىغاندىن كېيىن مەلىكە كۆزىنى ئېچىپ ئورنىدىن تۇرسا، تاغ باغرىدىن بىر توكۇر ئېيىق ئۆزى تەرەپكە كېلىۋاتقۇدەك. بۇنى كۆرگەن مەلىكە قورقۇپ كېتىپتۇ. قورقىدىنىدىن، مەن نېمە ئۈچۈن شىكارغا چىققاندىمەن، چىقمىسام بوپتىكەن، دادام بارماڭ دېسە ئۇنىماپتىمەن، دەپ كۆپ پۇشايمان قىپتۇ. توكۇر ئېيىق ئادەمدەك زۇۋانغا كېلىپ:

— خۇدا بەندىسىگە مېھرىبان ئىكەن. مېنىڭ ئايالىم ئۆلۈپ كەتكىلى ئون ئىككى يىل بولغان، بالامۇ يوق، ئانامۇ، دادامۇ يوق. سىزنى بۈگۈن خۇدا نېسىپ قىپتۇ. ئىككىمىز بىللە ياشايدىغان بولدۇق، — دەپ مەلىكىنى ئۆڭكۈرگە ئېلىپ مېڭىپتۇ. مەلىكە ئۆڭكۈرگە كىرىپ قارىغۇدەك بولسا، ئۆڭ-

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

كۆرنىڭ يېرىمى سۆڭەك، يېرىمى كونا تېرە بىلەن تولۇپ كەتكەننىكەن، سېسىقچىلىقتا ئادەم چىداپ تۇرغىلى بولمايدى-كەن. مەلىكە:

— مەن مۇشۇ ئۆڭكۈردە تۇرامدىمەن؟ — دەپتۇ. ئېيىق بولسا:

— ھە، بىزنىڭ تۇرار يېرىمىز مۇشۇ، — دەپتۇ.

— مەن بۇ ئۆڭكۈردە تۇرار بولسام، ئۆڭكۈردىكى تېرە - سۆڭەكلەرنى تېزدىن تازىلىۋېتەيلى، — دەپتۇ مەلىكە. ئېيىق بىر كىچىك ئېيىققا:

— سەن بۇ نەرسىلەرنى تېزدىن يوقات! — دەپ بۇيرۇق چۈشۈرۈپتۇ. كىچىك ئېيىق ئۆڭكۈر ئىچىگە كىرىپ بىر پۇۋ-لىگەننىكەن، كونا تېرە ۋە سۆڭەكلەر ئۆڭكۈر سىرتىغا ئۇچۇپ چىقىپ كېتىپ، ئۆڭكۈر ئىچى پاكىز تازىلىنىپ قاپتۇ. مەلىكە:

— ئەمدى كىگىز، يوتقان - كۆرپە، قازان - چۆمۈچ، ئا-ياق - قوشۇق، ئۆي سەرەمجانلىرىنى تېزدىن كەلتۈرسىڭىز، قورسىقىم ئېچىپ كەتتى، — دەپتۇ. توكۇر ئېيىق ئۆڭكۈر ئاغزىغا چىقىپ بىر توۋلىغاننىكەن، پۈتۈن ئېيىقلار ئۆڭكۈر ئاغزىغا يىغىلىپتۇ. توكۇر ئېيىق بىر بۆلۈك ئېيىقلارنى ئو-تۇنغا، بىر بۆلۈك ئېيىقلارنى قازان - قومۇچ، ئۆي سەرەمجاد-لىرىنى تېپىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. مەلىكە ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىد-گە ئوچاق ساپتۇ. بىر ئاش پىشىم ئىچىدە ئېيىقلار ھەممە نەرسىنى تەييار قىلىپ كەپتۇ. مەلىكە تاماق ئېتىش ئۈچۈن ئوچاققا ئوت ياققاننىكەن، توكۇر ئېيىق قورقۇپ ئۆڭكۈر ئاغ-زىغا چىقىپ تۇرۇپتۇ. مەلىكە:

— قورقماڭ، بىزنىڭ ئۆرپ - ئادىتىمىز مۇشۇ. بىز ھازىر تاماق ئېتىپ يەيمىز، — دەپتۇ. شۇ ئارىلىقتا توكۇر ئېيىق ئۆڭكۈر ئاغزىدا مىدىرلىماي تۇرۇپتۇ. مەلىكە ئۇزۇپ

تاشلاپ سۇيۇقئاش ئىتىپ، ئاشنى قاچىغا ئۇسۇپ:

— كىلىڭ، تاماق يەيمىز، — دەپتۇ.

— مەن يېمەيمەن، — دەپتۇ توكۇر ئىيىق.

— بۇنىڭ ھېچقانداق زىيىنى يوق، كىلىڭ، — دەپتۇ مەلىكە.

— تاماقنى ئوت قالاپ قىزىتىپ ئەتسەڭ، بۇنى قانداقمۇ ئىغىزغا ئالغىلى بولسۇن؟ ! — دەپتۇ توكۇر ئىيىق.

مەلىكە بىر قاچا ئاشنى ئۆزى ئىچىپ، بىر قاچا ئاشنى ئىيىقنىڭ ئالدىغا ئىلىپ بىرىپتۇ. ئىيىق ئاشنى كۆرۈپ كەينىگە يىنىپتۇ. مەلىكە بىر قوشۇق ئاشنى ئىچۈرۈپ قويغانىكەن، ئاش ئىيىققا بەك تىتىپ كىتىپتۇ. توكۇر ئىيىق، ئادەمزات دىگەن شۇنداق مەززىلىك تاماق بىلەن غىزالىنىدىكەن ئەمەسمۇ، دەپ ئويلاپ ئاشنى ئىچىپتۇ. ئىيىق ئارقا - ئارقىدىن ئون سەككىز قاچا ئاش ئىچىپ: «ئەمدى تويدۇم، بۇمۇ بولىدىغان نەرسىكەن» دەپتۇ.

ئارىدىن ئايلار ئۆتۈپتۇ، يىللار ئۆتۈپتۇ. مەلىكىنىڭ قورسىقىدا قاپتۇ. ئاي - كۈنى توشۇپ بىر بالا تۇغۇپتۇ. بالىنىڭ ئىگىزلىكى يەتتە گەز، توغرىسى ئۈچ گەز ئىكەن. بالا ئۆسۈپ يەتتە ياشقا كىرگەندە بالىنىڭ ئىگىزلىكى توققۇز گەز، توغرىسى يەتتە گەز بوپتۇ. بالا بىر كۈنى ئانىسىدىن:

— ئانا، سىنىڭمۇ ئاناڭ، داداڭ بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئانام بىلەن دادام بار، ئوغلۇم، — دەپتۇ مەلىكە.

— ئۇنداق بولسا مەن چوڭ ئانام بىلەن چوڭ دادامنى بىر كۆرسەم، — دەپتۇ بالا.

— مىنىڭچە بولسا ئاپارغۇم بار، بىراق داداڭ ئۇنىمايدۇ. مىنىڭمۇ ئانام بىلەن دادامنى بەكمۇ كۆرگۈم كەلدى، — دەپتۇ مەلىكە.

— ئۇنداق بولسا مەن دادامنى كۆندۈرەي. سەن ئوخشى-
تىپ پولۇ ئەت، — دەپتۇ بالا. مەلىكە پولۇنى ئېتىپتۇ. تو-
كۇر ئېيىق شىكاردىن كەلگىلى ئاز قالغاندا، ئوغۇل ئۆڭكۈر
ئاغزىغا چىقىپ قاراپ تۇرۇپتۇ. توكۇر ئېيىق تاغنىڭ باغرىغا
كەلگەن ۋاقتىدا، مۇشۇ چاغقىچە «دادا» دەپ توۋلاپ باقمىغان
بالا:

— دادا، كەلدىڭمۇ؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان توكۇر ئېيىق خۇشاللىقىدىن:

— بالام، سەن نېمە بولدۇڭ؟ — دەپ يۈگۈرۈپ كەپتۇ.

ئېيىق بالىسى:

— سېنى بۈگۈن بەكمۇ سېغىندىم، دادام قايسى تەرەپتىن
كېلىدىكىن دەپ كۆزۈم تۆت بولدى، — دەپتۇ. توكۇر ئېيىق
خۇشاللىقتا بالىسىنى كۆتۈرۈپ سۆيمەكچى بولغاندا، بالا دادى-
سىدىن يۈزىنى قاچۇرۇپتۇ. توكۇر ئېيىق:

— بالام، نېمانداق قىلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مېنىڭ بىر گېپىم بار، گېپىمگە ماقۇل بولساڭ،
مەنمۇ سېنىڭ گېپىڭگە ماقۇل بولىمەن. ئالدى بىلەن غىزالى-
نايلى، ئاندىن دېيمەن، — دەپتۇ بالا.

— بالام، ئىككىمىز بىر لېگەندە ئاش يەمدۇق؟ — دەپتۇ
توكۇر ئېيىق.

— ئىككىمىز بىر لېگەندە ئاش يېسەك، يا سەن تويمايـ-
سەن، يا مەن. ئۇنىڭدىن كۆرە ئايرىم قاچىدا تاماق يەيلى، —
دەپتۇ بالا. ئۇلار تاماقنى يەپ بولغاندىن كېيىن، بالا دادىسى-
دىن سوراپتۇ:

— سېنىڭ ئاناڭ بىلەن داداڭ بارمۇ؟

— مېنىڭ ئانام بىلەن دادام بۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەن، —
دەپتۇ توكۇر ئېيىق.

— ئانامنىڭ ئانىسى بىلەن دادىسى بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ بالا.

— ئاناڭنىڭ ئانىسى ۋە دادىسى بار ئىكەن، لېكىن قەيەردە ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن، — دەپتۇ توكۇر ئېيىق.

— دادا، مېنى چوڭ دادام بىلەن چوڭ ئانامغا كۆرسەتسەڭ، مەن سەندىن ئىنتايىن خۇرسەن بولاتتىم، — دەپتۇ بالا.

توكۇر ئېيىق ماقۇل بوپتۇ. ئۇچ كۈن يول تەييارلىقى قىلىپ، بىر خۇرجۇننىڭ بىر پېيىغا ئالتۇن، بىر پېيىغا كۈمۈش قاچىلاپتۇ. مەلىكە خۇرجۇننى كۆتۈرۈپتۇ، توكۇر ئېيىق بالىنى كۆتۈرۈپ يولغا راۋان بوپتۇ. تۇغۇلۇپ ئانىسىدىن باشقا ئادەمزاتنى كۆرۈپ باقمىغان بۇ بالا چوڭ دادا ۋە چوڭ ئانىسىنى كۆرۈش خۇشاللىقىدا يولدا ئۇچرىغانلىكى تاشلارنى ئېتىپ ئويناپ مېڭىپتۇ. ئۇ ھەر يوغان قورام تاشلارنىمۇ ئالما ئاتقاندەك ئاسمانغا ئېتىپ يەنە تۇتۇۋېلىپ، يەنە ئېتىپ ئويناپ مېڭىپتۇ. شۇ ئارىدا چوڭ بىر قورام تاش توكۇر ئېيىققا تېگىپ كېتىپ ئۆلۈپ قاپتۇ. بالا شوخلۇق قىلىپ ئويناپ، دادىسىنى ئۆلتۈرۈپ قويغانلىقىغا قاتتىق ئۆكۈنۈپتۇ. ئۇ ئانىسى بىلەن بىرلىكتە يولنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. مەلىكە يولدا ناھايىتى ھېرىپ كېتىپتۇ. بالا ئانىسىنى ھاپاش ئېتىپ مېڭىپتۇ. شۇنداق كېتىۋاتسا، ئالدى تەرەپتىن بىر دەرەخزارلىق كۆرۈنۈپتۇ. ئۇلار، ئاشۇ جايدا ئادەم بار ئوخشايدۇ، بىر – ئىككى كۈن تۇرۇپ دەم ئېلىپ ماڭايلى، دېيىشىپ دەرەخزارلىققا كەپتۇ ۋە بىر تۇل خوتۇننىڭ سارىيىغا چۈشۈپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەندە، شۇ يەردىكى ھەممە ئادەم سەپ بولۇپ بىر يەرگە بېرىشقا تەرەددۇت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. بالا بۇنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. كىشىلەر: «بىز ھەر كۈنى سەپ

كىتاب تورىبىكىتى
ئۇيغۇر
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

بولۇپ پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا بېرىپ پادىشاھقا سالام بېرىپ كېلىمىز، كىم بارمىسا جاللاتلار كاللىسىنى «ئىسسىق» دەپتۇ. بالا ئەھۋالنى ئانىسىغا ئېيتىپتۇ. ئانا ـ بالا ئىككىسى بىرلىكتە قوشۇلۇپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ سالام بېرىپ قايتىپ كەپتۇ.

ئەمدى گەپنى پادىشاھتىن ئاڭلايلى:

پادىشاھ سالامدىن كېيىن قايتىپ كىرىپ، خانىشقا:

— بۇگۈن سالامغا، باشقا يۇرتلۇق بولسا كېرەك، بىر ئا-يال ۋە بىر بالا كەلدى. بىزنىڭ قىزىمىز بولغان بولسا شۇن-چىلىك بولاتتى، نەۋرىمىز بولسىمۇ شۇ ئايالنىڭ بالىسىچىلىك بولاتتى، — دەپ خورسىنىپتۇ.

— ئەتە سالام بېرىش ۋاقتىدا مەنمۇ چىقىپ كۆرەي، — دەپتۇ خانىش.

ئەتىسى ئەتىگەندە خانىش پادىشاھ بىلەن بىرگە چىقىپ پادىشاھنىڭ تەختىنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ تۇرۇپتۇ. كىشىلەر نۆ-ۋەت بىلەن كىرىپ سالام بېرىپ قايتىپتۇ. نۆۋەت مەلىكە بى-لەن ئۇنىڭ ئوغلىغا كېلىپ پادىشاھقا سالام بەرگەندە، خانىش تەخت كەينىدە تۇرۇپ قارىسا، ئۇ ئايال خانىشنىڭ كۆزىگە ئىسسىق كۆرۈنۈپتۇ. خانىش ئۇ ئايالنى چاقىرىپ:

— سىزگە ۋە ئوغلىڭىزغا چاي تەييارلىغانىدىم، بىردەم بىللە ئولتۇرۇپ چاي ئىچسەك قانداق دەيسىز؟ — دەپ ئېلى-تىجا قىپتۇ ۋە ئانا ـ بالا ئىككىسىنى داستىخانغا تەكلىپ قىپتۇ. داستىخان ئۈستىدە خانىش:

— سىز نەدىن كەلدىڭىز؟ يۇرتىڭىز نەدە؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن يۇرتۇمنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن. مەن بىر پادىشاھنىڭ قىزى ئىدىم، يېشىم ئون سەككىزگە توشقۇ-

چە باغدىن چىقماي ئوينىدىم. بىر تۆل خوتۇننىڭ گېپى بىلەن شىكارغا چىقىپ، يولدا قارا بورانغا ئۇچراپ ھەمراھلىرىمدىن ئايرىلىپ قالدىم... — دەپ بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى خانىشقا بىرمۇبىر سۆزلەپ بېرىپتۇ. خانىش ئۇنىڭ ئىسمىنى سوراپ، ئاندىن:

— ۋاي، سىز مېنىڭ بالام ئىكەنسىز، بىز سىزنىڭ دەردىڭىزدە كۆپ يىغلاپ، ئىزدەپ ھېچ يەردىن تاپالماي، ھەر كۈنى يۇرت خەلقىنى مۇشۇ جايدىن ئۆتكۈزۈپ كەلدۇق، لېكىن سىزنى تاپالمىغانىدۇق، — دەپتۇ. ئانا - بالا، نەۋرە قۇچاقلىشىپ يىغلىشىپ كېتىپتۇ. ئاندىن پادىشاھ كىرىپ ئەھۋالنى ئۇقۇپ قىزى ۋە نەۋرىسى بىلەن يىغلاپ قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. پادىشاھ: «بۈگۈندىن باشلاپ يۇرت خەلقى سالامغا كەلمىسۇن» دەپ پەرمان چۈشۈرۈپتۇ. نەۋرىسىگە كومۇلەك پالۋان دەپ ئىسىم قويۇپتۇ. كومۇلەك پالۋاننى زېرىكىپ قالىدۇ دەپ، قىرىق بالىنى ئۇنىڭ قېشىدا تۇرغۇزۇپتۇ. ئارىدىن ئۈچ ئاي ئۆتكەندە، كومۇلەك پالۋان ئاغىنىلىرىنى ئېلىپ ئوينىغىلى سىرتقا چىقىپ كېتىپتۇ.

شۇ كۈنى پادىشاھنىڭ چوڭ خاقانغا ئولپان تاپشۇرىدىغان كۈنى بولۇپ، خەزىنىدىن قىرىق قېچىرلىق ئالتۇن - كۈمۈش تەييارلاپ: «ئەگەر ئولپاننى بۈگۈن تۆلىمىسەم، خاقان لەشكەر باشلاپ كېلىپ شەھىرىمنى ۋەيران قىلىۋېتىدۇ» دەپ ئەنسىزلىك ئىچىدە تۇرغانىكەن.

نەۋرىسى كومۇلەك پالۋان ئوينىغان يېرىدىن قايتىپ، قىرىق ئاغىنىسى بىلەن ئوردا ئالدىغا كەلسە، بىرمۇنچە كىشىلەر توپلىشىپ قالغىنىنى كۆرۈپتۇ. ئۇ يېتىپ كېلىشىگە، پادىشاھ:

— بالام، مېنى خۇداغا ئامانەت دەپ ئۆزىتىپ قويغىن،

مەن ئەمدى يولغا راۋان بولمىسام بولمايدۇ، — دەپتۇ...

— چوڭ دادا، نەگە بارىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ كومۇلەك پالۋان.

— بالام، بۈگۈن مېنىڭ يىللىق ئولپان تۆلەيدىغان كۈنۈم. بۈگۈندىن قالدۇرساق، خاقاننىڭ ئىككى پالۋانى بار، بىرىنىڭ ئىسمى بوستان پالۋان، يەنە بىرىنىڭ ئىسمى سۆگەت پالۋان. ئۇلار يېتىپ كېلىپ يۇرتىمىزنى خانىۋەيران قىلىۋېتىدۇ. مەن خاقانغا ئولپان تاپشۇرغىلى باراي، — دەپتۇ پادىشاھ. كومۇلەك پالۋان:

— قېنى سىلەر، ۋەزىرلەر؟ — دەپ ۋەزىرلەرنى چاقىرىپتۇ، ۋەزىرلەر بىردەمدىلا ھازىر بوپتۇ.

— مۇشۇ ئالتۇن ـ كۈمۈشلەرنى قايسى خەزىنىدىن ئالغان بولساڭلار شۇ خەزىنىگە ئەكىرىپ قويۇڭلار. ھەر يىلى قىرىق قېچىر ئالتۇن ـ كۈمۈشنى خاقانغا تۆلىسەڭلار، يۇرت خەلقىنى قانداق باققىلى بولىدۇ؟ ! ئولپاننىڭ جاۋابىنى مەن ئۆزۈم بېرىمەن. خاقاننىڭ ئالدىغا ئۆزۈم باراي، — دەپتۇ كومۇلەك پالۋان.

— بالام، يالغۇز بارساڭ بولمايدۇ، قانچىلىك لەشكەر ئېلىپ بارىسەن؟ — دەپتۇ پادىشاھ.

— ماڭا لەشكەرنىڭ كېرىكى يوق، مېنىڭ بېرىشىمغا رۇخسەت قىلسىلا، — دەپتۇ كومۇلەك پالۋان.

— بالام، سەن يالغۇز بالا، ئەسلىدە سېنى يالغۇز يولغا سېلىپ قويۇشقا بولمايتتى. بوستان پالۋان ۋە سۆگەت پالۋانلار تەڭدىشى يوق پالۋانلار، بەك پەخەس بول، ھەرگىز بىخۇدلۇق قىلما، — دەپ بېرىشقا رۇخسەت قىپتۇ پادىشاھ.

شۇنىڭ بىلەن كومۇلەك پالۋان يولغا راۋان بوپتۇ. بوستان پالۋان، ئولپان بۈگۈن كەلمىدى، ئالدىغا باراي، دەپ ئۇمۇ

www.uyghurkitap.com

يولغا چىقىپتۇ. ئۇ: «ئەگەردە ئولپاننى تەييارلىمىغان بولسا، يۇرتىنى ۋەيران قىلىپ، ھەممە ئادەمنىڭ تېرىسىنى تەتۈر سويمايدىغان بولسام» دەپ قەسەم قىپتۇ. يول تەڭ بولغاندا، كومۇلەك پالۋان بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ. بوستان پالۋان ناھايىتى ئېگىز، ئۇستىخانلىق بىر پالۋان ئىكەن. كومۇلەك پالۋان، بوستان پالۋان دېگەن مۇشۇ بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، پالۋان، — دەپ سالام بېرىپتۇ. بوستان پالۋان كۆز چاناقلىرى قانغا تولۇپ:

— مېنىڭ يولۇمغا كاشىلا بولماي يىراق تۇر، ئادەمنىڭ سايىسى، — دەپ كومۇلەك پالۋاننى ئىتتىرىپتۇ، لېكىن كۈچى يەتمەپتۇ، ئىككى قوللاپ ئىتتىرىپتۇ، مىدىرلىتالماپتۇ. كومۇلەك پالۋان، ئەمدى نۆۋەت ماڭا كەلدى، دەپ بوستان پالۋاننى دەس كۆتۈرۈپ بېشىدىن ئايلاندۇرۇپ چۆرگىلىتىپتۇ. بوستان پالۋان قورققىنىدىن:

— بىر قوشۇق قېنىمنى تىلەي، مېنى ھايات قويساڭ، خىزمىتىڭگە تەييارمەن، — دەپ يېلىنىپتۇ. كومۇلەك پالۋان: «خەير، بوپتۇ» دەپ ئۇنى ئاستا يەرگە قويۇپتۇ. شۇ چاغدا سۆگەت پالۋان كېلىپ قاپتۇ.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! — دەپتۇ كومۇلەك پالۋان.

— يولۇمغا كاشىلا بولماي يىراق تۇر! — دەپتۇ سۆگەت پالۋان ۋە كومۇلەك پالۋاننى يولنىڭ سىرتىغا ئىتتىرىپتۇ. كومۇلەك پالۋان ئاچچىقىدا سۆگەت پالۋاننىڭ بېلىدىن تۇتۇپ دەس كۆتۈرۈپ بېشىدىن ئايلاندۇرۇپتۇ.

— ۋايجان، بىر قوشۇق قېنىمنى تىلەي، مېنى ھايات قويساڭ، خىزمىتىڭنى قىلسام، — دەپ يېلىنىپتۇ سۆگەت پالۋان. كومۇلەك پالۋان: «مەيلى، خەير» دەپ سۆگەت پالۋاننى

www.uyghurkitap.com

ئاستا يەرگە قويۇپتۇ. بوستان پالۋان ۋە سۆگەت پالۋان ئىك-
كىسى تىزلىنىپ: «بىز بۈگۈندىن باشلاپ سىنىڭ خىزمىتىڭدە
بولىمىز» دەپ قەسەم قىپتۇ. بۇ ئۈچ پالۋان بىرلىكتە كومۇلەك
پالۋاننىڭ چوڭ دادىسىنىڭ شەھىرىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ.

پادىشاھ نەۋرىسىنىڭ قايتىپ كېلىشىنى تۆت كۆز بىلەن
كۈتۈپ تۇرغان مەزگىلدە، كىشىلەر يولغا قاراپ، يىراقتىن
ئىككى ئېگىز پالۋاننىڭ قارىسىنى كۆرۈپ پادىشاھقا خەۋەر
قىپتۇ. پادىشاھ: «مېنىڭ بالامنى مۇشۇلار ئۆلتۈرۈۋەتكەن
ئوخشايدۇ» دەپ يىغلاپ كېتىپتۇ. ھەممە كىشى يىغا ـ زار
قىلىشىپتۇ. كومۇلەك پالۋان، شەھەر ئىچىدە يەنە نېمە ئىش
يۈز بەرگەندۇ دەپ، ھەيرانلىقتا ئوردا ئالدىغا يېتىپ كەلسە،
پادىشاھ نەۋرىسىنى كۆرۈپ:

— بالام، سېنى بىرەر خەتەرگە يولۇقۇپ ئۆلۈپ كەتكەن
ئوخشايدۇ دەپتۇق، سەن بار ئىكەنسەن، جانجىگىرىم، — دەپ
نەۋرىسىنى قۇچاقلاپ كۆز يېشى قىپتۇ.

كومۇلەك پالۋان يولدا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى چوڭ
دادىسىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. پادىشاھ خۇشال بولۇپ، بوستان
پالۋان، سۆگەت پالۋانلارغا چوڭ ئىلتىپات كۆرسىتىپتۇ.
پادىشاھ:

— ئوغلۇم، مەن ياشىنىپ قالدىم، بۈگۈندىن باشلاپ پا-
دىشاھلىق تەختىدە سەن ئولتۇرغىن، — دەپ، پادىشاھلىقنى
كومۇلەك پالۋانغا ئۆتۈنۈپ بەرگەنلىكىنى يۇرت ـ خەلققە جا-
كارلاپتۇ.

كومۇلەك پالۋان پادىشاھ بولغاندىن كېيىن، بوستان
پالۋاننى ئوڭ قول ۋەزىر، سۆگەت پالۋاننى سول قول ۋەزىر
قىلىپ تەيىنلەپتۇ ۋە ئادىللىق بىلەن يۇرت سوراپتۇ. شۇنىڭ-
دىن كېيىن بۇ يۇرت خاقانغا ئولپان تاپشۇرمايدىغان بوپتۇ.

قىلىچ ئۆمەر

بۇرۇنقى زاماندا بىر ئادىل پادىشاھ بولۇپ، ئۇنىڭ بىر سادىق ۋەزىرى بار ئىكەن. بىرى پادىشاھ، يەنە بىرى ۋەزىر بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار سىرداش، جان دوست - ئاغىنىلەر ئىكەن. بىرىنىڭ توغرا يولىنى يەنە بىرى قوللايدىكەن، شۇڭلاشقىمۇ ئۇلارنىڭ ئېلى ئاۋاتلىشىپ روناق تېپىپتۇ. پۇقرالار ئۆزلىرىنىڭ پادىشاھ ۋە ۋەزىرىدىن رازى ئىكەن. پادىشاھ ۋە ۋەزىر ئادىللىق بىلەن خېلى بىر مەزگىل دەۋر سۈرۈپتۇ. پادىشاھنىڭ مەملىكەت ۋە خەلققە نىسبەتەن كۆڭلى توق، ۋاقتى شوخ ئۆتۈپتۇ، ئەمما ۋەزىر كۈندۈزى ئوردىدا خۇشال - خۇرام يۈرسىمۇ، ئۆيگە قايتقاندا كۆڭلى يېرىم بولىدىكەن، چۈنكى ۋەزىرنىڭ ساقىلى كۆكسىگە چۈشۈپ، چاچلىرىغا ئاق كىرگەن بولسىمۇ، بىرەر پەرزەنتى يوق ئىكەن. ۋەزىرنىڭ خوتۇنى ئاق كۆڭۈل، ساددا ئايال بولغاچقا، ۋەزىرنى يەنە ئۆيلىنىپ بالا يۈزى كۆرۈشكە بىرقانچە قېتىم دەۋەت قىلغان بولسىمۇ، ۋەزىر ئۇنىمايدىكەن. ۋەزىرنى كۆندۈرەلمىگەن خوتۇنى نۇرغۇن سەۋەبلەرنى قىپتۇ، ھەر كۈنى بەش ۋاخ نامىزىدا پەرزەنت تىلەپتۇ.

كۈنلەر ئارقىسىدىن كۈنلەر، ئايلار ئارقىسىدىن ئايلار ئۆتۈپتۇ. ۋەزىرنىڭ خوتۇنى ھامىلىدار بوپتۇ. بۇنىڭدىن خەۋەر

تاپقان ۋەزىر خۇشال بوپتۇ، خوتۇننىغا بولغان مېھىر - مۇ-ھەببىتى ھەسسىلەپ ئېشىپتۇ. لېكىن، ئۇزۇن ئۆتمەي ۋەزىر كېسەل بولۇپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قاپتۇ. پادىشاھ قەدىردان دوستى ۋە سادىق ۋەزىرىنىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىنى ئاڭلاپ قاتتىق قايغۇرۇپتۇ، ئۇنى ھەر كۈنى يوقلاپ تۇرۇپتۇ، ئاڭلى-غانلىكى تېۋىپلارنى تاپتۇرۇپ كېلىپ داۋالىتىپتۇ، ئەمما شىپا تاپالماي، ۋەزىرنىڭ كېسىلى كۈندىن - كۈنگە ئېغىر-لىشىپتۇ. ۋەزىر ئۆزىنىڭ ساقىيالمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، خوتۇننىغا:

— باغچىدا بىر كونا ساندۇق بار، ئۇ ساندۇقتا بوۋام-دىن مىراس قالغان ئۇزۇنلۇقى بىر غېرىچ كېلىدىغان بىر قىلىچ بار. بۇ قىلىچنىڭ خاسىيىتى شۇكى، قىلىچنى بىر سىلكىسە قىرىق گەز ئۇزىرايدۇ. قىلىچنى كىمدە كىم ئاسسا، ئاسقان ۋاقىتتىن باشلاپ ئۇ كىشىنىڭ جېنى شۇ قىلىچقا ئۆتۈپ كېتىدۇ، قىلىچ شۇ كىشىدىن ئايرىلسا، ئۇ كىشىنىڭ-مۇ جېنى تۈگەيدۇ. ئەگەر پەرزەنتىمىز ئوغۇل بولسا، ئۆمەر دەپ ئات قويغىن. بالاغەتكە يېتىپ كۈچ - قۇۋۋەتكە تولغاندا، قىلىچنى بەرگىن. ئەگەر قىز بولسا، ئەھۋالغا قاراپ ئۆزۈڭ بىر ئىش قىلارسەن. مەن بالىمىزنى كۆرەلمەي بۇ دۇنيادىن كېتىپ قالىدىغان ئوخشايمەن. بالىنى ئوقۇتۇپ ئەقىللىق، بى-لىملىك، باتۇر قىلىپ تەربىيىلەرسەن، يېتىشەلمىگەن يېرىڭدە پادىشاھتىن ياردەم سورا، — دېگەنلەرنى ۋەسىيەت قىلىپ تاڭ ئاتاردا ئاخىرەتكە يول ئاپتۇ.

ۋەزىرنىڭ خوتۇنى يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ. ۋەزىرنىڭ ۋاپا-تىدىن خەۋەر تاپقان پادىشاھ ئوردىدىكى چوڭ - كىچىك ئە-مەلدارلارنى باشلاپ كەپتۇ، شەھەردىكى ئەل - جامائەتمۇ يىغى-لىپ پادىشاھنىڭ باشچىلىقىدا مېيىتنى ئۇزىتىپتۇ.

پادىشاھ ئوردىغا قايتار چېغىدا ۋەزىرنىڭ خوتۇنىغا سەۋر قىلىشىنى، ئارتۇقچە قايغۇرۇپ كەتمەسلىكىنى، ۋەزىرنىڭ نەزىر - چىراغلىرىنى ئۆزى باش بولۇپ ئۆتكۈزۈپ بېرىدىغان-لىقىنى ئېيتىپ، مىڭ تىللا قالدۇرۇپ كېتىپتۇ.

پادىشاھ ۋەدىسىدە تۇرۇپ، ۋەزىرنىڭ نەزىر - چىراغلىرىد-نى كەڭ - كۇشادە ئۆتكۈزۈپ بېرىپتۇ. ئۇنىڭدىن پۈتۈن شە-ھەر خەلقى رازى بوپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئالەمدىن ئۆتكىنىگە قىرىق بىر كۈن بولغان كۈنى تاڭ سەھەردە ۋەزىرنىڭ خوتۇنى ئوغۇل تۇغۇپتۇ. بۇ خۇش خەۋەر ئوردىغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن، پادىشاھ خۇشال بولۇپ مىڭ تىللا، بىر ئالتۇن بۆشۈك ئەۋە-تىپ بېرىشنى خەزىنىدارغا ئەمر قىپتۇ. ۋەزىرنىڭ خوتۇنى مەھەللە مەسچىتىنىڭ مەزىنىنى چاقىرىپ كېلىپ ئەزان توۋ-لىتىپ، ۋەزىرنىڭ ۋەسىيىتى بويىچە بالىغا ئۆمەر دەپ ئات

قويۇپتۇ. بۆشۈك تويى ئۆتكۈزۈپ، پادىشاھ ئۆزەتكەن ئالتۇن بۆشۈككە بۆلەپتۇ.

بۇ بالىدا بىر خىل خاسىيەت بولۇپ، كۈنلەپ ئەمەس سائەتلەپ چوڭ بوپتۇ. ئۈچ ياشقا كىرگەندە سەككىز ياشلىق بالىدەك بوپتۇ. ئۆمەر يەتتە ياشقا تولغاندا ئانىسى ئۇنى مەكتەپكە بېرىپتۇ. ئۇ شۇ زاماندا بار بولغان بىلىملەرنى ئۆگىنىپتۇ. ئۇ ناھايىتى چىرايلىق، كېلىشكەن، قاۋۇل بىر يىگىت بوپتۇ. ھەرقانداق بىر كىشى ئۇنى كۆرسە: «پەرىزات ئەۋلادى» دەپ قالىدىكەن، ھەرقانداق بىر قىز ئۇنى كۆرسە، ئۆزىنى يوقىتىپ، مەيلىنى بېرىپ قويىدىكەن.

ئۆمەر كۈنلەرنىڭ بىرىدە، زېرىكىپ باغنى ئارىلاپ تاماشا قىپتۇ. ھېرىپ كېتىپ، بۇرۇن دادىسى دەم ئالىدىغان شىپاڭدا يېتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. ئۇ بىر چۈش كۆرۈپتۇ. چۈشىدە ئۆزى شىپاڭدا ئاسمانغا قاراپ ياتارمىش. بىر ۋاقىتتا بىر پەرىزات ئاسماندىن پەسلەپ ئۇچۇپ ئۆتۈپ كېتىپ بارغۇدەك. ئۇ پەرىزاتنى كۆرۈپ ئاشىقى بىقارار بولغانلىقىنى ئىزھار قىلىپ كەينىدىن ماڭغۇدەك. قىزمۇ توختاپ: «مەنمۇ سىزنى چۈشۈمدە كۆرۈپ ئاشىق بولۇپ ئىزدەپ چىققانىدىم، قارىسام مۇشۇ يەردە يېتىپسىز. ئەگەر ماڭا ھەقىقىي ئاشىق بولسىڭىز، كۈنچىقىشقا قاراپ مېڭىۋېرىڭ، مېنى تاپىسىز» دەپتۇ ـ دە، ئۇچۇپ كېتىپتۇ. ئۆمەر ئېسىنى يىغىپ: «توختاڭ، باغقا چۈشۈپ مەن بىلەن تاماشا قىلىڭ!» دەپ ۋارقىراپ، ئۆزىنىڭ ئاۋازىدىن ئۆزى ئويغىنىپ كېتىپتۇ. ئۇ شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئىشق دەردىگە گىرىپتار بوپتۇ، گېلىدىن غىزا ئۆتمەي، مەيدىسىنى زەي يەرگە چاپلاپ يېتىپ، چىرايى سارغىيىشقا باشلاپتۇ.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، پادىشاھ تەختتە ئولتۇرۇپ مەرھۇم ۋەزىرنى ئەسلەپ قاپتۇ ۋە مەرھۇم ۋەزىرنىڭ خوتۇنى

ۋە بالىسىنى ئوردىغا باشلاپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. ئۇزۇن ئۆت-
مەي موماي بىلەن ئۆمەر ئوردىغا يېتىپ كەپتۇ. پادىشاھ يەتتە
ياشلىق بالىنىڭ شۇنچىۋالا چوڭ يىگىت بولۇپ كەتكەنلىكىگە
ئەجەبلىنىپتۇ. پادىشاھ ئۆمەرنى يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ، بالىنىڭ
چىرايىدىكى سېرىقلىقنى كۆرۈپ ئەجەبلىنىپ، ئوردا تېۋىپىغا
كۆرسىتىپتۇ. تېۋىپ ئۆمەرنىڭ كېسىلىنى تاپالماي: «زېرد-
كىپ، ئىچى پۇشۇپ، سولىشىپ قالغاندەك تۇرىدۇ» دەپتۇ. پا-
دىشاھ تېۋىپنىڭ گېپىگە ئىشىنىپ، ياخشى ئارغىماق، قىلىچ،
ئوقيا، نەيزە، قالقان ۋە تۆت دانە ئالتۇندىن سوقۇلغان ساقا
ئەكەلدۈرۈپ بالىغا ئىنئام قىپتۇ. مومايغا مىڭ تىللا بېرىپ
ئۇزىتىپ قويۇپتۇ.

ئۆمەر دەردىنى بېسىشنىڭ ئىلاجىنى قىلالماي، بەزىدە
ئوۋغا چىقسا، بەزىدە كوچىدا ساقىسىنى ئويناپ يۈرۈپتۇ. بىر
كۈنى ئۇ كوچىدا خىيال سۈرۈپ كېتىپ بېرىپ ساقىسىنى
دومىلىتىپتۇ. خىيالى باشقا ياقتا بولغاچقا، ساقا دومىلاپ بې-
رىپ يىپ ئېگىرىۋاتقان مومايىنىڭ چاقىغا تېگىپتۇ. ئۆمەر بۇ-
نى كۆرۈپ قاتتىق خىجىل بوپتۇ ۋە مومايدىن ئەپۇ سوراپتۇ.
مومايىنىڭ ئاچچىقى يامان ئىكەن، ئۆمەرنىڭ ئەپۇ سورىغىنىغا
ئۇنىماي:

— ھۇ دادىسى يوق يېتىمەك، شۇ بويىۇڭ بىلەن ساقا
ئويناپ يۈرگۈچە، بېرىپ مەشۇقۇڭنى تاپساڭ بولمامدۇ! —
دەپ كايىپتۇ. ئۆمەر، مېنىڭ ئاشىق ئىكەنلىكىمنى بۇ موماي
قانداق بىلىدىغاندۇ، دەپ ئويلاپ، مومايدىن:

— موما، مەشۇقۇمنى قانداق تاپىمەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئالدى بىلەن ئۆيگە بېرىپ، ئاناڭغا قوماچ قورۇت،
ئۆزۈڭ ئۆگزىگە چىقىۋال. قوماچ راسا قورۇلغاندا: «ئانا، ئو-
چۇمۇڭ بىلەن تۆگلۈكتىن سۇنۇپ بەر» دەپ تۇرۇۋال. ئۇند-

مىسا، سەنمۇ ئۇنىما. ئاناڭ ئاخىر ئۇنايدۇ. قوماچنى ئۆچۈرۈمى بىلەن سۇنغاندا، ئاناڭنىڭ قوماچ تۇتقان قولىنى مەھكەم تۇتۇ-تۇۋال ھەم: «دادامدىن ماڭا نىمە قالغان؟» دەپ سوراپ تۇۋ-رۇۋال، دەپ بەرمىگۈچە قولىنى قويۇپ بەرمە. شۇنىڭدىن كې-يىن دەرھال كۈنچىقىشقا قاراپ ئاتلان ! — دەپتۇ موماي.

ئۆمەر مومايغا تەشەككۈر بىلدۈرۈپ، تۆت دانە ئالتۇن سا-قىسىنى مومايغا بېرىۋېتىپتۇ ـ دە، ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ ئۆي-گە يېتىپ كەپتۇ. ئۇ مومايىنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە ئانىسىغا قوماچ قورۇتۇپ، ئۆزى ئۆگزىگە چىقىپ تۈڭلۈكتىن ماراپ تۇرۇپتۇ، قوماچ قورۇلۇپ بولغاندا:

— مۇشۇ تۈڭلۈكتىن ئوچۇمۇڭ بىلەن سۇنۇپ بەر، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ.

ئانىسى قىزىق قوماچنى ئوچۇمىدا ئېلىپ بالىسىغا تۈڭ-لۈكتىن سۇنۇپتۇ. ئۆمەر ئانىسىنىڭ قولىنى كاپپىدە تۇتۇۋېلىپ:

— دادامدىن ماڭا نىمە قالغان؟ — دەپ سوراپ تۇرۇۋاپ-تۇ. ئانىسى:

— قولۇمنى قويۇۋەت، قولۇم كۆيۈپ كەتتى، — دەپ ۋارقىراپ كېتىپتۇ، ئەمما ئۆمەر ئانىسىنىڭ قولىنى قويۇۋەتمەي:

— دادامدىن ماڭا نىمە قالغان؟ — دەپ سوراپ تۇرۇۋاپ-تۇ. قولى كۆيۈپ كەتكەن ئانا نائىلاج:

— بالىخانىدىكى كونا ساندۇقتا بىر غىرىچ ئۇزۇنلۇقتىكى بىر قىلىچ بار، داداڭدىن شۇ قىلىچ قالغان، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئۆمەر ئانىسىنىڭ قولىنى قويۇپ بېرىپ، بالىخانىدىكى كونا ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئاچسا، كۈمۈش غىلاپلىق، ئالتۇن ساپلىق، بىر غىرىچ كەلگۈدەك بىر پىچاق تۇرغۇدەك. ئۇ، بۇنى

قانداقمۇ قىلىچ دېگىلى بولسۇن، بۇ بىر پىچاقكەنغۇ، دەپ كۆڭلى غەش بوپتۇ، ئەمما بۇ پىچاقنى ئانام قىلىچ دېدى، بۇ يەردە بىر سىر بار، بۇنى ئانامدىن يەنە سوراي، دەپ تۇرۇشىغا، ئانىسى شوتىغا يامىشىپ ئۆگزىگە چىقىپ:

— جىنىم بالام، سەن كىچىك، بۇ قىلىچنى يېنىڭغا ئاسما، — دەپ بالىسىغا يېلىنىپتۇ. ئۆمەر بۇ گەپتىن تېخىمۇ ئەجەبلىنىپ:

— ئانا، بۇ پىچاقنىڭ نېمە خاسىيىتى بار؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇنىڭ ئىككى خاسىيىتى بار ئىكەن: بىرى، بۇ قىلىچ بىر سىلكىسە قىرىق گەز ئۇزىرايدىكەن. يەنە بىرى، بۇ قىلىچنى كىمدەكىم يېنىغا ئاسسا، ئاسقان ۋاقىتتىن باشلاپ شۇ كىشىنىڭ جېنى بۇ قىلىچقا ئۆتۈپ كېتىدىكەن. سەن بۇ قىلىچنى ئاسساڭ بولمايدۇ. ئەگەر، بالام، ساندۇقتا سېلىپ قوياي، بۇ قىلىچ هامان سېنىڭكى، چوڭ بولغىنىڭدا بېرەي، — دەپتۇ ئانا.

بۇ گەپ ئۆمەرنىڭ قۇلىقىغا كىرمەپتۇ. ئۇ قىلىچنى يېنىغا ئېسىپ، غىلاپتىن چىقىرىپ بىر سىلكىگەنىكەن، قىرىق گەز ئۇزىراپتۇ. بۇنى كۆرۈپ ئۆمەر قىن ـ قىنىغا پاتماي خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ ۋە قىلىچنى غىلاپقا سېلىپ، ئانىسىغا:

— بۇ قىلىچنى ئاسقىنىم ئاسقان. مېنىڭ ئىسمىم بۈگۈندىن ئېتىبارەن «قىلىچ ئۆمەر». ئەتە مەن يىراققا سەپەرگە ئاتلىنىمەن، مېنىڭ سەپەردىكى يېمەك ـ ئىچمىكىمنى تەييارلاپ بەرگىن! — دەپتۇ.

ئانا ئوغلىنى رايىدىن ياندۇرالماي، نائىلاج ئوغلىنىڭ دېگىنىنى قىلىشقا كىرىشىپتۇ. ئەتىسى ئەتىگەندە قىلىچ ئۆمەر ئانىسى تەييارلاپ بەرگەن بىر خۇرجۇن نان بىلەن ئىككى تۇ-

لۇمدىكى سۇنى پادىشاھ بەرگەن ئارغىمىقىغا ئارتىپ، قورال ـ ياراغلارنى ئېسىپ، ئاتقا مىنىپتۇ. ئانىسىنىڭ: «خوش، بالام، سالامەت قايتىپ كەلگەيسەن، سېنى ئاللاغا تاپشۇردۇم» دېگەن دۇئالىرىنى ئاڭلاپ، «چۇھ» دەپ ئاتقا قامچا سېپتۇ.

قىلىچ ئۆمەر بىرنەچچە كۈن يول يۈرۈپتۇ. يۈرۈپ ـ يۈرۈپ بىر پايانسىز چۆلگە كىرىپ قاپتۇ. چۆلدە بىرنەچچە كۈن يول يۈرگەندىن كېيىن ئېتى ئۇسسۇزلۇقتىن ئۆلۈپ قاپتۇ. ئۇ خۇرجۇن ـ قاچىلىرىنى يۈدۈپ داۋاملىق يول يۈرۈپتۇ. نانلىرى تۈگەپ، سۇلىرى ئاز قاپتۇ. بىر دۆڭنىڭ ئۈستىگە چىقىپ قارىسا، يىراقتا بىرنېمە ئاپئاق پارقىراپ كۆرۈنۈپتۇ، ئېھتىمال سۇ بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ، قەدىمىنى تېزلىتىپ پارقىرىغان تەرەپكە مېڭىپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن يېتىپ بېرىپ قارىسا، بىر شورلۇق دۆڭ ئىكەن، ئۇنىڭ تۈۋىدە بىر يىگىت ھوشسىز ياتقانىكەن. قىلىچ ئۆمەر ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ يۈرىكىنى سىلاپ باقسا، يۈرىكى بىلىنەر ـ بىلىنمەس سوقۇۋاتقانىكەن. ئۇ دەرھال تۇلۇمدىكى سۇدىن ئۇ يىگىتنىڭ ئاغزىغا تېمىتىپتۇ. يىگىت ئاستا ـ ئاستا ھوشىغا كېلىپ، كۆزىنى ئېچىپتۇ. ئۇلار بىر ـ بىرىدىن ھال ـ ئەھۋال سورىشىپتۇ، مۇڭدىشىپتۇ. ئۇ يىگىت: «بىز ئاكا ـ ئۇكا بولايلى!» دەپتۇ. قىلىچ ئۆمەرمۇ رازى بوپتۇ. ياش سۈرۈشتۈرسە، ئۇ يىگىت قىلىچ ئۆمەردىن خېلىلا چوڭكەن. ئۇلار قەسەم قىلىشىپ ئاكا ـ ئۇكا بولۇشۇپ، بىرلىكتە كۈنچىقىشقا قاراپ داۋاملىق يۈرۈپتۇ. يول ئۈستىدە قىلىچ ئۆمەر ئاكىسىغا قورالۋازلىقنى، يولتۇز ساناشنى ئۆگىتىپتۇ ھەمدە ئۆزىنىڭ ۋە ئاكىسىنىڭ يولتۇزىنى كۆرسىتىپ قويۇپتۇ.

ئۇلار بىرقانچە كۈن يول مېڭىپ بىر شەھەرگە يېقىنلاشقاندا، بىر دۆڭنىڭ تۈۋىدە ھوشسىز ياتقان يەنە بىر يىگىتنى

ئۇچرىتىپتۇ. ئۇنىڭمۇ تىنىقى توختىمىغانىكەن، قىلىچ ئۆمەر ئۇنىڭ ئاغزىغىمۇ سۇ تېمىتىپ يىگىتنى ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ، ھال - مۇڭ ئېيتىشىپتۇ. ئۇ يىگىتمۇ: «ئاكا - ئۇكا بولايلى!» دەپتۇ. ئۇنىڭ يېشىنى سورۇشتۇرسە، ئۇ ئوتتۇرانچى ئاكا بولۇشقا توغرا كەپتۇ. ئۈچ يىگىت قەسەم قىلىشىپ ئاكا - ئۇكا بولۇشۇپتۇ، ئاندىن شەھەرگە كىرىپتۇ. قارىسا، شەھەر خەلقى ماتەم كىيىمى كىيىشكەن، يىغا - زار قىلىشىۋاتقانىكەن. ئۇلار شەھەرنىڭ چەترەك يېرىدىكى بىر ئۆيگە كىرىپتۇ. ئۆيدە بىر موماي بار ئىكەن، ئۇلار مومايغا سالام بېرىپتۇ. موماي:

— سىلەر مۇساپىر ئوخشايسىلەر - ھە؟ — دەپتۇ ۋە تۆرگە باشلاپ چاي بېرىپتۇ. ئۇلار چاي ئىچكەچ شەھەردە كۆرگەن ئەھۋالنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. موماي: «بۇنىڭدىن قىرىق يىل ئىلگىرى شەھىرىمىزگە بىر ئەجدىھا كېلىپ، خەلقنى دەم تارتىپ يېگىلى تۇردى. پادىشاھىمىز نۇرغۇن

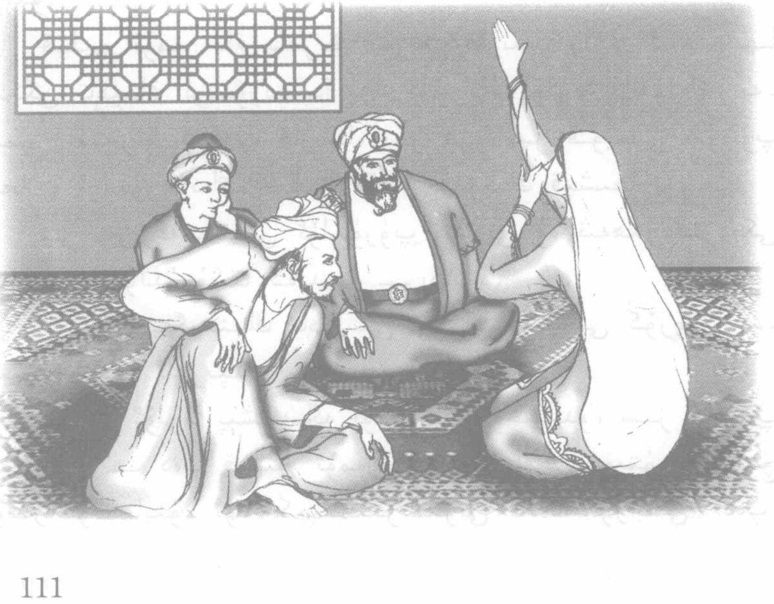

www.uyghurkitap.com

لەشكەر بىلەن چىقىپ ئەجدىھا بىلەن جەڭ قىلىپ، تەڭ كېيى-لەلمەي ئەجدىھاغا يالۋۇردى. ئەجدىھا ھەر قىرىق كۈندە بىر قوي بىلەن بويىغا يەتكەن قىزدىن بىرنى تاغقا ئەۋەتىپ بەرسە شەھەرگە كىرمەيدىغانلىقىغا ۋەدە بەردى. پادىشاھمۇ، خەلقىمۇ بۇنىڭغا نائىلاج كۆندى. شۇنىڭدىن بېرى تالاي قىزلار ئەجدى-ھاغا يەم بولۇپ كەتتى. بۇ قېتىم نۆۋەت پادىشاھنىڭ يالغۇز قىزىغا كەلگەن. مەلىكىمىز ئاي دېسە ئاغزى بار، كۈن دېسە كۆزى بار، پەرىشتىدەك بىر قىز ئىدى. خەلق ئەنە شۇنىڭغا يىغلايدۇ» دەپ ئەھۋالنى بايان قىپتۇ. قىلىچ ئۆمەر:

— مەن بېرىپ ئۇ ئەجدىھانى ئۆلتۈرىمەن ! — دەپ ئور-نىدىن تۇرۇپتۇ. موماي:

— بالام، نادانلىق قىلما، ساڭا ئوخشاش نى - نى پالۋانلار ئەجدىھا بىلەن ئېلىشالماي، ئەجدىھاغا يەم بولۇپ كەتكەن. ياش ئۆمرۈڭنى نابۇت قىلما، — دەپ توسۇپتۇ. قى-لىچ ئۆمەر بۇ گەپلەرگە پىسەنت قىلماي، تاغقا قاراپ راۋان بوپتۇ.

قىلىچ ئۆمەر تاغ باغرىغا بېرىپ قارىسا، بىر ئەجدىھا ئىككى تاغنىڭ ئوتتۇرىسىدا يەنە بىر تاغ بولۇپ ياتقۇدەك. يە-نىمۇ يېقىنراق بېرىپ قارىسا، بىر قىز بىر قوينى تۇتۇپ يىغلاپ ئولتۇرغۇدەك. قىلىچ ئۆمەر قىزنىڭ قېشىغا بېرىپ:

— مەن ئەجدىھانى ئۆلتۈرۈپ سىزنى ۋە شەھىرىڭىزدىكى خەلقنى قۇتۇلدۇرۇشقا كەلدىم، — دەپتۇ.

قىز بۇ يىگىتنىڭ ناھايىتى چىرايلىقلىقىنى كۆرۈپ، يە-گىتكە ئىچى ئاغرىپتۇ ھەم:

— بۇ ئۆلۈم پېشانەمگە پۈتۈلگەن ئوخشايدۇ، سىز قايتىپ كېتىڭ ! — دەپ قىلىچ ئۆمەرنى ياندۇرماقچى بوپتۇ. قىلىچ ئۆمەر ئۇنىماپتۇ. ئۇ: «كېيىملىرىمىزنى ئالماشتۇرايلى» دەپ،

قىزنىڭ كىيىملىرىنى ئۆزى كىيىپ، ئۆزىنىڭ كىيىمىنى قىزغا كىيدۈرۈپتۇ، ئاندىن ئەجدىھانىڭ ئەھۋالىنى سوراپتۇ. قىز:

— ئەجدىھا ھەر قېتىم بىر قىز بىلەن بىر قوينى يېيەگەندىن كېيىن قىرىق كېچە - كۈندۈز ئۇخلايدۇ، ئويغىنىدىغان ۋاقىتتا ئۈچ قېتىم سىلكىنىدۇ. ھازىر ئويغىنىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدى، — دەپتۇ. قىلىچ ئۆمەر:

— مەن يىراقتىن كەلدىم، مەن سىزنىڭ تىزىڭىزغا بېشىمنى قويۇپ كىچىككىنە ئۇخلىۋالاي، ئەجدىھا ئىككىنچى قېتىم سىلكىنىپ بولغاندا مېنى ئويغىتىپ قويۇڭ! — دەپ، قىزنىڭ تىزىغا بېشىنى قويۇپ ئۇخلاپ قاپتۇ.

بىر ئاش پىشىمغا يېقىن ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئەجدىھا ئىككىنچى قېتىم سىلكىنىپتۇ. قىز قورقۇنچلۇقتا تىزىدا ئۇخلاۋاتقان يىگىتنى ئۇنتۇپ، ئۇن گۇلىنىڭ بىرىمۇ ئېچىلماي تۇرۇپ، ياش ئۆمەرنىڭ خازان بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ يىغلاپ كېتىپتۇ.

قىزنىڭ كۆزىدىن ئاققان ياشتىن بىر تامچىسى قىلىچ ئۆمەرنىڭ يۈزىگە چۈشۈپتۇ. قىلىچ ئۆمەر چۆچۈپ ئويغىنىپ:

— سىز قوينى ئېلىپ دەرھال تاغدىن چۈشۈپ كېتىڭ، مەن بۇ ياۋۇزنىڭ جاجىسىنى بېرەي، — دەپتۇ ۋە قىزنى پەسكە چۈشۈرۈپتۇ. قىز: «نېمە ئىش بولاركىن؟» دەپ، تاغ باغرىدىكى يوغان بىر قورام تاشنىڭ دالدىسىدا ماراپ تۇرۇپتۇ.

قىلىچ ئۆمەر خاسىيەتلىك قىلىچنى قىنىدىن چىقىرىپ سىلكىپ ئۇزارتىپتۇ ۋە ئۇنى قورسىقىغا مەھكەم تېڭىپتۇ. شۇ ئارىلىقتا ئەجدىھا ئۈچىنچى قېتىم سىلكىنىپ كۆزىنى ئېچىپتۇ. قارىسا، ئالدىدا قىز بالىنىڭ كىيىمىنى كىيگەن بىر يىگىت تۇرغان. ئەجدىھا خۇشاللىقىدا قاقاقلاپ كۈلۈپ

www.uyghurkitap.com

كىتىپ:

— ھەي يىگىت ! قىز بالىنىڭ كىيىمىنى سېلىۋاپسەن. مەن بۇنىڭدىن قىرىق يىل ئىلگىرى سېنى چۈشۈمدە كۆرۈپ، سەن بىلەن جەڭ قىلماقنى ئارزۇ قىلىپ يۈرەتتىم، بۈگۈن ئۆزۈڭ مېنى ئىزدەپ كەپسەن. مەن بىلەن مەيدانغا چىقىپ ئېلىشىشقا رازىمۇسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن رازى، سەن بىلەن جەڭ قىلاي دەپ دەرگاھىڭغا كەلدىم، — دەپتۇ قىلىچ ئۆمەر.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ ئەجدىھا، — سەن ئۇستىۋىڭدىكى قىزچە كىيىمنى سېلىۋەت، ئۆلسەمۇ ئوغۇل بالىنىڭ قولىدا ئۆلەي، سەن ئۆلسەڭمۇ ئوغۇل بالىدەك ئۆل ! — دەپتۇ.

— ئەگەر سېنىڭ مۇددىئايىڭ شۇ بولىدىغان بولسا، سېلىۋەتسەم سېلىۋەتتىم، — دەپتۇ قىلىچ ئۆمەر ۋە قىزنىڭ كىيىمىنى سېلىپ تاشلاپ، قىلىچىنى توغرا تۇتۇپ جەڭگە تەييار بوپتۇ.

ئەجدىھا ئاغزىنى يوغان ئېچىپ قىلىچ ئۆمەرنى دەم تارتىپتۇ، قىلىچ ئۆمەر مىدىرلاپمۇ قويماپتۇ. ئەجدىھا كۆزىنى ئېچىپ قارىسا، رەقىبى مىدىر - سىدىر قىلماي تۇرغۇدەك. ئىككىنچى قېتىم تۇگۈلۈپ تۇرۇپ كۈچەپ دەم تارتىپتۇ. قارىسا، ئۇ

يەنە مىدىر ـ سىدىر قىلماي تۇرغۇدەك. ئەجدىها دەرغەزەپ بولۇپ ئۇچىنچى قېتىم دەم تارتىپتۇ. قىلىچ ئۆمەرمۇ شۇنى كۈتۈپ تۇرغانىكەن، ئۇ ئۆزىنى قويۇۋېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەجدىهانىڭ ئاغزىدىن كىرىپ قۇيرۇقىدىن چىقىپ كېتىپتۇ.

ئەجدىها كۆزىنى ئېچىپ قارىسا ئالدىدا يىگىت يوق، يۇتۇۋېتىپتىمەن دەپ خۇشال بولۇپ تۇرسا، يىگىت ئەجدىهانىڭ ئالدىدا يەنە پەيدا بوپتۇ. ئەجدىها:

— هەي يىگىت، تىرىكمۇسەن، ئۆلمىدىڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن ئۆلمىدىم، سەن ئۆلدۇڭ، ئىشەنمىسەڭ سىلكىنىپ باق، — دەپتۇ قىلىچ ئۆمەر.

ئەجدىها بىر سىلكىنگەنىكەن، كاسا قىلىنغان قوغۇندەك ئىككى پارچە بولۇپ كېتىپ، جېنى چىقىپتۇ. بۇنى كۆرگەن قىز قوينىنى تاشلاپ، چۇشۇپ قالغان كەشىگە قارىماي ئوردىغا يۈگۈرۈپتۇ. قىزنىڭ ئوردىغا قايتىپ بارغانلىقىنى كۆرگەن پادىشاه، ئەجدىها تاغدىن چۈشۈپ شەهەرنى ۋەيران قىلىدىغان بولدى، دەپ قورقۇپ كېتىپ، دەرهال قىزنى تۇتۇپ ئەجدىهانىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ تاشلاشقا ئەمر قىپتۇ. جاللاتلار قىزنى تۇتۇپ ئەجدىهانىڭ ئالدىغا سۆرەپ مېڭىپتۇ. قىز:

— دادا، مېنىڭ ئىككى ئېغىز گېپىمنى ئاڭلا! بىر مۇساپىر يىگىت ئەجدىهانى ئۆلتۈرۈپ، مېنى ۋە بۇنىڭدىن كېيىن ئەجدىهاغا يەم بولۇشنى كۈتۈپ غەمدە تۇرغان پۈتۈن قىزلارنى ئازاد قىلدى، ئىشەنمىسەڭ راۋاققا چىقىپ قاراپ باق، — دەپتۇ.

پادىشاه قىزنىڭ گېپىگە بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي راۋاققا چىقىپ قارىسا، ئەجدىها ياتقان تاغ قىپقىزىل قانغا بويىلىپ كەتكەن، ئەجدىهانىڭ تېنى ئىككى پارچىگە بۆلۈپ

تاشلانغان. پادىشاھ خۇشاللىقىدىن راۋاقتىن ئۇچقاندەك چۈ-
شۈپ، چاكارلىرىغا شەھەر دەرۋازىسىدىن تارتىپ ئوردىغىچە پا-
يانداز سېلىشنى، شەھەر خەلقىنىڭ كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىدە
تۇرۇپ بۇ باتۇرنى قارشى ئېلىشنى جاكارلاشنى بۇيرۇپتۇ.
ئۆزى ھازا كىيىملىرىنى سېلىپ، پادىشاھلىق تونىنى كى-
يىپ، ۋەزىر، ئەمەلدارلىرىنى ئېلىپ يىگىتنى قارشى ئېلىشقا
مېڭىپتۇ. قىلىچ ئۆمەر قايتىپ كېلىپ سۈت بىلەن يۇيۇنۇپ،
ئاكىلىرى بىلەن پاراڭلىشىپ تۇرۇشىغا، پادىشاھ يېتىپ كې-
لىپ ئۇنى ئوردىغا باشلاپتۇ. شەھەر خەلقى بۇلارنى تەزىم بى-
لەن كۈتۈۋاپتۇ. پادىشاھ باتۇرلارنى ئوردىغا باشلاپ كېلىپ
كاتتا زىياپەت بېرىپتۇ ھەمدە پۈتۈن شەھەر خەلقىگە قىرىق
كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ بېرىپتۇ. قىرىق بىرىنچى كۈنى
پادىشاھ بۇ باتۇرلار بىلەن چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ، قىلىچ ئۆ-
مەرگە ئۆزىگە كۈيئوغۇل بولۇش تەكلىپىنى بېرىپتۇ. قىلىچ
ئۆمەر پادىشاھتىن:

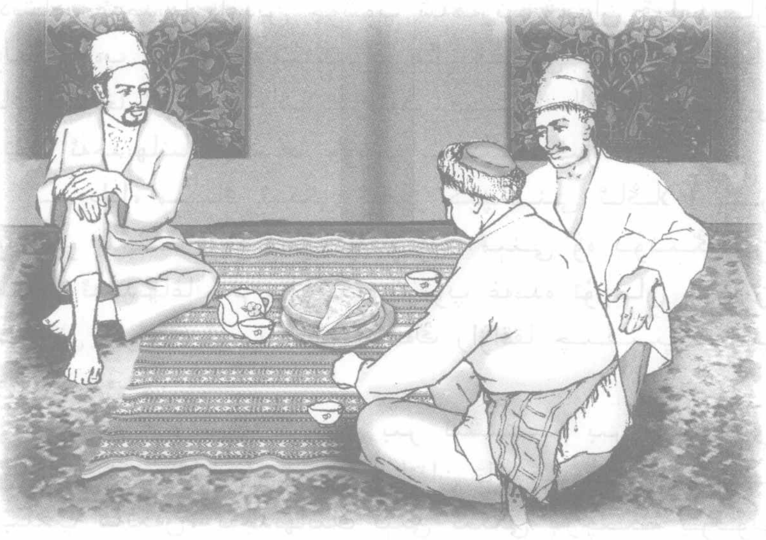

— سىلەرنىڭ بۇ شەھەردە كۆڭلەكنى ياقىسىدىن كىيەم-دۇ ياكى ئېتىكىدىنمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ياقىسىدىن كىيىمىز، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ پادىشاھ.

— ئۇنداقتا مېنىڭ ئاكىلىرىم تۇرغان يەردە مەن ئۆيلى-نىشۋالسام بولمايدۇ. بۇ قىز چوڭ ئاكامنىڭ بولسۇن ! — دەپ-تۇ قىلىچ ئۆمەر.

پادىشاھمۇ رازى بوپتۇ. يەنە قىرىق كېچە - كۈندۈز توي ئۆتكۈزۈپ بېرىپتۇ. قىرىق بىرىنچى كۈنى چوڭ ئاكىسى ئىككى ئىنىسىنى ئۆيگە تەكلىپ قىپتۇ. ئۈچ ئاكا - ئۇكا قىزغىن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ. كەچ بولغاندا، قىلىچ ئۆمەر چوڭ ئاكىسىغا بىر قاچا سۈت ئەكەلدۈرۈپ تورۇسقا ئېسىپتۇ ۋە:

— ئەتە ئوتتۇرانچى ئاكام بىلەن يولغا چىقىمىز. سىز ھەر كۈنى ئەتىگەندە سۈتكە قاراپ قويۇڭ، ئەگەر سۈتنىڭ رەڭگى ئۆزگەرمىسە، مېنى سالامەت ئىكەن، دەپ بىلىڭ. سۈت-نىڭ رەڭگى يېرىك رەڭگە ئايلانسا، ھاياتى خەۋپ ئاستىدا ئىكەن، دەپ بىلىڭ. ئەگەر سۈتنىڭ رەڭگى قان رەڭگىگە ئايلانسا، ئۇكامنىڭ جېنى يوقكەن، دەپ بىلىڭ ۋە مېنى ئىز-دەپ چىقىڭ ! — دەپ تاپىلاپ خوشلىشىپ چىقىپ كېتىپتۇ.

ئەتىسى ئۇلار سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. پادىشاھ ئۇلارغا ئىك-كىدىن ئات يوللۇق تۇتۇپ:

— بىرىگە مىنىڭلار، بىرىگە ئوزۇق - تۈلۈك ۋە سۇ قا-چىلانغان تۇلۇمنى ئارتىڭلار ! — دەپتۇ.

پادىشاھ، چوڭ ئاكىسى ۋە پۈتۈن شەھەر خەلقى شەھەر دەرۋازىسىنىڭ سىرتىغىچە چىقىپ ئاكا - ئۇكىلارنى قىزغىن ئۇزىتىپتۇ.

بۇ ئىككى ئاكا - ئۇكا چۆل كېزىپ، تاغ ئېشىپ، دەريا

كېچىپ يول يۈرۈپتۇ. ئاتلىرى ئۇسسۇزلۇقتىن ئۆلۈپتۇ. ئۇلار يولنى پىيادە داۋاملاشتۇرۇپتۇ. يول يۈرگەچ قىلىپ ئۆيىگە ئا-كىسىغا قورالۋازلىقنى، دەريا باغلاشنى ئۆگىتىپتۇ. ئۇلار توغرا قىرىق كۈن بولغاندا، چىڭقىچۈش ۋاقتىدا بىر شەھەر-گە كىرىپتۇ. قارىسا، بىرمۇ ئادەم يوق، ھەممە ئىشىكلەر تا-قاقلىق. ئۇلار ھەيران بولۇپ، ئۇ ئىشىككە، بۇ دەرۋازىغا قا-رىشىپ كېتىپ بارسا، بىر ئۆيدىن باشتىن - ئاياغ قارا كى-يىم كىيگەن بىر بوۋاي يۈگۈرۈپ چىقىپ، ئۇلارنىڭ قولىرى-دىن يېتىلىگىنىچە ئۆيگە ئەكىرىپ كېتىپتۇ. يىگىتلەر بۇ ئەھۋالدىن ئەجەبلىنىپ، بوۋايدىن سەۋەبىنى سوراپتۇ.

— بىزنىڭ بۇ شەھىرىمىزنى بۇنىڭدىن سەكسەن يىل ئىلگىرى يەتتە قارا دىۋە بېسىۋالغانىكەن. ئۇلار پۈتۈن شەھەر خەلقىنى قارا كىيىم كىيىشكە مەجبۇر قىلغان. ئۇلار كۈندۈزى ئۇخلاپ، كېچىسى ئوۋغا چىقىدۇ. تالا - تۈزدە ئۇچرىغانلىكى ئادەمنى تۇتۇپ يەيدۇ. پۇقرالار بۇ ياقتا تۇرسۇن، پادىشاھمۇ قارا كىيىم كىيىپ ئوردىسىدىن چىقالماي ياتىدۇ، — دەپتۇ بوۋاي. بۇنى ئاڭلىغان قىلىچ ئۆمەرنىڭ غەزىپى ئۆرلەپ، دەر-ھال بېرىپ دىۋىلەرنى ئۆلتۈرۈپ، خەلقنى ئازادلىققا چىقار-ماقچى بوپتۇ. بوۋاي يىگىتنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ:

— سەن راستلا دىۋىنى ئۆلتۈرەلەمسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— چوقۇم ئۆلتۈرىمەن! — دەپتۇ قىلىچ ئۆمەر.

— ئۇنداق بولسا گېپىمنى ئاڭلا، — دەپتۇ بوۋاي، — مۇشۇ يول بىلەن مېڭىۋەرسەڭ، تۆت كوچىنىڭ دوقمۇشىدا ئىككى قاناتلىق چوڭ بىر قارا دەرۋازا بار، دەرۋازىنىڭ ھەر-بىر قانىتىنى ئۈچتىن ئالتە دىۋە پۈتلىرى بىلەن تىرەپ تاقاپ ياتىدۇ. بۇلار كىچىكرەك دىۋىلەر. سەن بارغاندىن كېيىن، بىر قاناتنى تاقاپ ياتقان دىۋىلەرنىڭ پۈتلىرىنى قىچىقلىساڭ،

www.uyghurkitap.com

ئۇلار پۇتلىرىنى يىغىۋالدۇ. دەرۋازىنى قىيا ئېچىپ كىرىپلا، دەرۋازىنى تاقاپ ياتقان ئالتە دىۋىنىڭ كاللىسىنى ئال. دەرۋازىنىڭ ئالدىدا ئىككى قەۋەتلىك چوڭ بىر ئىمارەت بار، ئىككىنچى قەۋەتكە چىقساڭ، چوڭ سارايدا دىۋىلەرنىڭ باشلىقى بار. ئۇ ھەددىدىن زىيادە چوڭ. ئىلاج بار بىر قىلىچ چېپىپلا ئۇجۇقتۇرۇۋەت. ناۋادا جېنى چىقماي قالسا، ئىككىنچى قېتىم قىلىچ ئۇرما. ئەگەر ئىككىنچى قېتىم قىلىچ ئۇرساڭ، دىۋىنىڭ بىر تامچە قېنىدىن مىڭ دىۋە پەيدا بولىدۇ ـ دە، ئۇلارغا تاقابىل تۇرالماي قالىسەن.

قىلىچ ئۆمەر بوۋاينىڭ دەپ بەرگىنى بويىچە بىردەمدىلا ئالتە دىۋىنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ، دېمىنى رۇسلىۋېلىپ بىنانىڭ ئىككىنچى قەۋىتىگە چىقىپ، چوڭ سارايىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ كىرسە، پەرەز قىلغىنىدىنمۇ نەچچە ھەسسە چوڭ، كۆزلىرى جامدەك، بۇرۇن تۆشۈكلىرى موردىدەك، بەتبەشىرە بىر دىۋە ياتقۇدەك. ئۇ ئۇخلىمىغان بولۇپ، قىلىچ ئۆمەرنى كۆرۈپلا ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلىپتۇ. قىلىچ ئۆمەر ئالدىن تەييارلاپ قويغان قىرىق گەزلىك قىلىچىنى دىۋىنىڭ بويىنىغا كۈچ بىلەن ئۇرۇپتۇ. شۇنچىۋالا زور كۈچ بىلەن چېپىلغان قىلىچ ئۇنىڭ دولىسىدىن كېسىپ، كۆكرىكىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ توختاپ قاپتۇ. قىلىچ ئۆمەر قىلىچىنى سۇغۇرۇۋېلىپ، كەينىگە ئۆرۈلۈپ ماڭاي دەپ تۇرسا، دىۋە:

— سەن بىر نامەرد ئىكەنسەن. يا مېنى چاپماي قويمىدىڭ، چاپقاندىن كېيىن مېنى چالا ئۆلۈك تاشلاپ قېچىپ كەتمەي، ئۆلتۈرۈۋېتىپ چىقىپ كەت، جېنىم بەك قىينىلىپ كەتتى، — دەپ يىغلاپتۇ. قىلىچ ئۆمەر بۇ قارا دىۋىنىڭ نامەرد دېگەن گېپىنى ئاڭلاپ ئۆزىنى باسالماي قىلىچىنى قىنىدىن چىقىرىپ بىر سىلكىپ قىرىق گەزگە ئۇزارتىپ،

دىۋىنى چېپىش ئۈچۈن شۇنداق كۆتۈرۈشىگە دىۋە خۇشاللىنـ-
قىدىن قاقاقلاپ كۈلۈپ تاشلاپتۇ. قىلىچ ئۆمەر بۇ سۆزلەرنى
ئاڭلاپ داڭ قېتىپ تۇرۇپ قېلىپ، بوۋاينىڭ دېگەنلىرىنى
ئېسىگە ئاپتۇ ـ دە، قىلىچنى قىنىغا سېلىپ، كەينىگە ئۆرۈ-
لۈپ ئۇدۇل چىقىپ كېتىپتۇ. دىۋە ئىڭراپ يېتىپ قاپتۇ. قى-
لىچ ئۆمەر دىۋىلەرنىڭ ئوردىسىدىن چىقىپ بوۋاينىڭ ئۆيىگە
قايتىپ كەپتۇ. بوۋاي قىلىچ ئۆمەردىن:

— ئۆلتۈردۈڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. قىلىچ ئۆمەر:

— ھەئە، ئۆلتۈردۈم. ئەمما، چوڭ دىۋە ئېغىر زەخىم يې-
دى، ئەتىگىچە قانسىراپ ئۆلسە كېرەك، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بوۋاي تاماق پىشۇرۇپ تۇرغانىكەن، پىشۇرغان تاماقنى
يىگىتلەرنىڭ ئالدىغا قويۇپ:

— سىلەر تارتىنماي قورسىقىڭلارنى تويغۇزۇڭلار، مەن
بېرىپ پادىشاھقا خەۋەر قىلاي، — دەپ ئۆيدىن چىقىپتۇ.
بوۋاينىڭ يولى دىۋىلەرنىڭ ئوردىسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتىدىكەن،
شۇڭا ئۇ دىۋىلەرنىڭ ئوردىسىغا كىرىپ ھەقىقىي ئەھۋالنى
كۆرۈپتۇ ۋە خۇشاللىقىدىن پادىشاھقا خۇش خەۋەر يەتكۈزۈش
ئۈچۈن ئوردىغا قاراپ يۈگۈرۈپتۇ. ئۆزى ئالدىغا كەتسە، پۇتى
كەينىدە قاپتۇ. شۇنداق يۈگۈرۈپ پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا يې-
تىپ كەپتۇ، ئەمما دەرۋازىنى مۇشتلاپ تووۋلاپ زادى ئاچالماپ-
تۇ. ئوردا ئىشىكىنى ساقلاۋاتقان نامى چىققان پالۋانلارمۇ
دەرۋازىنى ئېچىشقا جۈرئەت قىلالماي، شوتا قويۇپ تامدىن ما-
رىسا، بىر بوۋاي تۇرغۇدەك.

— نېمە گېپىڭ بار؟ — دەپ سوراپتۇ پالۋانلار. بوۋاي:

— دەرھال دەرۋازىنى ئېچىڭلار، پادىشاھقا دەيدىغان خۇش
خەۋىرىم بار، — دەپتۇ. پالۋانلار دىر ـ دىر تىترىشىپ،
دەرۋازىنىڭ كىچىك ئىشىكىنى قىيا ئېچىپتۇ، بوۋاينى كىر-

گۈزۈپلا يەنە ئىتتىك تاقىۋاپتۇ. پادىشاھنىڭ ئوردىسى ئىككى قاتار ئون ئالتىدىن ئوتتۇز ئىككى تۈۋرۈكى بار زور ساراي ئىكەن. بوۋاينىڭ خۇشاللىقىدىن كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەي ئۇدۇل بىرىنچى تۈۋرۈككە ئۇسۇپ ساپتۇ، ئۇنىڭدىن قاڭقىپ چىقىپ ئىككىنچى تۈۋرۈككە ئۇسۇپ ساپتۇ. شۇنداق قىلىپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا يېتىپ بارغۇچە ئوتتۇز ئىككى تۈۋرۈكنىڭ ھەممىسى قىپقىزىل قان بولۇپ كېتىپتۇ. پادىشاھ شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، قىپقىزىل قانغا بويىلىپ كەتكەن بىر مەخ-لۇق ئالدىدا تۇرغان، بۇنى كۆرۈپ پادىشاھنىڭ جېنى چىقىپ كەتكىلى تاس قاپتۇ.

— نېمە... نېمە ئادەمسەن؟ نېمانچە قانغا بويىلىپ كەت-تىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

بوۋاي ئەھۋالنى مەلۇم قىپتۇ. پادىشاھ داڭدار پالۋانلاردىن ئىككىسىنى بوۋايغا قوشۇپ، ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ كې-لىشكە ئەۋەتىپتۇ. بۇ پالۋانلار قورقۇپ، بوۋاينىڭ دالدىسىدا مېڭىپ دىۋىلەرنىڭ ئوردىسىغا يېتىپ كەپتۇ. بوۋاي ئۇلارنى قولىدىن تارتىپ دەرۋازىنىڭ ئىچىگە ئەكىرىپ، ئالتە دىۋىنىڭ ئۆلۈكىنى كۆرسىتىپتۇ. پالۋانلار دىۋىلەرنىڭ ئۆلۈكىنى كۆر-گەندىن كېيىن يۈرىكىنى بىرئاز توختىتىپ، بوۋاينىڭ كەي-نىدىن بىنانىڭ ئىككىنچى قەۋىتىگە چىقىپتۇ. قارىسا، چوڭ دىۋە ئۆلمىگەن. چوڭ دىۋە ئۇلارنى كۆرۈپ: «بىر نامەرد مېنى يېرىم جان قىلىپ تاشلاپ كەتتى. جېنىم بەك قىيىنىلىپ كەتتى، قايسىڭلار مەرد بولساڭلار، يەنە قىلىچ سىلىپ جې-نىمنى ئېلىپ بۇ زۇلۇمدىن قۇتۇلدۇرساڭلار، كۆزۈم ئوچۇق كەتمىسە» دەپ يېلىنىپ - يالۋۇرۇپتۇ. پالۋانلارنىڭ يۈرەك-لىكرەكى قىلىچىنى قىنىدىن چىقىرىپ دىۋىنى چاپماقچى بولغانىكەن، بوۋاي ئۇنى غەزەپ بىلەن شۇنداق ئىتتىرىپتۇ-

كى، ئۇ پالۋان كەينىدىكى پالۋانغا سوقۇلۇپ، ئىككىسى بىر-لىكتە ئىككىنچى قەۋەتتىن يەرگە دومىلاپ چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۇلار ئورنىدىن تۇرۇپلا، ئالدى - كەينىگە قارىماي ئۇدۇل ئوردىغا قاراپ يۈگۈرۈپتۇ. ئوردىنىڭ ئىشىكى ئېچىلىشى بىلەن تەڭ ئۇلارمۇ ئوردىنىڭ ئىچىگە ئۆزىنى ئېتىپتۇ ۋە تەڭلا تۈۋ-رۈككە ئۇسۇپ ساپتۇ، قاڭقىپ چىقىپ بىر - بىرىگە ئۇسۇپ-تۇ، يەنە قاڭقىپ تۈۋرۈككە، يەنە قاڭقىپ بىر - بىرى بىلەن ئۇسۇشۇپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا يېتىپ بارغۇچە ھېلىقى بوۋاي-دىنمۇ بەتتەر قان بولۇپ كېتىپتۇ. پادىشاھ ئۇلارنى كۆرۈپ قورقۇپ كېتىپ:

— نېمە گەپ؟ نېمە بولدۇڭلار؟ — دەپ سوراپتۇ. بۇ ئىككى پالۋان تەڭلا:

— بىزنىڭ نېمە بولغانلىقىمىزنى سورىمىسىلا، پادىشاھى-ئالەم، بوۋاينىڭ دېگىنى راست ئىكەن، دېۋىلەر راست ئۆلۈپ-تۇ، — دېيىشىپ ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپتۇ. ئاڭغىچە بوۋايمۇ يېتىپ كەپتۇ. پادىشاھ بوۋايدىن بۇ ۋەقەنىڭ تەپسىلا-تىنى يەنە بىر قېتىم ئاڭلاپتۇ ۋە خۇشاللىقىدىن بوۋاينى قۇ-چاقلاپ سۆيۈپتۇ. ئۇ جارچىلىرىغا پۈتۈن شەھەر خەلقىگە بۇ ۋەقەنى ئاڭلىتىشنى، ئوردىدىن تارتىپ بوۋاينىڭ ئۆيىگىچە بولغان كوچىغا پاياندار سېلىشنى، شەھەر خەلقى كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىدە تۇرۇپ بۇ باتۇرلارنى كۈتۈۋېلىشنى ئەمر قىپتۇ. ئۆزىمۇ لەنتى قارا كىيىملەرنى سېلىپ تاشلاپ ئوت قويۇۋېتىپ، پادىشاھلىق تون ۋە تاجلىرىنى كىيىپتۇ، ۋەزىر - ئەمەلدارلىرىنى ئېلىپ بوۋاينى يول باشلىتىپ، بوۋاينىڭ ئۆ-يىگە بېرىپ باتۇرلار بىلەن كۆرۈشۈپتۇ ۋە ئۇلارنى ئوردىغا باشلاپ مېڭىپتۇ. شەھەر خەلقى بۇ يىگىتلەرنى تەزىم بىلەن كۈتۈۋاپتۇ. پادىشاھ يىگىتلەرنى ئوردىغا باشلاپ كېلىپ زىياپەت

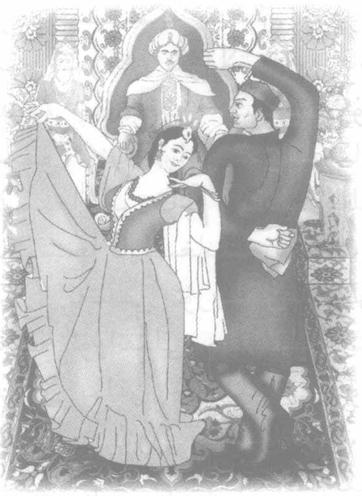

بېرىپتۇ ھەمدە بۇ خۇشاللىقنى تەنتەنە قىلىپ، شەھەر خەلقىگە قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ بېرىپتۇ. توي ئاياغلاشقاندىن كېيىن، پادىشاھ بۇ ئىككى ئاكا - ئۇكا بىلەن چاي ئىچىشىپ ئولتۇرۇپ، قىلىچ ئۆمەرنى ئۆزىگە كۈيئوغۇل بولۇشقا ھەم قېرىپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئورنىغا پادىشاھ بولۇشقا تەكلىپ قىپتۇ. قىلىچ ئۆمەر پادىشاھتىن:

— سىلەرنىڭ بۇ شەھەردە چاپاننى ياقىسىدىن كىيەمدۇ ياكى ئېتىكىدىنمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەلۋەتتە ياقىسىدىن كىيىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ پادىشاھ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ قىلىچ ئۆمەر، — نۆۋەت ئوتتۇرانچى ئاكامنىڭ، ئوتتۇرانچى ئاكام سىلىگە كۈيئوغۇل بولسۇن.

پادىشاھمۇ رازى بولۇپ، يەنە قىرىق كېچە - كۈندۈز توي بېرىپ، قىزىنى قىلىچ ئۆمەرنىڭ ئاكىسىغا نىكاھلاپ بېرىپتۇ. قىرىق بىرىنچى كۈنى ئاكىسى قىلىچ ئۆمەرنى ئۆيىگە چاقىرىپتۇ ۋە ئوبدان مېھمان قىپتۇ، شېرىن سۆھبەت قىلىشىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ، چوڭ ئاكىسىنى ئەسلىشىپتۇ. كەچ بولغاندا ، قىلىچ ئۆمەر:

— ئاكا، مېنىڭ مەقسىتىم تېخى ئەمەلگە ئاشمىدى، مەن

بۇ مەقسىتىمگە يېتىش ئۈچۈن سەپىرىمنى يەنە داۋاملاشتۇرۇشۇم كېرەك، شۇڭلاشقا مەن سىز بىلەن خوشلىشىپ ئەنە سەپەرگە چىقماقچى، — دەپ مۇددىئاسىنى بايان قىپتۇ. ئاكىسىمۇ ئۇنىڭ رايىنى قايتۇرماي رازى بوپتۇ. قىلىچ ئۆمەر ئاكىسىغا بىر قاچا سۈت ئەكەلدۈرۈپ تورۇسقا ئېسىپتۇ ۋە چوڭ ئاكىسىغا تاپىلىغاندەك تاپىلاپ، خوشلىشىپ قايتىپ چىقىپتۇ.

ئەتىسى ئۆزى يالغۇز خۇرجۇن - قاچىلىرىنى ئاتقا ئارتىپ، ئۇزاتقىلى چىققان پادىشاھ، ئاكىسى ۋە پۈتۈن شەھەر خەلقى بىلەن خوشلىشىپ كۈنچىقىشقا قاراپ راۋان بوپتۇ، بىرنەچچە كۈن يول مېڭىپلا، بۇرۇن بېسىپ ئۆتكەن چۆللەردىنمۇ چوڭ چۆللۈككە كىرىپ كېتىپتۇ، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئېتى ئۆلۈپتۇ، يەنە بىرنەچچە كۈندىن كېيىن يەيدىغىنى، ئىچىدىغىنى تۈگەپتۇ، ھالسىزلىنىپ تىرىشىپ - تىرمىشىپ يول يۈرۈپتۇ، بىر تاغنىڭ باغرىغا كەلگەندە ماغدۇرىدىن كېتىپ يىقىلىپ يېتىپ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ئۇ بىر چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە بىر ئاپئاق ساقال بوۋاي پەيدا بولۇپ: «ھەي بالام، نەدىن كەلدىڭ؟» دەپ سوراپتۇ. قىلىچ ئۆمەر بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى ھېكايە قىلىپ بېرىپتۇ. بوۋاي قىلىچ ئۆمەرنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنى ئاڭلاپ بولۇپ:

— بۇ ئىقلىمدا ئۈچ ئاپەت بار ئىدى، سەن ئىككىسىنى يوقىتىپسەن. يەنە سەپىرىڭنى داۋاملاشتۇرساڭ ئۈچىنچى مۈشكۈلگە يولۇقىسەن. بۇ ئۈچىنچى مۈشكۈل سېنىڭ مەشۇقۇڭ گۈلشەندۇر. ئۇ بۇ ئۆپچۆرىگە كېلىپ قالغان پۈتۈن ئادەمزاتنى قىرىپ يوقىتىپ، جەسەتلەرنى ئىتقا توغراپ بېرىدۇ. ئۇنىڭغا ئۆيلىنىشنى نىيەت قىلغان نۇرغۇنلىغان شاھزادە، پالۋانلار ئۇنىڭ قىلىچى ئاستىدا ئۆلۈپ، ئىتقا يەم بولغان. ئۇ ئۆزى يالغۇز بولسىمۇ، لەكمىڭ - لەكمىڭ لەشكەر ئۇنىڭغا تەڭ

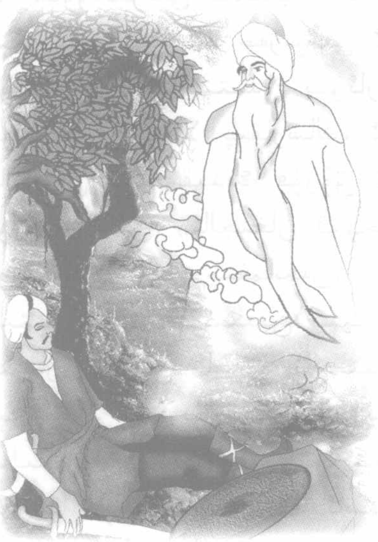

كىلەلىگەن ئەمەس. سەن
گەرچە ئەجدىھا ۋە دىۋىلەرنى
يەڭگەن بولساڭمۇ، ئەمما
ئۇنىڭغا تەڭ كېلەرمەسسەن-
مىكىن، — دەپتۇ. قىلىچ
ئۆمەر:
— ھىجران ئازابىنى
جىق تارتتىم، شۇنچە ئۇزۇن
يولنى بېسىپ، دوزاخنىڭ
ئازابىنى تارتىپ مۇشۇ يەر-
گە كەپتىمەن، يا جانانغا
يېتەي، يا جاندىن كېچەي،
مەشۇقۇمنىڭ قولىدا جان
بەرسەم بۇ دۇنيادىن ئارمانسىز كېتىمەن، — دەپتۇ. بوۋاي:
— خەير، بوپتۇ. ئۇنداق بولسا، مۇشۇ كۆرۈنگەن تاغنىڭ
كۈنگەي تەرىپىگە ئۆتسەڭ، بىر تۈلكە ئۇچرايدۇ، سەن تۈلكى-
گە: «مۇشكۈلۈمنى ئاسان قىل» دېسەڭ، تۈلكە ماقۇل كۆرۈپ
شۇ ئورۇندا ئولتۇرۇپ تۇرۇشۇڭنى بۇيرۇيدۇ، ئۆزى يەرنى
كولاپ كىرىپ كېتىدۇ. تۈلكە يەرنى كولاپ سەن ئۈچۈن يول
ئېچىپ، بۇ يولنى مەلىكىنىڭ ئات ئوقۇرىنىڭ تۈۋىگە ئاپىرىپ
قويۇپ يېنىپ چىقىدۇ. سەن تۈلكە كولىغان يەر ئاستى يولى-
نىڭ ئاخىرىغىچە بېرىپ، كۆرسەتكۈچ بارمىقىڭ بىلەن يەر
ئۈستى تەرەپنى ئىتتەرسەڭ، بىر تۆشۈك ئېچىلىدۇ. مەلىكى-
نىڭ ئېتى ئون كۈنلۈك يىراقلىقتىكى ئادەم ھىدىنى سېزە-
لەيدۇ، بىر سائەتتە قىرىق كېچە - كۈندۈزلۈك يول باسالايدۇ.
سەن قولۇڭنى شۇنداق چىقارساڭ، سېنىڭ ھىدىڭنى پۇرىغان
ئات قاتتىق كىشنەيدۇ. ئاتنىڭ كىشنىگىنىنى ئاڭلىغان مەلى-

كە ساۋۇتلىرىنى كىيىپ، قىلىچ ـ نەيزىلىرىنى ئېلىپ، ئاتنى ئېگەرلەپ، چۆل ـ جەزىرىنى ئايلىنىپ كېلىپ، ئاتنى تۇشلاپ ئۆيىگە كىرىپ كېتىدۇ. بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن يەنە قولۇڭنى ئازراقلا چىقارساڭ، ئات يەنە كىشنەيدۇ. مەلىكە يەنە ئالدىنقى قېتىمقىدەك قورۇق ئايلىنىپ كېلىپ قاتتىق خاپا بولۇپ، ئاتنى: «ئالجىغان قىرچاڭغۇ، بۇدا يەنە كىشنەيدىغان بولساڭ ھەرگىز چىقمايمەن» دەپ تىللاپ ـ قارغاپ كىرىپ كېتىدۇ. ئەنە شۇنىڭدىن كېيىن سەن ئۇ يەردىن بۆسۈپ چىقىسەن، ئاندىن مانا بۇ ئادەمنىڭ قولاقلىرىنى ئاتقا تاشلاپ بېرىسەن، ئات بۇ قۇلاقلارنى يەپ جىم تۇرىدۇ. سەن يۈگۈرۈپ مەلىكە ياتقان ئۆيگە بېسىپ كىرىسەن. مەلىكە ئۇ چاغدا ئاچ-چىقىدا قولىنى بېشىنىڭ ئاستىغا قويۇپ، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ ياتقان بولىدۇ. سەن كىرگەن پېتىڭ ئۇنىڭ قورسىقىغا مىنىۋالىسەن ـ دە، ئىككى قولىنى ئىككى قولۇڭدا ئىككى ياققا بار كۈچۈڭ بىلەن كېرىپ تۇرۇۋالىسەن. ئۇ قولىنى يىغىشقا جىق كۈچەپ باقىدۇ. ئەگەر ئۇ قولىنى يىغىۋالسا، تۈگەشكىنىڭ شۇ. ئۇ قولىنى يىغالمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتسە، ساڭا تەسلىم بولىدۇ، مۇرادىڭغا يېتىسەن. خەير، سەپىرىڭ ئوڭۇشلۇق بولسۇن، ئامىن، ــ دەپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

قىلىچ ئۆمەر چۆچۈپ ئويغانسا، ئىنس ـ جىن يوق، يېنىدا بىر دۆۋە ئادەم قۇلىقى تۇرغۇدەك. ئۇ قۇلاقلارنى ئېتىكىگە ئېلىپ، كۆرۈنگەن تاغنىڭ كۈنگەي تەرىپىگە قاراپ مېڭىپتۇ. راست دېگەندەك، ئۇنىڭغا قاراپ زوڭزىيىپ ئولتۇرغان بىر تۈلكىنى كۆرۈپتۇ. قىلىچ ئۆمەر چۈشىدە كۆرگەن بوۋاينىڭ گەپلىرىنى ئېسىگە ئېلىپ: «مۇشكۈلۈمنى ئاسان قىلساڭ» دەپ تۈلكىگە مۇراجىئەت قىپتۇ. ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلارنىڭ ھەممىسى بوۋاي دېگەندەك بوپتۇ. بىرھازا ئۆتكەندىن كېيىن

تۆلكە كاماردىن ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ چىقىپ، كامارنى كۆر-
سىتىپ قويۇپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ. قىلىچ ئۆمەر كامارغا
كىرىپ ئۆمىلەپتۇ، ئۆمىلەپتۇ، قانچىلىك ۋاقىت ئۆمىلىگەن-
لىكىنى بىلمەپتۇ. ئاخىر كامارنىڭ تۈۋىگە يېتىپ بېرىپ
بوۋاينىڭ دېگەنلىرىنى بىر - بىرلەپ قىپتۇ. ئىككىنچى قې-
تىم مەلىكە ئايلىنىپ كېلىپ ئېتىنى تىللاپ - قارغاپ يې-
نىپ كىرىپ كەتكەندىن كېيىن، بوۋاينىڭ دېگىنىدەك كامار-
دىن ئۆسۈپ چىقىپ، ئات كىشنەپ بولغۇچە قۇلاقلارنى ئاتقا
تاشلاپ بېرىپ، مەلىكىنىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ. قارىسا، مەلىكە
ياتقۇدەك. قىلىچ ئۆمەر يۈگۈرۈپ بېرىپ، مەلىكە ئۆزىنى
ئوڭلاپ بولغۇچە ئۇنىڭ قورسىقىغا مىنىۋېلىپ، قولىنى كې-
رىپ بېسىپ تۇرۇۋاپتۇ. مەلىكىمۇ بوش كەلمەپتۇ، قولىنى
يېغىشقا بەكمۇ كۈچەپتۇ. قىلىچ ئۆمەرنىڭ بىلەكلىرى سىر-
قىراپ كېتىپتۇ، مەلىكىمۇ بەك كۈچىگەنلىكتىن چىرايلىرى
ئاناردەك قىزىرىپ، تەرلەپ كېتىپتۇ. ھەر ئىككىسى بوش
كەلمەپتۇ. بىر كېچە - كۈندۈز ئېلىشقاندىن كېيىن، مەلىكە:
— مەن بولالمىدىم، مەن ساڭا ئەل بولدۇم، — دەپ،
قىلىچ ئۆمەرنى مەيدىسىگە تېڭىپتۇ، — سەن مېنىڭ ئاشى-
قىم، مەن سېنىڭ مەشۇقۇڭمەن. سېنى سېغىنىپ ھىجران
ئازابىنى تارتىپ، كۈنلىرىم تۈنگە، تۈنلىرىم كۈنگە تەستە ئۇ-
لىشىپ، يولۇڭغا بەكمۇ ئىنتىزار بولۇپ يۈرگەنىدىم، خۇيمۇ
ئوبدان يېتىپ كەلدىڭ. سەن ئىشىكتىن كىرگەن چاغدىلا تو-
نۇغانىدىم. مەن ئۆزۈمنى سېنىڭ باغرىڭغا ئاتاي دەپ تۇرسام،
سەن مەن بىلەن كۈچ سىنىشىپ قالدىڭ، ئۇنىڭ ئۈستىگە،
مېنىڭ نامىم ساڭا ئۈن - تىنسىز ئەل بولۇشقا يول قويماي،
سەن بىلەن ئېلىشىپ قالدىم. ئەمدى مەن مەڭگۈ سېنىڭكى.
كۈچ سىناشقانلىقىمنى ئەپۇ قىلغىن. بىز ئاينى گۇۋاھ قىلىپ

www.uyghurkitap.com

نىكاھلىنىشايلى. مەن ئەرگە تەگكەندىن كېيىن ئادەتتىكى ئايالغا ئايلىنىمەن، كۈچۈممۇ تۈگەيدۇ. مەن ئەنە شۇنداق سېھىرلەنگەن. سەن مېنىڭ ئېرىم، مەن سېنىڭ ۋاپادار خوتۇنۇڭمەن، — دەپتۇ.

ئۇلارنىڭ شېرىن، لەززەتلىك كۈنلىرى باشلىنىپتۇ، بىر-بىرىگە بولغان مېھىر — مۇھەببىتى كۈندىن — كۈنگە ئېشىپتۇ، بىر — بىرىگە قاراپ تويۇشماپتۇ.

ئەمدى گەپنى مەلىكە تۇرغان قەلئەنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدىكى بىر شەھەردىن ئاڭلايلى:

ئۇ شەھەرنىڭ پادىشاھىمۇ مەلىكە گۈلشەنگە ئاشىق ئىكەن. بىرقانچە قېتىم ئەلچى ئەۋەتىپ ئەلچىلىرىدىن ئايرىلىپ، لەشكەر تارتىپ بېرىپ لەشكەرلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزى ئاران قېچىپ قۇتۇلۇپ، مەلىكىنىڭ ۋىسالىغا يېتەلمەي ياكى ئۇنىڭدىن ئۈمىدىنى ئۈزەلمەي يۈرەكلىرى زەرداب بولۇپ، كۆك يەرگە مەيدىسىنى يېقىپ ياتقانىكەن. كۈنپېتىش تەرەپتىن كەلگەن بىر يىگىتنىڭ مەلىكىنى نىكاھىغا ئالغانلىقىنى ئاڭلىغان بۇ پادىشاھ ئورنىدىن چاچراپ قوپۇپ: «كىمدەكىم ماڭا

مەلىكە گۈلشەننى ئەكېلىپ بەرسە، بېشىدىن ــ ئايىغىغىچە ئالتۇن ــ كۈمۈش بىلەن قاپلايمەن» دەپ، جارچىسىنى شە-ھەرگە چىقىرىپتۇ. جارچىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان شۇ شەھەر-دىكى بېلى مۈكچەيگەن، ئاغزى ئۈمچەيگەن، ئوغرى مۈشۈكنىڭ كۆزىدەك كۆزى بار، تەلەتىدىن قۇۋلۇق ــ شۇملۇق چىقىپ تۇرىدىغان، ئىلمەك بۇرۇن بىر موماي پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا كىرىپ كەپتۇ ۋە پادىشاھقا:

— ۋەدە قىلغان ئالتۇن ــ كۈمۈشلىرىڭنىڭ يېرىمىنى ھازىر بەر، قالغان يېرىمىنى مەلىكىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كې-يىن بېرىسەن، — دەپتۇ. خۇشال بولۇپ كەتكەن پادىشاھ بىر تاغار ئالتۇن ــ كۈمۈش، ئۈنچە ــ مەرۋايىت، قىممەت باھالىق جاۋاھىر تاشلارنى مومايىنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ بېرىشكە ئەمر قىپتۇ. ئۇ مومايدىن مەلىكىنى قانداق ئەكېلىدىغانلىقىنى سوراپتۇ. موماي:

— ئۇ تەرەپلەرنى سورىما. سەن ئالدى بىلەن ئادەملىرىڭ-گە ئېيت، ئۇلار مېنىڭ پۇت ــ قوللىرىمنى باغلاپ، ئۇرۇپ بەدەنلىرىمنى كۆكەرتىۋەتسۇن. ئاندىن كېيىن يۇگۇرۈك ئاتلى-رىڭنىڭ بىرىگە بىر نۆكىرىڭنى مىندۈر، ئۇ مېنى ئاتنىڭ ئالدىغا ئېلىپ مەلىكىنىڭ يولىغا تاشلاپ قايتىپ كەلسۇن، قالغىنىنى ئۆزۈم بىر ئىش قىلىمەن، — دەپتۇ.

پادىشاھ شۇ كۈنىلا مومايىنىڭ دېگىنىنى قىلىپ، مومايىنى مەلىكىنىڭ يولىغا تاشلىتىپ كەپتۇ. قىلىچ ئۆمەر بىلەن مە-لىكە ئىككىسى شېرىن پاراڭ بىلەن ئولتۇرسا، ئات قاتتىق كىشنەپتۇ. قىلىچ ئۆمەر ئاتقا مىنىپ چىقىپ، يول ئۈستىدە قول ــ ئاياغلىرى باغلانغان، يۈز ــ كۆزى يارىلانغان مومايىنى كۆرۈپتۇ. قىلىچ ئۆمەر ئاتتىن چۈشۈپ، مومايىنىڭ قول ــ ئا-ياغلىرىنى يېشىپ ھال ــ ئەھۋال سوراپتۇ. موماي بىر ھازا-

www.uyghurkitap.com

غىنچە يىغلاپ، قىلىچ ئۆمەرگە:

— مېنىڭ ناھايىتىمۇ چىرايلىق بىر قىزىم بار ئىدى، قىزىمنى سۇغا چىقارتسام پادىشاھنىڭ شىكاردىن يېنىشىغا توغرا كېلىپ قېلىپ، پادىشاھ بىلەن يۈزلىشىپ قاپتۇ. پادى-شاھنىڭ كۆزى قىزىمغا چۈشكەندىن كېيىن، قىزىمنى ئۆزىگە خوتۇنلۇققا دەپ ئەلچى ئەۋەتىپتۇ. قىزىمنىڭ يىگىتى بار ئى-دى، كىچىكىدىن بىللە ئويناپ، بىللە چوڭ بولغانىدى. قى-زىممۇ ئۇنىمىدى، مەنمۇ ئويلاپ باقسام، قىزىم ئوردىغا كەتسە مەڭگۈ كۆرەلمەيدىكەنمەن. مېنىڭ قىزىمدىن باشقا قارايدىغان ئادىمىم يوق. شۇنىڭ بىلەن مەنمۇ رازى بولماي ئەلچىلەرگە بىرمۇنچە يالۋۇرۇپ، پادىشاھنىڭ ئىنساپىغا دۇئا قىلىپ يولغا سالدىم. ئەلچىلەر بۇ گەپنى پادىشاھقا دەپ بارغانىكەن، پادى-شاھنىڭ غەزىپى ئۆرلەپ: «قىزنى ياخشىلىقچە بەرسە بەر-سۇن، بەرمىسە، ئۇ قېرىنىڭ يۈت – قولىنى باغلاپ مەلىكە گۈلشەننىڭ يولىغا تاشلاپ كېلىڭلار، مەلىكە ئۇ قېرىنىڭ جەسىتىنى ئىتقا تاشلاپ بەرسۇن، قىزنى ئاتنىڭ ئالدىغا ئە-كېلىڭلار» دەپ بۇيرۇپتۇ. پادىشاھنىڭ جاللاتلىرى بۇ ئىشنى بىردەمدىلا ئەمەلگە ئاشۇردى. مېنىڭ بۇ يەردە توپىغا مىلىنىپ يېتىشىمنىڭ سەۋەبى شۇ. بىر يىگىت مەلىكە گۈلشەنگە ئۆي-لىنىپتىمىش دېيىشىۋاتاتتى، سەن شۇ يىگىتمۇ، ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ. قىلىچ ئۆمەر:

— ھەئە، شۇ يىگىت مەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. موماي:

— نى – نى يىگىت – پالۋانلار، پادىشاھ – شاھزادىلەر ئالالمىغان مەلىكىنى سەن ئاپسەن، تەلەيلىك يىگىت ئىكەن-سەن، مۇبارەك بولسۇن. ئاتا – ئاناڭ بارمۇ؟ ئۇلار نەدە؟ — دەپ سوراپتۇ. بۇ سوئال ۋە ئالدىدا تۇرغان بۇ موماي قىلىچ ئۆمەرنىڭ يىراقتا قالغان ئانىسىنى ئەسلىتىپتۇ، قىلىچ ئۆمەر

چوڭقۇر خىيالغا چۆمۈپتۇ. موماي:

— ئويلىنىپ قالدىڭمۇ، بالام؟ مېنىڭ قىزىمنى بۇلاپ كەتكەن پادىشاھمۇ مەلىكىنى قولغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن كۆپ ئۇرۇنغان، ئەمدى تاۋۇزى قولتۇقىدىن چۈشۈپتۇ. مەلىكە ساڭا ئوخشاش باتۇر يىگىتلەرگە مەنسۇپ، بالام. مېنىڭ بارىدىغان يېرىم يوق. سىلەر ياش ئەر - خوتۇنلار بىر - بىرىڭلاردىن ئايرىلالمايسىلەر. سەن ئەر كىشى، باتۇر يىگىتسەن، سەن ھەمىشە ئۆيدە ئولتۇرۇۋەرسەڭ زېرىكىسەن. مەلىكىنى تاشلاپ چىقىپ كەتسەڭ، بۇ يەردە ئۇنىڭ سەندىن باشقا ھېچنېمىسى يوق، ئۇ زېرىكىدۇ. مېنى ئالغاچ كەتسەڭ، قىزىمنى كۆرگەن كۆزۈمدە مەلىكىنى كۆرسەم. سەن سىرتقا چىقساڭ، مەن خوتۇنۇڭغا ھەمراھ بولۇپ، ئىككىڭلارنىڭ خىزمىتىنى قىلسام، — دەپ يېلىنىپتۇ ۋە زار - زار يىغلاپتۇ. قىلىچ ئۆمەرنىڭ مومايغا ئىچى ئاغرىپتۇ. ئۇنىڭ گەپلىرىدىن تەسىرلىنىپ، ئېتىغا مىنگەشتۈرۈپ قەلئەگە ئەكەپتۇ. بۇنى كۆرگەن مەلىكىنىڭ تېنى غۇژژىدە بوپتۇ، ئەمما چاندۇرماپتۇ. موماي سالاملىشىپ بولۇپلا چېلەك، سۈپۈرگىنى كۆتۈرۈپ ھويلىنى تازىلىغىلى چىقىپتۇ. موماي چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، مەلىكە قىلىچ ئۆمەرگە:

— بۇ مومايىنى بىكار ئەكەپسىز، چىرايىدىن شۇملۇق يېغىپ تۇرىدۇ. تايىنلىق مېنى ئالىمەن دەپ يۈرگەن پادىشاھ ئەۋەتكەن غالچىمىكىن دەيمەن، — دەپ گۇمانىنى سۆزلەپتۇ.

— بۇ مومايىنىڭ قولىدىن نېمە ئىش كېلەتتى. ياخشى بولسا ئىشىنى يەيدۇ، يامان بولسا بېشىنى! — دەپتۇ قىلىچ ئۆمەر.

موماي كەلگەندىن كېيىن ناھايىتى تىرىشىپ ئىشلەپتۇ، ئۆي ئىچى، ھويلا - ئاراملارنى تازىلاپ، سۇ چېچىپ، ئۆينى

www.uyghurkitap.com

ئالاھىدە ياساپ، ھەممە يەرنى پاكىز قىلىۋېتىپتۇ. مەلىكىنىڭ بەدەنلىرىنى يۇيۇپ، چاچلىرىنى تاراپ، بېشىنى بېقىپ، ئېشىنى ئىچىپ، شېرىن سۆزلەپ يۈرۈپ ئۇنى ئۆزىگە رام قىلىۋاپتۇ. قىلىچ ئۆمەر بۇرۇن ئۇۋغا چىقاي دېسە مەلىكە ئۇنىمايدىكەن، موماي كەلگەندىن كېيىن: «بارسىڭىز بېرىڭ» دەيدىغان بوپتۇ. موماي بىكار قالغان ۋاقىتلىرىدا تۈرلۈك چۆچەكلەرنى سۆزلەپ مەلىكىنى كۈلدۈرۈپ، كۈننىڭ قانداق كەچ بولغانلىقىنى سەزدۈرمەپتۇ. موماي كۈندۈزى ئىشلىسە، كېچىسى قىلىچ ئۆمەر بىلەن مەلىكە ياتىدىغان ئۆيدىكى كارىۋاتنىڭ تېگىگىچە لەخمە كولاپتۇ. لەخمە پۈتۈپ تام تۈۋىدىكى كىچىككىنە تۆشۈك ئېچىلىپ بولغاندا، كۆڭلى ئارامغا چۈشۈپتۇ. شۇ كۈنلەردە قىلىچ ئۆمەر ئۇۋغا چىقىپ كېتىپتۇ. موماي ئۆي ئىچى ۋە ھويلا ـ ئارامنى تازىلاپ بولۇپ:

— قىزىم، ماۋۇ ئاپتاپقا كەل، بېشىڭنى بېقىپ قوياي، — دەپتۇ. مەلىكىمۇ ئۆز ئانىسىدەك ئۆگىنىپ قالغان بۇ مومايىنىڭ قۇچىقىغا بېشىنى قويۇپ يېتىپتۇ. موماي مەلىكىنىڭ بېشىنى باققاچ، ئۇياقتىن ـ بۇياقتىن گەپ قىلىۋېتىپ:

— قىزىم، ئېرىڭ سېنى ياخشى كۆرەمدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ياخشى كۆرىدۇ، مېنى ئۆزىنىڭ جېنىدىنمۇ بەك ياخشى كۆرىدۇ. ياخشى كۆرمىسە، يالغۇز ئانىسىنى تاشلاپ، شۇنچە جاپالىق يولنى بېسىپ مېنىڭ يېنىمغا كېلەمدۇ؟ — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مەلىكە.

— ئادەتتە بۇنداق باتۇرنىڭ جېنى ئۆزىنىڭ تېنىدە بولمايدۇ. ئېرىڭنىڭ جېنى نەدىكەن، بىلەمسەن؟ — دەپ سوراپتۇ موماي.

— بىلمەيمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مەلىكە.

— ئەگەر ئۇ هازىرغىچە جېنىنىڭ نەدىلىكىنى ساڭا دەپ بەرمىگەن بولسا، — دەپتۇ موماي، — ئۇ چوقۇم سېنى ياخ- شى كۆرمەيدىكەن، ساڭا ئىشەنمەيدىكەن. ئەگەر سېنى ياخشى كۆرگەن بولسا، ساڭا ئىشەنگەن بولسا، جېنىنىڭ نەدىلىكىنى دەپ بەرگەن بولاتتى.

مەلىكە بۇ كۈننى چىۋىن يەۋالغاندەك بىئارام بولۇپ، نا- هايىتى تەستە ئۆتكۈزۈپتۇ. كەچقۇرۇن قىلىچ ئۆمەر ئوۋدىن يېنىپ كېلىپ، ئوۋلاپ كەلگەن كېيىكنى سويۇپ، گۆش قى- لىپ مومايغا تاشلاپ بېرىپتۇ ھەمدە ئوبدان پىشۇرۇپ قويۇش- نى تاپىلاپ ئۆيگە كىرىپتۇ. ئۆيگە كىرسە مەلىكە خامۇش ئولتۇرغۇدەك، هاردۇقمۇ سورىماپتۇ. قىلىچ ئۆمەر، مەن يوق زېرىكىپ قالغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ چاقچاق قىپتۇ، قى- چىقلاپ بېقىپتۇ، ئەركىلىتىپتۇ، مەلىكە سۆز قىلماپتۇ. ئا- خىر گەپ - سۆز قىلماي ئورۇنغا كىرىپ يېتىپتۇ. بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، مەلىكە ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ:

— سىز زادى مېنى ياخشى كۆرەمسىز؟ — دەپ سوراپ- تۇ. قىلىچ ئۆمەر خوتۇنىنىڭ بۇ سوئالىدىن ھەيران قېلىپ:

— سەن هازىرغىچە مېنىڭ سېنى ياخشى كۆرىدىغانلى- قىمغا ئىشەنمەمسەن؟ مەن سېنى ياخشى كۆرمىسەم، يۇرتۇمنى، مېھرىبان ئانامنى تاشلاپ، چۆل - باياۋانلارنى كېزىپ، مۇشۇ يەرگە كېلەرمىدىم؟ سېنى ياخشى كۆرمىسەم، سەن بىلەن ئەر - خوتۇن بولۇشقاندىن كېيىن، سېنى ئۆزى چوڭ بولغان يەردىن ئايرىلىپ كۆڭلى يېرىم بولمىسۇن دەپ ئۆز يۇرتۇمغا ئېلىپ كەتمەي، مۇشۇنداق ئادەمسىز چۆل - باياۋاندا يۈرەرمىدىم؟ — دەپ سوئال بىلەن جاۋاب بېرىپتۇ.

— مېنى ياخشى كۆرسىڭىز، نېمىشقا جېنىڭىزنىڭ نې- مىدە ئىكەنلىكىنى هازىرغىچە دەپ بەرمەي مەندىن يوشۇرد-

سىز؟ — دەپتۇ مەلىكە. قىلىچ ئۆمەر:

— سەن سورىما، مەن ئېيتماي، — دېگەنىكەن، مەلىكە مىشىلداپ يىغلاپ، تەتۈر قاراپ يېتىۋاپتۇ. قىلىچ ئۆمەر تەڭلىكتە قېلىپ، خوتۇنىنى ئۆزىگە قارىتىپ قۇچاقلاپ يېتىپتۇ.

— ئىنس - جىنغا تىنما، مېنىڭ جېنىم مۇشۇ يېنىمدىكى قىلىچىمدا، — دەپتۇ. بۇ گەپنى كارىۋاتنىڭ ئاستىدىكى لەخمىدە ياتقان هىيلىگەر شۇم موماي ئاڭلىۋاپتۇ. ئۇلار قاتتىق ئۇيقۇغا كەتكەندە موماي ئاستا ئۆيگە كىرىپ، قىلىچ ئۆمەرنىڭ قىلىچىنى غىلىپىدىن سۇغۇرۇۋېلىپ، مەلىكىنىڭ ئېتىنى مىنىپ قېچىپ، قىلىچنى يىراقتىكى بىر دەرياغا تاشلىۋېتىپتۇ. ئەتىگىنى مەلىكە ئويغانسا، قىلىچ ئۆمەر شۈك ياتقۇدەك. «تۇرۇڭ ئورنىڭىزدىن» دەپ تۇرتۇپ بېقىپتۇ، «هىيلىگەرلىك قىلماڭ» دەپ قىچىقلاپ بېقىپتۇ. شۇ چاغدا كۆزى قىلىچى يوق قۇرۇق غىلاپقا چۈشۈپ، ئەھۋالنى چۈشىنىپتۇ-دە، يىغلاپ كېتىپتۇ.

ياۋۇز موماي قولىغا بىر ئارغامچىنى ئېلىپ «هى... هى...» دېگىنىچە ئۆيگە كىرىپ: «ئەمدى قولغا چۈشتۈڭمۇ، مەلىكەم» دەپ مەلىكىنى باغلىماقچى بوپتۇ. مەلىكە قارشىلىق كۆرسىتىپتۇ. موماي چاققانلىق قىلىپ

مەلىكىنىڭ بوينىغا ئارغامچا بىلەن سىرتماق سېلىۋېلىپ، باغلاپ ئاتنىڭ ئالدىغا ئۆڭتۈرۈپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ تاشلاپتۇ ۋە مەلىكىنى قولغا چۈشۈرۈشتىكى جەرياننى سۆزلەپ بېرىپ، پادىشاھتىن ۋەدە قىلغان ئالتۇن ـ كۈمۈشنىڭ قالغان قىسمىنى ئېلىپ ئۆيىگە كېتىپتۇ. پادىشاھ مەلىكىنى كۆرۈپ خۇشاللىقىدا ھوشىدىن كېتىپتۇ، ھوشىغا كېلىپ مەلىكىگە ئۆزىگە خوتۇن بولۇش تەلىپىنى قويۇپتۇ. مەلىكە:

— ماقۇل، ئەمما مېنىڭ شەرتىم بار. بىرىنچى شەرتىم، مېنىڭ ئېتىمنى قويۇپ بېرىڭ، مەن تۇرغان قەلئەنى ساقلىسۇن. ئىككىنچى شەرتىم، ئېرىم ئۆلدى، قىرىق كۈن ماتەم تۇتىمەن، ئۇنىڭدىن كېيىن پۈتۈن شەھەر خەلقىگە قىرىق كېچە ـ كۈندۈز توي ئۆتكۈزۈپ بېرىسىز. ئاندىن كېيىن نىكاھىڭىزغا ئۆتىمەن. بۇ شەرتلىرىمگە كۆنمەي بىر كۈن بۇرۇن يېقىنلىشىمەن دەيدىكەنسىز، مېنىڭ ئۆلۈكۈمگە ئېرىشىسىز، — دەپتۇ. پادىشاھ نائىلاج بۇ شەرتلەرگە كۆنۈپتۇ.

ئەمدى گەپنى قىلىچ ئۆمەرنىڭ ئاكىلىرىدىن ئاڭلايلى:

بۇ ئىككى ئاكا ـ ئۇكا ۋەدە بويىچە ھەر كۈنى سەھەردە سۈتكە قاراپ تۇرۇشۇپتۇ. دەل ياۋۇز جادۇگەر موماي قىلىچ ئۆمەرنىڭ قىلىچىنى دەرياغا تاشلىۋەتكەن كۈنى ئەتىگەندە سۈتكە قاراشسا، سۈت قىپقىزىل قان رەڭگىگە ئۆزگەرگەن. چوڭ ئاكىسى دەرھال قىرىق پالۋاننى، سەكسەن ئاتنى تاللاپتۇ، قىرىق ئاتقا قىرىق پالۋاننى بىردىن مىندۈرۈپتۇ، يەنە قىرىق ئاتقا ئوزۇق ـ تۈلۈك ۋە سۇ قاچىلانغان تۇلۇملارنى ئارتىپ يولغا چىقىپتۇ. بىرنەچچە كۈن يول مېڭىپ، ئوتتۇرانچى ئۇكىسى تۇرغان شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. ئۇكىسىمۇ ئاكىسىغا ئوخشاش تەييارلىق قىلىپ، ئاكىسىنى كۈتۈپ تۇرغانىكەن. بۇلار سەكسەن نەپەر پالۋاننى ئېلىپ يولغا راۋان

بوپتۇ. سەپەرنىڭ ئوتتۇز توققۇزىنچى كۈنى تاڭ سەھەردە مە-
لىكە گۈلشەننىڭ قەلئەسىگە يېتىپ كەپتۇ ۋە قەلئەگە كى-
رىپتۇ. قارىسا، ئۆكىسى ئۇخلاۋاتقاندەك ياتقۇدەك. چوڭ ئاك-
سى يۇلتۇزلارغا قاراپ قىلىچ ئۆمەرنىڭ يۇلتۇزىنى ئىزدىسە،
يۇلتۇزى ئاسماندا كۆرۈنمەپتۇ. نەگە ئېقىپ چۈشكەندۇ، دەپ،
تاغ ـ داۋان، دەريا ـ كۆللەرگە قارىسا، بىر دەريانىڭ تېگىدە
تۇرغۇدەك، يۇلتۇزنىڭ يېنىدا ئۆكىسىنىڭ قىلىچى تۇرغۇدەك.
ئۇلار دەرھال ئاتلىرىغا مىنمەكچى بولغانىكەن، مەلىكىنىڭ
ئېتى بۇ ئىككى ئاكا ـ ئۆكىنى ئۆزلىرىنىڭ ئاتلىرىغا مىن-
گىلى قويماي، چاپانلىرىنىڭ پېشىدىن، يەڭلىرىنىڭ ئۇچىدىن
چىشلەپ ئۆزىگە مىندۈرۈپ، ھېلىقى دەريانىڭ ياقىسىغا بىر-
دەمدىلا ئەكەپتۇ. ئوتتۇرانچى ئاكىسى دەرھال دەرياغا باغلاپ،
قىلىچنى ئېلىپ چىقىپ قەلئەگە قايتىپ كېلىپ، قىلىچنى
غىلاپقا سايتۇ. قىلىچ ئۆمەر قاتتىق بىر چۈشكۈرۈپ: «ئەجەب
قاتتىق ھەم تاتلىق ئۇخلاپتىمەن، ھەي مەلىكە، قېنى سەن؟»
دەپ تولۇپ كۆزىنى ئاچسا، ئىككى ئاكىسى يېنىدا قاراپ
تۇرغۇدەك. ئۇ ئاكىلىرى بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ، بو-
لۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى چۈشىنىپتۇ. قىلىچ ئۆمەر ئاكىلىرىغا:
«دەرھال ئاتلىنايلى» دەپ سىرتقا چىقىشىغا، ئېتىمۇ ئالدىغا
كېلىپ تۇرۇپتۇ. قىلىچ ئۆمەر ئېتىغا مىنىپ ئوقتەك ئۇچۇپ-
تۇ، ئىككى ئاكىسىمۇ سەكسەن پالۋاننى ئەگەشتۈرۈپ ئاتلىرى-
نى قويۇۋېتىپتۇ. ئۇلار تويىنىڭ قىرىقىنچى كۈنى چۈش بىلەن
پادىشاھنىڭ قەلئەسىگە بوراندەك بۆسۈپ كىرىپتۇ. پادىشاھ
لەشكەرلىرىنىڭ قارشىلىق كۆرسەتكەنلىرىنى چېپىپ تاشلاپ،
پادىشاھنى تىرىك قولغا چۈشۈرۈپ، ئوردا سارىيىنىڭ تورۇ-
سىغا ئېسىپ قويۇپتۇ. ئۇلار مەلىكىنى تېپىپتۇ. ئەگەر بۇلار
يېتىپ كەلمىگەن بولسا، ۋەدە بويىچە مەلىكە پادىشاھنىڭ خو-

تۇنى بولۇشقا توغرا كېلىدىكەن. مەلىكە، بۇگۇن ئۆلىدىغان بولدۇم، دەپ هاياتىدىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ بىر بولاق زەهەرنى تەييار قىلىپ قويغانىكەن. مەلىكە قىلىچ ئۆمەرنى كۆرۈپ ئۆزىنى ئۇنىڭ قۇچىقىغا ئېتىپ يىغلاپ كېتىپتۇ. سورىمايدىغان سىرنى سوراپ ئۆزىنىڭ جۇدالىقتا ئۇچرىغانلىقىنى ئەسلەپ ئېرىدىن ئەپۇ سوراپتۇ. بۇلارنىڭ كۆڭلى ئىزىغا چۈشكەندىن كېيىن جادۇگەر موماينى تېپىپ كەپتۇ. پادىشاھنى دارغا ئېسىپتۇ، جادۇگەر موماينى ئاتنىڭ قۇيرۇقىغا باغلاپ ئاتنى چۆل ـ باياۋانغا قويۇۋېتىپتۇ. بۇ شەهەرنىڭ خەلقىمۇ بۇ زالىم پادىشاھنىڭ زۇلمىدىن ئاران تۇرغانىكەن، ئۇنىمغانغا ئۇنىماي ئۇلارنى «پادىشاھ بولۇڭلار» دەپ تەلەپ قىپتۇ. قىلىچ ئۆمەر چوڭ ئاكىسىغا:

— سىز پادىشاھ بولۇڭ ! — دەپ تەكلىپ قىپتۇ. چوڭ ئاكىسى:

— مەن هازىر قېيناتام ئۆلۈپ كېتىپ هېلىقى شەهەرگە پادىشاھ بولدۇم. بۇ شەهەرگە پادىشاھ بولالمايمەن، — دەپ ئۇنىماپتۇ. ئوتتۇرانچى ئاكىسىمۇ بۇ شەهەرنىڭ پادىشاھلىقىدىن ۋاز كېچىپ، چوڭ ئاكىسىغا ئوخشاش جاۋاب بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ شەهەرنىڭ پادىشاھلىقى قىلىچ ئۆمەرگە قاپتۇ. قىلىچ ئۆمەر ئاكىلىرىنىڭ شەرىپى، خەلقنىڭ زالىم پادىشاھتىن قۇتۇلغانلىقى ۋە ئۆزىنىڭ تويى ئۈچۈن قىرىق كېچە ـ كۈندۈز تاماشا قىلىپ بېرىپتۇ. قىرىق بىرىنچى كۈنى قىلىچ ئۆمەر ئىككى ئاكىسىنى يولغا سېلىپ قويۇپتۇ، ئۆزى بۇ شەهەرگە پادىشاھ بولۇپ قاپتۇ، ئەلنى ئادىل سوراپتۇ، ئەل پاراۋان، مەملىكەت قۇدرەتلىك بوپتۇ، ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە مەلىكە بىلەن خۇشال ـ خۇرام كۈن كەچۈرۈپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

سەنگۇسۇلاتاش

بۇنىڭدىن كۆپ زامانلار ئىلگىرى غەرب بىلەن شەرقنىڭ ئارىلىقىدا بىر يۇرت بولغانىكەن. ئۇ يۇرتنىڭ بىر شەھىرىدە بىر بوۋايغا يالغۇز قىز نەۋرىسى ھەمراھ بولۇپ ياشايدىكەن. كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ، يىللار ئۆتۈپتۇ، بوۋاينىڭ قىزى ئوقۇش يېشىغا يېتىپتۇ. شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بوۋاي قىزىغا:

— قىزىم، سەن موللىغا بارغۇدەك بولۇپ قالدىڭ. موللىغا ئاپىرىپ قوياي، تەلىم ئالغىن، — دەپتۇ. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان قىز خۇشاللىقىدىن چاچلىرىنى تال - تال ئۆرۈپ، موللىغا بېرىشقا تەييارلىنىپتۇ. ئەتىسى ئۇلار موللىنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. موللام ئۇلارنى خۇشخۇيلۇق بىلەن كۈتۈپ، قىزنى ئېلىپ قېلىپ، بوۋاينى يولغا ساپتۇ.

ئىككىنچى كۈنى قىز ئۆزى يالغۇز موللىغا بېرىپتۇ. موللام ئۇنى:

— كەل، تەلەيكەش بىدىماق، مەيەردە ئولتۇر، — دەپ ئىشىكنىڭ كەينىدە ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپتۇ، باشقا بالىلارنى بولسا، — كېلىڭلار، بالىلىرىم، تۆرگە چىقىڭلار، — دەپ ئىززەتلەپتۇ. بۇ ئال قىزغا ئار كېلىپ دىمى ئىچىگە چۈشۈپ كېتىپتۇ، شۇنداقتىمۇ قىز موللىسىنىڭ ئۆيى، ھويلا - ئارامىد-

رىنى سۆپۈرۈپ، سۇ چېچىپ تىنىم تاپماي ئىشلەپتۇ، لېكىن موللىسى مۇئامىلىسىنى ھېچ ئۆزگەرتمەپتۇ. قىز يەنىلا كۆندىكىدەك ئىشىكنىڭ كەينىدىن بېرى كېلەلمەپتۇ. كۈنلەر ئۆتكەنسېرى قىزنىڭ موللىغا بېرىش رايى يېنىپتۇ. قىز بىر كۈنى بوۋىسىدىن:

— بوۋا، مەن موللىغا بارمىسام، — دەپ ئۆتۈنۈپتۇ. بوۋاي قىزنىڭ سۆزىگە ھەيران بولۇپ:

— قىزىم، موللىغا نېمىدەپ بارمايسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بوۋا، موللام باشقا بالىلار كەلسە: «كەل، بالام» دەپ تۆرگە چىقىرىپ قويىدۇ، مەن بارسام: «كەل، تەلەيكەش بىدىماق، ئىشىكنىڭ كەينىگە ئۆت!» دەپ ئىشىكنىڭ كەينىگە ئولتۇرغۇزۇپ قويىدۇ، — دەپ يىغلاپ تۇرۇۋاپتۇ قىز.

قىزنىڭ كۆز ياشلىرىدىن بوۋاينىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپتۇ، لېكىن موللىغا گۇناھ ئارتقۇسى كەلمەي:

— قىزىم، بۈگۈن موللىغا بارغىن، بېرىپ موللاڭدىن دۇئا ئېلىپ كەلگىن، — دەپ يولغا ساپتۇ، ئۆزى قىزنىڭ كەينىدىن بېرىپ، ئەھۋالنىڭ قىز ئېيتقاندەك ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ كۆڭلى تېخىمۇ يېرىم بوپتۇ، قىزنى بۇ موللىدىن باشقا بىر موللىغا بېرىپ ئوقۇتۇشنى كۆڭلىگە پۈكۈپتۇ، قايتىپ كېلىپ، قىزنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپتۇ. قىز كەچتە قايتىپ كەلگەندە:

— قىزىم، سەن ئوقۇشنى يەنە داۋاملاشتۇرمىساڭ بولمايدۇ. سېنى باشقا بىر شەھەرگە ئاپىرىپ ئوقۇتاي، — دەپ ئۆز كۆڭلىگە پۈككەنلىرىنى ئېيتىپتۇ. قىز پەقەت بوۋىسىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈنلا باشقا موللىغا بېرىپ ئوقۇشقا قوشۇلۇپتۇ.

شۇ كۈندىن باشلاپ يول تەييارلىقى قىلىپ، بىر تۆگىگە يېمەك - ئىچمەك ئارتىپ، بىر تۆگىگە مىنىپ سەپەرگە

چىقىپتۇ. يول يۈرۈپتۇ، يول يۈرسىمۇ مول يۈرۈپتۇ. شۇنداق يۈرۈپ، بىر ئاي بىر ھەپتە ئۈچ كۈن يول يۈرگەندە، يول ئۈستىدە چوڭ بىر ساراي ئۇچراپتۇ. ئۇ سارايىنىڭ ئىشىكى ئوچۇق تۇرغۇدەك، ساراي ئىچىدىكى كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان ھەرخىل ـ ھەر رەڭدىكى گۈللەر خۇش پۇراق چېچىپ ئەتراپنى بىر ئالغان، ھەر خىل قۇشلارنىڭ يېقىملىق ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇرغان. قىز بۇ ھالدىن ھەيرانۇ ھەس بوپتۇ ـ دە، گۈلگە مېھرى باغلىنىپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قىزنىڭ گۈل ئۈزۈۋېلىش ئىشتىياقى قوزغىلىپ، بوۋىسىغا يېلىنىپ:

— بوۋا، شۇ گۈللەردىن بىر تال ئۈزۈۋالسام بولامدۇ؟ ـ دەپتۇ.

— بولمايدۇ، كىشىنىڭ سارىيىدىكى گۈلنى ئۈزسەڭ، ئىگىسى كۆرسە خاپا بولىدۇ، — دەپتۇ بوۋاي. قىز بوۋىسىغا تېخىمۇ يالۋۇرۇپ:

— بوۋا، بىر تالla ئۈزۈۋالسام بولدى، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ.

بوۋاي قىزنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ:

— بوپتۇ، ئۈزۈۋالغىن، — دەپتۇ. قىز خۇشاللىقىدىن يۈگۈرۈپ ساراي ئىچىگە كىرىپتۇ. ئەتراپقا قارىسا ئادەمزات كۆرۈنمىگۈدەك. ئۇ

گۈللەرگە قاراپ بىرھازا تۇرۇپ قاپتۇ. بىر چاغدا بوۋىسىنىڭ:

— قىزىم، تېز بولغىن ! — دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئېسىنى يىغىپتۇ. ئاندىن گۈلنى ئۈزمەكچى بولۇپ گۈلگە قول ئۇزىتىپتۇ، گۈلنىڭ چىرايلىقلىقى بىر تەرەپتىن قىزنىڭ گۈل ئۈزۈش ھەۋىسىنى باسقاندەك قىپتۇ، لېكىن يەنە بىر تەرەپتىن گۈلنى ئۈزمەي كېتىشكە كۆڭلى قىيماپتۇ، شۇنىڭ بىلەن گۈلدىن بىر تال ئۈزۈپتۇ، ئەمما قانائەت ھاسىل قىلماپتۇ، شۇڭا ئارقا - ئارقىدىن يەنە بىرنەچچە تال گۈل ئۈزۈپتۇ. شۇ چاغدا سارايىنىڭ دەرۋازىسى «غارت» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ئېتىلىپ قاپتۇ. ساراي تېمى تېخىمۇ ئېگىزلەپ، ئۈستىگە كۆز يەتكۈسىز ھالغا كېلىپ قاپتۇ. بۇ ھالنى كۆرگەن قىزنى ۋەھىمە بېسىپ، پۈتۈن بەدىنىگە تىترەك ئولىشىپتۇ. قىز كېلىپ دەرۋازىنى ئىتتىرىپ بېقىپتۇ، ئۇرۇپ بېقىپتۇ، ھېچبىر تەۋرەنمەي تۇرغۇدەك، ئاخىر زار - زار يىغلاپ - قاقشاپتۇ. بوۋايمۇ سىرتتا تۇرۇپ دەرۋازىنى ئىتتىرىپتۇ، قېقىپتۇ، ھېچبىر ئۈمىد بولمىغاچقا قىزىغا قوشۇلۇپ خۇدادىن ئىلتىپات تىلەپ زار - زار يىغلاشقا باشلاپتۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ يىغا - زار، داد - پەريادلىرى ھېچبىر جاۋابقا مۇيەسسەر بولالماي ئارىدىن بىر ھەپتە ئۈچ كۈن ئۆتۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بوۋاي دەرۋازىنىڭ ئېچىلىشىدىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ:

— خوش، قىزىم، گۈلنى ئۈزمىگىن دېسەم ئۇنىمىدىڭ، ئەمدى ئۆزۈڭگىمۇ قىلدىڭ، ماڭىمۇ قىلدىڭ. پېشانىمىزگە پۈتۈلگىنى مۇشۇ ئوخشايدۇ. سېنى خۇداغا تاپشۇردۇم، قىيامەتتە كۆرۈشەرمىز، — دەپ زار - زار يىغلاپ، قان يۇتۇپ، قىزى بىلەن خوشلىشىپ بېشى قايغان، پۇتى تايغان تەرەپكە يول ئاپتۇ. بوۋاي ئۆز يولىغا مېڭىپ تۇرسۇن.

www.uyghurkitap.com

قىز بوۋىسىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن يەنە بىر ھەپتە، ئۈچ كۈن يىغلاپ كۆز ياشلىرىنى قۇرۇتۇپتۇ، دەرۋازىدىن كۆزىنى ئۈزۈپ ساراي ئىچىگە قاراپ بىر ئىشىكنىڭ ئوچۇق تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. قىز ئىشىك تەرەپكە مېڭىپتۇ، ئىشىك ئالدىغا كېلىپ:

— ئەي پەرۋەردىگارىم، ئۆزۈمنى ساڭا تاپشۇردۇم، — دەپ كۆزىنى يۇمۇپ بىر ئۆينىڭ بوسۇغا ئىچىگە پۇتىنى ساپتۇ. كۆزىنى ئېچىپ قارىغۇدەك بولسا، ئۆينىڭ تۆرىدە تەتىللا كۆرپە ئۈستىدە پاقلاندەك چوڭلۇقتىكى بىر مۈشۈك كۆزلىرىنى مۆلايىملىق بىلەن يېرىم ئېچىپ سوزۇلۇپ ياتقۇدەك. قىز مۈشۈككە يېقىن كېلىپ:

— يارەھمان، سەنمۇ خۇدانىڭ بىر جانىۋىرى، — دەپ مۈشۈكنىڭ دۈمبىسىنى بىر سىلىغانىكەن، مۈشۈك ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. شۇ ئەسنادا «شاراق» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ بىر چاڭگال ئاچقۇچ كۆرپە ئۈستىگە چۈشۈپ قاپتۇ. مۈشۈك ئۆيىدىن چىقىپ كېتىپتۇ.

قىز ئاچقۇچلارنى قولىغا ئېلىپ ساناپ كۆرسە، ئوتتۇقمۇ ئەمەس، كەممۇ ئەمەس دەلمۇدەل قىرىق بىر تال ئالتۇن ئاچقۇچ ئىكەن. قىز ئاچقۇچنى تۇتقىنىچە ئۆينىڭ تۆت ئەتراپىغا بىر قۇر قاراپ چىقىپتۇ. شۇ چاغدا قىز غەربىي تامدىكى ئالتۇن قۇلۇپ سېلىنغان ئىشىكنى كۆرۈپتۇ. قىز بىرىپ قۇلۇپقا بىرىنچى ئاچقۇچنى سالغانىكەن، ئىشىك ئۆزلۈكىدىن ئېچىلىپ كېتىپتۇ. ئايھاي! ئىشىكنىڭ ئېچىلىشى خۇددى ئالتۇن - كۈمۈش، تاۋار - دۇردۇن، ئۈنچە - مەرۋايىت، لەئەل - ياقۇت كانىنىڭ ئىشىكى ئېچىلغاندەكلا تۇيۇلۇپتۇ. قىز ئۇ نەرسىلەردىن كۆز ئۈزۈپ ئالدىغا قارىغانىكەن، يەنە بىر قۇلۇپ سېلىنغان ئىشىكنى كۆرۈپتۇ. قىز قۇلۇپقا يەنە بىر ئاچقۇچنى

سالغانىكەن. ئىشىك يەنە ئۆزلۈكىدىن ئېچىلىپ كېتىپتۇ. بۇ ئۆيدىكى نەرسىلەرنى قىز ئۆمرىدە كۆرۈپ باقمىغانىكەن. بۇ ئۆيدىكى بايلىقلار بىرىنچى ئۆيدىكى بايلىقلارنىڭ جەۋھىرى يىغىلغاندەكلا ئېسىل ئىكەن. قىز بۇلاردىنمۇ كۆز ئۈزۈپ يەنە بىر قۇلۇپنى كۆرۈپتۇ. قىز بۇ قۇلۇپقىمۇ ئاچقۇچ سېپتۇ، ئۈچىنچى ئىشىكمۇ ئېچىلىپتۇ... شۇنداق قىلىپ، قىز قولىدىكى قىرىق بىر تال ئاچقۇچ بىلەن قىرىق بىر ئىشىكنى ئېچىپ، ئەڭ ئاخىردا تاملىرىغا ھەر رەڭ - ھەر خىل نۇسخىدىكى

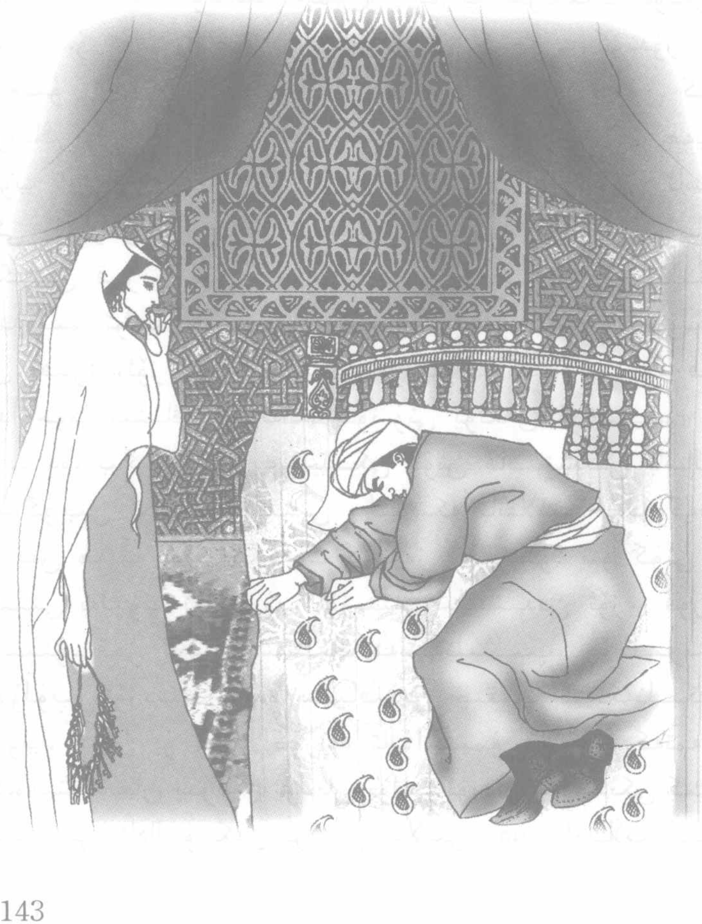

گىلەملەر تارتىلغان، پادىشاھلارنىڭ خاس ھۇجرىسىدىكى جاب-دۇلغان ئازادە بىر ئۆيگە چىقىپ قاپتۇ. قىز قارىغۇدەك بول-سا، ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدا نەچچە قات ماموق كۆرپە ئۈستىدە ياتقان بىر يىگىتنى كۆرۈپتۇ. ئۇ يىگىتنىڭ چىرايى ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئايدەك نۇرلۇق ھەم سۈزۈك، قاش - كىرپىك-لىرى قىياقتەك، بۇرۇتى يېڭىدىن خەت تارتقان، سەرۋى قامەتلىك بىر يىگىت ئىكەن. قىز يىگىتنى بىر كۆرۈپلا: «ئاھ!» دەپ ئۇڭ قولىنى سول كۆكسىگە چىڭ بېسىپ، يى-گىتنىڭ بېشىدا ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ قاراپ تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قاپتۇ. شۇ ئولتۇرغانچە بىر ھەپتە ئۈچ كېچە - كۈندۈز ئول-تۇرۇپتۇ. ئاخىر يىگىتنىڭ ئاستىغا سېلىنغان ماموق كۆرپە قىزنىڭ تىزىغا پېتىپ ئاغرىغاندىلا ئېسىگە كېلىپ، ھەيران بولۇپ ئەتراپىغا كۆز يۈگۈرتۈپ، يىگىتنىڭ ياستۇقى ئاستى-دىكى تۇمارنى كۆرۈپتۇ. ئېلىپ قارىغۇدەك بولسا، تۇمارغا: «يىگىتنى قىرىق بىر كېچە - كۈندۈز يەلپۈسە ئويغىنىدۇ، كىمدەكىم ئويغاتسا، يىگىت شۇنىڭ بولىدۇ!» دەپ پۈتۈلگەن-كەن. قىز: «ئۆز ئايىغىم بىلەن بۇ يەرگە كەلگىنىمگە قارى-غاندا خۇدا مېنىڭ پېشانەمگە مۇشۇنى پۈتكەن ئوخشايدۇ» دەپ-تۇ - دە، يىگىتنىڭ بېشىدىكى قۇش قانىتىدىن ياسالغان يەلپۈگۈچنى ئېلىپ يىگىتنى يەلپۈشكە باشلاپتۇ. يەلپۈگەندى-مۇ بەش ھەپتە بەش كېچە - كۈندۈز يەلپۈپتۇ. شۇ كۈنى قىز يىگىتنى يەلپۈپ ئولتۇرۇپ ئۆزىنىڭ سايىسىدىن ئۆزى قورقۇپ كېتىپتۇ. قىز ئۇستىۋېشىنىڭ مەينەتلىشىپ، چاچلىرىنىڭ چۇۋۇلۇپ، ئۆزىنىڭ ئادەم سىياقىدىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، مېنى بۇ ھالدا كۆرسە ئالۋاستىمۇ قورقۇپ كەتمەمدۇ، ياردەملىشىدىغان بىرەرى بولغان بولسا ئۇستىۋېشىمدىكى كىر - قاتلىرىمنى ئادالىۋەتكەن بولسام بولاتتى، دەپ ئويلاپ سىرتقا

قاراپ مېڭىپتۇ. ھويلىغا چىقىپ قارىغۇدەك بولسا، تامغا يۆلەپ قويۇلغان شوتا تۇرغۇدەك. قىز شوتا ئارقىلىق ئۆگزىگە چى-قىپ ئەتراپقا قارىغانىكەن، سارايىنىڭ كەينىدە توققۇز ئوغرى بىر ئايالنى «مەن ئالىمەن !» دېسە، «مەن ئالىمەن !» دەپ بىر - بىرى بىلەن تارتىشىۋاتقانلىقىنى، ئايالنىڭ ئوغرىلارنىڭ قولىدا پارە - پارە بولۇپ كېتىش ھالىتىگە چۈشۈپ قالغانلى-قىنى كۆرۈپ، ئايالغا ئىچى ئاغرىپ:

— ھەي ئاكىلار، بۇ بىچارە ئايالنى مۇشۇنداق تالاش-ساڭلار ھېچقايسىڭلار ئالالماي ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويىسىلەر، ئۆزۈڭلارمۇ قۇرۇق قول قالىسىلەر، ئۇنىڭدىن كۆرە ماڭا ئوتتۇز تەڭگىگە سېتىپ بېرىڭلار، — دەپتۇ. قىزنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان ئوغرىلار بىكاردىن كېلىدىغان ئوتتۇز تەڭگىنى ئې-لىشقا ئالدىراپ، تېزلا ماقۇل بوپتۇ. قىز ئۆگزىدىن چېچىنى تاشلاپ ئايالنى تارتىپ چىقىرىۋېلىپ، ئوغرىلارغا ئوتتۇز تەڭ-گىنى تاشلاپ بېرىپتۇ.

قىز ئايالنى يىگىت ياتقان ئۆيگە باشلاپ كىرىپ:

— سىز ھازىرچە بۇ يىگىتنى يەلپۈپ ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، مەن ئۇستىۋېشىمنى تازىلىۋالاي، — دەپ ئايالغا جېكىلەپ ئېيتىپ چىقىپ كېتىپتۇ. قىز تازىلىق قىلىپ ئولتۇرۇپ قىرىق كېچە - كۈندۈز ئۇخلىمىغاچقا، قاتتىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

ئەمدى قىز ئۇخلاپ تۇرسۇن، گەپنى ئايالدىن ئاڭلايلى:

قىز چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئايال ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قالغانلىقىغا خۇش بولۇپ، ئۆيدىن سىرتقا چىقماي يىگىتنى يەلپۈپتۇ، كەچ كىرىپتۇ، يەنە يەلپۈپتۇ... بامدات نامىزىغا ئەزان ئېيتقان چاغدا يىگىت: «ئۇھ ! ئەجەبمۇ ئۇخلاپتىمەنغۇ» دەپ كۆزىنى ئېچىپتۇ. بېشىدا ئۆزىنى يەلپۈپ ئولتۇرغان بىر ئايالنى كۆرۈپ، پېشانەمگە پۈتۈلگىنى مۇشۇ ئوخشايدۇ، دەپ

ئۇ ئايالنى ئۆز ئەمرىگە ئېلىپ ئەر ـ خوتۇن بولۇپ كېتىپتۇ...

بىر ھەپتە ئۈچ كۈندىن كېيىن قىز ئويغىنىپ ھوجرىغا كىرىپ، يىگىت بىلەن ئايالنىڭ ئاللىبۇرۇن بىر ياستۇققا باش قويۇپ بولغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۆز ـ ئۆزىگە: «ئاھ ! ھەممە دەرد ـ ئەلەم ماڭىلا كېلىدىغان ئوخشايدۇ» دەپ دىمى ئىچىگە چۈشۈپ ھوجرىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن يىگىت بىلەن ئايال خوجايىن، قىز غالچا بولۇپ ياشاپتۇ. ئايال قىزنى خورلاپ، تىللاپ يۇگۇر ـ يېتىم ئىشلارغا تىنىم تاپ- تۇرماي ماڭدۇرۇپ، «ئۇھ» دېگۈچىلىك ھالىنى قويماپتۇ. قىز دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ، غىڭ قىلماي ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى قىلىۋېرىپتۇ. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، يىگىت يىراق بىر شەھەرگە سودىغا بېرىشقا تەييارلىنىپتۇ. ئايال بۇنى ئاڭلىغان كۈندىن باشلاپ ئۆيدىكى بايلىق، زىبۇزىننەتلەرگە ئىگە بولغاند- لىقىغا قانائەتلەنمەي، يىگىتكە يەنە نۇرغۇنلىغان مال ـ دۇنيا، زىبۇزىننەت ئەكېلىشنى بۇيرۇپتۇ. قىزغا بولسا پالانى نەرسىنى ئالغاچ كەلگىن دېيىشنى ھېچبىر يادىغا كەلتۈرمەپتۇ.

بۇ ھالنى كۆرۈپ قىز ۋاپاغا جاپا دېگەن مۇشۇ ئوخشايدۇ، دەپ ھەسرەت چېكىپ ئولتۇرغاندا، يىگىت:

— ساڭا نېمە ئالغاچ كېلىمەن؟ — دەپ سوراپ قاپتۇ.

— خوش، تەقسىر، مېنىڭ ھەممە نەرسەم تولۇق، — دەپتۇ قىز بىرئاز تىترەپ، — مۇمكىن بولسا بىر سەنگۇسۇلا تاش ئالغاچ كەلسىلە.

يىگىت ماقۇللۇقىنى بىلدۈرۈپ، سودىسىغا مېڭىپتۇ.

يىگىت سودا قىلىدىغان شەھەرگە يېتىپ بېرىپ بىر ھەپتە ئۈچ كۈن ئايلىنىپ ھەممە سودىسىنى قىلىپ بولۇپ، يەنىلا بىرەرنەرسىسى كەم قالغاندەك ھېس قىپتۇ، ئاخىر قىزغا ئالىدىغان مالنى تېخى ئالمىغانلىقىنى بىلىپ، سەنگۇسۇلا

تاشنى ئىزدەپ شەھەردىكى ھەممە بازارلارنى ئارىلاپمۇ تاپالماي ئىچى تىت - تىت بولۇپ كېتىپ بارسا، بىر دۇكان ئۇچراپتۇ. يىگىت مۇشۇ دۇكانغا كىرىپ باقاي، قىزنىڭ مېلى تېپىدلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس، دەپ ئويلاپ دۇكانغا كىرىپتۇ. دۇكان خوجايىنى:

— كەلسىلە، يىگىت، نېمە ئالىلىكىن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن ئالىدىغان نەرسىڭىز بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ يىگىت.

— مېنىڭ بۇ دۇكىنىمدىن شەھەردە تېپىلمىغان نەرسىلەر تېپىلىدۇ، ھەتتا سەنگۇسۇلا تاشمۇ بار، — دەپتۇ دۇكان خوجايىنى يىگىتنىڭ سوئالىغا جاۋابەن. سەنگۇسۇلا تاشنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغان يىگىت ناھايىتى خۇش بولۇپ:

— ئۇنداق بولسا سەنگۇسۇلا تاشتىن بىرنى بېرىڭ، — دەپتۇ. دۇكان خوجايىنى سەنگۇسۇلا تاشنى يىگىتكە ئېلىپ بېرىپ:

— بۇ تاشنى دەرد - پىراقى ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەن ئادەم ئىشلىتىدۇ. دىققەت قىلىڭ! — دەپ مىڭ تىللاغا بېرىپتۇ.

يىگىت سودىسىنى تۈگىتىپ، ئۆز سارىيىغا قايتىپ كېتىپتۇ. ئايال يىگىتنىڭ ئەكەلگەن ماللىرىنى كۆرۈپ يىگىت بىلەن كارى بولماي، ماللارغا قاراپ گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كېتىپتۇ. قىز بولسا يىگىتنىڭ ئالدىغا چىقماپتۇ، يىگىت چاقىرىپ:

— مانا، سەنگۇسۇلا تاش، ئېلىۋالغىن، — دەپ سەنگۇسۇلا تاشنى بېرىپتۇ. قىز تاشنى يىگىتنىڭ قولىدىن ئېلىۋېتىپ، يىگىتكە قاراپ ۋىلىققىدە كۈلۈپ قويۇپ ئۆيدىن چىقىپ كېتىپتۇ. قىز چىقىپ كەتكەندىن كېيىن يىگىتنىڭ خىيالىغا

سەنگۇسۇلا تاشنى ساتقان دۇكان خوجايىنىنىڭ ئېيتقانلىرى يادىغا كېلىپ، قىزغا بۇ سۆزلەرنى ئېيتىپ قويماستىن ئوقۇپ سارايىنى بىر ئىزدەپ چىقىپتۇ، قىز تېپىلماپتۇ. يىغىسىنىڭ قەلبىنى قورقۇنچ قاپلاپ، كۆڭلى دەككە - دۈككىگە چۈشۈپتۇ. قىزنى ئىزدەپ چىقىپ سارايىنىڭ كەينىگە قارىغۇدەك بولسا، قىز قولىدىكى تاشقا قاراپ زار - زار يىغلاپ تۇرۇپ مۇنۇ سۆزلەرنى ئېيتىۋاتقۇدەك:

«سەنگۇسۇلا تاش، مېنىڭ دەردىمگە يەتسەڭچۇ، مېنى ئۆز قوينۇڭغا ئالساڭچۇ !» دەپ ئۈچ نۆۋەت تەكرارلاپ سەنگۇسۇلا تاشنى ئالدىدىكى يوغان قارا تاشقا ئۇرغانىكەن، شۇ زامات گۈلدۈر - غاراس قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ غەزەپ بىلەن ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان بىر دەريا ھاسىل بولۇپ، تۆۋەنگە قاراپ ئېقىشقا باشلاپتۇ. بۇ ھالنى كۆرگەن يىگىت قورققىنىدىن يۈگۈرۈپ بېرىپ قىزنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇۋېلىپ، قىزنى سوغا سەكرەتمەپتۇ ۋە:

— نېمە دەردىڭ بولسا ماڭا ئېيتقىن ! — دەپ قىزدىن ئەھۋال سوراپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قىز كىچىكىدىن تارتىپ تاكى شۇ كەمگىچە ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەن سەرگۈزەشتىلەرنى سۆزلەپ كېلىپ:

— قىرىق كۈن يەلپۈگەن غالچا بولدى، بىر كۈن يەلپۈگەن ئاغىچا بولدى، — دەپ سۆزىنى تۈگىتىپتۇ. يىگىت قىزنىڭ دەرد - ئەھۋالىنى بىلىپ، ھېلىقى ۋاپاسىز ئايالنى چىچىدىن قىچىرنىڭ قۇيرۇقىغا ئېسىپ ئۇرۇلغان تەپچە ئېڭىزغا قويۇپ بېرىپتۇ. قىزنى ئۆز ئەمرىگە ئېلىپ، بەختلىك كۈن كەچۈرۈپتۇ. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن خەلق ئىچىگە: «بىر كۈن يەلپۈگەن ئاغىچا بوپتۇ، قىرىق كۈن يەلپۈگەن غالچا بوپتۇ» دېگەن سۆز تارقىلىپتۇ.

[General Information]
书名=维吾尔民间故事 1 维吾尔文
SS号=40250801